

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Bakalářská práce

Dana Králíková

Kultura v Teplicích v období třetí republiky a v 50. letech
Culture in Teplice during the Third Republic and the 1950s

Praha 2023

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jan Randák, Ph.D.

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala doc. PhDr. Janu Randákovi, Ph.D. za pomoc s výběrem tématu, jeho odborné vedení, trpělivost a vstřícný přístup při zpracování této práce.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 15. 8. 2023

Dana Králíková

Klíčová slova

Teplice, kultura, regionální dějiny, 50. léta, Československo, socialismus

Keywords

Teplice, culture, regional history, 1950s, Czechoslovakia, socialism

Abstrakt (česky)

Bakalářská práce se zabývá tématem kulturního vyžití v Teplicích v období třetí republiky a v 50. letech. Představuje dobu, během které kulturní instituce znovu zahajovaly svou činnost po konci druhé světové války. Předkládaná bakalářská práce se věnuje hlavním kulturním institucím, které vytvářely kulturní vyžití pro tehdejší společnost, jež procházela v Teplicích jako v pohraničním městě dynamickou demografickou změnou. Představuje vývoj divadelní scény, kin, knihovny, muzea, archivu, orchestru a Domu osvěty. Kromě institucionalizovaných kulturních aktérů práce rovněž pojednává o teplických kulturně zaměřených spolcích a o kulturně pojaté zájmové činnosti obyvatelstva.

Abstract (in English)

The bachelor thesis deals with the topic of cultural activities in Teplice during the Third Republic and the 1950s. It presents the period during which cultural institutions were re-launching their activities after the end of the Second World War. The bachelor thesis focuses on the main local cultural institutions that created cultural enjoyment for the society of the time, which was undergoing a dynamic demographic change in Teplice as a border town. It presents the development of the theatre, library, museum, archive, orchestra and the house of education. In addition to the institutionalized cultural actors, the thesis also discusses Teplice's culturally oriented associations and culturally oriented leisure activities.

Obsah

1. Úvod.....	9
1.1 Téma a cíl práce a její struktura	9
1.2 Dosavadní stav bádání, pramenná základna a metodologie	12
2. Poválečné Teplice a jejich vývoj v 50. letech	18
2.1 Teplice v období třetí republiky	18
2.2 Teplice od roku 1948 do konce 50. let	22
3. Úloha kulturní politiky v pohraničí.....	25
4. Kulturní mapa Teplic.....	29
4.1 Lidová umělecká tvořivost, osvěta a umělecká zájmová činnost.....	29
4.1.1 Obecné fungování osvětové práce.....	31
4.1.2 Osvětová činnost a Dům osvěty v Teplicích	36
4.1.3 Umělecké spolky a lidová umělecká tvořivost.....	43
4.1.4 Zapojení menšin do osvěty a kultury	53
4.1.5 Zhodnocení osvětové činnosti a umělecky zájmových aktivit.....	57
4.2 Divadlo.....	59
4.2.1 Divadla v období třetí republiky	61
4.2.2 Divadla v 50. letech.....	62
4.2.3 Teplická scéna v období třetí republiky	65
4.2.4 Reorganizace divadla po roce 1948	70
4.2.5 „Divadlo pracujícím“ a „politizace“ divadla.....	74
4.2.6 Vývoj divadla po reorganizaci 1952	85
4.2.7 Zhodnocení působení teplické divadelní scény.....	89
4.3 Film a kino	90
4.3.1 Kina.....	91
4.3.2 Filmoví amatéři	97
4.3.3 Zhodnocení vývoje kin.....	99
4.4 Orchester	101
4.4.1 Historie orchestru do jeho znovuoobnovení po 2. světové válce	101
4.4.2 Obnovení orchestru	103
4.4.3 Období šéfdirigenta Miloslava Bervída	105
4.4.4 Období šéfdirigenta Bohumila Berky se zřetelem na 50. léta.....	108
4.4.5 Teplické hudební léto	112
4.4.6 Zhodnocení působení orchestru	113
4.5 Knihovna.....	115
4.5.1 Obnova knihoven na okrese a rozvoj teplické knihovny	116

4.5.2 Knihovnická nařízení	120
4.5.3 Knihovna „nového“ typu a její úloha	122
4.5.4 Osvětová činnost teplické knihovny	126
4.5.5 Zhodnocení činnosti knihovny	129
4.6 Archiv	130
4.6.1 Dr. Přemysl Peer.....	138
4.7 Muzeum	141
4.7.1 Historie muzea od založení do konce 50. let.....	141
4.7.2 Teplická archeologie a oddělení muzea.....	148
4.7.3 Muzejní sjezdy a funkce muzea	152
4.7.4 Propagace muzea a zapojení do teplické společnosti.....	158
4.7.5 Výstavy	161
4.7.6 Zhodnocení činnosti muzea.....	164
5. Závěr	166
Seznam zkratk	170
Seznam literatury a pramenů.....	172

1. Úvod

1.1 Téma a cíl práce a její struktura

Tématem mé bakalářské práce je rekonstrukce kulturního dění v Teplicích v období třetí republiky a v 50. letech. Nejprve bych chtěla definovat prostor, ve kterém se práce odehrává. Pro název města užívá práce pojmenování Teplice, kterým označuje i poválečné období, kdy město neslo pojmenování Teplice-Šanov.¹ Zároveň ve zpracovávaném časovém úseku došlo k různým správním změnám v oblasti slučování a oddělování okolních obcí,² které ovšem nejsou předmětem zájmu mého výzkumu. Práce se tudíž věnuje i místům, jež dnes například jsou součástí Teplic, ale v průběhu let docházelo k jejich připojování a následnému oddělení. Z hlediska tématu nepředstavuje rozšiřování, a naopak ztrácení obcí značný vliv, neboť kulturní instituce sídlící v Teplicích navštěvovali i obyvatelé z okolních obcí, byť v daném okamžiku nemusela jejich bydliště tvořit přímo městskou část.

K výběru tématu přispěl i fakt, že v oblasti kultury se jednalo o zajímavé období, neboť po konci druhé světové války probíhal v Teplicích proces znovuoobnovování kulturních institucí, jež dále vytvářely kulturní vyžití pro teplickou společnost, která sama procházela dynamickou proměnou. Po válce se znovuzřizují kulturní zařízení, které si musí najít cestu k novému obecnstvu, a zároveň tak diváci pocházející z odlišných domovů si museli najít cestu k nim. Práce sleduje další vývoj aktérů na kulturním poli vytvářející pomyslnou mapu kulturního vyžití pro občany města. Kromě vývoje a vyvíjených aktivit se práce zároveň snaží reflektovat, zda se například při své činnosti setkávaly instituce s problémy ztěžujícími jejich aktivitu. Výzkum se také zaměřuje na mapování podob vstupů kulturních institucí do veřejného prostoru a snaží se odhalit, jak se tito institucionální aktéři snažili zviditelnit a propagovat společnosti své aktivity.

Bakalářská práce se tedy zabývá hlavními institucionalizovanými kulturními aktéry utvářejícími mapu teplického kulturního vyžití. Předmětem bádání nejsou proto například kluby a noční bary, ve kterých se večer hrála hudba.

---

¹ Historie správy a samosprávy. In: KILIÁN, Jan. *Teplice*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015, s. 329. ISBN 978-80-7422-339-6.

² Tamtéž, s. 329-330.

Zrekonstruovaný obraz teplické kulturní scény přibližuje uplatňování principů celorepublikové kulturní politiky na místních institucích. Práce se věnuje mimo jiné sblížení tvorby novému modelovému ideálnímu recipientovi kultury – dělnictvu, jehož vkusu se nejen dílo mělo přibližovat, ale i samotné instituce nikoli pouze v přeneseném významu měly jít za dělnickým diváctvem. Práce se zaměřuje na strategie a formy, jakými se hledisko uplatňovalo v jednotlivých institucích. Badatelská otázka související se strategiemi uplatňovanými při přibližování kultury dělnictvu se bude zaměřovat i na míru, kterou tento cíl v teplické kultuře nabýval. Otázku představuje, jestli se pracující například v některé z teplických kulturních institucí zapojovali i do dříve spíše interních záležitostí, a tak přebrali i roli aktivnějších aktérů, ne tak pouze státem preferovaných recipientů kultury.

Badatelskou otázku spojenou s jednotlivými kulturními aktéry představují i jimi artikulované cíle a úkoly. Chtěla bych zjistit, zda některé kulturní zařízení vykonávala v kulturní sféře některé funkce uplatňované v místní společnosti. Kromě institucionalizovaných kulturních aktérů se práce bude věnovat i zájmové umělecké činnosti, jež bude zpracována v kontextu tehdejšího pojetí volného času. Cíl bude tudíž spočívat v přiblížení struktur, ve kterých tehdejší společnost měla možnost naplňovat kulturně volný čas, aniž by nutně musela navštívit některou z místních kulturních institucí.

Bakalářská práce je rovněž zpracovaná s ohledem na specifika, jež se pojí buď přímo k městu nebo k jeho poloze. Teplice byly před druhou světovou válkou považovány za kulturní středisko a nesly si pověst bohatého města, což svědčí i o rychlém dosídlení oblasti.³ Vzhledem k povaze města v rámci nově konstituovaného regionu se práce zaměří i na otázku, zda některé teplické kulturní instituce udržovaly v kraji výsadní postavení a staraly se tudíž o šíření kultury i mimo teplické obyvatelstvo.

Druhým specifickým aspektem pojícím se s městem představuje jeho pohraniční poloha a s ní spojená demografická proměna místního obyvatelstva. Nabízí se tudíž i vzhledem k inspiračnímu zdroji v podobě prací Andrease Wiedemanna badatelská otázka, zda aspekt pohraničí a různorodé společnosti hrál pro některou kulturní

---

³ Poválečné Teplice. In: KILIÁN, Jan. *Teplice*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015, s. 296-297. ISBN 978-80-7422-339-6.

instituci roli a zčásti formoval její působení v regionu. Zároveň se práce snaží v rámci této badatelské otázky zaměřit i na dobové články a zjistit, zda a pokud ano, tak jakým způsobem se situace v souvislosti s kulturními institucemi reflektovala v tisku nebo v materiálech vydávaných přímo místními kulturními aktéry. Složení společnosti v Teplicích ve zpracovávaném období bylo velmi různorodé, proto se práce bude snažit zjistit, zda se například v 50. letech vytvářel kulturní program pro německou menšinu žijící ve městě, tak aby i německé obyvatelstvo získalo možnost kulturního vyžití.

Vyjádřeno co nejobecněji cílem bakalářské práce je rekonstrukce obrazu teplické kulturní scény v období obnovy kulturních institucí a sledování jejich dalšího vývoje v 50. letech a zkoumání projevů jejich „političnosti“ po únoru 1948. Badatelský cíl je zároveň reflektován s ohledem na specifickou pohraniční polohu a charakteru zkoumaného prostoru.

Vzhledem k povaze archivních materiálů, snaze o přehlednost práce a samotné povaze teplické kulturní scény je text koncipován do jednotlivých kapitol, z nichž každá představuje jednu z hlavních kulturních institucí. Instituce procházely kvůli různým administrativním zásahům změnami, které se často odrážely i v jejich názvu, proto nadpisy kapitol nesou vždy obecný název, tak aby mohl být uplatněn pro kterékoliv období ve vývoji dané kulturní složky. Výjimku představuje kapitola věnující se osvětě a lidové umělecké tvořivosti, která se kromě instituce v podobě Domu osvěty zabývá převážně zájmovou uměleckou činností. Jinak je z hlediska přístupu kapitola zpracována obdobně jako jiné kapitoly. Kapitola o osvětě, lidové umělecké tvořivosti a zájmové umělecké činnosti záměrně zahajuje část práce představující kulturní mapu Teplic, neboť představuje základní principy osvěty v kulturní sféře, které jsou podnětné i pro některé další představované instituce. Kapitola tak vytváří pozadí pro další představované kulturní zařízení.

Práci doplňují dvě úvodní kapitoly. První seznamuje s dějinami Teplic v období třetí republiky a v 50. letech. Cíl kapitoly spočívá v seznámení s prostorem, ve kterém se zbytek práce odehrává. Zároveň se v historii města objevují další faktory, které se mohly podílet na stavu kulturního vyžití ve městě. Kapitola se tak snaží zachytit město ve sledovaném období tak, aby vystihla jeho povahu a problémy, se kterým se jako poválečné pohraniční město potýkalo. Zároveň

nastiňuje představení města vnitřní napětí Teplic ohledně jeho charakteru, jenž se pohyboval mezi lázeňstvím a průmyslem. Zmíněné aspekty tudíž nejsou předmětem analýzy mé práce, ale jsou podnětné pro pochopení prostoru a jejich pozici možného determinantu kulturní sféry.

Vzhledem k pohraniční poloze zkoumaného kulturního prostoru pojednává druhá z úvodních kapitol o obecných principech fungování kulturní politiky v pohraničí. Část čerpá z díla Andrease Widemanna⁴ řešící specifika kultury a kulturní politiky v pohraničních regionech. Cílem kapitoly je vykreslení pozadí, na kterém se měla odehrávat kulturní politika pohraničního regionu, kam patří i Teplice. Úvodní kapitoly tudíž slouží ke kontextualizaci teplického kulturního vyžití.

1.2 Dosavadní stav bádání, pramenná základna a metodologie

Práce vychází ze široké sekundární literatury, jež vytváří jak inspirační zdroj pro celkové pojetí a náhled na zpracovávané téma, tak dává místní kulturní scénu do obecnějšího kontextu kulturní politiky. Sekundární literatura pomáhá vytvářet oporu a zvyšovat pochopení pro jednotlivé kroky a události odehrávající se v konkrétním místě.

Bohatou informační základnu k tématu kulturní politiky a volného času v 50. letech nabízejí zejména práce historiků Jiřího Knapíka a Martina France, kteří kromě svých analyticky pojatých prací zpracovali i obsáhlý heslovitý slovník základních pojmů a institucí utvářející kulturní dění a životní styl až do 60. let. Jejich kniha *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967*⁵ představuje základní vodítko při zpracování témat věnujících se možnostmi kulturního trávení volného času. Podnětný a inspirační text pro moji práci představuje i článek zmiňovaných autorů „Na člověka najíždíme další čtvrtstoletí.“ *Volný čas v českých zemích 1948-1956*,⁶ který pracuje s tezí

---

⁴ WIEDEMANN, Andreas, ed. Kulturní politika jako prostředek společenské integrace v pohraničních oblastech českých zemí 1945-1953. In: KOVÁČ, Dušan, Michaela MAREK, Jiří PEŠEK a Roman PRAHL. *Kultura jako nositel a oponent politických záměrů: Německo-české a německo-slovenské kulturní styky od poloviny 19. století do současnosti*. Ústí nad Labem: albis international, 2009, s. 265-281. ISBN 978-80-86971-90-2.

⁵ KNAPÍK, Jiří a Martin FRANC. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967*. Praha: Academia, 2011–2011, 2 svazky: ilustrace, portréty, faksimile; 24 cm. ISBN 978-80-200-2019-2.

⁶ FRANC, Martin a Jiří KNAPÍK. „Na člověka najíždíme další čtvrtletí“ *Volný čas v českých zemích v letech 1948–1956. Soudobé dějiny*. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2010, XVII(4), 613-640. ISSN 1210-7050.

požadavku na kulturní trávení mimopracovní doby v 50. letech, jež se nejlépe měla naplňovat kolektivní formou. Z myšlenky negativní optiky na „antikulturní“ trávení volného času se jako jeden z inspiračních zdrojů opírá zejména kapitola pojednávající o lidové umělecké tvořivosti.

Odlišně témata kultury a kulturní politiky zpracovává německý autor Andreas Wiedemann ve své knize „Pojď s námi budovat pohraničí!“⁷ a zejména ve svém příspěvku Kulturní politika jako prostředek společenské integrace v pohraničních oblastech českých zemí 1945-1953⁸ otevírá otázku role kulturní politiky a kultury obecně v pohraničních oblastech. Vzhledem k pohraniční poloze Teplic představuje práce Andrease Wiedemanna inspirační zdroj pro práci. V uvedeném příspěvku přichází autor se specifickými úkoly tehdejší kulturní politiky v pohraničních oblastech. Cíl pohraniční kulturní politiky spočíval ve stabilizaci nově vzniklých společenských struktur v regionu a v integraci pohraničí do státního celku.⁹ Andreas Wiedemann se současně věnuje i re-čechizaci pohraničí a pozici neodsunutého německého obyvatelstva v pohraniční kulturní sféře.¹⁰

Jednotlivé kapitoly zpracovávající teplické kulturní instituce doplňuje bohatá sekundární literatura, jež dává vývoj místních aktérů do obecnějšího kontextu. Práce se vlivem povahy archivního materiálu věnuje spíše životu kulturních institucí než konkrétním politickým rozhodnutím, proto práce zejména čerpá z publikací pojednávajících o uměleckých složkách formujících kulturní veřejný prostor. Vychází například z knihy Jaromíra Kubíčka *Dějiny veřejných knihoven v českých zemích*¹¹ nebo z publikace Vladimíra Justa o divadelnictví.¹²

---

⁷ WIEDEMANN, Andreas. *"Pojď s námi budovat pohraničí!": Osídlování a proměna obyvatelstva bývalých Sudet 1945-1952*. Praha: Prostor, 2016. ISBN 978-80-7260-337-4.

⁸ WIEDEMANN, Andreas, ed. Kulturní politika jako prostředek společenské integrace v pohraničních oblastech českých zemí 1945-1953. In: KOVÁČ, Dušan, Michaela MAREK, Jiří PEŠEK a Roman PRAHL. *Kultura jako nositel a oponent politických záměrů: Německo-české a německo-slovenské kulturní styky od poloviny 19. století do současnosti*. Ústí nad Labem: albis international, 2009, s. 265-281. ISBN 978-80-86971-90-2.

⁹ Tamtéž, s. 265.

¹⁰ WIEDEMANN, Andreas, ed. Kulturní politika jako prostředek společenské integrace v pohraničních oblastech českých zemí 1945-1953. In: KOVÁČ, Dušan, Michaela MAREK, Jiří PEŠEK a Roman PRAHL. *Kultura jako nositel a oponent politických záměrů: Německo-české a německo-slovenské kulturní styky od poloviny 19. století do současnosti*. Ústí nad Labem: albis international, 2009, s. 265-281. ISBN 978-80-86971-90-2.

¹¹ KUBÍČEK, Jaromír. *Dějiny veřejných knihoven v českých zemích*. Brno: Moravská zemská knihovna, 2019. ISBN 978-80-7051-250-0.

¹² JUST, Vladimír. *Divadlo v totalitním systému: příběh českého divadla (1945-1989) nejen v datech a souvislostech*. Praha: Academia, 2010. ISBN 978-80-200-1720-8.

Regionálně do výzkumu teplické kultury přispěl například Bohumil Plevka, jehož kratší a přehledová publikace *Cesty 1945-1985*¹³ informuje o vývoji místní divadelní scény. Kniha představuje sice v některých ohledech kvalitní informační základnu a autor v ní také uvádí soupis repertoáru nebo seznamy vedoucích pracovníků v průběhu let, svým zpracováním ovšem práce nenabízí hlubší pohled do fungování divadla a nesnaží se ani o interpretaci jednotlivých událostí týkajících se místního souboru. Cílem publikace je tudíž spíše seznámení s institucí a vytvoření základní osy jejího působení. Kniha rovněž vyšla před Sametovou revolucí, což je důležité pro pochopení kontextu jejího zpracování.

K tématice regionální kulturní historie přispěla i autorka Jitka Budinská, která věnovala svůj výzkum teplickému muzeu. Má práce se opírá kromě dalších publikací o muzejnictví i o její dílo *Dějiny teplického muzea 1897-1972*.¹⁴ Mezi další kulturní teplické instituce, o nichž vyšla publikace, se řadí i symfonická filharmonie. Historii orchestru se věnoval Roman Dietz v knize *Severočeská filharmonie Teplice: historie a současnost*.¹⁵

O dějinách města pojednává přehledová publikace¹⁶ nesoucí název města, která se zabývá všeobecnou historií Teplic od pravěku do 90. let 20. století. Těžiště zájmu knihy však stojí na starších dějinách ne na mnou zpracovávaném časovém úseku. V knize rovněž nalezneme velmi krátkou kapitolu, která stručně přibližuje vývoj teplického divadla, symfonického orchestru a muzea po roce 1945 až do 90. let.

Bakalářská práce ovšem vychází primárně z archivního výzkumu, jenž představoval skutečně hlavní zdroj informací pro zvolené téma. Badatelsky můj výzkum spočíval na archiváliích uložených v Státním okresním archivu v Teplicích, který disponuje několika fondy, v nichž jsou dohledatelné materiály týkající se kultury v období třetí republiky a 50. let. Vycházela jsem z fondu Okresního národního výboru v Teplicích nebo z fondu Regionálního muzea

---

¹³ PLEVKA, Bohumil. *Cesty 1945-1985: Krušnohorské divadlo Teplice*. Krušnohorské divadlo Teplice, 1985.

¹⁴ BUDINSKÁ, Jitka. *Dějiny teplického muzea: 1897-1972*. Teplice: Oblastní vlastivědné muzeum Teplice, 1972.

¹⁵ DIETZ, Roman a Lenka PŘIBYLOVÁ. *Severočeská filharmonie Teplice: Historie a současnost*. 2. doplněné a rozšířené vydání. Teplice: Severočeská filharmonie Teplice, 2018. ISBN 978-80-270-3741-4.

¹⁶ KILIÁN, Jan. *Teplice*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015. ISBN 978-80-7422-339-6.

Teplice.¹⁷ Do práce jsou zahrnuty i materiály z fondu Peer, Přemysl, Dr., který i pomocí písemné pozůstalosti přibližuje aktivity místního archiváře, historika a osvětového pracovníka. Poslední archivní fond, jehož archiválie jsou podnětné pro moji práci, představuje fond Krušnohorské divadlo Teplice. Problémem archiválií o divadlu spatřuji v jejich časové disproporci, neboť ve fondu značně převažují materiály pocházející z období jednoho úseku vedení instituce ztělesněného tehdejším ředitelem Tadeášem Šeřínským, pro zbylá období je fond materiálově značně řidší.

V některých ohledech však zároveň archivní výzkum vymezil jisté limity práce, které spočívají zejména v nepřístupnosti fondu Městského národního výboru Teplice.¹⁸ Proto jsem se snažila využít archiválií ve fondu Okresního národního výboru, který se ovšem v některých aspektech zmiňuje o kultuře na Teplicku, ne tudíž pouze v Teplicích a zahrnuje některé informace i z okolních obcí, což ovšem nepovažuji za komplikaci badatelského výzkumu, neboť se v některých aspektech můžeme dozvědět o situaci i v bezprostředním okolí města.

Z 50. let jsou alespoň ve fondu Přemysl Peer, Dr. uloženy zápisy z osvětové komise MNV pocházející z konce desetiletí, zbylé zprávy z jednání by tudíž mohly být uloženy ve fondu MěNV Teplice, do kterého není možné nahlédnout. Ve fondu Okresního národního výboru v Teplicích se sice nalézají archiválie ze zápisů stálé komise školské a kulturní, bohužel není jejich povaha tak detailní jako materiály vztahující se k jednotlivým kulturním institucím, což podporuje zvolenou formu struktury práce, která představuje kulturní scénu podle institucí a v jednotlivých kapitolách se projevují politická rozhodnutí. Vzhledem k povaze archivního materiálu a přehlednosti práce není samotné kulturní politice v Teplicích věnována jednotlivá kapitola, neboť by se její sepsání kvůli nedostatečně podrobným záznamům a současné nedostupnosti všech zápisů z osvětové komise MNV značně komplikovalo.

Mezi dostupnými archiváliemi ovšem panuje značná nevyrovnanost v jejich množství k jednotlivým kulturním institucím. Kapitoly pojednávající o institucích

---

¹⁷ Fond Regionální muzeum Teplice (NAD 1297) je dle papírové pomůcky nazýván jako fond Krajské muzeum Teplice a liší se i jeho místem uložení. Práce dále užívá názvu dohledatelného e-badatelnou.

¹⁸ Teplický národní výbor nenesl do roku 1960 označení městský, označení se však používá pro název fondu.

s vlastním archivním fondem jsou tak přirozeně materiálně bohatší a lze u nich interpretovat jejich činnost značně lépe. U části archiválií vztahující se hlavně k místním kinům se odrazila do jejich povahy touha po dobové kvantifikaci. Dostupné jsou tak různé statistiky objasňující jejich činnost. Celkově je archivní pramenná základna kvalitní a dostatečně objasňuje, byť s některými disproporcemi a komplikacemi zejména v oblasti nepřístupnosti fondu, život kulturních institucí. Dílčí limity nastavené archivem jsou ovšem velmi dobře vybalancovány pomocí rešerše tiskového materiálu.

Abych získala co nejširší náhled na zpracovávané téma, vychází práce i z článků v periodikách. Zejména práce čerpá z novin *Průboj*,¹⁹ které vydával Krajský národní výbor v Ústí nad Labem. *Průboj* reflektoval kulturní dění v kraji, nejvíce pozornosti v oblasti kultury směřoval ke krajské divadelní scéně. Právě u některých kapitol, k nimž jsou bohužel dostupné archiválie méně podrobné a nejsou tolik informačně nabitě, doplňuje obraz života institucí tisk, jehož články dotváří pohled na kulturní vyžití. Zároveň *Průboj* jako krajský tisk poskytuje v některých aspektech možnost začlenit Teplice do celkového obrazu kultury v Ústeckém kraji, což je zajímavé sledovat zejména u teplických kulturních institucí, které disponovaly širší působností nebo působily i mimo město. Práce tak kvůli začlenění Teplic do kulturní scény kraje v několika momentech záměrně pomocí představování novinových zpráv z okolních obcí vystupuje ze zkoumaného prostoru města.

Práce rovněž vychází z dobových publikací a dalších materiálů majících jak regionální, tak celorepublikovou povahu. Reflektovala jsem i pár dochovaných tiskových materiálů, které vydávaly teplické kulturní instituce například za účelem propagace.

Jednou z přítěží výpovědí v archivním materiálu, zejména pak v periodikách, je sama doba jejich vzniku. Nejenže mnoho formulací v materiálech vyplývá přirozeně z dobového diskurzu, komplikaci můžou představovat i tehdejší možnosti uveřejňování některých zpráv, jež by například mohly nést význam odporující pokroku doby nebo by neměly tak pozitivní vyznění o kulturním vyžití

---

¹⁹ *Průboj: krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Ústí nad Labem: KV KSČ Ústí nad Labem, 1949-1991. 43 sv. ISSN 1804-5782.

poskytovaného pro pracující. Proto je důležité brát v úvahu, že se například realita mohla vykreslovat pozitivněji, než jaká panovala skutečnost. Zároveň se během studia materiálů můžeme domnívat, že mohlo docházet naopak k vyzdvihování úspěchů nad některými problémy.

Další aspekt vztahující se k povaze dobových materiálů pramenící z doby jejich vzniku je zřejmý například u recenzí na některá vystoupení, jež jsou svým hodnocením a zejména svými hledisky kritiky poplatná době a politickému režimu, jenž vyzdvihoval například jiná kritéria kvality uměleckého díla. Mnou zpracovávaný časový úsek po únoru 1948 je nutné tudíž brát jako výchozí pozici k posuzování těchto materiálů, přesto lze pomocí provedené kritické analýzy tendenčně pojatých pramenů zejména kritik a recenzí vycházejících z odlišných hledisek vyhodnocovat dobře. Navíc jsou materiály této povahy i nositeli informací o proměňujících se požadavcích na umělecká díla a kulturní akce. Tímto problémem jsou zatíženy zejména pouťorové recenze na divadelní hry uvedené na místní scéně.

Konceptuální inspiraci pro mě představovaly regionální dějiny, práce je vymezena jedním určeným prostorem, který byl metodou místní sondy zkoumán, a přece by bylo možné z práce odvozovat některé obecnější trendy v kulturní sféře v regionu. Pomocí regionální perspektivy jsem se tudíž snažila zjistit, jak konkrétně vypadal kulturní život v Teplicích. Mezi další klíčový pojem, jimž lze předkládanou práci zaštitit, patří kulturní politika. Práce rovněž vychází z historické heuristiky a archivní práce, neboť se výzkum opírá zejména o primární archivní prameny různé povahy, jejich interpretace a analýza osvětlila problematiku mnou zpracovávaného tématu.

2. Poválečné Teplice a jejich vývoj v 50. letech

Teplice prošly po druhé světové válce a v 50. letech různými správními změnami. Po válce se od města nesoucí tehdejší název Teplice-Šanov odpojily některé okolní obce. Ke změně došlo v roce 1947, kdy město začalo nést jméno Teplice a připojily se k němu Trnovany, Řetenice, Novosedlice, Proboštov a Újezdeček, velká část obcí se ovšem v roce 1954 opět osamostatnila.²⁰

Správní změny ovlivnilo i vytvoření krajů v roce 1949, kdy se Teplicko stalo součástí Ústeckého kraje. Správní reforma posílila i vzájemnou rivalitu mezi Ústím nad Labem a Teplicemi, protože lázeňské město se snažilo zachovat si v oblasti svůj význam. Dopady nového krajského uspořádání můžeme sledovat i v kulturní sféře, protože Ústí nad Labem v kultuře nepřevzalo pozici jednoznačně výsadního města, ve kterém by se kumulovaly veškeré kulturní organizace krajské provenience. Teplice si držely svou dominanci například v případech muzea a symfonického orchestru. V některých kulturních oblastech to byly právě Teplice, které sehrály roli prostředníka, s jehož pomocí se kultura šířila do okolí na úkor krajského města. Vztah Teplic a Ústí nad Labem zároveň proměnila další správní reforma v roce 1960, protože vznikem Severočeského kraje se konkurujícím městem pro Ústí nad Labem stal Liberec.²¹

2.1 Teplice v období třetí republiky

Na konci druhé světové války se v Teplicích ustavila prozatímní československá správa v podobě národního výboru,²² který se musel potýkat s poválečným chaosem ve městě. Teplice byly v době konce války městem s většinovou německou společností, kde se kromě stálého obyvatelstva nacházeli váleční zajatci, němečtí uprchlíci, sovětsí vojáci stálé posádky, původní teplické obyvatelstvo navracející se do svého bydliště a ranění vojáci nacistického Německa, kteří se ve městě uzdravovali, protože lázeňské město fungovalo během války jako lazaret pro německé vojáky.²³

---

²⁰ Historie správy a samosprávy. In: KILIÁN, Jan. *Teplice*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015, s. 329-330. ISBN 978-80-7422-339-6.

²¹ Tamtéž.

²² Poválečné Teplice. In: KILIÁN, Jan. *Teplice*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015, s. 296. ISBN 978-80-7422-339-6.

²³ Tamtéž.

Kromě kumulace různých skupin obyvatelstva národní výbor musel řešit případy rabování, obnovování výroby, zásobování a současně udržování hygienických podmínek.²⁴ V průběhu května 1945 byl rovněž ustaven okresní národní výbor, jehož působnost neměla dlouhé trvání z důvodu převedení státní správy v pohraničí do konání voleb na správní komise. V červnu se tudíž ustavila v oblasti okresní správní komise a místní správní komise, která kromě Teplíc-Šanova řídila i v té době samostatné obce Trnovany a Řetenice.²⁵

Samostatnou kapitolu teplické historie představuje odsun německého obyvatelstva a následné dosídlení města, kdy došlo k přeměně národnostní povahy místa, kde až do konce druhé světové války tvořili většinu Němci. Pro představu v roce 1930 žilo v Teplících-Šanově 23 tisíc osob a z nich osmdesát procent se hlásilo k německé národnosti. Těsně po skončení války začala v Teplících probíhat první fáze proměny obyvatelstva v podobě divokého odsunu. Byť nevíme, kolika Němců se přesně divoký odsun týkal, lze z počtu pozdější neodsunuté německé menšiny a z počtu osob v transportech předpokládat, že se jednalo o tisíce Němců. Z demografického hlediska již po konci první fáze převažovalo v Teplících mírně české obyvatelstvo. Po první fázi následoval organizovaný odsun. Z Teplíc během druhé fáze odjelo 25 transportů s Němci. Celkové masivní vysídlení obyvatelstva v tomto období odsunutí zasáhlo z části Teplice-Šanov přes 6 tisíc osob, kdybychom připočetli i místa, jež dnes tvoří součást města, počet by se více než zdvojnásobil.²⁶

Společně s obměnou obyvatelstva souviselo i osídlování města. Teplice si nesly pověst bohatého lázeňského města,²⁷ proto příchod novousedlíků probíhal oproti jiným regionům rychle.²⁸ Z těchto důvodů Teplice rovněž nezasáhl celkový nedostatek pracovních sil, s čímž se potýkala mnohá pohraniční města.²⁹ Problém v oblasti pracovníků nastal ale v oblasti kvalifikovaných pracovníků, proto někteří Němci byli uznáni jako nepostradatelní v rámci lokálního hospodářství, tudíž byli

---

²⁴ Poválečné Teplice. In: KILIÁN, Jan. *Teplice*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015, s. 296. ISBN 978-80-7422-339-6

²⁵ Tamtéž, s. 296-297.

²⁶ Odsun Němců. In: KILIÁN, Jan. *Teplice*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015, s. 302-304. ISBN 978-80-7422-339-6.

²⁷ Poválečné Teplice. In: KILIÁN, Jan. *Teplice*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015, s. 296. ISBN 978-80-7422-339-6.

²⁸ Tamtéž, s. 297.

²⁹ Tamtéž, s. 298.

vyjmuti z předčasného odsunutí.³⁰ V rámci procesu osidlování Teplíc přicházely různé skupiny obyvatelstva z velkého množství odlišných regionů, mezi něž se řadili příchozí z českého vnitrozemí, čeští repatrianti z Vídně, Slováci, slovenští Maďaři, Romové a Židé. V oblasti kultury menšin vyvíjeli aktivity nově příchozí Slováci, kteří si vytvářeli kulturní dění. Koordinační proces zaštiťoval osídlovací úřad v Teplících-Šanově.³¹ V souvislosti s nově příchozími a německým zadrženým majetkem se v roce 1947 přistoupilo v Teplících k přidělování konfiskátů.³²

Město se po skončení války dále potýkalo s nedostatečným zásobováním, černým trhem, rozkrádáním skladišť zabaveného majetku po Němcích a se špatnými hygienickými podmínkami, které vedly až k nutnosti vyhlášení povinného pracovního nasazení Tepličanů.³³ V období třetí republiky současně ve městě probíhalo stíhání podezřelých osob Mimořádným lidovým soudem.³⁴ Další komplikace, jež sužovala poválečné Teplice, nastala v oblasti financí. Město bylo totiž zatíženo vysokým dluhem, který byl umocňován poválečným zestátněním.³⁵

V roce 1946 se konaly parlamentní volby, které v Teplících-Šanově vyhrála KSČ. Na komunální úrovni ovšem volby neproběhly a nově ustavené MNV a ONV, které nahradily MSK a OSK, vznikly podle výsledků parlamentních voleb v daném okrsku. Nově ustavený MNV vedl komunistický politik Vencour. Jiná situace panovala na okresní úrovni, kde se posilovala spolupráce nekomunistických stran. Na základě této kooperace předsedal ONV Karel Primas z ČSSD, jehož osobu a přístup nekomunistických stran KSČ odmítla, což způsobovalo dusnou atmosféru na teplické politické scéně.³⁶ Cíl KSČ o podlomení teplické podpory ČSSD souvisel i s obviněními vůči ONV Teplice, a zvláště vůči jejímu předsedovi na stránkách Rudého práva. Konflikt, pro který se ujal název Teplická aféra, byl spojen s rozkrádem konfiskátů v Teplících, za které měl hlavní vinu dle KSČ nést právě Karel Primas. Po aféře následovala další kauza organizovaná ze strany KSČ

---

³⁰ Poválečné Teplice. In: KILIÁN, Jan. *Teplice*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015, s. 298. ISBN 978-80-7422-339-6.

³¹ Tamtéž.

³² Tamtéž, s. 297.

³³ Tamtéž, s. 297.

³⁴ Tamtéž, s. 298.

³⁵ Tamtéž, s. 299-300.

³⁶ Tamtéž, s. 301.

namířená opět vůči ČSSD. Konflikt se konal na půdě místní elektrárny a byl cílen na přerušování podpory jejího ředitele, který současně působil jako teplický radní za ČSSD, ze strany zaměstnanců.³⁷

Klíčovým faktorem na utváření poválečných Teplic bylo i obnovení lázní. Situace se znovuzřízením lázní neprobíhala ovšem jednoduše, na konci války se totiž v lázeňských budovách nacházeli němečtí vojenští pacienti a také Rudá armáda, jež využívala část lázní.³⁸ Problém představovaly i samotné prostory lázní, které během války trpěly nedostatkem péče.³⁹ Za úspěch můžeme považovat, že první poválečná sezóna započala již v roce 1945. Mezi první pacienty se řadili váleční veteráni nebo například vězni z koncentračních táborů. S obnovením lázní v období třetí republiky souvisí i snaha o vytváření příjemného kulturního prostředí zejména hudebního života a od roku 1946 rovněž pomocí slavnostního zahájení lázeňské sezóny, která se v Teplicích koná dodnes. Ke zpříjemnění pobytu kromě hudebního poslechu mělo sloužit i divadlo nebo knihovna.⁴⁰ Rok 1948 představoval zlom v některých oblastech i pro teplickou lázeňskou tradici, která se projevovala zejména útlumem návštěv zahraničních hostů, zestátněním nebo nedostatečnou péčí o vzhled městských budov, což nepřispívalo zušlechťování statusu lázeňského města. Na úkor cizinců do Teplic přijížděli tuzemští návštěvníci. Na počátku 50. let také vznikla v lázních proslulá dětská léčebna specializující se hlavně na dětskou obrnu.⁴¹

Samotná existence lázní stavila současníky před pomyslnou otázku povahy města. Teplice totiž nejsou pouze místem, kam návštěvníci cestují za účelem léčby, nýbrž jsou i sídlem lehkého průmyslu, který je v okolí doplňován doly a továrnami. Konflikt o pojetí města musel čelit státnímu tlaku na průmyslovou výrobu a industrializaci, který neprospíval ani stavu ovzduší v místě, kam se návštěvníci přicházeli zejména léčit. Situaci pomohlo získání lázeňského statusu v roce 1956,

---

³⁷ Poválečné Teplice. In: KILIÁN, Jan. *Teplice*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015, s. 301-302. ISBN 978-80-7422-339-6.

³⁸ Lázeňství. In: KILIÁN, Jan. *Teplice*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015, s. 335. ISBN 978-80-7422-339-6.

³⁹ Teplice v poválečném období (1945-1950). In: KOCOURKOVÁ, Květoslava a Karel VILÍM. *Teplice*. Paseka, 2009, s. 43-44. ISBN 978-80-7185-966-6.

⁴⁰ Lázeňství. In: KILIÁN, Jan. *Teplice*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015, s. 335. ISBN 978-80-7422-339-6.

⁴¹ Tamtéž, s. 335-337.

což prospělo alespoň podobě centra⁴² a pomohlo ochraně pramenů před škodlivými vlivy.⁴³

Přes poválečné problémy, které si s sebou Teplice v období třetí republiky nesly, ve městě panovala optimistická atmosféra. Vize zlepšení po konci války sebou nesla i obnovení spolkového života a rozvoj zábavní konzumní kultury.⁴⁴ „Lidé se po skončení válečných útrap chtěli bavit – necelé dva měsíce po osvobození zahájilo v Teplicích činnost české profesionální divadlo, na různých místech vyhrával lázeňský orchestr, do města zajíždělo mnoho přespolních, zejména pražských souborů nejrůznějšího repertoáru i kvality.“⁴⁵ Ve městě se otevíraly bary a noční podniky, ve kterých se hrál swing a místní obyvatelstvo si oblíbilo i kina Květen, Olympii, Apollo a Svobodu.⁴⁶ „Velká obliba konzumních forem zábavy a menší zájem o její ušlechtlejší formy vyvolával postesknutí nad pokleslým vkusem veřejnosti a v případě nočních podniků i podezření týkajících se zdrojů finančních prostředků jejich návštěvníků.“⁴⁷ O náladě tentokrát mezi studenty mluví i článek popisující Studentský Majáles pořádaný v roce 1946.⁴⁸

2.2 Teplice od roku 1948 do konce 50. let

Dne 25. února 1948 se v Teplicích ustavil Akční výbor národní fronty, jenž posléze vyvíjel činnost za potlačení nekomunistických lokálních politiků. Ve stejném období došlo i k odvolání předsedy ONV Karla Primase z ČSSD, vůči jeho osobě mířila aktivita místních komunistů již v období třetí republiky.⁴⁹ Perzekuce se nevyhnula ani Teplicím, nejvýraznější odsouzenou teplickou osobností byl právě Primas, kterého usvědčil Krajský soud v Ústí nad Labem v roce 1954 z velezrady.⁵⁰ Kromě nekomunistických politiků se KSC zaměřila i na teplickou Obchodní

---

⁴² Teplické dilema: město lázeňské či průmyslové? In: KILIÁN, Jan. *Teplice*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015, s. 334-335. ISBN 978-80-7422-339-6.

⁴³ Lázeňské nebo hornické město? In: KOCOURKOVÁ, Květoslava a Karel VILÍM. *Teplice*. Paseka, 2009, s. 41-42. ISBN 978-80-7185--966-6.

⁴⁴ Poválečné Teplice. In: KILIÁN, Jan. *Teplice*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015, s. 299. ISBN 978-80-7422-339-6.

⁴⁵ Tamtéž, s. 299.

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁸ Studentský Majáles v Teplicích 18.-19. května 1946. *Nová doba*. Teplice – Šanov: Okresní vedení Čsl. soc. demokracie, 24.5.1946, 2(21), s. 4. ISSN 1803-1137.

⁴⁹ Únorový převrat a první dvě desetiletí komunistického režimu. In: KILIÁN, Jan. *Teplice*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015, s. 305. ISBN 978-80-7422-339-6.

⁵⁰ Perzekuce: padesátá léta v Teplicích. In: KILIÁN, Jan. *Teplice*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015, s. 312. ISBN 978-80-7422-339-6.

akademii a na církev zejména na kongregaci boromejek.⁵¹ Na počátku 50. let v okresní organizaci KSČ vládl strach, který se stupňoval s probíhajícími politickými procesy. Zároveň OV KSČ disponoval velmi nestabilním politickým vedením způsobeným častým střídáním jeho předsedů. Uklidnění na politickém poli nastalo až v druhé polovině desetiletí, kdy se na deset let ujmul předsednictví ONV Drahomír Cihlář.⁵²

Samotný společenský život v Teplicích byl spojen s eliminací spolkového života, respektive s jeho centralizací a sjednocováním. Na společenský život Teplic měl vliv i koloběh státně preferovaných událostí a výročí. Stát tudíž vytvářel politický kalendář, který určoval nejen společenské akce, kulturní život, ale i podobu města, protože dle výročí a kampaní se města vyzdobovala.⁵³ Fenomén uplatňování kulturně politického kalendáře a jeho následná manifestace není spjata pouze se samotnými Teplicemi. Můžeme se domnívat, že stát se snažil předem vytvářet celorepublikový běh dění v obcích, a tím dávat dynamiku uplatňování ideologie v běžném společenském životě. V 50. letech se dokonce setkáváme s periodikem Kulturně politický kalendář, který poskytoval přehled o státně vybraných momentech nebo například umělcích, kteří by se měli v určitý den připomínat.⁵⁴ Vzhled města se kromě manifestací a významných dnů ovšem potýkal v Teplicích i s problémy v podobě nedostatečné péče o městskou čistotu. Situace s uhlazeností města se zlepšila v roce 1956, kdy Teplice získaly lázeňský status.⁵⁵

Město prošlo v 50. letech také změnou své podoby spojenou s některými proběhlými demolicemi. Již v poválečném období se započalo s asanací zničeného židovského ghetta.⁵⁶ Život ve městě proměnila i bytová výstavba, na kterou se již v 50. letech vyvíjel tlak a tvořila tak jednu z priorit úpravy města.⁵⁷ V souvislosti s architektonickými proměnami Teplic 50. let probíhaly mnohé demolice v centru,

---

⁵¹ Únorový převrat a první dvě desetiletí komunistického režimu. In: KILIÁN, Jan. *Teplice*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015, s. 306. ISBN 978-80-7422-339-6.

⁵² Tamtéž, s. 308-309.

⁵³ Tamtéž, s. 307.

⁵⁴ Kulturně politický kalendář. Praha: Orbis, 1952-1967. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:84a31c20-6fa1-11e8-87bd-005056827e52>

⁵⁵ Únorový převrat a první dvě desetiletí komunistického režimu. In: KILIÁN, Jan. *Teplice*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015, s. 306. ISBN 978-80-7422-339-6.

⁵⁶ Teplice v poválečném období (1945-1950) In: KOCOURKOVÁ, Květoslava a Karel VILÍM. *Teplice*. Paseka, 2009, s. 41-42. ISBN 978-80-7185-966-6.

⁵⁷ Lázeňské nebo hornické město? In: KOCOURKOVÁ, Květoslava a Karel VILÍM. *Teplice*. Paseka, 2009, s. 48. ISBN 978-80-7185-966-6.

kteře měly za cíl dát prostor novému městskému středu.⁵⁸ Časté bourání rovněž neprospívalo lázeňskému životu.⁵⁹ Vzhledu města neuškodilo pouze odstraňování budov, ale i chátrání některých domů.⁶⁰ Dříve výstavní lázeňské ulice plné ruchu, kaváren a obchodů se tak v 50. let značně proměnily k horšímu, ztrátu lesku hlavních ulic v centru umocňovala i likvidace soukromého podnikání.⁶¹

Teplíce můžeme označit za město, jež po konci druhé světové války prošlo značnou proměnou, která byla do značné míry podmíněná jeho pohraniční polohou. Poválečné Teplíce se tudíž ocitly uprostřed markantní demografické změny způsobené odsunutím teplických Němců a následným příchodem obyvatelstva z různých kulturních a geografických prostředí, kteří v místě žili současně se starousedlickým obyvatelstvem a neodsunutou německou menšinou. Přes problémy panovala v poválečné teplické společnosti optimistická nálada pramenící z konce války, dopady těchto pocitů můžeme zaznamenat i na kulturní, spolkové a zábavní scéně.⁶² Město zároveň provázelo vnitřní dilema ohledně jeho rázu a charakteru, proto se ocitlo na vahách mezi lázeňstvím a hospodářstvím.⁶³ Mezi dvěma v mnohých ohledech odlišných pojetích a směrech formování sídla. Oba zmíněné aspekty určující chod dějin Teplíc ovlivňovaly do určité míry i teplickou kulturu. Působení faktoru přítomnosti lázní je patrný například ve snaze o nabídnutí alespoň kulturního a společenského vyžití pro místní hosty, které mohlo být naplňováno pomocí hudebních vystoupení.⁶⁴ Zároveň se můžeme domnívat, že samotná uhlazenost a vzhled města mohou podvědomě vytvářet lepší nebo horší podmínky kulturního a společenského života, každopádně se jedná o faktor značně formující lázeňství, který má vliv na celkovou kulturní scénu.

---

⁵⁸ Lázeňské nebo hornické město? In: KOCOURKOVÁ, Květoslava a Karel VILÍM. *Teplíce*. Paseka, 2009, s. 46. ISBN 978-80-7185-966-6.

⁵⁹ Tamtéž, s. 48.

⁶⁰ Tamtéž, s. 49.

⁶¹ Tamtéž.

⁶² Poválečné Teplíce. In: KILIÁN, Jan. *Teplíce*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015, s. 299. ISBN 978-80-7422-339-6.

⁶³ Teplické dilema: město lázeňské či průmyslové? In: KILIÁN, Jan. *Teplíce*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015, s. 334-335. ISBN 978-80-7422-339-6.

⁶⁴ Lázeňství. In: KILIÁN, Jan. *Teplíce*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015, s. 335. ISBN 978-80-7422-339-6.

3. Úloha kulturní politiky v pohraničí

Úkolů kulturní politiky v poválečném pohraničí se týkala i určitá specifika, jež se vztahovala k povaze a k demografické situaci v regionu. Teplice se po konci druhé světové války v období budování kulturní infrastruktury rovněž ocitly uprostřed proměny související s odsunem německého obyvatelstva a se vznikáním nových struktur obyvatelstva. Kapitola vykresluje obecné pozadí, na němž se měla odehrávat kulturní politika v celém pohraničním regionu, která vychází zejména z konceptuálního pojetí Andrease Wiedemanna.

Pohraničí představovalo po konci druhé světové války značně nesourodý celek tvořený lidmi z různých oblastí Československa, proto si i právě tato oblast žádala speciální náhled, který se nevyhnul ani kulturní politice. Vzhledem ke specifčnosti oblasti měla plnit pohraniční kulturní politika dva zásadní úkoly. První cíl byl spjat s právě různými skupinami obyvatelstva, mezi nimiž měla kulturní politika pomoci navazovat vazby, a tím měla upevnit tyto struktury obyvatel. Druhým cílem se stalo samotné začlenění pohraničních oblastí do státního celku. Dle významných kulturních činitelů Kopeckého a Nejedlého se cílem stalo i přenesení české kultury do pohraničí, kde neměla dříve takovou tradici. V oblasti kultury se tudíž pohraničí mělo čechizovat, a tím potlačovat německou kulturu. Degermanizace nespočívala pouze v kulturní sféře, její dopady jsou patrné i ve vlastních místních názvech například ulic.⁶⁵

Poválečná obměna obyvatelstva a nová převaha Čechů na úkor německé menšiny v pohraničí si žádala i vytvoření kulturních struktur. Za klíčovou oblast budování kulturních institucí, jež rovněž zapadaly svou působností do vymezených cílů kulturní politiky, patřily knihovny, které v první fázi zápasily s nedostatkem českých knih způsobeným i nadměrnou poptávkou oproti dřívějšímu období, kdy převažovala německá většina v regionu. Do vize přenesení lidové národní kultury do pohraničí zapadala i očista od německých knih.⁶⁶

---

⁶⁵ WIEDEMANN, Andreas, ed. Kulturní politika jako prostředek společenské integrace v pohraničních oblastech českých zemí 1945-1953. In: KOVÁČ, Dušan, Michaela MAREK, Jiří PEŠEK a Roman PRAHL. *Kultura jako nositel a oponent politických záměrů: Německo-české a německo-slovenské kulturní styky od poloviny 19. století do současnosti*. Ústí nad Labem: albis international, 2009, s. 265-268. ISBN 978-80-86971-90-2.

⁶⁶ WIEDEMANN, Andreas, ed. Kulturní politika jako prostředek společenské integrace v pohraničních oblastech českých zemí 1945-1953. In: KOVÁČ, Dušan, Michaela MAREK, Jiří PEŠEK a Roman PRAHL. *Kultura jako nositel a oponent politických záměrů: Německo-české a*

S problémy výstavby kulturní infrastruktury se potýkaly zejména řídce osídlené pohraniční obce.⁶⁷ Problémy dosídlení se Teplic v takové míře netýkaly, město totiž bylo poměrně rychle zabydleno, čemuž přispívalo, že město bylo známé jako bohaté lázeňské místo.⁶⁸ Někteří nově příchozí občané znalí reputace města ovšem lákalo k příchodu do obce právě vlastní obohacení.⁶⁹ Dalším negativním faktorem byla i fluktuace obyvatelstva.⁷⁰ Výstavba v pohraničí nesouvisela pouze s kulturní infrastrukturou, jednalo se i o vzdělávací instituce, stát se proto snažil zavést do hraničního regionu i české školství.⁷¹

Stát chtěl podporovat osidlovací politiku pohraničí, za tímto účelem se po válce konaly i výstavy spoluorganizované osidlovacími úřady. V duchu propagace pohraničí proběhla v Liberci výstava Budujeme osvobozené kraje. Podobná výstava se konala i v Praze, jejím příjemcem mělo být zejména vnitrozemní obyvatelstvo, jemuž se měla připomenout hospodářská dominance pohraničních území. Ústřední myšlenka výstav tak odrážela i úkoly kulturní politiky vůči pohraničí, celkově se totiž apelovalo na znázornění integrace pohraničí do státního celku a na čechizaci prezentovanou jako re-čechizaci pohraničí.⁷²

Kromě fluktuace obyvatelstva se pohraničí nejprve muselo zabývat materiálním zajištěním nově příchozích. Současně jedním z důvodů fluktuace se stala i samotná kultura, která svou nedostatečnou nabídkou proces fluktuace podporovala. Zastavení pohybu obyvatelstva tak mohlo pomoci zvyšování kulturní úrovně a vyžití pro nově vzniklé obyvatelské struktury. Pohraniční kulturní politika tak měla stabilizovat situaci a zamezovat častému odchodu lidí.⁷³

---

německo-slovenské kulturní styky od poloviny 19. století do současnosti. Ústí nad Labem: albis international, 2009, s. 268-269. ISBN 978-80-86971-90-2.

⁶⁷ Tamtéž, s. 269.

⁶⁸ Poválečné Teplice. In: KILIÁN, Jan. *Teplice*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015, s. 296. ISBN 978-80-7422-339-6.

⁶⁹ Tamtéž.

⁷⁰ WIEDEMANN, Andreas, ed. Kulturní politika jako prostředek společenské integrace v pohraničních oblastech českých zemí 1945-1953. In: KOVÁČ, Dušan, Michaela MAREK, Jiří PEŠEK a Roman PRAHL. *Kultura jako nositel a oponent politických záměrů: Německo-české a německo-slovenské kulturní styky od poloviny 19. století do současnosti*. Ústí nad Labem: albis international, 2009, s. 270. ISBN 978-80-86971-90-2.

⁷¹ Tamtéž, s. 270.

⁷² Tamtéž, s. 272-273.

⁷³ Tamtéž, s. 273-275.

Po roce 1948 přibyl pohraniční kulturní politice další úkol, který spočíval v zavádění socialismu.⁷⁴ V 50. letech se v oblasti pohraniční kultury postupně smazávaly národní aspekty, které ustupovaly principům socialistickým.⁷⁵ Po roce 1948 rovněž vznikl Koordinační výbor pro pohraničí, jehož cílem se stalo potlačení kulturních rozdílů v pohraničí vůči vnitrozemním oblastem. Pod záštitou akcí „Pomáháme pohraničí“ se konaly různé kulturní události, jež se zaměřovaly na posilování kulturního a společenského dění v pohraničních regionech.⁷⁶ Kulturní výstavba se potýkala i se značnou nerovnoměrností vývoje, prioritu totiž měly v duchu tlaku na hospodářství průmyslová pohraniční centra, jako byly severozápadní Čechy, kde leží Teplice.⁷⁷

Kulturní politika vůči německému obyvatelstvu v pohraničí prošla procesem změny. Již několik let po únoru 1948 se upozorňovalo, že by Němci měli dostat možnost svého vlastního kulturního vyžití. Myšlenka se pojila i s ideovou výstavbou komunismu, která se opírá o internacionalismus.⁷⁸

Na postoj vůči Němcům měl vliv projev Klementa Gottwalda v roce 1950, podle něhož „Není Němec jako Němec.“ Výrok se nejprve vztahoval zejména k Němcům v NDR, později se význam přenesl i na německou menšinu v ČSR.⁷⁹ Aby se zlepšila nabídka kultury pro pohraniční Němce, začaly do oblastí přijíždět některé soubory z NDR, které pro ně vytvářely kulturní program. Příkladem lepší kulturní menšinové politiky vůči Němcům představovalo i vydávání časopisu *Aufbau und Frieden*. V některých oblastech se na školách začaly konat i kroužky německého jazyka, například v teplickém okrese ale nemělo zřízení podobných jazykových kroužků podporu českého obyvatelstva.⁸⁰ Na kulturní politiku v pohraničí se tak

---

⁷⁴ WIEDEMANN, Andreas, ed. Kulturní politika jako prostředek společenské integrace v pohraničních oblastech českých zemí 1945-1953. In: KOVÁČ, Dušan, Michaela MAREK, Jiří PEŠEK a Roman PRAHL. *Kultura jako nositel a oponent politických záměrů: Německo-české a německo-slovenské kulturní styky od poloviny 19. století do současnosti*. Ústí nad Labem: albis international, 2009, s. 275. ISBN 978-80-86971-90-2.

⁷⁵ Tamtéž, s. 280.

⁷⁶ Tamtéž, s. 275.

⁷⁷ Tamtéž, s. 280.

⁷⁸ Tamtéž, s. 278-279.

⁷⁹ WIEDEMANN, Andreas. *"Pojd' s námi budovat pohraničí!": Osídlování a proměna obyvatelstva bývalých Sudet 1945-1952*. Praha: Prostor, 2016, s. 372. ISBN 978-80-7260-337-4.

⁸⁰ WIEDEMANN, Andreas, ed. Kulturní politika jako prostředek společenské integrace v pohraničních oblastech českých zemí 1945-1953. In: KOVÁČ, Dušan, Michaela MAREK, Jiří PEŠEK a Roman PRAHL. *Kultura jako nositel a oponent politických záměrů: Německo-české a německo-slovenské kulturní styky od poloviny 19. století do současnosti*. Ústí nad Labem: albis international, 2009, s. 278-279. ISBN 978-80-86971-90-2.

kladly jiné cíle než na vnitrozemí. Zároveň se v průběhu let měnil prostor, ve kterém se směl odehrávat kulturní život pohraničních Němců.

4. Kulturní mapa Teplic

4.1 Lidová umělecká tvořivost, osvěta a umělecká zájmová činnost

Lidová umělecká tvořivost, LUT, zaznamenala během 50. let velký rozvoj. U rozmachu LUT můžeme sledovat korelaci s celkovým pojetím volného času během sledovaného období. Státy východního bloku se snažily více zasahovat do volby jeho trávení, zejména kladly důraz na kulturní naplnění mimopracovní doby.⁸¹ Kromě antikulturního vyplnění volných chvil se stát snažil v duchu kolektivismu omezovat i individualismus v čase po skončení pracovního dne, proto se měl tento čas vyvést z rodin do veřejného značně politizovaného prostoru, kde měl být tráven společně s ostatními.⁸² K naplnění organizování volného času se začaly budovat struktury, v rámci nich měl být uskutečňován, jakými se staly například závodní kluby Revolučního odborového hnutí nebo osvětové besedy. Na kolektivnosti a kulturnosti volného času se podílely i další státní a masové organizace, mezi které se řadil například Československý svaz mládeže, Pionýrská organizace ČSM, Československý svaz žen nebo Československá společnost pro šíření politických a vědeckých znalostí.⁸³

Základní státní tendence formování volnočasových aktivit můžeme velmi dobře sledovat právě u zájmové činnosti občanů, jakou představovala i lidová umělecká tvořivost, jež velmi dobře absorbovala vymezené principy politiky volného času. U činností, jež se řadily mezi lidovou uměleckou tvořivost, tak můžeme nalézt prvek kolektivismu, kulturnosti, organizovanosti a také lidovosti. Principy jsou znatelné i v rušení mnoha spolků, což přispělo k naplnění požadavku organizovanosti. Další podobná aktivita se tudíž zastřešovala pod masové organizace nebo osvětové instituce.⁸⁴

Obraz lidové umělecké tvořivosti v regionu okolí Teplicka dokumentuje krajský týdeník *Průboj*, který věnoval uměleckým souborům poměrně velkou pozornost, která se většinou vázala na proběhlé soutěže LUT. Můžeme se domnívat, co poměrná četnost zpráv o LUT znamená. Články tudíž nemusejí vypovídat pouze

---

⁸¹ FRANC, Martin a Jiří KNAPÍK. Na člověka najíždíme další čtvrtletí“ Volný čas v českých zemích v letech 1948–1956. *Soudobé dějiny*. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2010, XVII (4), s. 613. ISSN 1210-7050.

⁸² Tamtéž, s. 618.

⁸³ Tamtéž, s. 613.

⁸⁴ Tamtéž, s. 627-629.

o oblíbenosti či neoblíbenosti hnutí nebo o míře jeho masovosti, ale je také možné, že mohou ukazovat důraz státní kulturně osvětové politiky na trávení volného času tímto způsobem, dle toho by novinové články mohly fungovat jako propagace nejen samotného LUT, ale i státně preferované formy naplňování volného času tehdejší společnosti.

Kapitola se tudíž opírá zejména o články z místního tisku, jež informovaly o soutěžích LUT, kterých se účastnily i skupiny z Teplic. Problematickým aspektem pramenné základny k tématice spolkového uměleckého trávení volného času ve městě je nedostatečná kontinuita pramenů k obnoveným nebo nově založeným spolkům během třetí republiky ve fondu ONV Teplice. Z dostupných materiálů se tak obtížně utváří celkový vývoj fungování a působení jednotlivých souborů. Rekonstruovat lze zejména jejich založení a složení jejich členské základny například pomocí zpráv z valných hromad. K zmíněným teplickým souborům se tak v archivu nachází zejména zprávy o jejich založení, základní informace o jejich vedení, stanovy a informace o pár pořádaných akcích. U některých souborů se bohužel dozvídáme informace vztahující se pouze k jejich založení, takže dle archivu máme možnost pouze zjistit, že takové umělecky zaměřené organizace v Teplicích existovaly a že někteří občané vyvíjeli po válce určitou činnost za účelem vytváření zájmového kulturního vyžití. K období 50. let bych ráda zejména pomocí článků představila témata, jež jsou zmiňována u zpráv o umělecké zájmové činnosti obecně, než abych rekonstruovala působení jednotlivých místních souborů.

Další limitaci v oblasti archivního výzkumu představují nekompletní osvětové týdeníky, jedná se o dokumenty, ve kterých se po jednotlivých dnech udávaly akce, které se ve městě konaly. U každé kulturní události se psaly i konkretizující informace například o jejím zřizovateli a času konání, jednalo se tudíž o kulturní kalendáře. Bohužel se nedochovaly ve velkém počtu, jenž by dokázal představit kompletní kulturní přehled o pořádaných akcích, přesto je možné z dostupných dokumentů zjistit, jaké typy akcí se ve městě konaly, jaká byla jejich četnost a jací aktéři a instituce se jako jejich zřizovatelé podíleli na vytváření kulturního vyžití místního obyvatelstva.

Dle ministra informací a osvěty Václava Kopeckého byla největší zásluha osvětových pracovníků spatřována právě v rozvoji lidové umělecké tvořivosti.⁸⁵ Osvětová činnost tudíž byla pevně spjata s LUT, proto kapitola pojednává současně jak o kulturním působení Domu osvěty v Teplicích, tak o umělecké činnosti vyvíjené v rámci souborů například zaštitěnými ROH.

4.1.1 Obecné fungování osvětové práce

V období třetí republiky se osvěta řídila dle dekretu prezidenta republiky č. 130/1945 Sb. o státní péči osvětové, podle něhož vedly osvětovou péči místní, okresní a zemské osvětové rady.⁸⁶ Osvětové rady fungovaly pod národními výbory a jejich předseda současně působil jako kulturní referent NV. Součástí zemských a okresních osvětových rad byli i státní osvětoví a knihovničtí inspektoři.⁸⁷ Osvětové rady spadaly pod ministerstvo školství a osvěty, jež současně zřizovalo Státní lidovýchovnou radu.⁸⁸ Působení osvětových rad nemělo po únoru 1948 dlouhé trvání a již v roce 1950 došlo k jejich zrušení.⁸⁹ Část kompetencí řídicí osvětu spadala rovněž pod ministerstvo informací. Po únoru 1948 došlo k odstranění této dvojkolejnosti kompetencí mezi ministerstva. Kromě vládního nařízení, které rušilo osvětové rady a přenášelo jejich kompetence na NV, proměnu osvětové politiky zajišťoval právně až zákon z roku 1959. Do té doby tak nedošlo k zákonné kodifikaci změn fungování osvětové politiky.⁹⁰

Se zrušením zmiňovaných osvětových rad souvisel rozmach osvětových besed, které působily jako základní kámen osvětové práce v obcích. Osvětové besedy tvořily část národních výborů. Mezi jejich úkoly se řadila popularizace důležitých zákonů, podporování zakládání JZD, pomáhání při organizování socialistického

---

⁸⁵ KOPECKÝ, Václav. O lidové umělecké tvořivosti: Ze Soběslavského kulturně osvětového plánu. *Lidová tvořivost: Časopis pro soubory lidové tvořivosti*. Praha: Osvětová práce, 1951, 2(1), 1.

⁸⁶ Osvětový zákon. In: KNAPÍK, Jiří a Martin FRANCO. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967: Svazek I. A-O*. Praha: Academia, 2011, s. 642-643. ISBN 978-80-200-2019-2.

⁸⁷ Osvětové rady. In: KNAPÍK, Jiří a Martin FRANCO. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967: Svazek I. A-O*. Praha: Academia, 2011, s. 639-640. ISBN 978-80-200-2019-2.

⁸⁸ Osvětový zákon. In: KNAPÍK, Jiří a Martin FRANCO. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967: Svazek I. A-O*. Praha: Academia, 2011, s. 642-643.

⁸⁹ Osvětové rady. In: KNAPÍK, Jiří a Martin FRANCO. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967: Svazek I. A-O*. Praha: Academia, 2011, s. 639-640. ISBN 978-80-200-2019-2.

⁹⁰ Osvětový zákon. In: KNAPÍK, Jiří a Martin FRANCO. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967: Svazek I. A-O*. Praha: Academia, 2011, s. 642-643.

soutěžení, popularizování pracovních metod, šíření vědění o marxismu-leninismu, poučování o zdravotědě a rozvíjení tělesné výchovy mezi společností. Instituce zajišťovaly i část kulturní agendy, která úzce souvisela se soubory lidové umělecké tvořivosti. Dále se staraly o kulturní a společenské vyžití v obcích, které intenzifikovaly například pomocí otevírání různých uměleckých kroužků. Aby se náplň práce osvětových pracovníků dostala ke společnosti, bylo potřeba využívat různých forem, prostředků a akcí, proto osvětoví pracovníci organizovali různé přednášky, besedy, představení a estrády. Při své práci využívali i místního rozhlasu, časopisů nebo třeba filmů.⁹¹

Vedením nad osvětovou besedou byl pověřen správce, kterého do funkce jmenoval národní výbor. Další orgán instituce představovala osvětová rada. Mezi zaměstnance OB se řadily například osoby pracující v lektorských sborech nebo vedoucí zájmových kroužků nabízených danou organizací. Osvětové besedy úzce spolupracovaly s domy osvěty, které jim poskytovaly metodické zaštitění.⁹² Další kooperující instituce představovaly osvětové jizby, které šířily kulturně osvětovou činnost v menších obcích. Jejich zázemí často tvořila i místní lidová knihovna s čítárnou. Osvětové jizby fungovaly jako osvětové besedy ale v menším rozsahu. Zároveň byla jejich činnost vázaná na okresní osvětový dům a na radu nejbližší osvětové besedy.⁹³

Základním milníkem v oblasti osvěty představoval Soběslavský plán kulturně osvětové činnosti, který obsahoval rámcové směrnice plánování osvětové práce. Podnětné pro pochopení osvětové práce je sledovat, jak ji definoval ministr Václav Kopecký ve svém projevu. Ve své řeči ukazoval na posun chápání osvěty od roku 1948, kdy byla brána jako soustava mimoškolní výchovy, jež má být rovnocenná školní výchově a zároveň ji má doplňovat. K novému poslání osvěty přibývá dle ministra ideologický boj, proto přidává k předcházejícímu pojetí snahu o převýchovu národa a o šíření učení marxismu-leninismu mezi společností. Tématiku ideologického boje v osvětě dává do souvislosti s IX. Sjezdem Komunistické strany Československa. Dle plánu se osvěta stala pevnou součástí

---

⁹¹ Osvětové besedy. In: KNAPÍK, Jiří a Martin FRANC. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967: Svazek I. A-O*. Praha: Academia, 2011, s. 639-640.

⁹² Tamtéž.

⁹³ Osvětové jizby. In: KNAPÍK, Jiří a Martin FRANC. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967: Svazek I. A-O*. Praha: Academia, 2011, s. 641-642. ISBN 978-80-200-2019-2.

„kulturní revoluce“, kterou dle Kopeckého procházelo Československo od února 1948. Následně ministr vyzdvihoval aktivitu osvětových pracovníků směrem k lidové umělecké tvořivosti a její součinnost s kulturními složkami ROH, ČSM a JZD. Pod pojem osvěta spadalo mnoho aktivit a činností a dle projevu se osvěta stala základním činitelem veřejného a kulturního dění.⁹⁴ Mezi velkou šíří aktivit, jež se zaštiťovaly osvětou, se řadila i lidová zábava.⁹⁵

Pod heslem „S osvětou do vesnic“⁹⁶ se ukazoval další úkol, který spočíval s jejím šířením na venkov. Úkol rovněž souvisel s JZD a s potíráním vlivu církve na venkovské obyvatelstvo.⁹⁷ Další skupinu obyvatelstva, na kterou měla osvěta cílit, představovala mládež. Dále se v plánu zmiňuje potřeba sblížení společnosti s armádou pomocí osvětové činnosti.⁹⁸

Kopecký řešil v plánu i kulturní prostředky osvěty, které spadaly pod Umění lidu. Instituce Umění lidu zajišťovala návštěvy divadel, výstav a koncertů, nově měl její distribuční aparát přejít dle ministra na ROH. ROH se tudíž nově mělo starat o převzatou agendu instituce Umění lidu.⁹⁹

Na základě Soběslavského plánu kulturně osvětové práce se vytyčily směrnice, které obsahovaly šest úkolů. První úkol spočíval v ideologizaci a připomínal nutnost zapojování osvěty do budování socialismu. Opět se v bodě zmiňuje potřeba osvětové práce na vesnici. „Pomozte lidu zvláště na vesnici plánovitou vědeckou propagací, aby si osvojil pokrokový, vědecký světový názor, aby se v přednáškách, lidových kursech a seminářích seznámil na základě marx-leninského učení s poznatky přírodních a společenských věd v té míře, v jaké mu jsou potřebny pro řešení palčivých otázek socialistického vývoje. Potírejte všude svojí osvětovou činností zaostalost a tmářství, jakož i zneužívání náboženských citů lidu pro zájmy reakce a nepřátel socialismu!“¹⁰⁰ takto apeluje druhý bod plánu na šíření vědeckých

---

⁹⁴ KOPECKÝ, Václav. *Soběslavský plán kulturně osvětové činnosti*. Praha: Min. inf. a osv., 1950, s. 8-10. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:abf06940-cffa-11e3-94ef-5ef3fc9ae867>

⁹⁵ Tamtéž, s. 16.

⁹⁶ Tamtéž, s. 13.

⁹⁷ Tamtéž, s. 13.

⁹⁸ Tamtéž, s. 14.

⁹⁹ Tamtéž, s. 16.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 19.

poznatků. Společně s motivem ideologického boje se znovu otevírá téma osvěty na vesnici, ke které se přidává ještě anticírkevní akcent.¹⁰¹

V dalším bodě o „vytváření nových forem společenského života a péče o rozvoj lidové umělecké tvořivosti“¹⁰² se řeší provoz Osvětových domů a péče osvětových pracovníků o soubory lidové umělecké tvořivosti a s nimi spojeného soutěžení. V souvislosti se soubory se radí pracovníkům, aby působili „důsledně k očistě ochotnických spolků od konzervativních a reakčních živlů“,¹⁰³ což má proměnit tyto spolky v kulturně umělecké soubory ROH, ČSM a JZD. Čtvrtý bod se zabývá výstavbou osvětového aparátu lidové správy, mezi ní se řadily například osvětové besedy, místní rozhlas nebo lidové knihovny. Zároveň se dle této části zmiňuje požadavek na lepší koordinaci osvětových besed.¹⁰⁴

Pátý bod „kulturní pomoc občanům jiné národnosti“¹⁰⁵ je zajímavý i vzhledem k mnou popisovanému regionu, který pár let před pronesením Kopeckého projevu procházel odsunem německé menšiny a následně zažíval proces osidlování spojený s obměnou obyvatelstva. Pátý bod formuluje úkol následovně: „V českých obcích, kde žijí občané slovenské, polské, německé a maďarské národnosti, pozvete jejich kulturní složky, aby spolu s vámi plánovaly svou veřejnou osvětovou činnost a pomozte jim v duchu správné stalinské národní politiky v jejich úsilí o udržení a rozvoj svébytné národní kultury. Uskutečňujte spolu s nimi v rámci všeobecného plánu společné veřejné akce kulturní a státně politicky výchovné.“¹⁰⁶ Dle Jiřího Knapíka a Martina France představovala stať ohledně integrace do kultury osob jiné národnosti důležitou novinku, protože tím plán signalizoval počátek nového přístupu vůči národnostním menšinám.¹⁰⁷

---

¹⁰¹ KOPECKÝ, Václav. *Soběslavský plán kulturně osvětové činnosti*. Praha: Min. inf. a osv., 1950, s. 19. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:abf06940-cffa-11e3-94ef-5ef3fc9ae867>

¹⁰² Tamtéž, s. 20.

¹⁰³ Tamtéž, s. 20.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 21-22.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 22.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 22.

¹⁰⁷ Soběslavský plán kulturněosvětové činnosti. In: KNAPÍK, Jiří a Martin FRANC. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967: Svazek II. P-Ž*. Praha: Academia, 2012, s. 837-839. ISBN 978-80-200-2019-2.

Poslední bod „péče o osvětové kádry“¹⁰⁸ vybízela k získávání odborníků v oborech mezi osvětové pracovníky.¹⁰⁹

V oblasti osvětového zákonodárství je důležitý rok 1959, kdy vyšel zákon o osvětové činnosti č.52/1959 Sb. Norma byla také vydána v souvislosti s politickými změnami po roce 1956. Dle ní měly vyvíjet osvětovou činnost zejména národní výbory. V zákonu se rovněž dělily tři typy osvětových zařízení – zařízení klubového typu, vzdělávací a poradenská střediska a specializovaná osvětová zařízení.¹¹⁰

Důležitým aktérem v oblasti osvěty a kulturní výchovy představovalo ROH. Podle Osnov základního školení funkcionářů ROH z roku 1951 v oblasti kulturně výchovné práce panoval cíl „rozvoj všech schopností pracujících lidí, výchova nového, všestranně vzdělaného, tělesně zdatného člověka, svobodného, uvědomělého, iniciativního budovatele socialismu.“¹¹¹ K výchovné práci za formování „nového člověka“ sloužily například budovatelské koutky, ve kterých měla být zřízena čítárna časopisů, ve které se dělníci mohli setkávat. Dále měly koutky fungovat jako místo k pořádání besed.¹¹²

Centra kulturně výchovné práce odborů představovaly závodní kluby, jež fungovaly jako střediska společenského života pracujících. Cílilo se, aby se ZK ROH aktivně zaslouhovaly za zvyšování efektivity práce pomocí šíření technických poznatků. Také měly působit v oblasti vzdělávání například pomocí přednášek. Svoje místo našly i v politickém vzdělávání, pomáhaly proto se vzděláváním v oblasti marxismu-leninismu nebo dějin dělnického hnutí, s čím souvisela i jejich propagace SSSR. Výchovná funkce ZK mohla být dále prohlubovaná pomocí závodní čítárny, knihovny nebo kina. Součástí vzdělávací agendy ZK se staly i kurzy ruského jazyka, pro které se v dobové agitaci používala zkratka LKR.¹¹³

---

¹⁰⁸ KOPECKÝ, Václav. *Soběslavský plán kulturně osvětové činnosti*. Praha: Min. inf. a osv., 1950, s. 22. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:ae413710-cffa-11e3-94ef-5ef3fc9ae867>

¹⁰⁹ KOPECKÝ, Václav. *Soběslavský plán kulturně osvětové činnosti*. Praha: Min. inf. a osv., 1950, s. 22-23. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:abf06940-cffa-11e3-94ef-5ef3fc9ae867>

¹¹⁰ Osvětový zákon. In: KNAPÍK, Jiří a Martin FRANC. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967: Svazek I. A-O*. Praha: Academia, 2011, s. 642-643.

¹¹¹ Úkoly kulturně propagační práce v závodě. In: *Osnovy základního školení funkcionářů ROH*. Praha: Práce, 1951, s. 44.

¹¹² Tamtéž, s. 46.

¹¹³ Tamtéž, s. 47.

Závodní kluby rovněž působily jako střediska lidové umělecké tvořivosti. V duchu kolektivního pojetí mimopracovní doby se opět zmiňuje, že kroužky ZK nemají vést k individualismu a jejich náplň se má vztahovat k samotným závodům, proto se uvádí krátká zmínka, že výtvarné kroužky mají například zvelebovat výzdobu továren.¹¹⁴ Protože působily jako centrum společenského života zaměstnanců a místo jejich setkávání, organizovaly různé exkurze, návštěvy divadel, muzeí a galerií nebo pořádaly společenské večery a zábavy.¹¹⁵

4.1.2 Osvětová činnost a Dům osvěty v Teplicích

Osvětovou činnost na teplickém okrese zajišťovaly osvětové organizace, mezi něž se řadily zejména osvětové besedy a osvětové jizby. Dalším klíčovým aktérem v oblasti místní osvěty se stal okresní osvětový inspektor. Podobná situace fungovala i v oblasti knihovnictví, kde existovala rovněž pozice okresního knihovnického inspektora.¹¹⁶ Mezi osobnosti spjatými s teplickou osvětou patřil například Vojtěch Válek, jenž působil jako okresní osvětový inspektor a Feix jako správce okresní osvětové besedy.¹¹⁷ V roce 1953 se v okrese nacházelo šestnáct osvětových besed. Problémem sítě v oblasti představovala nedostatečná informovanost, dle archivní zprávy ze jmenovaných OB podávaly pouze čtyři OB zprávy o své činnosti. Rovněž osvětová beseda v Teplicích sice pracovala, ale o svých aktivitách hlášení nepodávala, přesto dle dokumentu patřila společně s OB v Sezemicích mezi nejlepší OB v okrese.¹¹⁸

Navzdory komplikacím s nepodáváním dostatečného hlášení OB se již v roce 1952 mluví o zlepšení osvěty v okrese, která dle dokumentů na Teplicku měla fungovat lépe než ve zbylých částech Ústeckého kraje. Ve zprávě o osvětové práci na Teplicku za rok 1952 se rovněž společně s úrovní činnosti řeší, jak se má osvěta profilovat. Vzhledem k různorodosti Teplicka, měla osvěta působit jinak v samotných Teplicích, v průmyslových částech a v zemědělských lokalitách. Osvěta se tudíž měla přizpůsobovat rozličným zaměstnáním místních obyvatel.¹¹⁹

---

¹¹⁴ Tamtéž, s. 48.

¹¹⁵ Úkoly kulturně propagační práce v závodě. In: *Osnovy základního školení funkcionářů ROH*. Praha: Práce, 1951, s. 48.

¹¹⁶ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 339, kart. 40

¹¹⁷ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1137, sign. 371, kart. 274

¹¹⁸ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 339, kart. 40, Zpráva pro ONV a KNV o činnosti knihovnické na okrese teplickém za I. čtvrtletí 1953.

¹¹⁹ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 339, kart. 40, Osvětová práce na Teplicku v roce 1952.

Společně s odlišným směrem osvěty dle rázu lokality a jejího obyvatelstva se zpráva zmiňovala i o zapojení jednotlivců do osvěty. V duchu 50. let mělo docházet k přesunu řízení OB dle dobového jazyka z intelektuální k pracující třídě.¹²⁰ Celkově se v kraji řešila otázka rozmístění osvětových pracovníků. Osvětová činnost byla totiž v tehdejších pojetí chápána jako spoluúčastnice na výsledcích v zemědělství a průmyslu, jež mohla svou činností ovlivňovat, proto bylo důležité, aby osvěta měla k dispozici dostatečnou a schopnou pracovní sílu. Mnohá města Ústeckého kraje však nedostatečně pečovala o rozmístění pracovníků, proto docházelo například ke kumulaci funkcí u osvětových pracovníků. Dalším problémem v oblasti pracovních sil, který opět souvisel s hromaděním pozic zaměstnanců, se stalo pověřování knihovnických nebo osvětových pracovníků další odbornou funkcí jako například zemědělskými inspektory. Dle krajského tisku se tudíž mělo více dbát na sestavování kvalitního osvětového aparátu, který by umožnil rozvoj osvěty.¹²¹

Další problém, s nímž se krajská osvětová činnost potýkala, a o kterém informoval v tisku vedoucí osvětového oddělení KNV Vladimír Štěpánek, představovala nedostatečná koordinovanost akcí. V oblasti dobrého rozvržení osvětového plánu se vyzdvihovala společně s Teplicemi ještě Bílina jako vzor osvětových zařízení, jež s předstihem sestavují kulturní kalendář, a tím zamezují možnému souběhu akcí v jeden okamžik. Situaci s roztržitostí osvěty v některých obcích mělo vyřešit vybudování osvětové sítě.¹²²

V roce 1953 probíhala prověrka OB a OJ na teplickém okrese, dle níž byla problematická činnost zejména v pohraničních obcích a v obcích, kde není možné zřídit OB ani OJ. V takových místech panoval minimální kulturní a osvětový život, který byl řízen alespoň místními půjčovnami knih.¹²³

V letech 1956 až 1958 osvětovou okresní síť tvořilo kolem patnácti osvětových besed (jejich počet se mezi lety měnil) a kolem 18 osvětových jizeb. Vrchol okresní soustavy osvětových zařízení již v této době představoval Dům osvěty. Trendem

---

¹²⁰ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 339, kart. 40, Osvětová práce na Teplicku v roce 1952.

¹²¹ ŠTĚPÁNEK, Vladimír. O úkolech kulturně osvětové práce. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1953, 5(11). ISSN 1804-5782.

¹²² Tamtéž.

¹²³ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1137, sign. 371, kart. 274

v oblasti osvětové činnosti se stal její přesun z OB na ZK ROH. Současně docházelo k podobné situaci v oblasti LUT, jež se postupně přesouvaly rovněž z OB na ZK ROH. Pokles můžeme mezi lety 1956 až 1958 nalézt i u kin OB, jež byl zdůvodňován dobrou sítí kin NV a rozvojem televizoru. Naopak v přednáškové činnosti byla mezi lety OB velmi aktivní a počty přednášek a jejich návštěvníků rostly.¹²⁴

V září roku 1953 rada ONV Teplice schválila zřízení Domu osvěty, současně byl Radou ONV jmenován ředitel DO, na jehož návrh byli schváleni členi Rady DO.¹²⁵ Domy osvěty fungovaly jako osvětová zařízení ONV, jenž organizovaly společenský a kulturní život místních obyvatel a poskytovaly metodickou pomoc kulturně osvětovým zařízením. Dle svého statusu měly DO navázat spolupráci se ZK ROH, střediskem SČSP a například s ČSM, dále měly kooperovat s místními institucemi, například s okresní lidovou knihovnou, galerií nebo místním rozhlasem. Mezi jejich úkoly se řadilo provádění a organizování kulturních a osvětových akcí, jednalo se například o tematické večery, besedy nebo přednášky.¹²⁶ Již v roce 1953 začal získávat teplický DO rozhodující vliv na kulturní a osvětové dění. Součástí ustanovené instituce se stala i poradna LUT. Zároveň se dle Důvodové zprávy k přehledu o kulturně osvětové práci v září 1953 DO připravoval na zřízení loutkové scény při DO. Další oddělení DO představoval lektorský sbor, jehož počáteční činnost byla dle zprávy nedostatečná kvůli personálním komplikacím.¹²⁷

Uplatňování vlivu DO v Teplicích proměňoval osvětu a její podobu, proto vypadal stav a forma osvěty v okresním městě jinak, než jaká situace panovala ve zbylých částech okresu zejména pak na vesnicích. V částech, kam nedoléhá vliv DO, se tolik nedbalo na masovost a na uplatňování nových forem v převýchově člověka k socialistickému myšlení. Dle průběžné zprávy z roku 1953 jsou tudíž zájmy kultury a osvěty hlavně na vesnicích zneužívány v podobě různých tanečních zábav a „osvětových“ podniků. V samotných Teplicích se naopak po zřízení DO vyrovnávala návštěvnost na nových formách zábavy s běžnými tanečními večery,

---

¹²⁴ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 486, sign. 116, kart. 85

¹²⁵ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1137, sign. 371, kart. 274

¹²⁶ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1137, sign. 371, kart. 274

¹²⁷ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1137, sign. 371, kart. 274

kteřé dobovou optikou společnosti z hlediska kulturní a morální výchovy nic nepřinášely.¹²⁸

Důležitou částí společnosti, ke které DO v Teplicích směřoval své aktivity, se stala místní mládež. DO představoval jednoho z důležitých aktérů při utváření kulturního života teplického studentstva a žactva. Již od svého založení v roce 1953 se spolupodílel například na kurzech společenského tance a slušného chování ve společnosti. Vysokou aktivitu vyvíjel i v oblasti zájmových kroužků mířených na mladší účastníky. DO se aktivně snažil zvýšit úroveň mládeže v oblasti hudební výchovy, proto zřídil DO kurzy rytmiky, baletu a hudební výchovy. DO se rovněž snažil propojovat profesionály s mládežnickými a dětskými kurzy, proto se na zájmové činnosti DO často spolupodíleli například i učitelé z teplické hudební školy nebo hudebníci z Krušnohorského symfonického orchestru. Podobná situace nastala i u kurzu baletu, který vedla choreografka KKD Knoppová a sólistka baletu divadla Švábová. Velmi oblíbeným se stal kurz střihů a šití, který DO organizoval od svého otevření. Díky věhlasu tohoto kurzu DO metodicky podporoval zakládání kroužků s podobnou náplní i v okolních vesnicích a městech.¹²⁹ Činnost v oblasti zájmové aktivity zaměřené na dětské a mládežnické účastníky rovněž odpovídala tehdejšímu pojetí volného času, u kterého se dával důraz na kulturní rozvoj.¹³⁰

Velmi důležitou součástí osvětové agendy tvořila přednášková propagace, kterou zajišťovaly zejména lektorské skupiny. Apelovalo se, aby se přednášky zaměřovaly na aktuální politické otázky, jako dobrou akci zaměřenou na politické dění krajský tisk označoval chomutovskou agitaci v podobě přednášky „Od Masaryka k Benešovi, od Beneše k Háchovi.“ Aby se přednášková aktivita mohla věnovat tématům mezinárodního dění a výstavbě socialismu a dalším dle dobového tisku otázkám, jež jsou záměrně falšovány třídním nepřítelem, musel osvětový aparát disponovat dostatečně proškolenými pracovníky, jichž se dle článku v kraji

---

¹²⁸ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1137, sign. 371, kart. 274

¹²⁹ ŠTYCH. Přední úkol domů osvěty – výchova mládeže. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1955, 7(86). ISSN 1804-5782.

¹³⁰ FRANC, Martin a Jiří KNAPÍK. Na člověka najíždíme další čtvrtletí“ Volný čas v českých zemích v letech 1948–1956. *Soudobé dějiny*. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2010, XVII(4), s. 613-619. ISSN 1210-7050.

nacházelo dostatek.¹³¹ Rovněž se doporučovalo, aby se referenti vydali se svými referáty přímo mezi dělníky do závodů nebo na vesnice za zemědělským obyvatelstvem. Přednášky se rovněž měly předem svým obsahem profilovat na určitou skupinu vybraných posluchačů.¹³²

Dle delegátů, jenž se sešli na krajské konferenci krajských kulturních a osvětových pracovníků v Domě osvěty v roce 1954, trpěla přednášková činnost přes zvyšování aktivity i nedostatky, které delegáti spatřovali zejména v nevhodně rozprostřeném počtu přednášek dle jejich zaměření, jež nedostatečně podporoval rozvoj hospodářského a politického života. Shledávali tudíž problém v menším počtu organizovaných přednášek v sekci technické, přírodovědecké a zemědělské v porovnání se sekcí jazyka, literatury a umění a v další sekci věnující se historií. Konference nacházela druhý nedostatek v kvalitě přednášek a v nedostatečném naplnění její poptávky uspokojující společností. S řešením zmíněných problémů měly pomoci lektoráty Domů osvěty.¹³³

V teplickém okrese přednášková činnost představovala pevnou součást osvětové činnosti. Počet přednášek na okrese rostl, v roce 1958 se jich uskutečnilo přes 1700 a dohromady dosáhly návštěvnosti přes 96 tisíc.¹³⁴ Z dochovaných týdeníků z části roku 1952, tudíž v období před zřízením Domu osvěty, je možné určit témata, jimž se osvětové přednášky věnovaly v konkrétněji archivně bohatším období, kdy máme informace o pořadatelských akcích a o jejich tématu, ne pouze o jejich počtu a účasti. V Teplicích se na organizování přednášek nepodílela v té době pouze osvětová beseda, naopak je dle osvětově kulturních kalendářů zřejmé, že na zaměření akcí měla značný vliv lázeňská společnost, na přednáškách se tak podílelo i Ředitelství státních lázní nebo ONV zdravotnický referát.¹³⁵

V Teplicích tak dostával posluchač možnost vyslechnout si přednášky z oboru zdravotnictví, jež vedli lékaři a lékařky. Zároveň se mnoho takových akcí konalo přímo v Císařských lázních. Do přednáškové aktivity se zapojili i další místní

---

¹³¹ ŠIRC, Miroslav. Směleji rozvíjet přednáškovou propagandu. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1952, 4(33). ISSN 1804-5782.

¹³² Tamtéž.

¹³³ Za další rozvoj kulturního života kraje. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1955, 7(8). ISSN 1804-5782.

¹³⁴ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 486, sign. 116, kart. 85

¹³⁵ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1137, sign. 371, kart. 274

odborníci a zaměstnanci teplických kulturních a badatelských institucí, mezi které se řadil archiv nebo muzeum. V dostupných týdenících nalezneme mezi přednášejícími i okresního osvětového inspektora Vojtěcha Válka, který například hovořil v Císařských lázních o znárodnění průmyslu a SSSR. Bohužel se nedochovalo dostatečné množství týdeníků, aby bylo možné určit vývojové tendence v oblasti místní osvěty, zda například trend důrazu na osvětu v oblasti zdravotní péče přetrvával i v dalších letech.¹³⁶

Soběslavský plán kulturně osvětové činnosti sice nesl heslo „S osvětou do vesnic“,¹³⁷ avšak dle zprávy ONV Teplice z roku 1953 vypadala realita osvětově kulturního vyžití jinak, než jaká panovala vize. Z 15 osvětových besed pracovaly pouze 4. Navíc OB nepodávaly o své práci dostatečná hlášení, což zamezovalo vytvoření představy o jejich konkrétních aktivitách. Charakteristické pro kulturní a osvětovou činnost na vesnici se dle zprávy stalo její nedostatečné řízení ze strany OB, jež většinou nechávala vesnickému vyžití volný průběh, proto na venkově zůstávaly jako hlavní forma kulturního života taneční zábavy. Podle tajemníka ONV se spolupodíleli na pasivitě OB místní MNV, jež nevěnovaly OB dostatečnou pozornost, proto by podle ONV tajemníka OB pomohlo, kdyby jim MNV pomáhaly se zaktivizovat.¹³⁸ O nerovnoměrném rozmístění kulturních akcí a o nižší nabídce kulturního vyžití na vesnicích oproti městům informoval i v tisku vedoucí odboru pro kulturu rady KNV Plučnar, který spatřoval příčiny problému v nevelkém počtu dobrovolných spolupracovníků, kteří by tvořili oporu vedoucímu osvětovému zařízení, který většinou na vesnici působil zároveň jako místní knihovník.¹³⁹

Společně s osvětou se stát snažil řešit i její vztah k religiozitě a k možnostem osvětové činnosti ji ovlivňovat a regulovat. Problematika informující o vztahu těchto dvou institucí je v teplickém archivu zastoupená dokumenty, které zasílal Státní úřad pro věci církevní KNV Ústí nad Labem církevnímu oddělení. Státní úřad pro věci církevní, SÚC, například řídil činnost ve všech náboženských a církevních

---

¹³⁶ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1137, sign. 371, kart. 274

¹³⁷ KOPECKÝ, Václav. *Soběslavský plán kulturně osvětové činnosti*. Praha: Min. inf. a osv., 1950, s. 13. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:abf06940-cffa-11e3-94ef-5ef3fc9ae867>

¹³⁸ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1137, sign. 371, kart. 274

¹³⁹ PLUCNAR. Kulturní život i do nejmenší obce. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1956, 8(56). ISSN 1804-5782.

oblastech, právní věci církví, ochranu církevních památek, osobní a platové hodnocení duchovních nebo například sledoval mezinárodní styky církve.¹⁴⁰ Dokumenty odesílané ze Státního úřadu pro věci církevní se v oblasti osvěty zaobíraly propojením osvětového aparátu s tematikou náboženství a byly adresovány všeobecně všem OCT v kraji. OCT a KCT působili jako okresní nebo krajští církevní tajemníci, kteří rovněž spadali pod SÚC, jejich práce spočívala v dohledu na církve ve svém obvodu.¹⁴¹

Na základě bratislavské porady KCT s ministerstvem informací a osvěty rozeslalo MIO všem IV. referátům KNV oběžník, dle kterého se doporučovala kooperace OCT s osvětovým aparátem. Oběžník vybízel ke kooptování KCT a OCT do osvětových komisí ONV a KNV. Dále se církevní tajemníci měli zúčastňovat seminárních dnů osvětových pracovníků. Spolupráce se doporučovala i v oblasti vypracovávání plánů osvětového aparátu. Státní úřad pro věci církevní dále udával úkoly KCT v krajských osvětových komisích a na nižší úrovni pro OCT v okresních.¹⁴²

Úloha OCT v komisích měla spočívat například v zařazování přednášek v oblasti církve do osvětových plánů, začleňování besed spojených s církví zejména v době procesu proti agentům z Vatikánu, začleňování církevní tematiky v agitaci, propagování církevní literatury v knihovnách, začleňování relací o církvi do místních rozhlasů, pomáhání osvětovým pracovníkům s pořádáním akcí v religiózních regionech nebo například sledování církevní tematiky u souborů LUT. U dokumentu odesílaného ze Státního úřadu pro věci církevní se nachází i vzor chronologického záznamu propagační práce církevního oddělení, jenž ukazuje na protichůdnost doporučení a její následné aplikace. Ve vzoru je například uvedená beseda o církevní literatuře, která ovšem pojednává o knize Vatikán mezi dvěma světovými válkami.¹⁴³ Na příkladu lze ukázat rozdíl mezi jemným způsobem sepsání úkolů, který hovoří o začleňování knih s církevní tematikou, ovšem jejich uplatňování dle vzoru již odpovídá antivatikánské propagandě.

---

¹⁴⁰ Státní úřad pro věci církevní. In: BALÍK, Stanislav a Jiří HANUŠ. *Katolická církev v Československu 1945-1989*. 2. vyd. Brno: Centrum pro výzkum demokracie a kultury, 2013, s. 29-34. ISBN 978-80-7325-311-0.

¹⁴¹ Tamtéž.

¹⁴² SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1137, sign. 371, kart. 274

¹⁴³ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1137, sign. 371, kart. 274

Další zajímavý dokument adresovaný KNV Ústí nad Labem Státním úřadem o věci církevní se zabývá jeho spoluprací v oblasti profesionálních divadel a divadelních souborů LUT. Státní úřad pro věci církevní rovněž vytvořil seznam her dle určitých kritérií vhodnosti jejich uvádění na jevištích. Rozlišoval tři kategorie divadelních her – první kategorie historických her se mohla uvádět, ve kterémkoliv regionu jako příklad takových děl byl klasický husitský Jiráskův cyklus. Druhý typ divadelních děl byl vhodný hrát v religióznějších regionech, zde se směla uvádět hra Na přímětické faře, která měla jasný cíl zapůsobit na náboženské obyvatelstvo, tak aby stát získal jejich důvěru pro soubor. Důležité kritérium v rozhodování, jaká hra se směla, kde hrát spočíval i v podmínce, zda již došlo na vesnici ke zřízení JZD. Třetí typ her se tudíž uváděl v místech, kde ještě není JZD.¹⁴⁴ V takových obcích se doporučovala hra Slepice a kostelník, která pojednává o kostelníkovi a kulakovi, kteří společně brání založení družstva.¹⁴⁵

Celkové státní pojetí kategorizace her mezi věřící vystihuje příklad, že „tam kde reakční farář je jednou z překážek k zavedení družstva, hodí se Šindlerova hra – Rodné lány.“¹⁴⁶ Hra má ještě ostřejší vyznění než veselohra Slepice a kostelník a její děj spočívá na postavě místního faráře, který společně s kulaky bojuje proti JZD.¹⁴⁷ Na příkladu doporučení sehrání Šindlerovy hry lze ilustrovat anticírkevní pojetí celostátní osvětové činnosti. U dokumentů uložených v archivu u osvětové činnosti se bohužel dochovaly pouze směrnice nebo metodiky adresované vyššími úřady obecně všem OCT a KCT, nejsou u nich tudíž zprávy například o konkrétnější reakci místních věřících obyvatel nebo proces jejich prosazování na okrese.

4.1.3 Umělecké spolky a lidová umělecká tvořivost

V období třetí republiky docházelo k znovuoživení spolkové činnosti, která se řídila dekretem prezidenta republiky č. 81/1945. Podobná situace nastala i na Teplicku. K založení spolku ZNV požadovalo podání zprávy o mravní zachovalosti a národní spolehlivosti zakladatelů spolku a o informaci, zda se v okolí nachází jiný spolek

---

¹⁴⁴ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1137, sign. 371, kart. 274

¹⁴⁵ KAFKA, Jan. *Církevní politika KSČ a státu na Trutnovsku v letech 1948-1960 a její dopady na náboženský život obyvatel*. 2007. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra PVH a archivního studia. Vedoucí práce Dobeš, Jan. s. 43.

¹⁴⁶ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1137, sign. 371, kart. 274

¹⁴⁷ KAFKA, Jan. *Církevní politika KSČ a státu na Trutnovsku v letech 1948-1960 a její dopady na náboženský život obyvatel*. 2007. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra PVH a archivního studia. Vedoucí práce Dobeš, Jan. s. 43.

s podobným účelem.¹⁴⁸ Na život spolků vzniklých v období třetí republiky dolehla i spolková legislativa po únoru 1948. Tendence státu v oblasti spolkového života směřovaly zejména k jeho likvidaci, proto od roku 1950 začalo převádění zájmových spolků pod svaz mládeže, jednotné odbory nebo pod osvětové besedy. V říjnu 1951 vstoupil v platnost zákon č. 68/1951 Sb. o dobrovolných organizacích a shromážděních. Legislativa označila za dobrovolné organizace ROH, český a slovenský jednotný svaz zemědělců, ČSM, Svaz československo-sovětského přátelství, Československý svaz žen, Československou obec sokolskou a Československý kříž. Další dobrovolné organizace řešila vyhláška ministerstva vnitra č. 320/1951, dle které se udělovala možnost spolkům vzniklým před vydáním platnosti zákona si požádat o přeměnu na dobrovolnou organizaci, tím získal spolek možnost vyhnout se svému zrušení. Spolky, které chtěly projít přeměnou, ale musely dokázat ve svých organizačních řádech, že jejich činnost prospívá budování socialismu. O dalším životu spolků rozhodovaly příslušné KNV a ONV, jenž disponovaly pravomocemi v oblasti rozpuštění spolků. Snaha státu o likvidaci spolkové činnosti přetrvávala až do roku 1956.¹⁴⁹ Tendence státní spolkové politiky můžeme sledovat i u některých teplických spolků, jež se například zařazovaly pod ZK ROH.

Mezi umělecky zaměřené spolky, které působily v Teplicích a v jeho okolí v období třetí republiky patřil například spolek Slavík-Lidumil,¹⁵⁰ nesoucí název po houslistovi Josefu Slavíkovi.¹⁵¹ Historie uskupení sahá až do roku 1882, kdy vznikl z pěveckého odboru Čtenářské besedy jako český spolek a následně se profiloval jako spolek vlastenecký.¹⁵² Spolek navázal na svou dřívější činnost svým obnovením v roce 1946, kdy si zároveň změnil název na Josef Slavík. Starostou spolku byl ustaven Karel Bursa a sbormistrou se stala Libuše Zunová.¹⁵³ Ze zpráv valných hromad z let 1949 a 1950 je zřejmé, že spolek disponoval již dvěma sbory

---

¹⁴⁸ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1473, kart. 288, Žádost od Zemského národního výboru.

¹⁴⁹ Spolkový zákon. In: KNAPÍK, Jiří a Martin FRANC. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967: Svazek II. P-Ž*. Praha: Academia, 2012, s. 854-855. ISBN 978-80-200-2019-2.

¹⁵⁰ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1473, kart. 288

¹⁵¹ JANDOVIČ, Zuzana. Slavík-Lidumil Teplice. *Národní sborová databáze* [online]. [cit. 2023-06-25]. Dostupné z: <https://www.nsd.b.cz/Slav%C3%ADk-Lidumil%20Teplice/sbor549.html>

¹⁵² Tamtéž.

¹⁵³ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1473, kart. 288, Oznámení o konání valné hromady z 6. ledna 1946.

– ženským a mužským. Jako sbormistr mužského sboru působil Evžen Rataj.¹⁵⁴ U spolku Josef Slavík se rovněž dochoval dotazník pro úřední potřebu, ve kterém kromě seznamu členů a popisu činnosti figurovaly i politické otázky, spolek měl tudíž popsat, jak přispívá k budování socialismu nebo zda zřídil akční výbor a provedl očistu členů.¹⁵⁵ V roce 1950 se ztrácí archivní stopa spolku Josef Slavík, zároveň měl být ve stejném roce spolek zařazen pod ZK ROH místního národního výboru a následně mělo dojít k jeho zániku.¹⁵⁶ Na jeho činnost ovšem měl navázat Krušnohorský pěvecký sbor, jenž vznikl v roce 1955 a spolupracoval se symfonickým orchestrem.¹⁵⁷

O Krušnohorském pěveckém sboru se dozvídáme z krajského tisku, kdy článek kritizující jeho činnost velmi dobře ilustruje, jak měly ideálně působit lidové soubory a naopak, a jaká činnost se nepovažovala za vhodnou. Článek z roku 1958 je totiž napsán jako výčet chyb, který soubor měl udělat, a proto ho měla sužovat nízká návštěvnost. Kritizovala se například přísně akademická repertoárová linie, která se vyhýbá pokrokovým a budovatelským písním. Zároveň se souboru vytýkalo v otevřeném dopisu, že sice hlásá heslo „Hudba všemu lidu“, ale zpívání v závodech se vyhýbá. Kritizovala se rovněž zamítavá odpověď souboru na nabídku společného koncertu s Kolektivem 52. „Zdálo se vám pod vaši důstojnost vystupovat s tanečním a estrádním orchestrem, s nímž se nestydí vystupovat koncertní mistr KSO? Nebo vám nevoněly Hornické písně a Kmochiáda? Patrně ano, neboť soudruh Feix projevil obavy, že by mohla utrpět vaše umělecká úroveň! Divné naplňování hesla: „Hudba všemu lidu.“¹⁵⁸ Mezi další umělecké spolky, jež po válce na Teplicku vznikly, patřilo například dramatické studio Vojan Košťany,

---

¹⁵⁴ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1473, kart. 288, Oznámení o konání valné hromady 27. června 1950.

¹⁵⁵ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1473, kart. 288, Dotazník pro úřední potřebu.

¹⁵⁶ JANDOVÁ, Zuzana. Slavík-Lidumil Teplice. *Národní sborová databáze* [online]. [cit. 2023-06-25]. Dostupné z: <https://www.nsdh.cz/Slav%C3%ADk-Lidumil%20Teplice/sbor549.html>

¹⁵⁷ Úvod. *Krušnohorský pěvecký sbor* [online]. [cit. 2023-06-25]. Dostupné z: <https://krusnohorsky-pevecky-sbor.cz/>

¹⁵⁸ HORÁČEK, Eduard. Dopis Krušnohorskému pěveckému sboru. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1958, 10(92). ISSN 1804-5782.

kteře začalo působit již od srpna 1945.¹⁵⁹ V roce 1950 přešel Vojan pod ZK ROH Košťanské sklárny.¹⁶⁰

Dále na Teplicku fungoval pěvecko-dramatický spolek Thalia Cukmantl-Pozorka, jenž rovněž navazoval na svou dřívější činnost,¹⁶¹ spolek Divadelní studio v Proseticích, jež nejčastěji vystupoval v sále „Apollo“ v Proseticích. Spolek současně organizoval silvestrovskou oslavu pro místní obyvatelstvo¹⁶² nebo se spolupodílel na oslavách ukončení žňových prací.¹⁶³ V Řetenicích působilo zase Divadelní sdružení Juliuse Fučíka.¹⁶⁴ Ochotnický soubor existoval i v Teplicích pod názvem Dramatické ochotnické studio v Teplicích, který například v rámci akce Pomáháme pohraničí odehrál v Újezdečku Gogolovu hru Ženitba.¹⁶⁵ Dále máme zmínky o dělnickém teplickém ochotnickém spolku Severák,¹⁶⁶ o ochotnickém studiu Máj, jehož ustavující schůze proběhla až v roce 1949¹⁶⁷ a o dalším Divadelním a ochotnickým krúžku „Probuzení“ slovenská skupina Trnovany. U spolku je zajímavé, že se jednalo o menšinově zaměřený spolek, který organizoval například oslavu Silvestra pro místní Slováky a Slovenky ve Slovenském domě.¹⁶⁸ Bohužel se v archivu nedochovalo více informací, jež by dokumentovaly například ohlas akce u slovenského obyvatelstva. Ve městě se nespolečovali pouze ochotníci, ale i nadšenci hudby, proto se ustavilo také Sdružení pro vážnou hudbu.¹⁶⁹ Novinový článek z roku 1946 nás informuje, že spolek nadšenců vážné hudby měl mezi teplickým obecnstvem úspěch, a proto dále připravoval bohatý program. Zároveň Sdružení pro vážnou hudbu plánovalo zavést

---

¹⁵⁹ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1411, kart. 286, Hlášení o činnosti spolku dle dekretu presidenta republiky do konce listopadu 1945.

¹⁶⁰ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1411, kart. 286, Dopis adresovaný ONV ohledně zapojení spolku pod ZK Košťanské sklárny.

¹⁶¹ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1414, kart. 286, Žádost o obnovení spolkové činnosti.

¹⁶² SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1415, kart. 286, Žádost o povolení silvestrovského večera z roku 1946.

¹⁶³ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1415, kart. 286, Oznámení o oslavách žňových prací z 1. září 1946.

¹⁶⁴ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1416, kart. 286, Výměř ZNV o vytvoření spolku „Ochotnické sdružení Juliuse Fučíka“ z prosince 1948.

¹⁶⁵ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1418, kart. 286, Žádost o povolení hraní divadelní hry z roku 1948.

¹⁶⁶ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1419, kart. 286, Sdělení o konání výroční valné hromady z listopadu 1949.

¹⁶⁷ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1420, kart. 286, Sdělení o ustavující schůzi „Divadelního studia Máj“ z 5.5. 1949.

¹⁶⁸ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1421, kart. 286, Žádost o povolení zábavy na 31. 12.

¹⁶⁹ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1426, kart. 287, Sdělení o ustanovení spolku adresované ONV z 20. ledna 1947.

i možnost předplatného pro členy a stálé zájemce.¹⁷⁰ U některých vzniklých spolků je bohužel možné v teplickém archivu nalézt pouze informace o zahájení jejich existence.

Zajímavým aspektem je samotné schvalování žádostí spolků k pořádání akcí. Kromě udávání obecných informací o akci se udávaly v dokumentech rovněž podmínky, za jakých se akcím dával souhlas ke konání. Mezi podmínky se řadila například požární a bezpečnostní ochrana, odvádění části z výtěžku akce okresní osvětové komisi kulturního referátu okresního národního výboru v Teplicích-Šanově nebo podmínka, kdo se může akce účastnit, dle dokumentů měla zákaz na akce mládež a Němci.¹⁷¹ V některých dokumentech je informace o těchto dvou skupinách, jež se dle této podmínky nesměly účastnit pořádaných kulturních spolkových akcí již přeškrtná a nebyla tak platná, dále se informace o podmínce také neobjevuje. V souvislosti se zmíněnými Němci je podstatné zmínit výnos ministerstva vnitra z března 1950, pomocí kterého se vybízely národní výbory, aby v místech, kde se to ještě neuskutečnilo, zrušily některé zákazy pro Němce, kteří „zde chtějí upřímně zakotvit.“ Zákazy se týkaly i například návštěv zábav.¹⁷²

Pevnou součást kulturního vyžití v Teplicích představovala lidová umělecká tvořivost. Dle archivního dokumentu o osvětové práci v roce 1952 Teplicko v LUT dokonce velmi vynikalo a zaujímalo v této oblasti jedno z nejpřednějších míst v kraji jak z hlediska počtu souborů, tak jejich umělecké kvality. Na Teplicku bychom na počátku 50. let našly různě umělecky zaměřené soubory, největšímu počtu se těšily soubory pěvecké, ochotnické a hudební, dále v oblasti působilo několik souborů tanečních a loutkových.¹⁷³

Zprávu chválící stav LUT na Teplicku potvrzuje počet členů v jednotlivých kategoriích LUT, s 694 členy disponovaly pěvecké spolky v soutěžích největších členstvem, což odpovídá i charakteru pěveckých souborů, jež kvůli pěveckým sborům

---

¹⁷⁰ Vážná hudba v Teplicích-Šanově. *Nová doba*. Teplice-Šanov: Okresní vedení Čsl. soc. demokracie, 1946, 2(33). ISSN 1803-1137.

¹⁷¹ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1426, kart. 287, Udělení povolení ke konání akce z 15. ledna 1947.

¹⁷² Německá menšina v Československu v první polovině 50. let. In. STANĚK, Tomáš. *Německá menšina v českých zemích 1948-1989*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1994, s. 104. ISBN 80-85241-29-3.

¹⁷³ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 339, kart. 40, Osvětová práce na Teplicku za rok 1952.

potřebovaly širší členstvo. I mimo pěvecké soubory se LUT těšilo hojně účasti, v roce 1951 bylo na Teplicku spjato s uměleckými soubory 4500 osob, LUT tudíž v oblasti dokázalo dosáhnout masovosti. Některé teplické spolky se rovněž již na počátku 50. let zapojovaly do krajských soutěží lidové umělecké tvořivosti. Ve stejném období se činnost souborů pojila s kulturními brigádami v JZD a v závodech, novinkou se rovněž stala kulturní brigáda v době žní, do níž se nezapojovaly pouze lidové, tudíž amatérské soubory, ale i profesionální umělecké instituce jako maňáskový soubor KKD nebo KSO.¹⁷⁴

Současně s místní přehlídkou LUT se osvětová komise v roce 1952 zmiňovala na své schůzi i o samotné organizaci souborů ze strany osvětových pracovníků, diskuze ohledně proběhlé akce osvětovou komisí dovedla k debatě ohledně práce samotné subkomise LUT, jež kromě svého předsedy nevyvíjela v tomto období dostatečnou činnost. Kritika vzešla i na samotnou propagaci akce. Na schůzi se zmiňovalo i hodnocení poroty, jež nedávala souborům konstruktivní kritiku a ubírala tak souborům chuť do další tvorby.¹⁷⁵ S debatou na schůzi souvisí celkové pojetí LUT a alespoň částečná snaha o jeho kooperaci s profesionálními umělci. V podobném duchu nás například informuje tisk o složení poroty III. kola okresní soutěže LUT, kdy v předsednictvu poroty usedl ředitel KKD Bauer a členka KKD Smolíková.¹⁷⁶ Spolupráce s profesionály měla dále probíhat na úrovni dobře vedených diskuzí po vystoupeních.¹⁷⁷ V Teplicích proběhla kooperace i na personální úrovni, kdy například taneční soubor závodu Korda vedl baletní mistr KKD Knopp.¹⁷⁸

Mezi umělecké soubory na Teplicku se řadil například pěvecký soubor školských skupin ČSM teplického gymnázia, který pracoval již od roku 1949 a o jeho založení se zasloužil bývalý umělecký vedoucí profesor Rattay. Po úspěchu na ústředním kole Soutěže tvořivosti mládeže převzal jméno po Zdeňku Nejedlém. V roce 1951

---

¹⁷⁴ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 339, kart. 40, Osvětová práce na Teplicku za rok 1952.

¹⁷⁵ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1137, sign. 371, kart. 274

¹⁷⁶ KERNEROVÁ. III. kolo okresní soutěže lidové umělecké tvořivosti. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1953, 5(25). ISSN 1804-5782.

¹⁷⁷ KAMINSKÝ. K soutěži LUT pracujících ve strojírenství. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1954, 6(69). ISSN 1804-5782.

¹⁷⁸ Práce souborů na Teplicku. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1953, 5(19). ISSN 1804-5782.

se soubor dostal i na pražská jeviště, když vystupoval na Ústřední přehlídce v Divadle čs. armády v Praze. V roce 1953 se sboru podařilo zvítězit i na krajské Soutěži lidové tvořivosti v kategorii školských souborů. Dle krajského týdeníku ale soubor zpočátku trpěl nedostatky v oblasti politické práce, konkrétně se jednalo o nedostatečný kontakt s vesnicí a závody, proto členi v létě v roce 1952 absolvovali jednoměsíční brigádu na stavbě v Mostě a po skončení pracovní doby objížďeli okolní vesnice za účelem besed s družstevníky.¹⁷⁹

V rámci zlepšení politické práce soubor navázal spolupráci s uční ze závodu Somet, kteří ovšem nenavštěvovali pravidelně zkoušky, a tím brzdili práci zpěváků.¹⁸⁰ V souvislosti s politickou prací hudebníků celorepublikový časopis Lidová tvořivost informoval, že soubor provedl sebekritiku a zároveň začal spolupracovat s již zmíněnými uční. Dle časopisu Lidová tvořivost, který popsal činnost souboru, se pěvci a pěvkyně scházeli pravidelně jednou týdně na zkoušky odděleně jako mužský a ženský pěvecký sbor. Oddělených zkoušek se účastnilo i vedení souboru tudíž umělecký vedoucí Rattay, odpovědný vedoucí Kleprlík a politický vedoucí Pešek, dále organizaci souboru a její administrativu zajišťoval pan Vodenka. Soubor také dokázal navázat spolupráci s Vysokoškolským souborem i s Československým rozhlasem, aktivní byli i někteří jednotliví členi, protože působili jako instruktoři OV ČSM nebo jako pionýrství vedoucí.¹⁸¹ Ve stejném roce se zpěváci rovněž zapojili do mezinárodní štafety míru pořádané Světovou federací demokratické mládeže, která vedla z NDR.¹⁸² V momentu můžeme nalézt změnu státního přístupu k německému obyvatelstvu a navázání kontaktu s německými soubory. V roce 1952 se soubor rovněž zapojil do akce lidových hudebníků, která se pod názvem „Veliká lidová estráda“ konala v teplickém divadle, na které vystupovaly různé lidové hudební soubory kraje.¹⁸³

---

¹⁷⁹ HRŮZA, Roman. Soubor Zd. Nejedlého vítězem. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1953, 5(10). ISSN 1804-5782.

¹⁸⁰ Tamtéž.

¹⁸¹ Chceme být hodni svého jména. *Lidová tvořivost: Časopis pro soubory lidové tvořivosti*. Praha: Osvětová práce, 1952, 3(3), 137.

¹⁸² Mládež zpívá o míru. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1952, 4(82). ISSN 1804-5782.

¹⁸³ Veliká lidová estráda. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1952, 4(5). ISSN 1804-5782.

V oblasti tance vynikal soubor dívek z domova pracujícího dorostu Korda pojmenovaný Zoja podle sovětské komsomolky Zoji Kosmoděmjanské. Dobré výsledky souboru můžeme připsat i vlivu profesionálního vedení ze strany choreografa teplického operetního souboru Knoppa. Kromě tance dívek se v duchu 50. let a důrazu na práci vyzdvihovaly i pracovní úspěchy mladých tanečnic v Kordě. V roce 1952 soubor získal první cenu v okresním kole a na krajské úrovni soutěže STM obsadil druhé místo.¹⁸⁴ Mezi další soubory působící na Teplicku v 50. letech patřil například soubor Václava Dobiáše, dále soubor, který vznikl sloučením souboru Jiřího Wolкера a souboru keramické školy,¹⁸⁵ soubor Fučík z Vrchoslavi a divadelní Tena Teplice¹⁸⁶ nebo soubor při ZK Boženy Němcové v Teplicích.¹⁸⁷

Svůj soubor měli i zdravotníci teplického Okresního ústavu národního zdraví, kterým se se svými maňáskovými představeními podařilo v roce 1955 kvalifikovat na přehlídku začínajících loutkařských souborů do Českých Budějovic, na které se jim opět podařilo podat velmi dobrý výkon, proto byli nominováni i na celostátní přehlídku do Bratislavy. Soubor byl rovněž veden instruktorem Novotným, jenž působil jako profesionál v teplickém maňáskovém souboru. Právě na spolupráci profesionálů a lidových umělců se tak v tisku opět upozorňovalo v souvislosti s úspěchem maňásků zdravotnického souboru. Opět se u souborů zmiňuje aspekt politické práce, jež zdravotníci naplnili pomocí kulturní brigády při žňových pracích, kdy soubor zavítal se svými loutkami na vystoupení na vesnice. Kromě vesnic soubor hrál i mezi dětmi v mateřské školce. „Touto činností a zejména zájezdy do vesnic teplického okresu, kde mnohé děti loutkové a maňáskové divadlo ještě vůbec neviděly, koná soubor důležitou kulturní práci na úseku až dosud dosti zanedbaném – mezi našimi nejmenšími,“¹⁸⁸ takto kladně se hodnotila kulturní zájezdová činnost zdravotníků. Na zmínce je zajímavý i aspekt, že pro některé děti

---

¹⁸⁴ MARTINOVSKÝ. Taneční kroužek "Zoja." *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1952, 4(86). ISSN 1804-5782.

¹⁸⁵ Práce souborů na Teplicku. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1953, 5(19). ISSN 1804-5782.

¹⁸⁶ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 339, kart. 40, Osvětová práce na Teplicku za rok 1952.

¹⁸⁷ Krajské kolo LUT skončilo. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1955, 7(53). ISSN 1804-5782.

¹⁸⁸ VÍT. S maňásky do Bratislavy. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1955, 7(57). ISSN 1804-5782.

na vesnici mohlo být loutkové divadlo v roce 1955 novinkou. Současně s výkonem teplického maňáskového souboru se zmiňovala i potřeba zvýšení loutkářství v kraji, a tím zvyšování péče o mládež.¹⁸⁹

Některé soubory se rovněž zapojovaly do agitační a politické práce, která se pojila s předvolební kampaní. Právě v roce 1954 se v tisku objevuje několik článků o volební agitaci spojené s volbami. Příkladem můžou být žáci státních pracovních záloh v Krupce u Teplic, jež sestavili pěvecký a recitační soubor, se kterým navštěvovali agitační střediska Teplicka v rámci kampaně. Do repertoáru souboru patřily písně na motivy Fučíka nebo básně Wolkera a Nezvala. Dále se recitovaly básně, které měly ukazovat na život dělnictva v období první republiky.¹⁹⁰ Otázka agitace do voleb národních výborů se zmiňovala i při srazu pracovníků LUT v ústeckém Domě osvěty, kde se kromě úkolu spojeného s volbami řešily i další otázky spojené s prací LUT, mezi které patřil nedostatek materiálu pro soubory, nízké spolupráce ze strany IV. referátu ONV nebo nepochopení až pohrdání ze strany vedení a odborářských pracovníků závodů.¹⁹¹

Společně s předvolební agitací se objevuje ve spojení s lidovými umělci i otázka ideovosti jejich tvorby a aspekt práce, jež se v tisku řeší na celokrajské úrovni. Příkladem aspektu motivu práce může být aktivita dramatického souboru dolu Vrbenský v Mostě, jenž se těšil velkým úspěchům a v rámci uvedení hry Vstanou noví bojovníci, svolal ideovou konferenci k přípravě uvedení hry na pražském jevišti, které se účastnili zástupci KNV Ústí nad Labem, ONV v Mostě, ředitelství SHR a správy závodů. Pouze ze svolání schůzky je zřejmé, že prezentace místních horníků v Praze se považovala za důležitou událost. Do příkladu mosteckých horníků vstupuje i motiv pracovního vypětí, když členové souboru společně s režisérem vyhlásili kolektivní pracovní závazek v podobě sebrání vagonu šrotu a žnových prací.¹⁹² Na ideový ráz se dával důraz i ve článku Kraj Ústí první

---

¹⁸⁹ Tamtéž.

¹⁹⁰ LIPAŤSKÝ. Pěvecký a recitační soubor ve volební kampani. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1954, 6(37). ISSN 1804-5782.

¹⁹¹ KAMINSKÝ. Lidoví umělci kraje sněmovali. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1954, 6(18). ISSN 1804-5782.

¹⁹² Přípravují se na Festival lidové umělecké tvořivosti. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1953, 5(64). ISSN 1804-5782.

v soutěži aktivity souborů z roku 1950, který informoval o úspěších krajských souborů v Soutěži aktivity souborů. V rámci konání soutěže se v Ústí nad Labem sešli okresní osvětoví inspektoři v době, kdy kraj vedl v dosavadní etapě SAS.¹⁹³ U soutěže SAS je možné sledovat nejen ideovost celé akce, ale i její spojení s kulturně politickým kalendářem. Samotné vyhlášení soutěže totiž proběhlo na druhé výročí únorových událostí. Soutěž se dále dělila do několika etap, které právě ukazují ceremoniální ráz soutěže, etapy byly spojeny s májovými oslavami, I. Sjezdem ČSM, Dnem horníků a poslední etapa probíhala v rámci Dne československo-sovětského přátelství. Zároveň se na soutěži posuzovala nejen umělecká kvalita výstupů, ale i jejich ideovost.¹⁹⁴

Ve stejném roce jako se konala soutěž SAS, se na stránkách krajského tisku řešilo krajské ochotnictvo, u něhož rovněž zástupci valné schůze ÚMDOČ Ústeckého kraje zmiňovali ideový aspekt. V oblasti dramaturgie se ochotnictvu uložilo za úkol, aby předem tvořilo plán repertoáru, a tím se dopředu zamezilo hraní některých nevhodných děl. Na příkladu některých okresů, mezi nimiž se bohužel Teplice nenacházely, se dle kvantifikace přepočítávaly hry na procenta uvedení dle typu her. Dle kategorizace se dospělo k závěru, že se dle dobového diskurzu má pokračovat dále v boji proti únikovým komediím, braku a klasickým hrám. Za cíl bylo vyhlášeno pokrokové a socialistické divadlo. Do diskuze se zapojili rovněž zástupci z KKD, jež promluvili o spolupráci ochotnictva s profesionály, která podle nich již v několika případech proběhla v Teplicích a v Ústí nad Labem.¹⁹⁵

Otázka ideovosti LUT se dále opakovala na stránkách krajského tisku i o pět let později, když se v článku kritizovalo, že i LUT často podléhá „bezideovosti a maloměst'áckému vkusu“. Některé soubory tudíž měly stále uvádět hry, jež neodpovídaly tehdejšímu politickým kritériím. Dalším problémem, který se dle článku stával, bylo, že soubor sice nastudoval ideologicky správnou hru, ale její podání bylo neumělecké a odpuzovalo tak od správných ideologických hledisek,

---

¹⁹³ KAMINSKÝ, Hugo. Kraj Ústí první v soutěži aktivity souborů. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1950, 2(20). ISSN 1804-5782.

¹⁹⁴ Soutěž kulturní aktivity. In: KNAPÍK, Jiří a Martin FRANC. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967: Svazek II. P-Ž*. Praha: Academia, 2012, s. 847. ISBN 978-80-200-2019-2.

¹⁹⁵ KAMINSKÝ, Hugo. Z činnosti divadelních ochotníků v kraji. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1950, 10. ISSN 1804-5782.

kteře byly ve hře obsaženy. Největší míra „maloměšťáctví“ doléhala dle článku na lidovou zábavu prezentovanou zejména estrádními vystoupeními.¹⁹⁶ Lidová zábava v podobě estrád se konala i v Teplicích. Pravidelnou estrádní produkci zajišťoval ZK Boženy Němcové, který pořádal zábavní večery v hudebním pavilonu v Císařských lázních.¹⁹⁷

Další vývoj celokrajského LUT v článku Průboje ke konci 50. let již podává méně optimistickou zprávu o stavu a výkonech lidových souborů. V článku se hovoří o stagnaci LUT a vysvětlují se příčiny jeho úpadku, mezi které patřilo nedostačené vytvoření podmínek pro místní ochotnictvo. Ne tak velké úspěchy ochotnictva se dávaly v článku do kontrastu s jabloneckou úspěšnou ochotnickou scénou, „protože jde rovněž o pohraniční okres s problémy podobnými našim okresům, je zřejmé, že nelze do nekonečna se odvolávat na nesourodé složení obyvatelstva s rozdílnými potřebami, zvyky a zájmy.“¹⁹⁸ Na základě jednotlivého článku nelze zcela určit vývoj celokrajského LUT jako stagnaci a přenést ji kompletně na Teplice. Na textu z konce 50. let je ale zajímavá především odlišná formulace vztahující se ke stavu pohraničního regionu a odmítnutí jeho charakteru jako omluvu pro své nedostatky.

4.1.4 Zapojení menšin do osvěty a kultury

Do lidové umělecké tvořivosti se v Teplicích zapojovaly i různé odlišné národnostní skupiny. Dle zprávy v časopisu Lidové tvořivosti se přehlídky LUT v Teplicích účastnil na počátku 50. let i soubor tvořený Ukrajinci z východního Slovenska. V reakci na jeho vystoupení se v Teplicích utvořil i soubor romských hudebníků zaměstnaných v teplických závodech. Soubor disponoval i zpěvačkou a zpěvákem a v článku se velmi kladně hovořilo o jeho kvalitách.¹⁹⁹ V tisku se ve spojitosti s kulturou a romským obyvatelstvem také objevila velmi krátká zpráva, že v roce 1954 přišli místní Romové do zasedací místnosti MNV na besedu o návrzích zákonů o národních výborech. Dle článku se na besedě konala živá diskuze, ve které

---

¹⁹⁶ Za další rozvoj kulturního života kraje. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1955, 7(8). ISSN 1804-5782.

¹⁹⁷ Pravidelné estrády v Teplicích. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1956, 8(60). ISSN 1804-5782.

¹⁹⁸ ROUBÍK, Karel. Zamyšlení nad ochotnickým divadlem a jak mu pomoci. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1958, 10(71). ISSN 1804-5782.

¹⁹⁹ Cikánský lidový soubor v Teplicích. *Lidová tvořivost: Časopis pro soubory lidové tvořivosti*. Praha: Osvětová práce, 1951, 2(7), 391.

romské obyvatelstvo vneslo některé požadavky. ONV a MNV Teplice rovněž uznaly, že se dosud o potřeby teplických Romů málo staraly. Po diskuzi se odehrál romský kulturní program, při kterém vystoupily romské děti a hrála se cimbálová muzika.²⁰⁰

V roce 1953 rovněž zorganizoval JNV Ústí nad Labem večer s romským obyvatelstvem, na kterém vystoupil romský soubor s cimbalistou a mládežnický pěvecký romský soubor a taneční pár čardáše. Událost byla propojena s Teplicemi, konkrétně s další zájmovou činností teplických kinoamatérů kroužku ZK Okresního ústavu národního zdraví, kteří záběry z večera použili do filmu o životě místních Romů. Ve filmu byly použity záběry například z internátu v Bořislavi na Teplicku, dále části dokumentující například zapojení Romů do lidové správy, proto jsou ve snímku části zabírající teplického romského funkcionáře a současně člena okresní osvětové besedy v Teplicích Koločaje, dále bylo filmováno například moldavské romské hasičské družstvo. Film vzniklý z podnětu III. referátu ONV Teplice byl postavený na protikladech způsobů romského života, přesto v souvislosti s filmem se v článku vyjadřují o místních Romech nevhodným způsobem, kdy film dle článku „ukazuje, kolik cikánských občanů se stalo platnými členy naší společnosti“.²⁰¹

K celostátní romské folkloristice se vyjadřoval i článek v Lidové tvořivosti, podle něhož nastal problém v nedostatečné evidenci romských hudebních souborů. Článek si stěžoval, že romské obyvatelstvo hraje hudbu s rumunskými, maďarskými a slovenskými prvky a stát absentuje odborníky, jenž by se zabývali romským folklórem a mohli by ho přesněji definovat. Problém pro romskou lidovou tvořivost představovala i absence sbírky s jejich hudební tradicí, což stěžovalo jejich úsilí a způsobovalo chaos v romské hudební produkci. Romským souborům by podle autora pomohl zejména sběr romských písní a tanců a jejich analýza a revize.²⁰²

---

²⁰⁰ Na devadesát cikánů z Teplic. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1954, 6(15). ISSN 1804-5782.

²⁰¹ UNGERMAN, Jaroslav. Večer s cikánskými spoluobčany. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1953, 5(7). ISSN 1804-5782.

²⁰² GEIST, František. Cikánské hudební soubory. *Lidová tvořivost: Časopis pro soubory lidové tvořivosti*. Praha: Osvětová práce, 1957, 8(3), 71.

V Soběslavském plánu kulturně osvětové práce se jeden z bodů věnuje kulturní pomoci osobám jiné národnosti, mezi které se řadilo i německé obyvatelstvo. Dle plánu se tak Němci měli začínat začleňovat do osvětové činnosti.²⁰³ Ze zápisu ze schůze z okresní osvětové komise v roce 1952, kterou vedl Vojtěch Válek z pozice okresního osvětového inspektora, se zmiňuje například kromě zapojení teplické LUT do oslav 1. Máje, i krátká informace o pořádání besedy s německým obyvatelstvem.²⁰⁴ Na politiku „není Němec jako Němec“ se odkazuje i u německého kulturního souboru, který sice nevyvíjel činnost v teplickém okrese, nýbrž na Chomutovsku. Německý soubor byl pod odbočkou SČSP zapojen se svým zpěvem českých, německých a ruských písní do předvolební kampaně.²⁰⁵

V rámci osvětové aktivity spojené s Němci se v říjnu 1954 konal v teplickém DO sjezd aktivistů Svazu československo-sovětského přátelství. Funkcionáři německého obyvatelstva se sešli v Teplicích za účelem vytyčení úkolů v rámci předvolební kampaně a Měsíce československo-sovětského přátelství. Dalším úkolem aktivu bylo dokázání spolupráce německého obyvatelstva v rámci SČSP a jejich politická participace, proto se funkcionářům představil na sjezdu i německý kandidát do NV v Duchcově u Teplíc. Jako závazek v oblasti kultury Němců bylo na schůzce rozhodnuto o snaze o rozšiřování odběratelů německých časopisů, zejména Aufbau und Frieden.²⁰⁶ Časopis vycházel od roku 1951 a byl určen pro německé obyvatelstvo²⁰⁷ a vedl ho předválečný komunistický poslanec Národního shromáždění Kurt Babel.²⁰⁸ V krajském tisku se v roce 1954 rovněž objevuje zmínka, že se prohlubuje integrace německého obyvatelstva do kulturního dění, například pomocí organizování většího počtu německých kulturních podniků ZK ROH, jež jsou v některých případech doplňovány i programem souborů složených německým obyvatelstvem. Společně s včleňováním Němců do osvěty a kultury se

---

²⁰³ KOPECKÝ, Václav. *Soběslavský plán kulturně osvětové činnosti*. Praha: Min. inf. a osv., 1950, s. 22. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:abf06940-cffa-11e3-94ef-5ef3fc9ae867>

²⁰⁴ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1137, sign. 371, kart. 274

²⁰⁵ ŠVANDELÍK. Německý kulturní sbor. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1954, 6(33). ISSN 1804-5782.

²⁰⁶ SCHERER. Občané německé národnosti před Měsícem přátelství. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1954, 6(87). ISSN 1804-5782.

²⁰⁷ EGERMANN. Pět let časopisu "Aufbau und Frieden." *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1956, 8(78). ISSN 1804-5782.

²⁰⁸ VRBA, Jakub. Naši němečtí soudruzi. *Paměť a dějiny*. 2021, 15(2), 42. ISSN 1802-8241.

zmiňuje i existence romských souborů v Ústí nad Labem a v dalších městech kraje.²⁰⁹

Spíše než o aktivitě místních Němců v oblasti lidové umělecké tvořivosti, se z novin dozvídáme o spolupráci s německým obyvatelstvem z NDR, přesto je kooperace s přeshraničním obyvatelstvem velmi podstatná pro ilustraci obratu v rámci státní kulturní politiky vůči německému obyvatelstvu jako celku, jak za hranicemi Československa, tak s Němci v Československu. Německá delegace z NDR se účastnila například krajského kola LUT v úseku pracovních záloh, který se konal v Teplicích v sále Císařských lázní v roce 1954.²¹⁰ Teplice v roce 1954 rovněž navštívil německý divadelní soubor skupiny Státního zájezdového divadla v Praze, jehož úkolem bylo uvádět hry v němčině pro místní německou menšinu. V Teplicích tak německé obyvatelstvo získalo možnost poslechnout si hru německého autora Schillera v originále. Soubor objížděl i další města kraje a dle zprávy v novinách se těšilo založení souboru s cílem podpoření kultury menšiny zájmu německého obyvatelstva.²¹¹ I o rok později v rámci Měsíce československo-sovětského přátelství Státní zájezdové divadlo vytvořilo divadelní program určený pro teplické Němce, když uvedlo Gogolovu *Ženitbu*.²¹²

Zajímavostí v oblasti kultury menšin v Teplicích se stalo utvoření odbočky společnosti pro hospodářské a kulturní styky s Rumunskem. Podle zprávy v tisku v roce 1949 fungovala do jejího založení v Teplicích pouze v Praze a o její zřízení se zasloužil rumunský reemigrant v Teplicích profesor Grunekevič. Již při jejím zakládání se snažila vyvíjet kulturní aktivitu, proto například rumunští umělci vystupující v rámci festivalu Pražské jaro po vystoupeních v Praze zavítali i do Teplic, kde uspořádali hudební produkci pro místní odbočku. Zpráva dále vyzývala

---

²⁰⁹ ŠTĚPÁNEK. Péče o kulturní život pracujících v našem kraji. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1954, 6(87). ISSN 1804-5782.

²¹⁰ Z krajského kola Lidové umělecké tvořivosti. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1954, 6(26). ISSN 1804-5782.

²¹¹ KAMINSKÝ. Německý divadelní soubor v Ústeckém kraji. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1954, 6(88). ISSN 1804-5782.

²¹² MARTIOVSKÝ. Jak oslaví na Teplicku Měsíc přátelství. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1955, 7(86). ISSN 1804-5782.

všechny rumunské reemigranty, aby se zapojili do spolupráce.²¹³ Bohužel se jedná pouze o jeden článek v tisku a k zajímavému tématu se dále v krajském tisku nenachází další články, ze kterých bychom se mohli dozvědět více o odbočce a o zapojení rumunských reemigrantů do její aktivity. Celkově je vzhledem k dostupnému materiálu výzkum v oblasti zapojení menšin v rámci souborů lidové umělecké činnosti v Teplicích obtížnější kvůli menší informační základně v dobovém periodiku.

4.1.5 Zhodnocení osvětové činnosti a umělecky zájmových aktivit

Osvěta a s ní spjatá lidová umělecká tvořivost tvořily pevnou součást společenského a kulturního vyžití v Československu 50. let. Osvětová činnost se řídila Soběslavským plánem kulturně osvětové činnosti a jeho aplikaci umožňovalo budování osvětové institucionální sítě v podobě osvětových besed, jizeb a domů osvěty. Podobná síť se vytvářela i v teplickém okrese a v samotných Teplicích, kde jako v okresním městě sídlil Dům osvěty.

Teplický dům osvěty působil jako institucionální aktér při vyplňování volného času pracujících i mladších obyvatel. Nabízel různé kurzy pro teplické studenstvo, které měly za cíl rozvíjet jejich výchovu. Dále rozvíjel přednáškovou činnost. Bohužel pouze ze soupisu témat přednášek není možné určit, jak moc bylo jejich podání ovlivněno ideologickým aspektem. Působnost Domu osvěty v Teplicích tak byla uplatňovaná zejména v podobě osvětové, výchovné a koordinační funkce. Zároveň se s osvětou pojil kontrast vesnice a města, kdy se v dokumentech zmiňuje odlišné uplatňování a aplikace osvěty na vesnici.

Součástí volného času společnosti 50. let byla i zájmová činnost trávená v podobě uměleckých amatérských souborů. Na jejich aktivitách se podílela jak osvětová zařízení v podobě domů osvěty, tak ZK ROH. Podnětný aspekt lidové umělecké tvořivosti a osvěty představovalo zanášení kulturního prvku do primárně nekulturních prostředí, jakými byly například továrny a doly, pod jejich střechou se rovněž měla vyvíjet umělecká a osvětová činnost nebo se alespoň měla pomoci jiných souborů v těchto primárně pracovních místech zprostředkovávat. V samotných Teplicích fungovalo několik uměleckých souborů, jež se zapojovaly

---

²¹³ Středisko přátel Rumunska v Teplicích. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1949, 1(20). ISSN 1804-5782.

do soutěží lidové tvořivosti. Pro LUT se stal charakteristickým rysem tlak na její masovost, což ilustruje i počet LUT soutěží.

Teplice jsou rovněž součástí regionu, kde docházelo k proměně obyvatelstva a zároveň v oblasti žily i další menšiny, pro které prvek tlaku na jejich integraci v rámci směrnic Soběslavského kulturně osvětového plánu vyjadřoval změnu v přístupu státu k menšinám a rovněž tak stát ukázal prvek snahy otevírat menšinám dveře do kulturní a osvětové sféry, a tím je lépe začleňovat do společnosti. V novinách tak můžeme nalézt některé zmínky o souborech tvořených menšinami a o kultuře vytvářené a cíleně směřované přímo pro některé menšiny v regionu, zejména tak pro neodsunuté německé obyvatelstvo. U německého obyvatelstva tak lze nalézt některé momenty uplatňování obratu při vnímání kulturního vyžití Němců, které nově zprostředkovávaly například aktivity spojené s NDR.

4.2 Divadlo

Teplické divadlo prošlo po velmi rychlém a v počtu souborů ambiciózním zahájení činnosti po konci 2. světové války různými proměnami. Život teplické scény byl do značné míry ovlivněn několika reorganizacemi divadelních souborů probíhajícími na celokrajské úrovni, které formovaly celkový obraz profesionálního divadelnictví v regionu. Z činnosti teplické scény vyvěrá otázka změny a dopadů února 1948 na celkové fungování divadelnictví, tudíž ne pouze v oblasti prezentace divadelnictví na veřejnosti během představení, ale i v interních záležitostech. Podnětné je také sledování způsobů, jakým se princip „divadla pracujícím“ aplikoval v konkrétním pracovišti teplické scény, která svou horlivostí v mnohých aspektech her předběhla jiná divadla.

U divadla zároveň převyšuje otázka ideovosti a budovatelství nad otázkou lokace divadla v pohraničí a vlivu na nesourodou společnost rozdílně zvyklou navštěvovat divadlo. Otázka pohraničí se tak objevuje zejména v almanachu vydaném těsně po únoru 1948.²¹⁴ Přesto se můžeme domnívat, zda například samotná podstata různorodé společnosti v některých případech dostatečně nenavyklé na trávení volného času sledováním her, nepředstavovala alespoň v počátcích divadelní scény faktor například v zájmu o divadlo a neovlivňovala tak také slučování scén v Ústeckém kraji. Tím by tudíž mohla doplňovat faktor samotného dramaturgického plánu s ideovými hrami.

V knize o historii města se pracuje s tezí vlivu specifického poválečného prostoru a jeho dopadů na počáteční změny ambiciózně otevřeného divadla, kniha tak charakterizuje poválečnou společenskou konstelaci slovy „noví osídlenci byli často lidé, pro něž bylo prioritou zajištění existenčních podmínek, případně jiné osobní či společenské zájmy. Divadlo nestálo v popředí jejich zájmu a také vztah k němu neměli zpočátku tak vřelý, jak tomu bylo u starousedlíků ve městech českého vnitrozemí.“²¹⁵

Limity obrazu divadla ve výzkumu nastavil zejména dostupný archivní materiál, přestože teplický archiv disponuje velmi bohatým fondem popisující fungování a život divadla z mnoha ohledů, vystává ve fondu problém s časovou disproporcí

---

²¹⁴ *Almanach Městského divadla bratří Čapků v Teplicích*. Teplice: [s.n.], 1948. Nestr., obr.

²¹⁵ Teplické divadlo. In: KILIÁN, Jan. *Teplice*. Nakladatelství Lidové noviny, 2015, s. 340. ISBN 978-80-7422-339-6.

dostupných archiválií. Torzo fondu tvoří pouťorové období ředitelování Tadeáše Šeřínského. K době jeho vedení nabízí archiv nesmírně bohatou badatelskou základnu, která zahrnuje dokumenty různé povahy od korespondence Šeřínského, několik velmi zajímavých záznamů z debat s obecnstvem po představeních, zápisy z různých rad pracovníků v divadle až k dokumentům úřední povahy zasílaných divadlu z vysokých úřadů. O informační přemíře k pouťorovému teplickému divadelnímu životu není pochyb. Komplikace ovšem vystává s časovým záběrem dokumentů k období po odchodu Šeřínského, které v porovnání s dobou jeho ředitelování nabízejí značně menší rozsah dostupných informací. Obraz činnosti divadla pro pozdější období nabízejí spíše recenze na uvedené hry publikované v novinách.

Archivní bohatost se týká období, kdy teplická scéna byla součástí krajského divadelního konglomerátu. Ve fondu se tak nacházejí některé materiály vztahující se i k pobočkám v Ústí nad Labem a v Mostě, které patřily společně s Teplicemi pod jedno ředitelství.

Přes disproportionálnost archivního materiálu lze zachytit život teplické scény například z novinových článků, které se zejména věnovaly uvedeným hrám a jejich hodnocení. Kromě recenzí se vývojem teplického divadla zabýval i Bohumil Plevka ve své přehledové publikaci *Cesty 1945-1985*.²¹⁶ Cílem kratší publikace je především vytvoření základní osy života teplické scény, nenabízí tudíž detailnější interpretaci dobového vývoje a jednotlivých rozhodnutí týkajících se divadla, což je způsobeno i vydáním publikace v polovině 80. let. Podnětné jsou z knihy zejména přehledy premiér po jednotlivých rocích, ze kterých lze určit, jak se například ideovost zobrazovala ve výběru repertoáru nebo jakou aktivitu divadlo vyvíjelo. Samotné Krušnohorské divadlo v současnosti kromě zmíněné publikace nedisponuje archivním materiálem, který by mohl být určen k nahlédnutí pro badatelské účely.

Kapitolu uvozují dvě obecně pojaté podkapitoly, jejichž cílem je objasnit celkovou situaci v divadelnictví v období třetí republiky a v 50. letech. Takto zasazují teplickou scénu do širšího kontextu. Zaměřují se zejména na řízení dramaturgie

---

²¹⁶ PLEVKA, Bohumil. *Cesty 1945-1985: Krušnohorské divadlo Teplice*. Krušnohorské divadlo Teplice, 1985.

a divadel obecně. Jsou pojaty tak, aby se vztahovaly k obecným trendům, které se pojí s teplickou scénou, proto nezahrnují například situaci v nejvýznamnějších pražských divadlech nebo nerozebírají jednotlivé uváděné hry.

4.2.1 Divadla v období třetí republiky

Po konci druhé světové války vyšlo nařízení, dle kterého bylo povoleno otevření zábavních podniků, mezi které se řadila i divadla. Již v druhé polovině května 1945 tak hrála téměř všechna stálá divadla.²¹⁷ Pro divadelnictví představuje rok 1945 významný mezník, jenž znamenal divadelní revoluci spojenou se socializací divadel. V červnu 1945 vyšel výnos ministra školství a osvěty Zdeňka Nejedlého o „zrušení divadelních koncesí a produkčních licencí a přechodné úpravě správy divadel a jiných podniků.“²¹⁸ Výnos představoval jeden z prvních aktů formulovaných komunistickými představiteli, jenž si kladl za cíl vytvořit systém divadel provozovaných a řízených státní mocí.²¹⁹ Z podnětu Zdeňka Nejedlého se utvořila Divadelní rada, jejíž agenda se týkala nové územní struktury divadel nebo například jmenováním uměleckých ředitelů. Výsledkem se stalo, že divadla již nemohla být provozována jako soukromý podnik.²²⁰ Vladimír Just se ve své knize *Divadla v totalitním systému* vyjadřuje i ke specifickým poválečné doby, která se odrazila i do divadelnictví. Období spočívalo v návratu k národnímu obrození jako výsledku traumatu okupace, ze kterého pramenilo přehodnocení kulturního dědictví. Tato revize určovala do jisté míry repertoáry divadel, ale i jiných kulturních podniků, příkladem je vyzdvihování Tyla nebo Jiráska.²²¹

Divadelní poválečná revoluce se snažila vyřešit umělecký nepoměr mezi velkými centry a periferiemi, který se prohloubil odsunem německého obyvatelstva z pohraničí. Ďurišovo ministerstvo rovněž založilo Vesnické divadlo, které se již v období třetí republiky mělo starat pomocí předvádění divadelní tvorby o převýchovu české vesnické společnosti.²²²

---

²¹⁷ Divadlo a revoluce (1945-1948). In: JUST, Vladimír. *Divadlo v totalitním systému: příběh českého divadla (1945-1989) nejen v datech a souvislostech*. Praha: Academia, 2010, s. 37. ISBN 978-80-200-1720-8.

²¹⁸ Tamtéž, s. 38.

²¹⁹ Divadlo a revoluce (1945-1948). In: JUST, Vladimír. *Divadlo v totalitním systému: příběh českého divadla (1945-1989) nejen v datech a souvislostech*. Praha: Academia, 2010, s. 38. ISBN 978-80-200-1720-8.

²²⁰ Tamtéž.

²²¹ Tamtéž, s. 40.

²²² Tamtéž, s. 40-41.

Poválečné divadelnictví zasáhla divácká krize v sezóně 1945/1946. O zlidovění divadla, které se mělo nově přeměrovat na nového modelového návštěvníka, se starala organizace Umění lidu, která zajišťovala návštěvy přestavení a distribuovala vstupenky.²²³ „Dlouhodobě se tento záměr – jenž byl letitou utopií i mnoha významných divadelních tvůrců – však nikdy splnit nepodařilo. „Nový socialistický divák“ se v cyklicky se opakujících poryvech návštěvnických krizí ne a ne dostavit, zvláště pak ne tam, kde bylo teoreticky jeho místo: do těch nejsprávnějších, ideologicky nejprověřenějších divadel.“²²⁴

Divadelní revoluce se odrazila i do dramaturgie, kde již v poválečných premiérách dominovaly klasické hry Jiráskova a Smetanova a slovanské hry.²²⁵ Podobně zahájila svou poválečnou činnost i teplická scéna, která se poprvé předvedla obecnstvu hrou *Prodaná nevěsta* od Bedřicha Smetanova.²²⁶

Žánrem, který se stal pro teplickou divadelní scénu typický, se stala opereta. Opereta procházela krizí, neboť se považovala za „buržoazní“ a „maloměšťácký“ žánr. Pro operetu se proto rovněž začaly používat jiné názvy například „hudební komedie“, „hra se zpěvy“ nebo „komická opera.“²²⁷

Dle Vladimíra Justa se ovšem komunistickým představitelům nepodařilo naplnit plně své požadavky v oblasti divadelnictví: „Až na některé nenadekretované a nezamýšlené autorské projekty malých a kabaretních divadel se vůdcům divadelní revoluce nepodařilo splnit jeden ze svých základních cílů: iniciovat v duchu socialistických idejí novou, původní českou dramaturgiu, jež by účinně oslovila publikum“²²⁸

4.2.2 Divadla v 50. letech

V únoru 1948 začaly v divadlech působit akční výbory, jejichž činnost zastřešoval Ústřední akční výbor Národní fronty, v jehož orgánech působil například Jan Drda,

---

²²³ Tamtéž, s. 41.

²²⁴ Tamtéž.

²²⁵ Tamtéž.

²²⁶ Kronika 40 let. In: PLEVKA, Bohumil. *Cesty 1945-1985: Krušnohorské divadlo Teplice*. Krušnohorské divadlo Teplice, 1985, s. 17.

²²⁷ Divadlo a revoluce (1945-1948). In: JUST, Vladimír. *Divadlo v totalitním systému: příběh českého divadla (1945-1989) nejen v datech a souvislostech*. Praha: Academia, 2010, s. 50. ISBN 978-80-200-1720-8.

²²⁸ Tamtéž.

Miroslav Kouřil nebo Valter Feldstein.²²⁹ Do Gottwaldovy vlády se jako ministr vrátil Zdeněk Nejedlý, který k ždanovskému socialistickému realismu přidal i svou koncepci národně obrozeneckého divadla.²³⁰ Dle Nejedlého divadlo představovalo jeden z nejsilnějších prostředků výchovy společnosti.²³¹

Významným legislativním zlomem poúnorového divadelnictví se stalo přijetí divadelního zákona v březnu 1948. Přijatý zákon tak legislativně ukotvil představy komunistické strany, které měla již v období třetí republiky. Hlavním autorem divadelního zákona byl Miroslav Kouřil, který tak v normě formuloval ukončení možnosti provazovat divadla soukromě. Dále legislativa upravovala, kdo a jak může poúnorová divadla provozovat.²³²

Správu divadel zajišťovalo ministerstvo školství, věd a umění s dozorem Kopeckého ministerstva informací a osvěty.²³³ Dalšími orgány řídicí divadelnictví se stala Divadelní a dramaturgická rada a Divadelní a propagační komise. Počáteční činnost DDR spočívala v pokračování „očisty“ divadelníků, kterou zahájily již akční výbory.²³⁴

Po nástupu komunistů k moci se začalo uplatňovat přehodnocování kulturního dědictví, jehož výsledky se odrazily na divadelní dramaturgii poúnorových představení. Otázka dramaturgie vyvstala již na první společné konferenci DDR a DPK v Brně. V lednu 1949 se na druhé konferenci v Bratislavě opět řešila problematika dramaturgie, k níž se uveřejnily zásady výběru her, které se dále staly závaznými pro všechna divadla.²³⁵ Vytvořilo se tak hierarchizování her, podle něhož se hry měly uvádět. Problém bratislavské hierarchizace spočíval v nemožnosti „naplánování diváka“, divadla totiž mohla uplatňovat kategorizaci na premiérách, ale kvůli preferencím diváků se jich nedržela u počtu repríz, proto

---

²²⁹ Divadlo a stalinismus (1948-1956). In: JUST, Vladimír. *Divadlo v totalitním systému: příběh českého divadla (1945-1989) nejen v datech a souvislostech*. Praha: Academia, 2010, s. 54. ISBN 978-80-200-1720-8.

²³⁰ Tamtéž, s. 55.

²³¹ Tamtéž.

²³² Divadelní zákon. In: KNAPÍK, Jiří a Martin FRANC. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967: Svazek I. A-O*. Praha: Academia, 2011, 258-260.

²³³ Divadlo a stalinismus (1948-1956). In: JUST, Vladimír. *Divadlo v totalitním systému: příběh českého divadla (1945-1989) nejen v datech a souvislostech*. Praha: Academia, 2010, s. 55. ISBN 978-80-200-1720-8.

²³⁴ Tamtéž.

²³⁵ Divadlo a stalinismus (1948-1956). In: JUST, Vladimír. *Divadlo v totalitním systému: příběh českého divadla (1945-1989) nejen v datech a souvislostech*. Praha: Academia, 2010, s. 58-59. ISBN 978-80-200-1720-8.

system neodrážel závěry z Bratislavy.²³⁶ Do plánování v divadelnictví se zapojoval i Miroslav Kouřil, který ovšem v roce 1951 vlivem politických změn opustil vedení DDR a byl nahrazen Josefem Rybákem.²³⁷

Pod Rybákovým vedením se DDR začala věnovat zejména posuzování novinek domácí dramatické produkce, která hodnotila hry zejména z ideových hledisek. Na její aktivity měl vliv i referát Valtera Feldsteina, který pojednával o plánování dramaturgie, která dle něho měla vycházet ze státu pomocí předkládaných tematických okruhů určených ke zpracování, nikoliv od divadelníků.²³⁸ Vlivem reorganizace ministerstev v roce 1953 došlo i k rozpuštění DDR a agendu divadelnictví převzal resort ministerstva kultury.²³⁹

Pouňorové repertoáry se začaly značně unifikovat, na scénách tak začaly mizet západní moderní hry. Výjimku představovaly divadelní hry ze západních zemí, které působily jako nositelé protikapitalistických myšlenek.²⁴⁰ Na jevištích se zejména hrály díla Tyla a Jiráska, v operě zase dominovala tvorba Bedřicha Smetany. Jejich vyzdvihování vycházelo zejména z nejedlovské koncepce českého umění.²⁴¹ Divadlo se rovněž mělo stát nositelem optimismu a zábavy, proto se uváděly v první polovině 50. let zejména veselohry.²⁴² Unifikace dramaturgie se projevovala i v uplatňované umělecké metodě prezentované socialistickým realismem. Dále se vyzdvihoval divadelní teoretik Konstantin Stanislavský a jeho metody herecké práce.²⁴³

V roce 1957 vyšel nový divadelní zákon, který vycházel z předešlé legislativy z roku 1948, přesto alespoň odrážel částečnou decentralizaci. Zákon rozlišoval mezi dvěma typy divadel – státními zřízovanými výkonnými orgány krajských, městských a místních národních výborů a nestátními zřízovanými socialistickými právníckými osobami se svolením KNV. Současně s decentralizací se rovněž oddělili divadelníci od Svazu zaměstnanců v umění a kultuře a přešly pod nově

---

²³⁶ Divadlo a stalinismus (1948-1956). In: JUST, Vladimír. *Divadlo v totalitním systému: příběh českého divadla (1945-1989) nejen v datech a souvislostech*. Praha: Academia, 2010, s. 59. ISBN 978-80-200-1720-8.

²³⁷ Tamtéž, s. 60.

²³⁸ Tamtéž.

²³⁹ Tamtéž, s. 61.

²⁴⁰ Tamtéž.

²⁴¹ Tamtéž.

²⁴² Tamtéž, s. 62.

²⁴³ Tamtéž, s. 64-65.

vzniklý Svaz československých divadelních umělců.²⁴⁴ Zároveň v druhé polovině 50. let posilovala divadelní kritika. „Ta se v podstatě od poloviny 50. let postupně zbavovala v podstatě denunciační úlohy ideologického hlídače či veřejného žalobce, v lepším případě stejně nedůstojné funkce přísné výstupní kontroly výrobku či podavatele „zlepšovacích návrhů.“²⁴⁵ V tomto duchu začaly vycházet Divadelní noviny a měsíčník Divadlo.²⁴⁶

4.2.3 Teplická scéna v období třetí republiky

Pro mladší období dějin teplického divadelnictví je významná pouze samotná budova divadla, jež dodnes nosí status jedné z nejdominantnějších staveb Teplicka. Již svým zjevem tvoří důležitou osu teplického umění a města celkově. Městské divadlo se otevřelo v roce 1924 po požáru bývalého teplického divadla o několik let dříve. O mohutnosti samotné výstavby svědčí i původní údaje o zařízení a kapacitě budovy, jež již ve 20. letech disponovala pouze ve velkém sálu přes 1300 místy. V divadle by návštěvník v době otevření našel například velký a malý divadelní sál, kino, francouzskou a lidovou restauraci, kavárnu, bar, cukrárnu a například hernu. O impozantnosti teplického divadla nesvědčí pouze vysoká částka vložená do jeho výstavby, ale i jeho velikost a krása, která ho řadila mezi největší divadelní a společenské objekty v Československu.²⁴⁷

Přiblížení prostorů kulturního teplického aktéra v podobě divadla není důležité představit pouze kvůli seznámení s prostorem, v němž se umělecká činnost odehrávala, naopak samotná mohutnost divadla může ukázat i na některé limity divadla. Teplická scéna procházela i obdobími, kdy se bohužel nemohla těšit tak velkému obecenství a samotná vysoce dimenzovaná kapacita Bitzanova divadla mohla problém alespoň opticky ještě umocňovat.

O národnostní jazykové povaze divadla svědčí úmluva uzavřená mezi obcí Teplice-Šanov a českým divadelním výborem, jenž zastupoval české obyvatelstvo. Na základě dokumentu se v jinak německy hrajícím divadle získalo pro české

---

²⁴⁴ Divadelní zákon. In: KNAPÍK, Jiří a Martin FRANC. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967: Svazek I. A-O*. Praha: Academia, 2011, 260.

²⁴⁵ Divadlo a "zlatá šedesátá" (1956-1970). In: JUST, Vladimír. *Divadlo v totalitním systému: příběh českého divadla (1945-1989) nejen v datech a souvislostech*. Praha: Academia, 2010, s. 74. ISBN 978-80-200-1720-8.

²⁴⁶ Tamtéž.

²⁴⁷ Pohled do historie. In: PLEVKA, Bohumil. *Cesty 1945-1985: Krušnohorské divadlo Teplice*. Krušnohorské divadlo Teplice, 1985, s. 14.

obyvatelstvo právo se po několik dní v roce spolupodílet na divadelní činnosti. Do Teplic rovněž zajížděly české soubory z vnitrozemí i z významných pražských divadel.²⁴⁸ Poslední české představení uvedlo kladenské divadlo na teplické scéně několik dní před okupací. Německé teplické soubory byly zrušeny po sezoně 1943/44. Mnoho zaměstnanců divadla odešlo během ročního ukončení činnosti do svých bydlišť mimo město, část jich byla ovšem také totálně nasazena.²⁴⁹

Teplické divadlo odstartovalo svou činnost po válce velmi rychle, a tím ukončilo roční přestávku, kdy se nehrálo. Svou činnost zahájilo jako Divadlo severu a disponovalo třemi soubory – činohrou, operou a operetou.²⁵⁰ Rychlé obnově divadelního života přispěla i situace ohledně souboru v Českých Budějovicích a jeho personální propojení s osobou Tadeáše Šeřínského pozdějšího ředitele teplické scény. V roce 1942 bylo totiž zakázáno působení souboru v Českých Budějovicích a jeho ansámbl dostal nařízení se urychleně přestěhovat do Tábora. Během heydrichiády byl popraven činoherní šéf přestěhovaného souboru. Po jeho smrti divadlo dále vedl Kristejn s Tadeášem Šeřínským. Část herců kvůli komplikované situaci ohledně divadla v Českých Budějovicích přešla do Teplic.²⁵¹

Již 24. června 1945 se ansámbl poprvé představil veřejnosti slavnostním uvedením opery *Prodaná nevěsta*, na jejímž provedení se podílel jako dirigent Josef Bartl a z pozice režiséra Ferdinand Krčmář. O několik dní poté se na teplické scéně uvedl i soubor činohry s nastudovanou hrou bratří Mrštíků *Maryša*. Třetí soubor operety se představil veřejnosti na začátku července dílem *Nedbala Polská krev*.²⁵²

Činnost teplického divadla je v období třetí republiky i 50. let spjata hned s několika reorganizacemi, jež zasáhly nejen jeho zřizovatele, ale i soubory, proto se již na podzim roku 1945 setkáváme s prvními změnami v obnoveném útvaru. Na podzim 1945 byla zrušena opera a opereta a v Teplicích tak zůstala činohra, která byla doplněna mosteckou přestěhovanou operetou. Reorganizace zasáhla i název

---

²⁴⁸ Tamtéž, s. 14-15.

²⁴⁹ Tamtéž, s. 16.

²⁵⁰ Kronika 40 let. In: PLEVKA, Bohumil. *Cesty 1945-1985: Krušnohorské divadlo Teplice*. Krušnohorské divadlo Teplice, 1985, s. 17.

²⁵¹ 1945. In: ČERNÝ, Jindřich. *Osudy českého divadla po druhé světové válce: Divadlo a společnost 1945-1955*. Praha: Academia, 2007, s. 56. ISBN 978-80-200-1502-0.

²⁵² Kronika 40 let. In: PLEVKA, Bohumil. *Cesty 1945-1985: Krušnohorské divadlo Teplice*. Krušnohorské divadlo Teplice, 1985, s. 17.

divadla, jež nově neslo jméno Městské divadlo Teplice-Šanov. Jako zřizovatel kulturní instituce působil Úřad rady odborů.²⁵³

Zanedlouho došlo k další změně a divadlo se přejmenovalo na Divadlo bratří Čapků. Současně se reorganizovaly znovu soubory, kdy se opereta přemístila znovu do Mostu.²⁵⁴ V roce 1946 divadlo získalo nového ředitele Tadeáše Šeřínského, který vystřídal Vladimíra Smetanu.²⁵⁵ Tadeáš Šeřínský byl pro herce známou figurou, neboť do té doby působil jako šéf činohry²⁵⁶ a za několik let poté se stal stále jako vedoucí postava teplické scény jedním z prvních propagátorů původní dogmatické dramatiky.²⁵⁷

Mezi povedené hry období třetí republiky uvedené na teplickém jevišti se řadily například *Osudy dobrého vojáka Švejka*, *Manon Lescaut*²⁵⁸ nebo *Moliérův Lakomec*.²⁵⁹ O bližší repertoárové skladbě a aktivitách divadla pojednává pololetní zpráva ze sezóny 1947/48, na repertoáru je zajímavé sledovat, do jaké míry dává zpráva důraz na rozmanitost děl a národnost autorů. V prvním pololetí sezóny 1947/48 se na teplickém jevišti předvedli zejména čeští autoři. Národností rozmanitost tvůrců zastupovali dramatici z Velké Británie, Francie a USA, jejichž počet převyšoval pouze jednu hru uvedenou od sovětského spisovatele zastoupeného Simonovo Ruskou otázkou.²⁶⁰ Podobně v první zahajovací sezoně se na teplickou scénu nedostala ani jedna hra sovětského autora.²⁶¹ Ve zprávě se rovněž zmiňuje repertoárové zastoupení jak české tvorby, „kmenového repertoáru všech divadel světa“ zosobňovaného například Oscarem Wildem, Williamem Shakesparem nebo Romanem Rollandem, tak i „věhlasnými mluvčími současně

---

²⁵³ Tamtéž.

²⁵⁴ Tamtéž.

²⁵⁵ Umělečtí pracovníci v letech 1945-1985. In: PLEVKA, Bohumil. *Cesty 1945-1985: Krušnohorské divadlo Teplice*. Krušnohorské divadlo Teplice, 1985, s. 67.

²⁵⁶ Kronika 40 let. In: PLEVKA, Bohumil. *Cesty 1945-1985: Krušnohorské divadlo Teplice*. Krušnohorské divadlo Teplice, 1985, s. 16.

²⁵⁷ 1946. In: ČERNÝ, Jindřich. *Osudy českého divadla po druhé světové válce: Divadlo a společnost 1945-1955*. Praha: Academia, 2007, s. 94. ISBN 978-80-200-1502-0.

²⁵⁸ Kronika 40 let. In: PLEVKA, Bohumil. *Cesty 1945-1985: Krušnohorské divadlo Teplice*. Krušnohorské divadlo Teplice, 1985, s. 18.

²⁵⁹ Tamtéž, s. 20.

²⁶⁰ SOKA Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice, inv. č. 61, kart. 6, Divadlo bratří Čapků v Teplicích-Šanově Pololetní zpráva.

²⁶¹ 1945. In: ČERNÝ, Jindřich. *Osudy českého divadla po druhé světové válce: Divadlo a společnost 1945-1955*. Praha: Academia, 2007, s. 62. ISBN 978-80-200-1502-0.

dramatiky“, jejichž pera měla patřit Sartrovi nebo sovětskému spisovateli Simonovi.²⁶²

Dramaturgii a repertoárovou skladbu části jedné z prvních sezón třetí republiky popisuje i kniha *Osudy českého divadla po druhé světové válce*, podle jejího autora Jindřicha Černého tak získala dramaturgie teplické činohry „schizofrenní rozpětí“ uváděných her, kterými Tadeáš Šeřínský „prokázal svůj sklon k pokleslostem, který později uplatnil při prosazování budovatelsko-výrobních agitek.“²⁶³ Zpráva z prvního pololetí sezony 1947/1948 se rovněž pyšní uvedením dvou původních českých novinek, z nichž námět' jedné z her se dokonce vztahoval k regionu severočeského pohraničí.²⁶⁴ Tadeáš Šeřínský tak započal již v období třetí republiky svou snahu o hledání nových mladých dramatiků, pomocí čeho se stal v poúnorovém období „věrozvěstem dogmatického dramatu v Čechách.“²⁶⁵ Již před únorem 1948 se tak teplickému obecnstvu představila hra od Vojty Válka nebo dramatinizace románu Anny Sedlmayerové od budoucího významného poúnorového dramatika pocházejícího z ústeckého kraje Vojtěcha Cacha.²⁶⁶ Hledání mladých autorů se u Šeřínského neprojevovalo pouze před únorem 1948, jako umělecký ředitel divadla se po změně režimu zasloužil dokonce i o založení tvůrčího kolektivu autorů.²⁶⁷

Pololetní zpráva rovněž vyzdvihovala intenzivní práci souboru, jenž nevyvíjel svou činnost pouze před domácím publikem, nýbrž působil velmi aktivně i v zájezdové činnosti. Zpráva rovněž uvádí důvody častých zájezdů, jenž dle dokumentu spočívaly zejména v rozlehlosti a lidnatosti oblasti obhospodařované teplickou činohrou. Zájezdová intenzita se ve zprávě dávala do kontextu polohy regionu, podle níž „pohraničí je konglomerát obyvatelstva, konglomerátem je i divadelní obecnstvo. Od lidí, kteří začali, pokud vůbec začali divadlo navštěvovat až teprve zde, přes příležitostné návštěvníky (hlavně aby tam byla švanda a nějaké to zpívání

---

²⁶² SOKA Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice, inv. č. 61, kart. 6, Divadlo bratří Čapků v Teplicích-Šanově Pololetní zpráva.

²⁶³ 1946. In: ČERNÝ, Jindřich. *Osudy českého divadla po druhé světové válce: Divadlo a společnost 1945-1955*. Praha: Academia, 2007, s. 103. ISBN 978-80-200-1502-0.

²⁶⁴ SOKA Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice, inv. č. 61, kart. 6, Divadlo bratří Čapků v Teplicích-Šanově Pololetní zpráva.

²⁶⁵ 1947. In: ČERNÝ, Jindřich. *Osudy českého divadla po druhé světové válce: Divadlo a společnost 1945-1955*. Praha: Academia, 2007, s. 140. ISBN 978-80-200-1502-0.

²⁶⁶ Tamtéž.

²⁶⁷ SOKA Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice, inv. č. 61, kart. 6

nebo tance), až po ty věrné, pro které již před příchodem do pohraničí, a i nyní je divadlo statkem nezbytným! Taková široká masa je tvrdým oříškem pro dramaturgii! Naučit ty prvé vůbec chodit do divadla, zvyknout ty druhé, že divadlo je nejen zábavou, ale i školou života s uměleckým projevem a těm třetím dát vysoce hodnotný umělecký prožitek – to je opravdu závažný úkol!²⁶⁸ Dále se podle zprávy oblastní divadla musí na každém zájezdu připravit na jiné obecnstvo, což ztěžuje výběr repertoáru.²⁶⁹

V roce 1947 se tak v duchu zájezdové politiky více než polovina činoherních představení hrála na zájezdech. Teplický soubor tak navštívil například Hrdlovku, Pozorku, Hostomice, Dubí, Osek, Ledvice nebo Bohosudov.²⁷⁰ I v almanachu vydaném k tříletému výročí fungování divadla se sice již v duchu pounorové kvantifikace vyčísluje počet představení a zájezdových dní, přesto texty vypovídají o vysokém naplňování funkce oblastního divadla.²⁷¹ Na zájezdech ovšem divadlo také naráželo na negativní postoj místních ochotnických souborů, jimž se nelíbilo, že do jejich obce zajíždí profesionální soubor.²⁷²

O kontextu, jak se hovořilo o teplickém divadelnictví, vypovídá i Almanach divadla bratří Čapků vydaný k tříletému výročí působení scény, jenž ovšem vyšel až po únoru 1948.²⁷³ Samotnou publikaci zahajuje svou básní Sen uhelného severu Ilja Bart, jehož hra Uhlí doluje člověka se dočkala na počátku 50. let premiéry v teplickém divadle.²⁷⁴ V publikaci jsou články jak místních, tak celostátních vysoce postavených funkcionářů. V úvodním slovu a pozdravu ministra Václava Kopeckého se zmiňuje kromě úkolu divadla ztělesněného například v zprostředkování zábavy po práci, tak i úkol specifický pro pohraniční divadla,

---

²⁶⁸ SOKA Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice, inv. č. 61, kart. 6, Divadlo bratří Čapků v Teplicích-Šanově Pololetní zpráva.

²⁶⁹ SOKA Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice, inv. č. 61, kart. 6, Divadlo bratří Čapků v Teplicích-Šanově Pololetní zpráva.

²⁷⁰ Kronika 40 let. In: PLEVKA, Bohumil. *Cesty 1945-1985: Krušnohorské divadlo Teplice*. Krušnohorské divadlo Teplice, 1985, s. 19.

²⁷¹ *Almanach Městského divadla bratří Čapků v Teplicích*. Teplice: [s.n.], 1948. Nestr., obr.

²⁷² SOKA Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice, inv. č. 61, kart. 6, Divadlo bratří Čapků v Teplicích-Šanově Pololetní zpráva.

²⁷³ *Almanach Městského divadla bratří Čapků v Teplicích*. Teplice: [s.n.], 1948. Nestr., obr.

²⁷⁴ Soupis repertoáru 1945-1985. In: PLEVKA, Bohumil. *Cesty 1945-1985: Krušnohorské divadlo Teplice*. Krušnohorské divadlo Teplice, 1985, s. 57.

kteřá mají „stmelovat různorodé prvky hraničářských osídlenců v pokrokovou společnost, neboť divadlo má být tvrzí mravního řádu.“²⁷⁵

K úkolům divadla se vyjadřoval ve svém příspěvku i umělecký ředitel Městského divadla bratří Čapků Tadeáš Šeřinský, podle něhož představuje divadlo jedno ze základních center, kolem kterého se utváří kulturní život. Dále se zmiňuje o růstu českého kulturního povědomí, které se musí v pohraničí budovat. V souvislosti se zvyšováním kulturního češství a kulturních a historických tradic apeluje, aby byly „stravitelné co nejširším vrstvám nových osadníků, aby byly přizpůsobeny jejich rozmanitému původu a vyjadřovaly to, co všechno obyvatelé v novém prostředí spojuje, co teprve vytváří předpoklady pro další vývoj a růst kulturního života.“²⁷⁶

Vedoucí postava soudobého teplického divadelního života zároveň formulovala na stránkách almanachu základní funkci divadel v pohraničí a jejich dramaturgie, divadla mají tudíž „uvádět z českého kmenového repertoáru takové hry, které postihují smysl české duchovní tradice a přibližují jej novému divákovi, jenž si začínal roku 1945 teprve utvářet podmínky pro účast svého nového kraje, své nové užší vlasti, na dalším vývoji českého kulturního života obecně.“²⁷⁷ Mezi další úkoly divadla řadí uvádění cizích klasiků, zařazování nových her a vytváření zábavy po pracovní době.²⁷⁸

Je zajímavé, že dobový diskurz pohraničí jako hlavního determinantu jeho úkolů a tvorby se v dalším období již tolik neobjevuje, například v recenzích na hry. Region nadále hraje v divadelnictví svou roli, ovšem trochu jinou, než jakou prezentují dva zmíněné příspěvky v almanachu. Spíše se tak setkáváme s tématem ideovosti a s prosazováním divadla pracujícím, s čímž jistě souvisí i povaha regionu, jež je průmyslově orientovaná. Na vyzdvihování ideovosti mohl mít vliv i způsob vedení divadla Tadeášem Šeřinským.

4.2.4 Reorganizace divadla po roce 1948

Nastolení nového politického režimu ustál převážně mladý teplický soubor bez větších změn,²⁷⁹ přesto se ho dotkly zejména reorganizační změny, jež se týkaly

---

²⁷⁵ *Almanach Městského divadla bratří Čapků v Teplicích*. Teplice: [s.n.], 1948. Nestr., obr.

²⁷⁶ Tamtéž.

²⁷⁷ Tamtéž.

²⁷⁸ Tamtéž.

²⁷⁹ Teplické divadlo. In: KILIÁN, Jan. *Teplice*. Nakladatelství Lidové noviny, 2015, s. 340. ISBN 978-80-7422-339-6.

celého krajského divadelnictví. Divadlo po únorových událostech přešlo pod nového zřizovatele, kterým se stal MNV Teplice. Nově nastalá situace však netrvala dlouho, již v roce 1949 dochází k zásadní změně, která proměňuje obraz celokrajských scén, jež souvisela se vznikem Ústeckého kraje. Po jehož ustanovení se KNV shodlo na sloučení tří divadelních scén v Teplicích, v Mostě a v Ústí nad Labem, čímž se ustavilo Krajské krušnohorské divadlo, které mělo jednotné ředitelství zosobněné Tadeášem Šeřínským. Zároveň se zřídily tři soubory podle měst. V Teplicích tak působila činohra a lidová zpěvohra, v Ústí nad Labem opera a v Mostě činohra. „Násilná reorganizace, dramaturgie někdy příliš vzdálená skutečným potřebám divadla, výrazný příklon k budovatelskému realismu, zavádění nových metod v divadelní práci, to všechno vedlo k negativnímu přijetí nejen teplického ředitele, ale celého nešťastného nápadu vůbec,“²⁸⁰ takto zní náhled na přijetí reorganizace v díle Miloše Libicha *Mostecké divadelní století*.

Ze zprávy z října 1948 se dozvídáme o cestě k zřízení Krajského krušnohorského divadla, která představovala jednu z prvních reorganizací. Dle zprávy došlo po únoru k odvolání ředitele mostecké činohry akčním výborem, na základě čehož se stal novým ředitelem mostecké scény Lamač. Situací ohledně krajského divadelního uspořádání se po únorových událostech začala zabývat divadelní subkomise kulturně propagačního oddělení při krajském výboru KSČ. Jednání komise rovněž probíhala se souhlasem ústřední divadelní komise, jejíž předseda Kouřil se dokonce účastnil jedné ze schůzí subkomise krajského „kultpropu.“²⁸¹ Jako argument ke zřízení Krajského krušnohorského divadla se považovala krátká vzdálenost mezi jednotlivými scénami. O zřízení KKD se definitivně rozhodlo na poradě svolané ZNV do Teplic. Zároveň se k účelu ustanovení nového divadelního tělesa vytvořil poradní soubor, jenž se skládal ze zástupců úřadů měst a z ředitelů jednotlivých scén.²⁸²

V souvislosti se změnami se rok po nově ustanovených poměrech krajského divadelnictví správní výbor Krušnohorského divadla ve své zprávě krátce zmiňuje o situaci v mostecké pobočce. Na schůzi přednesl osvětový inspektor KNV Pavlík

---

²⁸⁰ 1945-1952. In: LIBICH, Miloš. *Mostecké divadelní století: Městské divadlo v Mostě 1911-2011*. Nakladatelství Hněvín, 2011, s. 62. ISBN 978-80-86654-32-4.

²⁸¹ Zkratka používaná pro kulturně propagační oddělení

²⁸² SOKA Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice, inv. č. 8, kart. 1, Zpráva o činnosti divadelní komise.

zprávu revizní komise KNV, v níž se navrhovalo uzavřít mosteckou pobočku, neboť zatěžovala rozpočet KKD. Osvětový inspektor ovšem navrhl elaborát revizní komise nepřednášet na radě KNV, neboť byly zjištěny možnosti, pomocí nichž by se situace dala lépe řešit. Ředitel KKD rovněž prohlásil zmíněný bod za důvěrný, protože by informace o něm mohly znervóznět jak soubor, tak místní veřejnost.²⁸³ Dle Miloše Libicha ovšem vedení KKD opět nedostatečně reagovalo na klesající návštěvnost, což zapříčiňovaly i problémy na teplické scéně způsobené nízkou návštěvností a vlažným přijetím premiér v poúnorových dvou sezonách.²⁸⁴ Zároveň se na mostecké scéně z hlediska návštěvnosti jednalo o změnu oproti minulé sezoně, kdy se návštěvnost pohybovala kolem 360 diváků na představení. Miloš Libich rovněž přichází ve své knize zpracovávající mosteckou scénu s domněnkou, že vysoká návštěvnost mohla být ovlivněna i vedením mosteckého divadla, které se snažilo hrát pro lidi oproti například proklamovanému divadelního realismu budovatelských her pod Šeřínského vedením v Teplicích.²⁸⁵

Zajímavou epizodu vztahující se i k reorganizaci poúnorového období představují i personální problémy spojené s uměleckými nově sjednocenými soubory pod jedno ředitelství. V srpnu 1949 obdržel tak umělecký ředitel divadelního konglomerátu dopis ze sekretariátu úřadu samotného předsednictva vlády. Mostečtí dělníci se totiž se stížností obrátili na samotného předsedu vlády, neboť byli nespokojeni s odchodem jimi oblíbené členky mosteckého souboru.²⁸⁶ Stejným případem se zabývala i Divadelní ústředna.²⁸⁷ V Mostě došlo k odchodu některých členů, část jich byla i vyhozena. Na situaci mělo vliv i šíření informace o možném zrušení mostské pobočky.²⁸⁸

S reorganizací souvisela i stížnost MNV v Mostě z roku 1949, dle níž na večeru „Hovory s lidem“ projevíli místní občané nespokojenost s repertoárem KKD. Nespokojenost dle veřejnosti panovala s častým reprízováním her a s nedostatkem

---

²⁸³ SOKA Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice, inv. č. 10, kart. 1, Zápis schůze správního výboru Krušnohorského divadla z 14. ledna 1950.

²⁸⁴ 1945-1952. In: LIBICH, Miloš. *Mostecké divadelní století: Městské divadlo v Mostě 1911-2011*. Nakladatelství Hněvín, 2011, s. 63. ISBN 978-80-86654-32-4.

²⁸⁵ Tamtéž.

²⁸⁶ SOKA Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice, inv. č. 46, kart. 4, Dopis z úřadu předsednictva vlády adresovaný ve věci ponechání členky mosteckého divadla z 6. srpna 1949.

²⁸⁷ SOKA Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice, inv. č. 46, kart. 4, Dopis ohledně poměrů v mosteckém divadle z 1. července 1949.

²⁸⁸ 1945-1952. In: LIBICH, Miloš. *Mostecké divadelní století: Městské divadlo v Mostě 1911-2011*. Nakladatelství Hněvín, 2011, s. 63. ISBN 978-80-86654-32-4.

uváděných operet a oper, o které Mostečané jevíli zájem.²⁸⁹ Na stížnost několika občanů v Mostě odpověděl i ředitel KKD, dle něhož hrají opery dle dohody s MNV a vyvrátil výtku, že by se nejednalo o hry nehodnotné, jež by společnosti neměly co říct.²⁹⁰

Centrem celorepublikového divadelnictví se staly Teplice 18. a 19. června, kdy se ve městě konala třetí konference DDR a DPK, která potvrzovala dramaturgii dle rozhodnutí v Bratislavě. Vznela několik požadavků například ohledně návštěvnosti a počtu repríz původních českých nebo například sovětských her. Zároveň se na konferenci vznesl požadavek na uplatňování socialistického realismu.²⁹¹ Teplická konference se tak zabývala dramaturgií pro různá divadla, řešila například i divadla loutková, ovšem nevyřešila situaci ohledně dramaturgických plánů operety,²⁹² jež působila i na teplické scéně. Za Ústecký kraj se do předsednictva konference dostal místní dramatik Vojtěch Cach a teplická herečka Všelichová. Na konferenci hovořili i někteří místní funkcionáři například předseda teplického MNV Brázda nebo osvětový referent KNV Pavlík.²⁹³

Následně proběhla opět změna v souborech KKD, ke kterým přibyl maňáskový soubor.²⁹⁴ Ze schůze Poradního sboru KKD konané v lednu 1950 vyplývá, že situace ohledně maňáskového divadla nebyla plně vyřešena. Dle ředitele KKD po jednání s Divadelní ústřednou a ministerstvem se další existence loutek nevyjasnila. Dále se navrhovaly další možnosti, jak by soubor mohl fungovat, mezi které patřilo například osamostatnění souboru a následné zřízení pod KNV nebo se loutkářství měli věnovat samotní členi KKD jako vedlejší činnosti.²⁹⁵ Podobná otázka vyvstala i na schůzi stejného orgánu o měsíc později, opět se tak uváděly možnosti, které by definitivně vyřešily maňásky. Dle Šeřínského byla potřeba maňáskové scény v kraji

---

²⁸⁹ SOKA Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice, inv. č. 33, kart. 2, Dopis adresovaný od MNV Most ředitelství KKD z 18. listopadu 1949.

²⁹⁰ SOKA Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice, inv. č. 33, kart. 2, Dopis adresovaný od Tadeáše Šeřínského MNV Most z 25. listopadu 1949.

²⁹¹ 1949. In: ČERNÝ, Jindřich. *Osudy českého divadla po druhé světové válce: Divadlo a společnost 1945-1955*. Praha: Academia, 2007, s. 199-200. ISBN 978-80-200-1502-0.

²⁹² Osudy československých operetních divadel v letech 1942-1953. In: BĀR, Pavel. *Od operety k muzikálu: Zábavněhudební divadlo v Československu po roce 1945*. Kant, 2013, s. 51. ISBN 978-80-7437-115-8.

²⁹³ Za lidové a socialistické divadlo. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1949, 1(26). ISSN 1804-5782.

²⁹⁴ Plevka, 1949 Kronika 40 let. In: PLEVKA, Bohumil. *Cesty 1945-1985: Krušnohorské divadlo Teplice*. Krušnohorské divadlo Teplice, 1985, s. 20-21.

²⁹⁵ SOKA Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice, inv. č. 10, kart. 1, Zápis ze schůze Poradního sboru z 30. ledna 1950.

jasná. Otázka loutek se ve zprávě zasazovala do kontextu těžké rozpočtové situace místních úřadů vůči divadelnictví.²⁹⁶ Ze zprávy o dohlídce divadla z roku 1951 se dozvídáme další informace o činnosti maňáskového divadla, dle které jako jejíž umělecký vedoucí působil Jan Hořejší, který vedl sedmičlenný soubor. Funkci provozního tajemníka vykonával Rudolf Bešťák, který v březnu 1950 nahradil Jana Hájka.²⁹⁷

4.2.5 „Divadlo pracujícím“ a „politizace“ divadla

Archivně nejbohatší období fondu Krušnohorského divadla představuje poúnorová doba vedení Tadeáše Šeřínského, jenž divadlo řídil do roku 1950. U Tadeáše Šeřínského je zajímavé sledovat věkový aspekt jeho nástupu do vysoké funkce, neboť se generační spojitost osobností poválečné kulturní scény v některých případech objevuje i u dalších představitelů. Ředitelem konglomerátu tří divadelních scén se stal v pouhých 31 letech, a to již předtím řídil teplickou scénu.

K pozici ředitele po roce 1948 bylo potřeba projít prověřením uměleckých ředitelů divadel, které se konalo o rok později. Prověrka začínala proslovem ředitele, jehož součástí měla být i kritika a sebekritika jeho práce. Během prověrky musel ředitel přednést svou práci a zodpovědět na otázky adresované ministerstvem školství, věd a umění.²⁹⁸ K revizi ředitelů je dostupná i zpráva, kterou zaslal Šeřínský z pozice uměleckého ředitele v KKD, kde působil rovněž jako režisér. Ve zprávě uváděl dramaturgický plán pětiletky, který se řídil několika zásadami, mezi něž se řadilo například uvádění původních her se současnou tematikou, her řešících problémy Ústeckého kraje, budování kmenového repertoáru z českých klasiků tehdy velmi hraného Jiráska, Tyla a kvůli názvu instituce i Čapka, dále uvádění her sovětských a děl klasiků jako je Moliér a Shakespeare. Další zásada se týkala zařazování „pokrokových her kapitalistických států řešící problémy boje za socialistický řád.“²⁹⁹

---

²⁹⁶ SOKA Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice, inv. č. 10, kart. 1, Zápis ze schůze Poradního sboru z 20. února 1950.

²⁹⁷ SOKA Teplice, ONV Teplice, inv. č. 1135, sign. 362.2, kart. 274

²⁹⁸ SOKA Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice, inv. č. 48, kart. 4, Dopis adresovaný z Ministerstva školství, věd a umění ohledně revize činnosti uměleckých ředitelů divadel z 5. března 1949.

²⁹⁹ SOKA Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice, inv. č. 48, kart. 4, Dopis adresovaný od Tadeáše Šeřínského Ministerstvu školství věd a umění z 15. března 1949.

O přibližování divadla pracujícím dělnictvu vypovídá i článek Tadeáše Šeřínského v Průboji z roku 1950, který v dobovém duchu pojednává o potřebě ideovosti a sžití s dělnictvem. Ideologicky pojatý text rovněž reagoval na předchozí recenzi, jež kritizovala hru Divotvorný hrnec.³⁰⁰ V recenzi od Kaminského v Průboji se uvádí k uvedení hry v Teplicích, že „překračuje meze vkusu a slušnosti na četných místech, o které kdyby se tam neobjevily, bude ochuzeno jenom těch několik výrostků, jejichž celá pozornost frenetické ovace patří hlavnímu představiteli jenom tam, kde je – slovem i gestem – nejnevkusnější a nejneslušnější. Na jeviště, z nichž k nám – třeba už den nato – mluví Jirásek a Kornejčuk, takové výstupy nepatří. A jistě také nenavykneme určitou část obecnstva právě jimi chodit také na F. L. Věka a Makara Dubravu.“³⁰¹ Došlo tak k odsouzení diváků, kteří takovou hru navštěvují, přestože jim divadlo nabízí vhodnější hry, mezi které se řadí například Moskevský charakter nebo Uhlí doluje člověka. Pavel Bár se ve své knize *Od opery k muzikálu* také vyjadřuje ke zmíněnému publikovanému textu a zasazuje ho do kontextu teplického divadla. Dle něho „teplické divadlo – a zejména jeho činohra – totiž v té době patřilo mezi nejhorlivější propagátory komunistické ideologie a agitovalo častým uváděním her s budovatelskou tematikou, jež se však často setkávaly s nezájmem diváků. Operetní soubor měl výrazně lepší návštěvnost, avšak zároveň se musel často potýkat s kritikou malé politické angažovanosti.“³⁰² V kontextu Divotvorného hrnce Šeřínský v článku krátce zmiňuje i pozitivnost „očistění“ kulturního života po únorových událostech. V článku se řeší nové diváctvo – dělníci a horníci, kteří mají být zapojeni do divadelnictví, a pro ně se divadelnictví zejména má tvořit. Aby se prohloubila spolupráce, vyzdvihoval Šeřínský některé prvky zavedené v jeho divadle, které vztah umocňovaly, jednalo se například o debaty s obecnstvem po představeních nebo utvoření dělnických poradních sborů. Dělnický poradní sbor se ustavil za účelem debat před uvedením

---

³⁰⁰ ŠEŘÍNSKÝ, Tadeáš. Únor – kultura a divadlo. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1950, 2(10). ISSN 1804-5782.

³⁰¹ KAMINSKÝ. Dvě poslední premiéry v KKD. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1950, 2(4). ISSN 1804-5782.

³⁰² Divotvorný počátek muzikálu v Československu. In: BĀR, Pavel. *Od operety k muzikálu: Zábavněhudební divadlo v Československu po roce 1945*. Kant, 2013, s. 98. ISBN 978-80-7437-115-8.

her na jevištích. V rámci dělnických poradních sborů se tak diskutovaly hry a jejich úpravy.³⁰³

O kooperaci s dělníky pojednává další text ředitele, kde vyzdvihuje v duchu realismu potřebu sledovat práci horníků a dělníků, tak aby dílo bylo provedeno uvěřitelně, proto se například soubor při studiu hry z hornického prostředí vydal na doly. V článku dále přibližuje práci dělnických poradních sborů, jež spočívala v předávání textů her sboru, které byly určeny k nastudování, od něho pak chtěl slyšet úsudek na zamýšlené hry.³⁰⁴

Poradní sbor započal svou činnost z podnětu Tadeáše Šeřínského a jeho cíl spočíval ve vytvoření prostředníka mezi divadlem a pracujícími.³⁰⁵ Zabývat se měl zejména repertoárem. Hned na první schůzce se řešila hra Hořící Moskva, jež se doporučila k nastudování.³⁰⁶ Dále se probírala hra Budou žít.³⁰⁷ O snaze namířit tvorbu na nového modelového diváka a dle jeho úsudku přizpůsobit divadelní dílo svědčí i informace, že se na samotnou generální zkoušku měli pozvat kritici z řad dělníků, aby posoudili výsledek práce souboru.³⁰⁸

Dělnictvem se zabývali i na schůzi poradního sboru v roce 1949, při které se navrhovalo propagování her v závodech pomocí krátkých výtahů z her, které by se měly komentovat zaměstnancům v závodech tak, aby se dělníci dopředu seznámili s dějem hry.³⁰⁹ V rámci propagace se také teplická veřejnost mohla dozvědět o práci divadla nejen například ze závodů, ale i z rozhlasové relace „Divadelní okénko“, která referovala o práci scény.³¹⁰

---

³⁰³ ŠEŘÍNSKÝ, Tadeáš. Únor – kultura a divadlo. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1950, 2(10). ISSN 1804-5782.

³⁰⁴ ŠEŘÍNSKÝ, Tadeáš. Dělnické poradní sbory spolupracují s KKD. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1950, 2(11), 10. ISSN 1804-5782.

³⁰⁵ SOKA Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice, inv. č. 10, kart. 1, Poradní sbor při teplickém divadle Bratří Čapků.

³⁰⁶ SOKA Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice, inv. č. 10, kart. 1, Zápis ze schůze poradního sboru při divadle Bratří Čapků 3. 1. 1949.

³⁰⁷ SOKA Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice, inv. č. 10, kart. 1, Zápis ze schůze pradhaného sboru z 17. ledna 1949.

³⁰⁸ SOKA Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice, inv. č. 10, kart. 1, Poradní sbor při teplickém divadle Bratří Čapků.

³⁰⁹ SOKA Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice, inv. č. 10, kart. 1, Zápis ze schůze poradního sboru při divadle Bratří Čapků 3. 1. 1949.

³¹⁰ SOKA Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice, inv. č. 10, kart. 1, Poradní sbor při teplickém divadle Bratří Čapků.

Na schůzi poradního sboru v březnu 1949 se znovu zmiňovala propagace divadla na závodech, která byla impulzem na valnou hromadu závodu Somet, kterou navštívili i členové divadla. V otázce propagace vyvstala žádost člena sboru, aby divadlo posílalo informační plakáty o hrách přímo na závod. Druhý dotaz směřoval přímo na ředitele Šeřínského, v jehož kanceláři schůze probíhala, zda by samotné ředitelství nemohlo přímo svým jménem zvát pracující dělnictvo na hry, což Šeřínský schválil.³¹¹

Z kulturních zpráv z roku 1948 se rovněž ukazuje na další prvek kooperace divadla a dělnictva, jenž se uplatňoval pomocí kulturních brigád. Soubor jezdil po Teplicích a hrál zdarma pro dělnické obyvatelstvo. Herci také hráli zdarma ve velkých podnicích a na dolech. Za svůj umělecký počín byli tepličtí herci odměněni havíři z dolu Karel v Cukmantlu,³¹² dnešní část města Dubí, kteří jim darovali 100q uhlí.³¹³

Dobovou tezi o přeměně člověka pomocí kultury vzal za své i Otevřený dopis všem závodům Ústeckého kraje, který vyhlášoval soutěž, která se nesla pod heslem „Každý zaměstnanec našeho závodu alespoň jednou měsíčně do divadla“. K soutěži vyzývaly keramické závody, které pomocí akce chtěly demonstrovat poměr dělnictva k divadlu. V soutěži měly být odměny podniky s největší návštěvností KKD nebo aktivní referenti závodů a také jednotlivci, kteří navštíví nejvíce představení.³¹⁴ Bohužel se o soutěži kromě informačního dopisu, jenž popisoval, jak by soutěž měla probíhat, více nedozvídáme.

K celkovému vztahu dělnictva k divadlu se vyjádřil kulturní referent KNV Pavlík, dle jeho úsudku se nepodařilo vytvořit z dělnictva nositele divadelnictví a kultury v kraji. Ukázkou problému se dle něho stala i premiéra hry Zkrocení zlé ženy, při níž se divadlo mohlo pyšnit demonstrativní návštěvností, naopak při pokrokových hrách trpělo dle Pavlíka divadlo prázdnotou. Pavlík rovněž hodnotil celkovou

---

³¹¹ SOKA Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice, inv. č. 10, kart. 1, Zápis o schůzi poradního sboru z 7. března 1949.

³¹² Dnes nese název Pozorka a jedná se o část města Dubí.

³¹³ SOKA Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice, inv. č. 74, kart. 7, Kulturní zpravodajství IS.

³¹⁴ SOKA Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice, inv. č. 28, kart. 2, Otevřený dopis všem závodům Ústeckého kraje.

bilanci návštěvnosti a otázku propagace, kde apeloval na schůzku s novináři za účelem zviditelnění práce souborů.³¹⁵

O otázce návštěvnosti u pokrokových her vypovídá i dopis adresovaný Tadeášem Šeřínským Radě MNV ze září 1949. Dopis byl reakcí na schůzi kulturní komise za předsednictva kulturního referenta Kulicha MNV. Vzhledem k nemožnosti nahlédnutí do materiálů MNV není přístupná zpráva ze schůze. Zachovala se však reakce Šeřínského a následná odpověď MNV. Ředitel se neshodoval s postoji MNV a s jim vypracovanou resolucí. Šeřínský se ostře vymezil vůči MNV, dle něhož mělo divadlo uvádět hry, které nemají publiku, co říci. Způsob jednání MNV dokonce označil za tendence, které snad skončily již s fašismem. Debata se týkala zejména uvedení Hornické komedie od Vojtěcha Cacha, na jejíž reprízu přišlo pouze sedm diváků. Šeřínský vinil MNV, že se dostatečně nestará o zvýšení obecnstva a nepropaguje divadlo. Návštěvnost na jednotlivých hrách a preference diváků ilustrují Šeřínského slova, že „předhazuje-li se nám, že Carmen reklamu nepotřebuje a je vyprodána, pak s plnou zodpovědností prohlašujeme, že není nám ctí Carmen uvádět, neboť jde o představení bezideové, které uvádíme právě jen proto, že jeho pokladní úspěch je zaručen a že nám záleží na hospodářské stránce – a to zřejmě víc než kulturnímu referátu.“ Šeřínský dále reagoval na bod resoluce, jenž se měl zabývat neúnosností počtu uvedených her. K bodu se vyjadřuje, že právě snížení počtu her by vedlo k umenšení vlivu a počtu her ideových. Ředitel rovněž požadoval podání zprávy o vyvozených závěrech pro kulturního referenta.³¹⁶ Z odpovědi MNV vyplývá, že negovala Šeřínského názory a za svého referenta se postavila.³¹⁷

V divadle rovněž probíhalo odborné školení členů. Z půlročního přehledu započatého v září 1949 vyplývá forma a náplň jednotlivých školení. Forma jednotlivých školení měla různé podoby. Divadelníci sledovali filmy o sovětském divadle nebo o Leninovi. Členové si vyslechli i přednášky, které pojednávaly například o antickém divadle, o realismu nebo o kosmopolitismu. Konaly se také zájezdy za pražskými scénami, herci tak navštívili například Vinohradské divadlo

---

³¹⁵ SOkA Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice, inv. č. 10, kart. 1, Zápis schůze správního výboru Krušnohorského divadla z 14. ledna 1950.

³¹⁶ SOkA Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice, inv. č. 29, kart. 2, Dopis od Tadeáše Šeřínského pro Radu MNV ze září 1949.

³¹⁷ SOkA Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice, inv. č. 29, kart. 2, Dopis z MNV Teplice pro KKD z 24. září 1949.

nebo Národní divadlo. Zájezdy se nekonaly pouze za kulturou do Prahy, nýbrž v touze po realismu a přiblížování se dělnictvu se dostali členové divadla i na závody. Za účelem nastudování Hornické komedie od Vojtěcha Cacha a hry Uhlí doluje člověka od Ilji Barta, pořádali exkurzi na doly. Další uplatňovaná forma školení spočívala ve zhlédnutí Výstavy revolučních bojů.³¹⁸ Na schůzi učitelů a pomocníků Roku stranického školení závodní organizace KSČ při KKD z roku 1950 dával Šeřínský důraz na politické školení členů, zároveň se na schůzi řešila otázka účasti na školení, k čemuž ředitel zmiňoval, že se stále jedná o tytéž členy, kteří jsou neaktivní.³¹⁹

Z iniciativy Tadeáše Šeřínského vznikl i Divadelní tvůrčí kolektiv, jenž sdružoval kmenové autory s uměleckou správou.³²⁰ Účelem útvaru mělo být zvyšování literární úrovně her. Zároveň se iniciativa dočkala ocenění na divadelní soutěži Divadelní žatva 1949.³²¹ Aktivita ohledně kolektivu tak navazovala na Šeřínského snahu o zařazení i mladších nových a regionálních autorů. K fungování vzniku nových her se vyjadřuje i Miloš Libich v knize *Mostecké divadelní století*, dle jehož slov „vedení zavedlo praxi nazvanou Divadelní tvůrčí kolektiv, jakýsi kroužek autorů, kteří přicházeli se svými texty na společná sezení, tady byly tyto čerstvé práce navzájem posuzovány, hodnoceny a společně upravovány. Většina her, které vznikly v této tvůrčí dílně, se však nedočkala žádného výrazného ohlasu, pokud se vůbec uváděla, protože vznikala v prostředí tvůrčí nesvobody, vzájemného hlídání a řevnivosti mezi autory navzájem a ideologického udávání.“³²²

U části repertoáru divadelních her se projevovala i dynamika politicko-kulturního kalendáře. Některé hry se tudíž uváděly v rámci výročí nebo významného dne. V duchu vštěpování dynamiky socialistického kalendáře na divadelní jeviště, tak například ministerstvo školství, věd a umění informovalo divadla o nadcházejících jubileích, k jejichž příležitosti by divadla měla zařadit vhodnou hru. Resort

---

³¹⁸ SOKA Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice, inv. č. 10, kart. 1, Přehled o odborném školení členů KKD.

³¹⁹ SOKA Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice, inv. č. 51, kart. 4, Zápis ze schůze učitelů a pomocníků Roku stranického školení závodní organizace KSČ při KKD.

³²⁰ SOKA Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice, inv. č. 11, kart. 1

³²¹ ŠEŘÍNSKÝ, Tadeáš. Únor – kultura a divadlo. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1950, 2(10). ISSN 1804-5782.

³²² 1945-1952. In: LIBICH, Miloš. *Mostecké divadelní století: Městské divadlo v Mostě 1911-2011*. Nakladatelství Hněvín, 2011, s. 62. ISBN 978-80-86654-32-4.

upozorňoval na blížící se významné dny roku 1949, mezi něž se řadilo výročí úmrtí Lenina, narození Puškina a Stalina.³²³ Z odpovědi adresované ministerstvu víme, jak se teplická scéna úkolu zhostila. Na každý významný den tudíž uvedla nějaký program, jednalo se o hry Evžen Oněgin, Zákon zimního tábora a na výročí Lenina Pogoninovu hru Kremelský orloj.³²⁴ O uvedení Kremelského orloje referovaly také novinové články, které psaly o slavnostním představení pro KSČ na výročí úmrtí Lenina. Studia hry se ujal režisér Bešťák, pro kterého to však představovalo složitý úkol, který pramenil již z faktu, že ve hře vystupují postavy zobrazující Lenina a Stalina.³²⁵ V novinách rovněž vyšel článek od kulturního referenta závodu Ditmar, kterému poskytl krátký rozhovor režisér hry při generální zkoušce, na kterou Šeřínský pozval kulturní referenty místních závodů.³²⁶ Na premiéru vyšla kladná recenze, jejíž uvedení podle ní představovalo akci nejen jako uměleckou, ale i politickou událost, která by měla být doceněna hromadnými návštěvami organizací v kraji.³²⁷

Ministerstvo také připomínalo narozeniny prezidenta Klementa Gottwalda. Na předvečer narozenin zařadil Šeřínský do repertoáru pro teplické obyvatelstvo dílo DS 70 nevyjíždí od Vojtěcha Cacha a pro veřejnost v Podmoklech hru Sněhová bouře.³²⁸ Dále se připomínalo výročí slovenského povstání, kdy KKD určilo pro svůj teplický soubor odehrání hry Maryša v Roudnici, v Ústí nad Labem se konala slavnostní akademie, po ní se odehrála scéna z Psohlavců a hrály se slovenské písně. Mostecký soubor se rovněž zapojil například tím, že předvedl dvě hry na zájezdech v Chomutově a v Litvínově.³²⁹

---

³²³ SOKA Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice, inv. č. 28, kart. 2, Dopis z Ministerstva školství, věd a umění z 28. prosince 1948.

³²⁴ SOKA Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice, inv. č. 28, kart. 2, Dopis od Tadeáše Šeřínského Ministerstvu školství, věd a umění z 8. ledna 1949.

³²⁵ Kremelský orloj v teplickém divadle. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1949, 1(3). ISSN 1804-5782.

³²⁶ HOUDA. Tepličtí připravují Kremelský orloj. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1949, 1(4). ISSN 1804-5782.

³²⁷ TRUNEČKA – PROSTĚJOVSKÝ, Evžen. Hru o Leninovi uvidí celý kraj: Kremelský orloj v Teplicích. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1949, 1(5). ISSN 1804-5782.

³²⁸ SOKA Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice, inv. č. 28, kart. 2, Oznámení ředitelství divadla adresované Umění lidu 10. listopadu 1948.

³²⁹ SOKA Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice, inv. č. 28, kart. 2, Odpověď na oběžník Ministerstva školství, věd a umění z 17. 8. 1949.

Důležité výročí představovalo i 700 let československého hornictví, během něhož divadlo pořádalo Týden divadla horníků. V dopise adresovaném divadlu pořadatelem akce se divadlu rovněž doporučovalo, jak má vypadat výzdoba kulturních prostor. Doporučovalo se zejména použití stěžejních hesel jako „Já jsem horník, kdo je víc?“ nebo „700 let československého hornictví v severočeském hnědouhelném revíru.“³³⁰ Na oslavách se v Teplicích uvedly hry Makar Dubrava a Hornická komedie.³³¹

Na výročí konce druhé světové války se tak v duchu politicko-kulturního kalendáře konal festival „Týden sovětských her“, zajímavé je i zde sledovat další propojení s dělnictvem a průmyslem, protože nad jednotlivými hrami se utvářely patronáty místních institucí a průmyslových závodů.³³² Slavnostní zahájení proběhlo v Teplicích uvedením Kremelského orloje.³³³

Na festival „Týdne sovětských her“ navázala další akce pod názvem „Týden původních socialistických her“, která rovněž vypovídá o snaze o uvádění místních novinek, protože se v rámci týdne uvedla i hra člena divadelního tvůrčího kolektivu Stanislava Stavěli zedníci. Divadlo dále zařadilo do repertoáru na speciální týden hry Ilji Barta Uhlí doluje člověka, Válkovu Českou polku nebo například Koží mléko od Skalky.³³⁴

V roce 1952 se rovněž konal festival „Týden sovětských her“, jenž probíhal na všech scénách KKD. Do akce se zapojila i pražská divadla, Ústecký kraj tak navštívilo i Národní divadlo. Teplická scéna zahájila akci na výročí osvobození uvedením hry Lidé, bděte! Od Burjakovského, která pojednává o Juliu Fučíkovi.³³⁵

---

³³⁰ SOKA Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice, inv. č. 28, kart. 2, Dopis od Severočeských hnědouhelných dolů z 23. srpna 1949.

³³¹ SOKA Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice, inv. č. 28, kart. 2, Dopis od Severočeských hnědouhelných dolů z 8. srpna 1949.

³³² SOKA Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice, inv. č. 27, kart. 2, Seznam patronátů – průmyslových závodů nad „Týdnem sovětských her“.

³³³ SOKA Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice, inv. č. 27, kart. 2, Dopis od Tadeáše Šeřínského 21. svazu ROH z 26. dubna 1950.

³³⁴ SOKA Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice, inv. č. 26, kart. 2, Dopis pro Ministerstvo informací z 11. května 1950.

³³⁵ Festival sovětských her. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1952, 4(23). ISSN 1804-5782.

Na akci předvedla teplická opereta i své nastudování Trembity, která se ovšem na stránkách Průboje nedočkala od dělnického dopisovatele velmi pozitivní reakce.³³⁶

Jedno z výročí, na které divadlo pamatovalo, bylo ovlivněno pojmenováním divadla, proto také uvedlo v roce 1948 hru Bílá nemoc na výročí smrti Karla Čapka. Zároveň se v Teplicích konala v síni prezidenta Klementa Gottwalda výstava, jež měla připomenout dílo Josefa Čapka.³³⁷ V rámci příprav výstavy divadlo kontaktovalo přímo Jarmilu Čapkovou a zároveň udržovalo kontakt se Společností bratří Čapků.³³⁸

Velmi zajímavý archivní materiál představují záznamy z debat po hrách, které sloužily jako výzkum veřejného mínění o práci divadla, bohužel se debaty nedochovaly ke všem uvedeným hrám. Z diskuzí lze alespoň určit, zda daná hra měla u obecnstva úspěch. Dochoval se například záznam z debaty ke hře Jaromíry Kolářové Šeřík v hlavni, jejíž účast se dle zprávy pohybovala kolem šedesáti až sedmdesáti procent. Debatu vedl pracovník divadla Talaváňa.³³⁹ Dále se dochovala i debata z hry Vítězná píseň, která byla uvedena na ústecké scéně. U záznamu je zajímavé, že je u jednotlivých názorů pronesených diváky rovněž zaznamenáno jejich zaměstnání.³⁴⁰

Debata probíhala i po Sofoklově Elektře odehrané v Litoměřicích v roce 1950. Ze zprávy vyplývá, že o představení byl velký zájem, neboť hlediště se těšilo plnému stavu. Besedu s diváky zahájil režisér Smola, po jehož úvodu se přešlo ke komentářům a dotazům. Oblíbenost a preferenci diváků ilustruje i zpráva, která uvádí „ale tady se vůbec pořád tleskalo, například zase někdo jiný prohlásil, že Litoměřičtí mají teplickou činohru rádi, a že je nejlepší ze všech souborů, které k nim jezdí.“ Dále litoměřické publikum vzneslo návrh, zda by se hra nemohla reprízovat a celkově, zda by zájezdový repertoár nemohl být více rozmanitý.

---

³³⁶ HABANEC. Trembita. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1952, 4(29). ISSN 1804-5782.

³³⁷ SOKA Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice, inv. č. 28, kart. 2, Dopis pro Dr. Edmunda Konráda z 9. prosince 1948.

³³⁸ SOKA Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice, inv. č. 28, kart. 2, Dopis od Tadeáše Šeřínského Společnosti bratří Čapků z 10. listopadu 1948.

³³⁹ SOKA Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice, inv. č. 31, kart. 2, Zápisy z diskuzí s obecnstvem – Jaromíra Kolářová Šeřík v hlavni.

³⁴⁰ SOKA Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice, inv. č. 31, kart. 2, Výzkum veřejného mínění – Holubař Mašek Vítězná píseň.

„V souvislosti bylo připomenuto představení Zkrocení zlé ženy, které se litoměřickým zřejmě líbilo, poněvadž velmi uvítali poznámku, že tato komedie u nich bude nasazena znovu místo Moskevské povahy.“³⁴¹ Z uvedené reakce tudíž vyplývá, že publikum preferovalo Shakespeara nad Safronovem.³⁴²

Do repertoáru prvních poúnorových let patřila například kromě zmiňované Bílé nemoci, hra Agathy Christie Deset malých černoušků, Wildovo Jak je důležité mít Filipa, hry Moliéra, Aloise Jiráska, Josefa Kajetána Tyla nebo G. B. Shawa.³⁴³ Zároveň se uváděly na divadelní scéně i pohádky, děti tak získaly možnost zhlédnout například hru Hloupý Honza, Sůl nad zlato, Šípkovou Růženku nebo Babičku Boženy Němcové.³⁴⁴ Na místní scéně se rovněž konalo několik celostátních premiér, jednalo se například o hry Vojtěcha Cacha DS 70 nevyjíždí a Hornickou komedii, Šafránkovo Oni bez vyznamenání, Nesvadbovo Budou žít a Výlet do Oceánie, Bartovo Uhlí doluje člověka nebo hry Kolářové.³⁴⁵

O ideovosti a úrovni divadla se zmiňuje recenze nazvaná Tudy cesta nevede! na hru Potrhlý švec. Velmi ostrá kritika publikovaná v Severočeské Mladé frontě označila hru za omyl, ve které ani herci neumějí zpívat. Autor kritiky Palát v textu formuluje svůj názor na hru slovy „Co nám je dnes prosím vás po aristokracii, co nám je dnes po jalové zápletce, kdy z nějakých podivných příčin chudá holka má ke štěstí přijít tím, že si vezme hrabátko. Svět zbohatlíků a hlupáků musí být zobrazen ostřeji a má-li to být karikatura, pak musí být důsledná. To není fraška, jak by rád s. Talaváňa v programu namluvil divákům, to je podivná kompilace hloupostí, naivity, frází nemající žádného zdůvodnění, ačkoliv snad nepokládají-li Tepličtí za důvod hry její závěrečnou větu, která zní asi tak že: „jenom práce to byla, která měla podíl na polidštění opice.“ Autor se dále táže „je zapotřebí zdůrazňovat kolik měšťanského snobismu je skryto za celou věcí?“ Ostrá kritika je ukončena otázkou, zda „zaspali Tepličtí IX. Sjezd KSČ? Zaspali cestu, po které jsme se vydali?“³⁴⁶

---

³⁴¹ SOKA Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice, inv. č. 31, kart. 2, Zápis o diskuzi po představení Sofoklovy Elektry v Litoměřicích z 4. března 1950.

³⁴² SOKA Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice, inv. č. 31, kart. 2, Zápis o diskuzi po představení Sofoklovy Elektry v Litoměřicích z 4. března 1950.

³⁴³ Soupis repertoáru 1945-1985. In: PLEVKA, Bohumil. *Cesty 1945-1985: Krušnohorské divadlo Teplice*. Krušnohorské divadlo Teplice, 1985, s. 56-57.

³⁴⁴ Tamtéž.

³⁴⁵ Tamtéž.

³⁴⁶ Mladá fronta PALÁT. Tudy cesta nevede!. *Severočeská Mladá fronta*. Praha: Mladá fronta, 1949, 5(210), 4. ISSN 1803-1110.

Na ostrou kritiku publikovanou Severočeskou Mladou frontou reagoval umělecký ředitel Tadeáš Šeřínský, jenž zaslal redakci poměrně dlouhý dopis, ve kterém vylíčil svůj postoj k situaci. Šeřínský příklad recenze vztáhl na celokrajský stav kritiky, dle něhož umělci potřebují kritiku, „nikoli pamfletové literární pokusy, které práci desavuuují, a které bagatelizují každou myšlenku, na kterou ten, který pisatel nedorostl.“ Označil autora za nekompetentního a odborně neznalého. V dopise Šeřínský vyzdvihuje práci dělnických dopisovatelů, které pozval na generální zkoušku zmiňované hry, které označuje za „laický živel v novinách“. Právě oni oproti recenzentovi hry zpracování dle Šeřínského pochopili, neboť nejsou „zatíženi intelektualismem“. Ředitel mluvil o ožehavé otázce kritiky v kraji, protože dle něho na stejnou hru vyšly diametrálně odlišné posudky. Šeřínský také věnoval poslední část dopisu větě, kterou byla recenze ukončena ohledně „zaspání IX. Sjezdu KSČ.“ V kontextu psaní Paláta ho Šeřínský označil za měšťáckého estéta hrajícího si na marxistického teoretika umění. Šeřínský na konci svého dopisu vyzval ústeckou odbočku Svazu novinářů, aby prozkoumala novináře kulturních rubrik a uskutečnila školení divadelních kritiků. Dopis Šeřínský ukončil ironickým a troufalým vyzváním uvedeného recenzenta k socialistické soutěži o nejlepší odpověď na otázku Význam kritiky a sebekritiky, kterou obdržel jako člen Krajského marxistického kroužku.³⁴⁷ Cílem popsání konfliktu není generalizace všech recenzí a obecného vztahu všech recenzentů vůči vedení divadla, nýbrž je velmi zajímavé sledovat dohry uvedených recenzí, jež jsou bohužel ve většině případů archivně těžko dohledatelné, obzvláště když se reakce nepublikovala veřejně, ale měla korespondenční formu. Podnětný aspekt na obou textech představuje rovněž způsob formulace autorů.

Divadlo se rovněž účastnilo soutěže divadelních scén Divadelní žatvy, jednalo se o soutěž českých a slovenských profesionálních souborů iniciovanou ministerstvem informací. První ročník se konal v roce 1948 a jeho porota se skládala jak z odborníků, tak z dělníků, což souviselo s tendencí přibližování kultury dělnictvu pomocí dělnických porot. Nejprve se soutěž odehrávala pouze v Praze, v dalších ročnících se již představení hodnotila v místech působení divadelních scén.³⁴⁸

---

³⁴⁷ SOKA Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice, inv. č. 33, kart. 2, Dopis Tadeáše Šeřínského redakci Severočeské Mladé fronty z 10. září 1949.

³⁴⁸ Divadelní žatva. In: KNAPÍK, Jiří a Martin FRANC. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967: Svazek I. A-O*. Praha: Academia, 2011, s. 260-261.

Teplická scéna se zapojila do prvního ročníku DŽ v roce 1948, když uvedla původní novinku Oty Šafránka Červencová noc. Hra zapadala do preferovaných námětů tehdejších divadelních her, neboť pojednávala o životě Jana Husa. Druhého ročníku se účastnila jak teplická činohra, tak zpěvohra. Na soutěži uvedlo divadlo hru Žlutá věž a lidovou zpěvohru Česká polka.³⁴⁹ O rok později se teplická scéna předvedla na DŽ hrou Ilji Barta Uhlí doluje člověka a Kolářové Šeříkem v hlavní. Do soutěže se tentokrát zapojil i teplický soubor pro děti a mládež, který v rámci akce odehrál sovětské dílo Čapí mládě. Ani teplický loutkový soubor nezůstal pozadu a do soutěžní přehlídky se zapojil.³⁵⁰ Divadelní žatvy se účastnilo divadlo i v roce následujícím, při němž ztvárnilo Gustejevovu Slávu, Shakespearovo Sen noci svatojánské, Jiráskovu Lucernu a operety Slepice a kostelník, Poplach mezi děvčaty a Děvče z předměstí.³⁵¹ Úspěšnější než Teplice ovšem byla ústecká opera, jež slavila úspěch se svým nastudováním Mejtusovy Mladé gardy³⁵² nebo již dříve uvedením opery Halka v roce 1949, která zajistila ústecké opeře velmi dobré umístění.³⁵³

4.2.6 Vývoj divadla po reorganizaci 1952

V roce 1952 procházelo divadlo další reorganizací, která již probíhala za účasti nového vedení zosobněného Janem Paclem, jenž v roce 1950 nahradil Tadeáše Šeřínského, který divadlo vedl od roku 1946. Zároveň se nejednalo o jeho poslední spolupráci s Teplicemi, protože se v roce 1972 vrátil do vedení souboru a funkci uměleckého ředitele následně vykonával dalších osm let.³⁵⁴ K odvolání Šeřínského došlo z důvodu jeho nástupu do DSF. Jindřich Černý ve své knize mluví o jeho odchodu jako o konci teplické „tvůrčí laboratoře,“ což uvádí v kontextu uvedených

---

³⁴⁹ KAMINSKÝ, Hugo. Krušnohorské divadlo v Divadelní žatvě. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1949, 1(43). ISSN 1804-5782.

³⁵⁰ KAMINSKÝ, Hugo. Naše divadla v Divadelní žatvě 1950. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1950, 2(34), 12. ISSN 1804-5782.

³⁵¹ Kronika 40 let. In: PLEVKA, Bohumil. *Cesty 1945-1985: Krušnohorské divadlo Teplice*. Krušnohorské divadlo Teplice, 1985, s. 22-23.

³⁵² HRŮZA, Roman. Za lepší úroveň našeho divadla. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1953, 5(12). ISSN 1804-5782.

³⁵³ SOKA Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice, inv. č. 24, kart. 2, O provedení Meniuszkovy opery Halka Krušnohorským divadlem na pražské přehlídce DŽ 1949.

³⁵⁴ Umělečtí pracovníci v letech 1945-1985. In: PLEVKA, Bohumil. *Cesty 1945-1985: Krušnohorské divadlo Teplice*. Krušnohorské divadlo Teplice, 1985, s. 67.

novinek v roce 1950 na teplické činoherní scéně, kterou označuje za „tvůrčí laboratoř nového socialistického dramatu“.³⁵⁵

Tadeáš Šeřínský i v novém pražském pracovišti začal uplatňovat své zkušenosti z vedení v Teplicích a v otázce repertoáru vycházel ze své předchozí praxe. Jeho další působení navazující na inspiraci, kterou si odnesl z Teplic, představuje i Jindřich Černý: „Praze zato nesměly ujít čtyři nejschematičtější výplody minulých let, kterých zatím byla ušetřena. Nový ředitel Divadla státního filmu Tadeáš Šeřínský se musel pochlubit nejen svými dramaturgickými objevy z Krušnohorského divadla v Teplicích, které až dosud vedl a které se proslavilo neúprosným uváděním budovatelských her. Přidal i texty z repertoáru jiných divadel.“³⁵⁶ Uvedl tak hru Ilji Barta, dále veselohru Stanislava Stavěli zedníci, hru Oty Šafránka, která pojednávala o americkém poručíkovi, která svrhl bombu na Hirošimu a po válce se vrátil jako levicový agent do armády a pokusil se o únos letadla do Koreje, posléze uvedl Kolářové Šeřík v hlavni. Následně došlo k ukončení činnosti Divadla státního filmu.³⁵⁷

Jeho teplické působení však mělo i svou dohru, která souvisela s politickou situací v tehdejší době, která ovlivnila i celkovou konstelaci kulturní politiky a vstoupila do konfliktu mezi dvěma mocenskými centry řídící kulturní sféru. Dynamiku sporu umocnil proces s Rudolfem Slánským a pojem „slánština“ se vtiskl i do kulturní politiky,³⁵⁸ jejíž odraz můžeme najít i u někdejšího teplického uměleckého ředitele. Když došlo k ukončení činnosti DSF, „byl Šeřínský dva měsíce v Ruzyni vyslýchán ve věci pokusu o atentát na předsedu vlády Antonína Zápotockého za jeho červnové návštěvy v teplickém divadle. Akci měl Šeřínský sám z Prahy zorganizovat na přímý popud Rudolfa Slánského. Toto obvinění vytloukli vyšetřovatelé StB z ředitele teplického divadla Bohumila Kristejna,³⁵⁹ Šeřínského dlouholetého kolegy. Nic z toho zřejmě nebyla pravda, Šeřínského

---

³⁵⁵ 1950. In: ČERNÝ, Jindřich. *Osudy českého divadla po druhé světové válce: Divadlo a společnost 1945-1955*. Praha: Academia, 2007, s. 268-269. ISBN 978-80-200-1502-0.

³⁵⁶ 1951. In: ČERNÝ, Jindřich. *Osudy českého divadla po druhé světové válce: Divadlo a společnost 1945-1955*. Praha: Academia, 2007, s. 287. ISBN 978-80-200-1502-0.

³⁵⁷ Tamtéž, s. 288.

³⁵⁸ „Slánštině“ v kultuře se podrobněji věnuje kniha KNAPÍK, Jiří. *V zajetí moci: kulturní politika, její systém a aktéři 1948-1956*. Praha: Libri, 2006. ISBN 80-7277-316-X.

³⁵⁹ Kristejn působil jako hospodářský ředitel v Ústí nad Labem mezi roky 1946-1949, což představovalo období před spojením tří scén pod vedení Šeřínského a následně Pacla do roku 1952. Dříve působil v divadle v Českých Budějovicích, jehož členi pomohli vybudovat teplickou poválečnou scénu.

i Kristejna za dva roky bez obvinění propustili. V červnu 1953 však proběhl proces se třemi pracovníky teplického divadla (hercem, herečkou a osvětlovačem), kteří se přiznali k tomu, že při návštěvě Zápotockého v divadle 1. června 1951 skutečně nastražili do cukřenky pro premiérovu kávu přiotrávený cukr, aby „vznikl dojem pokusu o atentát“ a podezření padlo na ředitele Kristejna, který za pohoštění zodpovídal. Ona trojice, která si říkala „skupina očišťovacího boje“, byla frakční stranickou mafii, která cestou všemožných intrik usilovala o převzetí moci v divadle. Co bylo pravdy na jejich obvinění Šeřínského (např. že z uváděných původních her pobíral tučné tantiémy), je už dnes těžké zjistit.“³⁶⁰

Změna v rámci reorganizace z roku 1952 znamenala rozpad společného ředitelství jednotného KKD, každé město tak získalo vlastní vedení. V Ústí nad Labem dále působila opera, v Teplicích opereta a činohra a v Mostě rovněž činohra. Název Krušnohorské divadlo dále nesly již pouze Teplice.³⁶¹ Teplický soubor byl rovněž do nové sezony 1952 rozšířen o nové členy, jak o herce, tak o uměleckého dramaturga Vorla nebo režiséra Filipína,³⁶² který tak jako režisér doplnil Kamila Bešťáka, který v divadle působil od roku 1945 až do roku 1958.³⁶³ Ve stejném období působil jako šéf výpravy Antonín Calta. Rovněž opereta získala nové vedení, kterého se ujmul Karel Šašek. Jako teplotičtí choreografové působili Věra Knoppová a František Knopp. Maňásková scéna se rovněž dočkala reorganizace a získala nové vedení, kterého se ujal Novotný.³⁶⁴

Práci divadel v Ústeckém kraji reflektoval Průboj v článku z roku 1955, který vyšel k desetiletému výročí scén v kraji. Za nejúspěšnější soubor považoval autor ústeckou operu, jež překonala mosteckou činohru a teplickou operetu a činohru. U ústecké opery se zmiňovaly i její úspěchy v rámci soutěže profesionálních divadelních souborů Divadelní žatvy. U práce teplické činohry se naopak zmiňovalo, že se jí pomocí uvedení některých her pomohlo naplnit heslo Klementa Gottwalda „Není Němec jako Němec“. K činoherní tvorbě Teplic se uvádí odehrané

---

³⁶⁰ Tamtéž, s. 288.

³⁶¹ Kronika 40 let. In: PLEVKA, Bohumil. *Cesty 1945-1985: Krušnohorské divadlo Teplice*. Krušnohorské divadlo Teplice, 1985, s. 23.

³⁶² Teplické soubory KKD do nové sezony. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1952, 4(54). ISSN 1804-5782.

³⁶³ Umělečtí pracovníci v letech 1945-1985. In: PLEVKA, Bohumil. *Cesty 1945-1985: Krušnohorské divadlo Teplice*. Krušnohorské divadlo Teplice, 1985, s. 67.

³⁶⁴ Teplické soubory KKD do nové sezony. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1952, 4(54). ISSN 1804-5782.

hry, které měly svědčit o zlepšení situace v souboru, jenž více než rok působil bez uměleckého vedení. Operetní soubor dle článku trpěl rozdílnou úrovní nastudovaných her, což se zobrazilo i na rozdílné návštěvnosti na operetních představeních. Nejúspěšnější operetou sezóny se stala hra Orfeus v podsvětí od Offenbacha. K stavu teplické operety autor poznamenává, že věří, že se souboru bude dařit i v nastudování současných her, které optimisticky řeší problémy kraje.³⁶⁵

V roce 1958 proběhla další reorganizace krajského divadelnictví, která zasáhla teplickou scénu. K nastalé změně vydal Průboj článek, který osvětloval důvody, které k přeměně scény vedly. Nedostatky divadelní práce tak Rada KNV spatřovala v počtu činoher vůči operetám. Průměrná návštěvnost na jedno představení se v té době pohybovala kolem 470 diváků. Do problému návštěvnosti vstoupila i mohutnost budovy. Teplické divadlo disponovalo totiž kolem 1100 místy pro diváky, ústecké divadlo nabízelo zhruba o 300 míst méně a mostecké hlediště čítalo kolem 450 míst. Problém se shledával i v procentuální disproporcii návštěvnosti opery a operet vůči činohře. Za další příčinu se považovalo neekonomické rozmístění dvou činoher v Teplicích a v Mostě a celkově kolísavá úroveň souborů. Dále se mezi důvody zmiňovala otázka propagace a reklamy divadla a organizace návštěvnosti. Následkem bylo zrušení teplické činohry, a tím posílení mosteckého souboru. Od července 1958 tudíž fungovala mostecká činohra, teplická opereta, samostatný teplický loutkový soubor a dále ústecká opera, která měla získat možnost posílit své baletní a orchestrální umělce.³⁶⁶

V souvislosti s ukončení teplické činohry došlo k odchodu některých herců. Většinou přešli do jiných krajů, kde doplnili ansámbl činoherních scén. Část z nich začala účinkovat v souboru mosteckého divadla.³⁶⁷ Na stránkách Průboje se řešila i dramaturgie, jež si soubory v Ústeckém kraji připravily do nadcházející sezóny po proběhlé reorganizaci. Do nové sezóny nastupovala teplická opereta již s novým

---

³⁶⁵ Deset let stálých českých divadel v Ústeckém kraji. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1955, 7(102). ISSN 1804-5782.

³⁶⁶ K reorganizaci divadelních souborů. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1958, 10(14), 12. ISSN 1804-5782.

³⁶⁷ Loučíme se s teplickou činohrou. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1958, 10(80). ISSN 1804-5782.

ředitelem Karlem Melicharem-Skoumalem,³⁶⁸ jenž divadlo vedl od roku 1958 ještě dalších deset let, až do roku 1968. Nový ředitel tak vystřídal ve vedení Ivana Glance, jenž v divadle působil mezi roky 1957-1958 po Janu Paclovi.³⁶⁹ Až do rozpuštění souborů v 90. letech nedošlo ke změně, a tudíž teplická scéna tak i nadále fungovala bez činoherního souboru.³⁷⁰

4.2.7 Zhodnocení působení teplické divadelní scény

Teplická scéna v období třetí republiky a v 50. letech prošla různými správními změnami, jež si dávaly za cíl upravovat scénu profesionálních divadelních scén kraje. Několik reorganizací se tak vepsalo do řízení divadel. Z činnosti teplického divadla se jasně profiluje otázka únorových událostí roku 1948 jako předělu a otázka jeho dopadů na další činnost divadla nejen na jevištích, ale i za samotnou oponou. Směřování divadla můžeme jasně pojít s osobou jejího tehdejšího ředitele, který vedl scénu již v období třetí republiky. Tadeáš Šeřínský prosazoval boj za ideovost divadelní scény, současně zavedl i nové způsoby tvoření her, pomocí nichž se snažil najít nové hvězdy regionální socialistické dramatiky. Další aspekt, který lze u poúnorového divadla jasně sledovat, je snaha o přibližování k dělnictvu. Princip zlidovění divadla nespočíval pouze v pomyslném cíli nastavování dělníka do pozice primárního příjemce uměleckého díla, jehož vkusu se měl repertoár upravovat, ale i v integraci dělnictva do dříve spíše interních záležitostí divadla. V duchu začlenění dělnictva přímo do procesu, tak dělníci měli například radit divadelníkům. Teplická scéna si tak v poúnoří vydobyla pověst scény prosazující artikulované požadavky na umění v podobě uplatňování ideových hledisek.

---

³⁶⁸ KOŠEK, Zdeněk. Dramaturgie divadel v nové sezóně. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1958, 10(107). ISSN 1804-5782.

³⁶⁹ Umělečtí pracovníci v letech 1945-1985. In: PLEVKA, Bohumil. *Cesty 1945-1985: Krušnohorské divadlo Teplice*. Krušnohorské divadlo Teplice, 1985, s. 67.

³⁷⁰ Teplické divadlo. In: KILIÁN, Jan. *Teplice*. Nakladatelství Lidové noviny, 2015, s. 341. ISBN 978-80-7422-339-6.

4.3 Film a kino

Masový zdroj poučení a zábavy – film. Právě tímto sdělením začíná podkapitola krátkého článku Péče o kulturní život pracujících v našem kraji uvedena v krajském tisku Průboji. Pomocí popisu postupu kinofikace kraje a jeho sítě kin je v článku ilustrován zájem o film, jenž dle zprávy působí jako nejmasovější zdroj zábavy a oddechu pracujících v Ústeckém kraji.³⁷¹ Sledovaná 50. léta jsou také obdobím, kdy kino přestává fungovat jako jediné médium, pomocí kterého měl divák možnost zhlédnout film. Na trhy totiž začíná nastupovat nový prostředek, který umožňoval jiný nekolektivní typ sledování audiovizuálních děl – televize.

Komplikací při sestavování obrazu světa filmu a jejich návštěvníků v Teplicích je archivní materiál. Podobně jako archiválie o knihovnách se kina stala obětí kvantifikace, proto většina přístupného materiálu ve fondu ONV Teplice informuje pomocí statistiky o různých kvantifikátorech popisující aktivitu sítě kin v samotném městě a v dalších obcích na okrese. Oproti archiváliím o knihovnách můžeme na dokumentech o kinech pozorovat odlišnost v podobě zaznamenávání finanční stránky kin spojenou s přepočty cen vstupného a dalších finančních ukazatelů. Nepříjemností je nepřístupnost fondu MěNV Teplice, pod nějž spadá osvětová komise MNV, ze které jsou tudíž přístupné pouze části ve fondu o Dr. Přemyslu Peerovi.

O vybraných filmech uvedených v Ústeckém kraji se tehdejší čtenáři měli možnost dočíst i ze stránek Průboje, kde se někdy objevovala oznámení o uvedení těchto děl s krátkou anotací vystihující jejich děj. Noviny také někdy kromě občasných informačních článků o filmech nabízely i v rubrice Kam po práci soupis programů kin v kraji. V krajském tisku se rovněž o této tématice můžeme dozvědět pomocí článků, které shrnovaly celkovou bilanci kultury v kraji, kde se bohužel často setkáváme s degradací zpráv o filmu na vyčíslení například sítě kin v regionu. Kvantifikace v kultuře mohla obecně sloužit i jako demonstrace pokroku v budování kulturní infrastruktury. Celkově se ve zhodnocujících přehledových člancích o kultuře kinům nevěnuje detailní pozornost. Mezi další důvod absence velkého množství článků ze světa filmu patřilo i zaměření zpráv z oblasti kultury

---

³⁷¹ ŠTĚPÁNEK. Péče o kulturní život pracujících v našem kraji. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1954, 6(87). ISSN 1804-5782.

na krajskou divadelní scénu, která rubrice dominovala. Nejčastěji se v krajském tisku z oblasti kin dočteme o akcích v ústeckém kině Hraničář, jenž dodnes funguje jako středobod kulturního dění ve filmové sféře Ústeckého kraje.

Představu o programu kin máme možnost získat v archivu pomocí kulturních týdeníků vytvořených osvětovými pracovníky, které popisují veškeré dění ve městě dle data. V týdenících, které se bohužel nedochovaly pro celé období, tak nalezneme soupis kin s názvem filmu, který se v daný den uváděl na teplických plátcích. Program teplických kin se rovněž dochoval z přepisů vysílání MNV, mezi jehož součást patřilo i kulturní zpravodajství. Opisy jsou bohužel k mnou vymezenému období dostupné pouze k jeho přelomu, tudíž k roku 1960.

4.3.1 Kina

Město disponovalo poměrně dobrou sítí kin. Z archivních materiálů se dochovaly záznamy statistik kin popisující jejich stav na okrese a ve městě od let 1953 pro celý okres a pro samotné město od roku 1956, obě statistiky končí rokem 1958.³⁷² Bohužel pro předešlé období nejsou ve fondu ONV přístupné materiály, které by popisovaly samotnou re-kinofikaci Teplic po 2. světové válce.

Síť kin v 50. letech tvořily kulturní zařízení různých typů. Divák tudíž mohl v teplickém okrese narazit na kina národních výborů, osvětových besed, letní kina národních výborů, ale i například na kino pojízdné. Pojízdná kina se tak snažila alespoň o částečné vytvoření kulturního programu v místech, kde nefungovala dostačená kulturní infrastruktura.

Ve vymezeném období, k němuž se dochovaly archiválie, fungovalo na teplickém okrese v průměru kolem osmnácti kin národních výborů, z toho průměrně kolem šesti kin se nacházelo přímo ve městě. V teplickém okrese se tak divák mohl vydat například do kina Oko, Svoboda, Lípa, řetenického kina nebo do kina Květen sídlícího přímo v budově divadla. Od roku 1957 měli Tepličané možnost zhlédnout film v kině se cinemascopickým neboli širokoúhlým promítáním v kině Oku.³⁷³

Upravování a zřizování kin se širokoúhlým promítáním se považovalo za technologickou modernizaci způsobu sledování filmů. Přebudovávání na širokoúhlé promítání bylo ovšem finančně náročné. Investice nebyla spojena pouze

---

³⁷² SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 486, sign. 116, kart. 85

³⁷³ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 486, sign. 116, kart. 85

s technickou úpravou kin, ale i s vyšší finanční náročností natáčení na takový materiál. Filmy se tak kvůli dražší produkci stávaly finančně náročnějšími i na zakoupení hlavně ze zahraničí. Místní tisk upozorňoval, že přes ekonomickou zátěž spojenou se širokoúhlým promítáním a vyšším vstupným je zážitek a zábava z takových filmů větší než z filmů točených na užší materiál. Dle plánu mělo do konce roku 1959 fungovat v každém okrese Ústeckého kraje jedno kino se cinemascopickým promítáním.³⁷⁴

Kromě vnitřních kin teplický divák a lázeňský host mohl navštívit i kino letní, které se vystavělo v hudební mušli v Císařských lázních ve čtvrti Šanov.³⁷⁵ Kino v přírodě, jak se promítacímu prostoru také říkalo, se ve městě těšilo velkému zájmu. Oblíbenost mohla být způsobena nejen unikátním prostorem pro sledování filmů, ale i lokací kina v blízkosti lázeňských domů obzvlášť v období, kdy probíhala lázeňská sezona. Můžeme se proto domnívat, že o letní představení neprojevovali zájem pouze Tepličané, ale i lázeňští hosté, pak by prázdninová promítání mohla fungovat jako místa setkávání lidí z různých částí republiky. Z článku je zřejmé, že po sezonním venkovním promítání byla velká poptávka, protože se dokonce v roce 1957 navýšil počet akcí až na tři týdně a v následujícím roce kino rovnou zahájilo svou činnost s takovou četností pořádání venkovních akcí.³⁷⁶ Zároveň se plánovala výstavba letního kina v parku na Letné, které se mělo stavět rovnou jako kino širokoúhlé.³⁷⁷

V 50. letech v rámci kinofikace okresu fungovalo i pojízdné kino. Promítání v obcích, kde nestálo stálé kino, spadalo pod akci Čs. státního filmu „Film do každé obce!“. Úkolu se chopil Okresní svaz spotřebních družstev v Teplicích, který v roce 1954 několikrát navštívil okolní vesnice. Pořadatelé zájezdů si ale stěžovali na technické překážky spojené s chybějícími součástkami promítací techniky.

---

³⁷⁴ HOLÝ. O rozvoji kin v kraji. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Ústí nad Labem: Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1958 10(54). ISSN 1804-5782.

³⁷⁵ Teplice mají kino v přírodě. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Ústí nad Labem: Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1957, 9(94). ISSN 1804-5782.

³⁷⁶ Teplické kino v přírodě. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Ústí nad Labem: Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1958, 10(71). ISSN 1804-5782.

³⁷⁷ Teplice mají kino v přírodě. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Ústí nad Labem: Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1957, 9(94). ISSN 1804-5782.

Současně upozornili, že kulturní požadavky stoupají i na vesnicích, proto nemohli být spokojeni s filmovými kopiemi, které se k nim často nedostávaly v kompletní stopáži.³⁷⁸

Kromě biografů národních výborů poskytovaly promítací prostory i osvětové besedy. V letech 1957 až 1958 došlo k poklesu návštěvníků filmových představení v rámci OB. Menší zájem se odůvodňoval lepší sítí kin NV, která nabízela kvalitnější promítání, dále se trend zdůvodňoval i rozvojem televize. V podobném duchu se o počtu návštěvníků argumentovalo i v ohledu na celkovou síť kin, kam se hlavně řadila kina NV. Řešilo se tedy, kolik se za rok nakoupilo na okrese televizorů, a jak to ovlivňuje trendy návštěvnosti.³⁷⁹

Televize nastoupila jako nové masmédiu na trh v 50. letech. Svou masovost v kulturní sféře začala uplatňovat až v pozdějších letech. Důvodem zpoždění dopadu se stala nedostupnost pro běžné rodiny. Za neobvyklé tak nemůžeme považovat návštěvy domácností sousedy, kteří ještě nevlastnili televizi, a proto docházeli k přátelům sledovat například oblíbená sportovní utkání. Na nástupu televize je zajímavý moment proměny způsobu trávení volného času. Sledování pořadů je obecně spojeno s naším domovem, obývacím pokojem, kde jednotlivec obklopen svou rodinou se dívá na nabízený televizní program. Jedná se tedy o individuální trávení volného času, na které se obzvláště v 50. letech nedával důraz, naopak se vyzdvihovalo kolektivní kulturní trávení volna po práci. V duchu kolektivity se také nejprve televize sledovaly hromadně například v klubových místnostech. Za jediný důvod nemůžeme samozřejmě považovat pouze „duch kolektivity“ kulturního volného času, ale i nízkou dostupnost televizorů domácnostem.³⁸⁰

Dle archivních materiálů se v roce 1953 návštěvnost na okrese pohybovala kolem 1,6 mil. a počet diváků v průběhu let dále stoupal.³⁸¹ V roce 1957 již do kin přišlo přes 2 mil. osob, z toho více než polovina byla tvořena návštěvností na promítání

---

³⁷⁸ CÍZLER, Josef. Film do každé obce. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Ústí nad Labem: Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1954, 6(48). ISSN 1804-5782.

³⁷⁹ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 486, sign. 116, kart. 85

³⁸⁰ FRANČ, Martin a JIŘÍ KNAPÍK. Na člověka najíždíme další čtvrtletí“ Volný čas v českých zemích v letech 1948–1956. *Soudobé dějiny*. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2010, XVII(4), s. 624. ISSN 1210-7050.

³⁸¹ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 486, sign. 116, kart. 85

přímo v Teplicích, proto také příjmy z Teplíc tvořily více než polovinu okresních výdělků. Návštěvnost svědčí o oblíbenosti sledování filmů teplickým obyvatelstvem. Přesto se v roce 1958 kvůli nesplnění okresního plánu kin kromě faktoru nástupu televize argumentovalo i absencí dvojprogramů a nedostatečnou návštěvností vybraných hodnotných filmů. Problém nerovnoměrně rozprostřené návštěvnosti se ukazoval na příkladu dvou sovětských filmů *Ilja Muromec* od Alexandra Ptuška a *Dona Quijote* od Grigorije Konzinceva, které se návštěvností a výdělkem ze vstupného nemohly měřit s italským dokumentárním filmem *Poslední ráj* nebo s britským dramatem *Richard III*.³⁸²

Propagace audiovizuální tvorby sovětské produkce probíhala i v rámci pásem filmů. V roce 1949 se například konaly Dny sovětských filmů, které probíhaly v celém Ústeckém kraji. V Teplicích se do „festivalu“ zapojila kina Lípa, Svoboda, Květen a Oko. Kromě celovečerní tvorby se v rámci týdne uváděly i kreslené a populárně vědecké sovětské filmy.³⁸³ S podobnou akcí se filmoví diváci mohli setkat například i v roce 1955 v rámci Měsíce československo-sovětského přátelství, během něhož běžně probíhala i propagace sovětské umělecké tvorby. Československo-sovětské přátelství tudíž zaštiťovalo v roce 1955 festival sovětských filmů, do něhož se zapojilo i teplické kino Květen. Pozvánka na festival v tisku byla spojená zejména s reklamou na uváděný lyrický film *Romeo a Julie* od Sergeje Prokofjeva.³⁸⁴

V kraji se konaly i festivaly prezentující díla jiné produkce než pouze SSSR, v kině Hraničář tak probíhala přehlídka čínských filmů.³⁸⁵ V roce 1955 diváci mohli zhlédnout také filmy z NDR v rámci Týdne československo-německého přátelství.³⁸⁶ Bohužel z pozvánek není zřejmé, jaká konkrétní kina kromě ústeckých se do pořadu zapojila, proto nelze určit, zda se festival konal i v Teplicích.

Obecně uvádění filmů z NDR mohlo opět souviset se změnou kulturní politiky směřované vůči německému pohraničnímu obyvatelstvu. Němcům se měla dát větší

---

³⁸² SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 486, sign. 116, kart. 85

³⁸³ Dny sovětského filmu v našem kraji. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1949, 1(5). ISSN 1804-5782.

³⁸⁴ Festival sovětských filmů. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1949, 7(88). ISSN 1804-5782.

³⁸⁵ Týden čínského filmu. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1953, 5(74). ISSN 1804-5782.

³⁸⁶ Týden filmů NDR v Ústí nad Labem. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1955, 7(43). ISSN 1804-5782.

možnost se integrovat do pohraniční umělecké a kulturní scény. V rámci změny pohledu na integraci Němců se dokonce doporučovalo v některých okresech s velkým podílem Němců hrát filmy z NDR v originálním znění s českými titulky. Zároveň dle referenta KNV v Karlových Varech by situaci prospělo, kdyby se přestaly v těchto oblastech uvádět díla s protiněmeckou tematikou, která narušují národnostní politiku.³⁸⁷

Zajímavostí v oblasti filmu se stalo, že se Teplice v 50. letech dostaly i za kameru. V roce 1956 se totiž ve městě zejména na Zámeckém náměstí natáčely exteriéry ke sportovní komedii Alfréda Radoka Dědeček Automobil. Během natáčecích dní se nevyužily pouze teplické lokace, ale i komparz složený z místních obyvatel.³⁸⁸

Program kin se měl rovněž zaměřit na mládež, a tím zkulturnovat její mimoškolní výchovu. Kromě Státního filmu se do kulturního vzdělávání teplického žactva zapojily i další kulturní podniky, jež uváděly program vhodný pro děti. Na schůzi v říjnu 1954 se v tomto duchu dohodlo, že se pravidelně v sobotu dopoledne na teplických plátcích budou uvádět díla schválená ministerstvem kultury a školství.³⁸⁹ Podobně se na výchovné a vzdělávací využití filmové tvorby upozorňovalo v 60. letech v návrhu směrnic Severočeského kraje zpracovaných Kulturní správou Severočeského KNV. Dle nich měl Krajský podnik pro film, koncerty a estrády zajišťovat uplatňování vzdělávací funkce filmů. Podle návrhu se také školské správy národních výborů měly zasadit o podporu mimoškolního vyučování filmové estetiky a historie přímo na školách například pomocí zřízení školních filmových klubů.³⁹⁰

V roce 1959 se osvětová komise MNV zabývala zvýšením návštěvnosti filmů a jejich propagací. V souvislosti s propagací programů biografů projednávala návrhy na zřízení Klubu filmového diváka, podobnou situaci řešila i s divadlem, kde se navrhovalo ustanovení obdobného klubu. Komise se rovněž shodla, že návštěvnosti kin a divadel nepomůže práce náborářů. Řešením se dle ní stal celkový

---

³⁸⁷ Kultura In: WIEDEMANN, Andreas. *"Pojd' s námi budovat pohraničí!": Osídlování a proměna obyvatelstva bývalých Sudet 1945-1952*. Praha: Prostor, 2016, s. 381. ISBN 978-80-7260-337-4.

³⁸⁸ Festival sovětských filmů. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1949, 7(88). ISSN 1804-5782.

³⁸⁹ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1126, sign. 344, kart. 273

³⁹⁰ *Nové úkoly kultury v Severočeském kraji do roku 1968: návrh směrnic pro zasedání Severočeského KNV v lednu 1967*. Ústí nad Labem: Severočeský krajský národní výbor, 1967, s. 18-19.

vztah ke kultuře, který má potencionálního diváka provázet od nejtěplejšího věku. Dle usnesení je také nutné lépe vybírat jednotlivé filmy. Celková propagace kultury a její směřování se měla více opřít o představy lidí. Komise se tudíž měla zaměřit na zájmy lidí a zjistit, co by je na kulturní scéně zajímalo. Dle návrhu se tak měly jejich zájmy rozdělit do skupin filmového diváka, divadelního diváka a hudebního posluchače a návštěvníka uměleckých galerií.³⁹¹

Dle zprávy o činnosti osvětové komise od roku 1957 až 1960 se v oblasti kin upozorňovalo na špatný stav některých kin, jednalo se například o kino Oko nebo Svoboda v Trnovanech. V souvislosti se stavem kin se zmiňovalo i chování obecnosti k majetku v sálech. Dále se ukazovalo na chyby v programování kin, jež způsobují nižší návštěvnost. Osvětlení situace ohledně kin a ke zvýšení zájmu o jejich činnost přispěl vstup pana Kropáčka jako aktivisty do osvětové komise. Pan Kropáček působil jako vedoucí trnovanských kin a v rámci komise například vyložil, jak by si představoval Klub filmového diváka nebo popřípadě soutěž diváků, jež by mohla zvýšit návštěvnost.³⁹²

Velmi obohacující pohled na situaci kin a zájmu o jejich návštěvu nám přináší Zpráva o perspektivě kin národních výborů vydaná odborem školní a kulturní komise ONV v Teplicích. Přestože komise vypracovala dokument až v roce 1965, dokáže zpráva objasnit, do jaké míry byl film a návštěva kin jako volnočasová aktivita fenoménem těsně po konci 50. let. Zpráva opět pomocí statistiky porovnává různé ukazatele z roku 1964, oproti situaci těsně po skončení 50. let v roce 1960. Ze zprávy je zřejmé, že kina se na Teplicku těšila ve starším období větší oblibě. Dokument nám rovněž nabízí mnoho ukazatelů, které vypovídají o trávení volného času spojeného s filmem, tak například v roce 1960 navštívil obyvatel Teplicka kino průměrně dvacetkrát za rok oproti pozdějším letům, kdy přišel do kina pouze čtrnáctkrát. Opět se ve zprávě objevuje faktor prodaných televizorů, kdy v roce 1964 je již vlastní oproti začátku desetiletí na jednoho obyvatele o polovinu více osob. Jediným ukazatelem, který tak rostl ve sledovaném období, se stala cena

---

³⁹¹ SOKA Teplice, fond Dr. Přemysl Peer, inv. č. 50, kart. 3, Zápis z mimořádné schůze stálé osvětové komise z 15. 1. 1959.

³⁹² SOKA Teplice, fond Dr. Přemysl Peer, inv. č. 50, kart. 3, Zpráva o činnosti osvětové komise MNV od voleb roku 1957 do roku 1960.

vstupného, která se pohybovala kolem 3 Kčs. Dále archiválie nabízí mnoho informací o finančním zajištění kin a s ním spojených nákladech.³⁹³

Velmi zajímavou částí textu pro představu proměny programu kin je pohled komise na pestrost filmů dle států jejich produkce. Podle tabulky se tak dá zjistit, jaké filmy se divákům nabízely. Z ukazatele je možné vyčíst, zda například uvedení filmů z nesocialistických států ovlivňovalo volbu diváků a zlepšovalo tak celkovou návštěvnost. Dle tabulky se komise hlavně snažila vyvrátit názor, že pouze zařazování filmů z nesocialistických států dokáže zvrátit situaci v návštěvnosti, přestože v průměru na jedno představení filmu států takové produkce ve svém počtu vedly. Na tabulce je také možné sledovat pokles zařazování představení sovětských filmů do programů oproti roku 1960. Pestrost programu se tak měnila, protože v roce 1960 se nejvíce odehrálo představení filmů z produkce ČSSR, po kterých následovaly filmy z nesocialistických států. Téměř v polovině 60. let už situace vypadala jinak, nejvíce se uváděly filmy z nesocialistických států a až druhé z ČSSR, ze SSSR se jich pak hrálo nejméně. Přes změny a posílení počtu představení filmů nesocialistické produkce si kina na přelomu 50. a 60. let v oblíbenosti vedla lépe než v roce 1964.³⁹⁴

4.3.2 Filmoví amatéři

Do teplické filmové scény nepřispívali svou tvorbou pouze profesionální umělci, ale i amatérští filmoví nadšenci, jenž se ve svém volnu po práci zabývali krátkometrážním filmem nebo fotkou. V roce 1946 vznikl ve městě Klub foto a kinoamatérů pro Teplice-Šanov a okolí,³⁹⁵ který například rok po založení organizoval výstavu děl svých členů zahájenou úvodním slovem předsedy MNV Vencoura.³⁹⁶ V roce 1949 v rámci celorepublikových nařízení se Klub foto a kinoamatérů přejmenoval na Klub fotografických pracovníků v Teplicích a současně se změnou názvu zaniká jeho kinoodbor, který má dle nařízení fungovat

---

³⁹³ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 2775, kart. 787, Zpráva o perspektivě kin národních výborů.

³⁹⁴ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 2775, kart. 787, Zpráva o perspektivě kin národních výborů.

³⁹⁵ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1476, kart. 288, Zpráva od ZNV ohledně brání na vědomí vzniku Klubu foto a kinoamatérů pro Teplice-Šanov a okolí z dubna 1946.

³⁹⁶ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1476, kart. 288, Dopis adresovaný klubem na ONV jako žádost o povolení výstavy napsaný 19. května 1947.

pod jiným klubem.³⁹⁷ O rok později je likvidován Klub fotografických pracovníků, který je nově ustanoven jako fotoodbor ZK MNV Teplice.³⁹⁸ O rok později dochází i k likvidaci Klubu kinoamatérů, který se nově zařadil pod ZK ROH Československých státních lázní a zříděl v Teplicích, pod ním existoval jako filmový odbor.³⁹⁹ Likvidace a převádění spolků pod ZK ROH odpovídalo tehdejší spolkové politice.⁴⁰⁰ Filmový kroužek ve zprávě o začlenění spolku pod novou organizaci rovněž uváděl plán své další činnosti. Kroužek tudíž rovnou plánoval veřejný Karneval filmařů neboli filmovou besedu v Císařských lázních. Dále plánoval uvedení vítězných filmů v divadle, spolupráci při promítání filmů v Císařských lázních nebo pomoc při natáčení filmu o městě.⁴⁰¹ Bohužel není archivní materiál ohledně spolku a likvidací tak podrobný a jasný, proto se z něj obtížně vytváří jednodušejší osa působení klubu, která by dokázala přesně určit jeho vývojovou linii.

Ve zprávě o stavu osvětové činnosti v roce 1952 se velmi kladně hodnotila činnost a výsledky práce fotokroužků na závodech a filmového kroužku při ústavu národního zdraví. Členstvu fotokroužků se dařilo i na celostátních a zahraničních soutěžích. Sám spolek vyvíjel osvětovou činnost, když poskytoval bezplatný fotografický kurz pro fotopracovníky. Filmová amatérská skupina natočila několik filmů, například barevný film Okresní dožínky, instruktážní film o mateřské škole, turistický film o Českém středohoří a také propagační film o životě Romů v regionu.⁴⁰²

V Teplicích měli lidé možnost zhlédnout i tvorbu fotografických a filmových amatérů. V roce 1951 probíhala v Císařských lázních Přehlídka vítězných amatérských filmů. Během večera návštěvníci viděli vítězná díla z Národní soutěže kinoamatérů.⁴⁰³ V roce 1952 rovněž prezentovaly teplické fotografické kluby svým

---

³⁹⁷ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1476, kart. 288, Dopis adresovaný klubem okresnímu velitelství SNB z 16. dubna 1949.

³⁹⁸ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1476, kart. 288, Dopis adresovaný ve věci likvidace spolku z 19. ledna 1951.

³⁹⁹ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1476, kart. 288, Zápis z mimořádné valné hromady z 25.6. 1951.

⁴⁰⁰ Situaci ohledně spolků objasňuje kapitola Lidová umělecká tvořivost, osvěta a umělecká zájmová činnost.

⁴⁰¹ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1476, kart. 288, Zápis z mimořádné valné hromady z 25.6. 1951.

⁴⁰² SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 339, kart. 40, Osvětová práce na Teplicku za rok 1952.

⁴⁰³ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 989, sign. 261, kart. 247

spoluobčanům svou práci. Na výstavě „Fotografie pomáhá budovat socialismus“ konané v divadle vystavovaly fotoodbory závodních klubů MNV Teplice a Sometu Trnovany.⁴⁰⁴

V roce 1962 se v Teplicích dokonce konal International Foto Festival s širokou mezinárodní účastí pocházející napříč kontinenty. Na festivalu se vystavovaly jak fotky barevné, tak černobílé. V rámci výstavy vyšla i publikace od Jiřího Macka Mezinárodní fotografie – 1962, která obsahovala reprodukce vystavovaných fotografií.⁴⁰⁵

Kromě představených amatérských fotoodborů a kinoodborů vyvíjeli v Teplicích uměleckou činnost i teplotičtí železničáři. Závodní skupina ROH v hlavní nádražní budově zřizovala závodní klub, který kromě kinoamatérů měl i pěvecký, hudební a šachový oddíl. V objektu se rovněž nacházela fotokomora vybavená kvalitním technickým zařízením, pro dobré technické zajištění by ale dle zprávy mohli železničáři vyvíjet aktivnější činnost.⁴⁰⁶

Dle zápisu osvětové komise v Teplicích z roku 1952 se ve městě pořádala i filmová univerzita, která se těšila velké účasti.⁴⁰⁷ Bohužel není možné se z přístupných archivních materiálů dozvědět o ní více.

4.3.3 Zhodnocení vývoje kin

Teplice v 50. letech disponovaly poměrně dobrou sítí kin. Z návštěvnosti je zřejmé, že filmová promítání se stala oblíbenou součástí kulturního a oddechového způsobu trávení volného času teplických občanů. Zajímavou činnost vyvíjeli i kinoamatéři a fotoamatéři. Komplikací, jež limituje rozepsání některých zajímavých momentů přibližujících zájem občanů o film, je bohužel nepřístupnost některých archiválií. Situaci komplikuje i povaha materiálů, neboť kino je v archivu prezentováno zejména pomocí statistik. Přesto lze ze statistické analýzy z 60. let určit, jak oblíbená kina byla pro teplickou společnost. Zároveň se již na konci 50. let řešil

---

⁴⁰⁴ Fotografická výstava závodních klubů v Teplicích. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1952, 4(5). ISSN 1804-5782.

⁴⁰⁵ MACKŮ, Jiří. *Mezinárodní fotografie: fotofestival Teplice 1962*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1964. Umělecká fotografie (SNKLU).

⁴⁰⁶ HUDEC. Dobrá kulturní práce teplických železničářů. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1952, 4(3). ISSN 1804-5782.

⁴⁰⁷ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1137, sign. 371, kart. 274

konkurent v podobě televize. Kinům se přesto v 50. letech dařilo vycházet z návštěvnosti lépe, než tomu bylo o pár let později.

4.4 Orchester

Hrající orchestr na kolonádě během letních dní, do jehož melodie se zaposlouchávají lázeňští hosté, jimž hudební těleso kulturně zpříjemňuje jejich pobyt a dodává mu lázeňskou atmosféru. Podobně vypadá tradiční představa o poslání orchestrů v lázeňských městech. Vznikalo tudíž přirozené sepětí mezi lázeňskými městy a symfonickými orchestry. V Teplicích platila tato tradice již v době, kdy se městu říkalo „malá Paříž“⁴⁰⁸ nebo „přijímací salón Evropy“⁴⁰⁹ a užívalo si nejen slávy své, ale i svých hostů. Kvůli dlouhé historii orchestru jsem se rozhodla v této kapitole představit i stručný vývoj hudebního tělesa před mnou badatelsky vymezeném obdobím, protože předcházející epocha je důležitá pro uvědomění si dřívější povahy města v hudební sféře. Zároveň nastíním pokračování činnosti orchestru v 60. letech, neboť se jedná o období, jež je personálně spjato již od poloviny 50. let s jednou osobností Bohumila Berky na pozici šéfdirigenta. Orchester již sice pod jiným názvem, než nesl v 50. letech, ale jako Severočeská filharmonie Teplice působí ve městě dodnes.

4.4.1 Historie orchestru do jeho znovuoživení po 2. světové válce

Období 19. století se může pyšnit slávou lázní a návštěvami mnoha celosvětově významnými osobnostmi. K lázeňskému životu obecně patří kulturní vyžití pro jeho hosty. Vlivem lázní se tak vytvářela teplická hudební tradice, proto máme zmínky o malé hudební kapele hrající promenádní hudbu již z počátku 19. století.⁴¹⁰ Město také v průběhu 19. století navštívilo mnoho předních umělců hudebního světa, do Teplic zavítal například Frederick Chopin, Ferenc Liszt, Richard Wagner nebo Ludwig van Beethoven,⁴¹¹ právě na jeho teplické návštěvy orchestr dále velmi navazoval například svou festivalovou činností. Ve městě dlouho působilo několik hudebních těles souběžně. Ve 30. letech 19. století dochází ke změně a ve městě

---

⁴⁰⁸ Počátky hudebního dění v Teplicích a založení orchestru 1802-1838. In: DIETZ, Roman a Lenka PŘIBYLOVÁ. *Severočeská filharmonie Teplice: Historie a současnost*. 2. doplněné a rozšířené vydání. Teplice: Severočeská filharmonie Teplice, 2018, s. 22. ISBN 978-80-270-3741-4.

⁴⁰⁹ Tamtéž.

⁴¹⁰ Okénko do minulosti. In: *Severočeská filharmonie Teplice 1948-1998*. Plzeň: Euroverlag, s. 3.

⁴¹¹ Počátky hudebního dění v Teplicích a založení orchestru 1802-1838. In: DIETZ, Roman a Lenka PŘIBYLOVÁ. *Severočeská filharmonie Teplice: Historie a současnost*. 2. doplněné a rozšířené vydání. Teplice: Severočeská filharmonie Teplice, 2018, s. 22. ISBN 978-80-270-3741-4.

měla nově hrát pouze jedna kapela.⁴¹² O vznik souboru se velmi zasloužil hudební skladatel Josef Matyáš Wolfram, který současně stál v čele Teplíc.⁴¹³ Důležitým aspektem, který dlouhodobě ovlivňoval repertoár, byla skladba obyvatelstva v regionu. Vlivem demografické situace převažovali ve stavbě repertoáru zejména německy mluvící skladatelé, mezi oblíbené autory se řadili Richard Wagner, Richard Strauss a Ludwig van Beethoven.⁴¹⁴

Mezi významné šéfdirigenty hudebního tělesa v 19. století a na počátku století následujícího se řadili například Carl Wosahlo nebo Franz Zeischa. Právě po převzetí taktovky městského orchestru Franzem Zeischem dochází k markantnímu rozvoji hudebnictví ve městě. „Do Teplíc byli zváni největší zahraniční umělci – nej přednější dirigenti a skladatelé, nejslavnější virtuosoové, nejproslulejší pěvci a špičkové hudební soubory. Zabývat se jimi podrobněji by skoro znamenalo líčit hudební historii konce minulého a počátku našeho století.“⁴¹⁵ tímto způsobem líčí působení šéfdirigenta Franze Zeischa a jeho vliv na hudební život města publikace Severočeská filharmonie Teplice. Vedením orchestru se po Zeischovi ujímá Johannes Reichert, který není považován pouze za dobrého ředitele orchestru, ale i za význačného popularizátora hudebního umění.⁴¹⁶

Za dalšího dlouho působícího uměleckého ředitele a šéfdirigenta můžeme považovat Oskara Konrada Willeho, jenž orchestr řídil mezi lety 1922 a 1938. Zajímavým aspektem jeho kariérní dráhy bylo dělení koncertů dle obsahové náročnosti, podle níž se odvozovala výše vstupného. Rozlišoval tudíž čtyři typy koncertů – lázeňské, které měly kromě zábavy vychovávat posluchače pro symfonické koncerty. Další skupinu tvořily dělnické symfonické koncerty, jejichž úkolem bylo získat nové příznivce hudby mezi dělnictvem zejména prostřednictvím úvodního slova objasňujícího kompoziční výstavbu skladby. Dále uváděl lidové

---

⁴¹² Okénko do minulosti. In: *Severočeská filharmonie Teplice 1948-1998*. Plzeň: Euroverlag, s. 3-4.

⁴¹³ Josef Matyáš Wolfram. In: *Severočeská filharmonie Teplice 1948-1998*. Plzeň: Euroverlag, s. 4.

⁴¹⁴ Počátky hudebního dění v Teplících a založení orchestru 1802-1838. In: DIETZ, Roman a Lenka PŘIBYLOVÁ. *Severočeská filharmonie Teplice: Historie a současnost*. 2. doplněné a rozšířené vydání. Teplice: Severočeská filharmonie Teplice, 2018, s. 26. ISBN 978-80-270-3741-4.

⁴¹⁵ Josef Matyáš Wolfram. In: *Severočeská filharmonie Teplice 1948-1998*. Plzeň: Euroverlag, s. 4-5.

⁴¹⁶ Dirigent a hudební popularizátor Johannes Reichert 1906-1922. In: DIETZ, Roman a Lenka PŘIBYLOVÁ. *Severočeská filharmonie Teplice: Historie a současnost*. 2. doplněné a rozšířené vydání. Teplice: Severočeská filharmonie Teplice, 2018, s. 50. ISBN 978-80-270-3741-4.

symfonické koncerty a nejsložitější filharmonické koncerty, jež stály náročností na vrcholu mezi typy koncertů.⁴¹⁷

Willeho dělení koncertů do různých typů můžeme považovat za velmi zajímavé v ohledu na bádání období 50. let, kde se rovněž u kultury objevuje aspekt potřeby vychovávat k umění a pěstovat k němu vztah, pomocí čehož se mají získávat potencionální diváci. Podobný argument můžeme nalézt i u kategorie Willeho lázeňských koncertů. Další podobností je snaha o získání dělnictva jako posluchačů vážné hudby, čímž se Wille zabýval u dělnických symfonických orchestrů. Otázka vztahu dělníků k symfonické hudbě se zmiňovala i v 50. letech, kdy se ovšem řešením nestalo pouze úvodní slovo, jaké zmiňuje Oscar Konrad Wille, ale i například hraní v samotných továrnách. Další zajímavostí z roku 1934, jež má interpretační přesah do 50. let, je uspořádání Třetího dělnického symfonického koncertu, na němž se spolupodílel i smíšený sbor dělnických pěveckých regionálních spolků.⁴¹⁸

Během druhé světové války vedl orchestr Bruno C. Schestak, který ve městě rovněž založil Hudební školu Ludwiga van Beethovena. Hudební život Teplic během válečné doby úplně nezankl, orchestr tak dále uváděl koncerty. Programy během války více ovlivňovala tematika sudetoněmectví.⁴¹⁹ Činnost orchestru skončila společně s ukončením činnosti Městského divadla.⁴²⁰

4.4.2 Obnovení orchestru

Během mezidobí, kdy ještě nedošlo k znovuzřízení orchestru, dojížděla do města jiná hudební tělesa. První lázeňská sezóna tak byla v květnu 1946 zahájena Symfonickým orchestrem FOK pod vedením Dr. Václava Smetáčka.⁴²¹ O obnovení orchestru se zasloužil ředitel hudební školy Alois Sarauer a na stejném pracovišti vyučující Miloš Sedmidubský.⁴²² Dle rychlosti vyjednávání MNV ohledně zřízení orchestru je zřejmé, že MNV podporovalo myšlenku obnovy hudebního života

---

⁴¹⁷ Dirigent a hudební novátor Oscar Konrad Wille. In: DIETZ, Roman a Lenka PŘIBYLOVÁ. *Severočeská filharmonie Teplice: Historie a současnost*. 2. doplněné a rozšířené vydání. Teplice: Severočeská filharmonie Teplice, 2018, s. 54. ISBN 978-80-270-3741-4.

⁴¹⁸ Tamtéž, s. 56.

⁴¹⁹ Konec první epochy orchestru v Teplicích. Bruno C. Schestak. In: DIETZ, Roman a Lenka PŘIBYLOVÁ. *Severočeská filharmonie Teplice: Historie a současnost*. 2. doplněné a rozšířené vydání. Teplice: Severočeská filharmonie Teplice, 2018, s. 58. ISBN 978-80-270-3741-4.

⁴²⁰ Tamtéž, s. 61.

⁴²¹ Poválečné období. In: *Severočeská filharmonie Teplice 1948-1998*. Plzeň: Euroverlag, s. 5.

⁴²² Poválečné období. In: *Severočeská filharmonie Teplice 1948-1998*. Plzeň: Euroverlag, s. 5.

v lázeňském městě. Miloš Sedmidubský podal 11. ledna 1948 návrh na zřízení v dopisu adresovanému MNV. O několik dní později se rada MNV shodla na jeho obnovení a získala také podporu finanční komise. Na začátku března se již podařilo instituci oficiálně založit,⁴²³ proto se již 1. března mohli poprvé sejít všichni její členové.⁴²⁴

Od podání návrhu také probíhalo sestavování orchestru. Získávání hudebníků velmi ulehčilo rozpadnutí orchestru v Mariánských Lázních, jehož umělci měli zájem o angažmá v nově utvořeném Městském lázeňském orchestru v Teplicích. Výběr hudebníků dále probíhal pomocí konkurzů, jež se konaly v Teplicích a pro posluchače Pražské konzervatoře v Praze v Domě umělců. V porotě během výběrového řízení usedl ředitel konzervatoře Dr. Václav Holzknecht, Dr. Václav Smetáček, prof. Emanuel Kaucký, Alois Sarauer a Miloš Sedmidubský, který rovněž působil jako hlavní dirigent nově utvořeného tělesa.⁴²⁵

Důvodem hledání členů mezi mladými umělci byly i poválečné národnostní změny a samotný ráz regionu, „nejbližší okolí Teplic totiž nedisponovalo větším počtem kvalitních hudebníků, neboť předváleční členové orchestru pocházeli většinou z německy mluvících rodin, které byly po válce odsunuty, nebo je válečná doba donutila zdejší kraj opustit. Rozvoj severočeského poválečného průmyslu navíc ani k příchodu nových umělecky založených obyvatel nelákal.“⁴²⁶

Počáteční období formování orchestru bylo spojené s častými personálními změnami na pozici dirigentů. První dirigent Miloš Sedmidubský zde působil velmi krátce, stejně jako jeho následovník Bohuš Slezák, kterého po dvou měsících nahradil Josef Hrnčíř.⁴²⁷ Josef Hrnčíř po krátkém teplickém angažmá odešel do rozhlasu.⁴²⁸ Právě rozhlasovému orchestru zasvětil Josef Hrnčíř svou úspěšnou

---

⁴²³ HORÁČEK, Eduard. Desetileté jubileum KSO. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1958, 10(89). ISSN 1804-5782.

⁴²⁴ Poválečné období. In: *Severočeská filharmonie Teplice 1948-1998*. Plzeň: Euroverlag, s. 5.

⁴²⁵ Tamtéž.

⁴²⁶ Obnovení činnosti orchestru. Miloš Sedmidubský, Bohuš Slezák, Josef Hrnčíř 1948. In: DIETZ, Roman a Lenka PŘIBYLOVÁ. *Severočeská filharmonie Teplice: Historie a současnost*. 2. doplněné a rozšířené vydání. Teplice: Severočeská filharmonie Teplice, 2018, s. 72. ISBN 978-80-270-3741-4.

⁴²⁷ Poválečné období. In: *Severočeská filharmonie Teplice 1948-1998*. Plzeň: Euroverlag, s. 5.

⁴²⁸ SVĚTLÍK, E. a Miloslav BERVÍD. Trocha z historie KSO. In: SVĚTLÍK, Ed. *Krušnohorský symfonický orchestr: Program abonentních symfonických koncertů v sezoně 1955-56*. Teplice: Krušnohorský symfonický orchestr Teplice, 1955, s. 56-59.

profesní dráhu. Po odchodu z Teplic působil krátce v Symfonickém rozhlasovém orchestru v Plzni, ze kterého přešel do Prahy do SOČR.⁴²⁹

Od prvního setkání hudebníků Městského lázeňského orchestru v Teplicích se zvyšoval i jejich počet, a tak se 25. dubna 1948 orchestr poprvé mohl představit veřejnosti již se svými 32 členy.⁴³⁰ Přes značně nestabilizovanou situaci na pozici šéfdirigenta se umělcům podařilo v první sezoně odehrát 180 lázeňských koncertů.⁴³¹ Na konci roku 1948 dochází k jedné z prvních změn v názvu hudebního útvaru, kdy je Městský lázeňský orchestr přejmenován na Městský symfonický orchestr Teplice. Změny názvu v některých případech ukazovaly na růst působnosti orchestru a odrážely tak posun jeho kvality.⁴³²

Opět je velmi zajímavé se zaměřit u dirigentů na věkový aspekt. Již u dalších poválečných obnov kulturních institucí na Teplicku se ukázala generační spjatost některých jejich aktérů, kteří se na znovuzřízení v průběhu třetí republiky podíleli. Podobná situace nastala i u zmiňovaných dirigentů, kteří v období působení v Teplicích byli velmi mladí, například Miloši Sedmidubskému v době podání žádosti na MNV bylo pouze 24 let.

4.4.3 Období šéfdirigenta Miloslava Bervída

Nové období Městského symfonického orchestru v Teplicích se začalo psát nástupem Miloslava Bervída, jenž pracoval jako šéfdirigent mezi roky 1949 a 1956. Miloslav Bervíd kvůli nedostatku administrativních sil dokázal kumulovat v rámci svého pracovního nasazení v orchestru několik funkcí současně.⁴³³ Šéfdirigent spolupracoval od podzimu 1949 s Miroslavem Lebedou, jenž v orchestru pracoval jako druhý dirigent, ze kterého se později stal pedagog a ředitel hudební školy.⁴³⁴ Další pracovní oporu Miloslava Bervída představoval Josef Daniel, jenž působil jako druhý dirigent mezi roky 1953 a 1957. Opět se u osoby Miloslava Bervída

---

⁴²⁹ Symfonický orchestr České rozhlasu: Hudba. *Český rozhlas* [online]. [cit. 2023-05-25].

Dostupné z: <https://socr.rozhlas.cz/odesel-josef-hrncir-7618579>

⁴³⁰ Poválečné období. In: *Severočeská filharmonie Teplice 1948-1998*. Plzeň: Euroverlag, s. 5.

⁴³¹ SVĚTLÍK, E. a Miloslav BERVÍD. Trocha z historie KSO. In: SVĚTLÍK, Ed. *Krušnohorský symfonický orchestr: Program abonentních symfonických koncertů v sezoně 1955-56*. Teplice: Krušnohorský symfonický orchestr Teplice, 1955, s. 56-59.

⁴³² Obnovení činnosti orchestru. Miloš Sedmidubský, Bohuš Slezák, Josef Hrnčič 1948. In: DIETZ, Roman a Lenka PŘIBYLOVÁ. *Severočeská filharmonie Teplice: Historie a současnost. 2.* doplněné a rozšířené vydání. Teplice: Severočeská filharmonie Teplice, 2018, s. 73. ISBN 978-80-270-3741-4.

⁴³³ Miloslav Bervíd. In: *Severočeská filharmonie Teplice 1948-1998*. Plzeň: Euroverlag, s. 5.

⁴³⁴ Tamtéž.

i Josefa Daniela projevuje generační spjatost jako u předešlých dirigentů, kteří se narodili v průběhu 20. let a v pohraničních Teplicích někdy sice pouze na krátkou dobu, ale přesto se dokázali etablovat do vysokých funkcí v rámci kulturní sféry.

V poměrně krátkém období orchestr několikrát změnil svůj název, v roce 1949 tak účinkoval pod pojmenováním Krajský oblastní symfonický orchestr. Těleso bylo následně převedeno pod KNV a získalo na dva roky název Krušnohorská filharmonie. V roce 1951 se orchestr zařadil mezi státní symfonické orchestry a začal užívat název Krušnohorský symfonický orchestr.⁴³⁵ KSO zkoušel a zároveň sídlil v Teplicích ve Školní ulici č. 8,⁴³⁶ což bylo způsobeno značným vytížením prostor divadla, kde proto KSO mohl nacvičovat pouze v rámci generálních zkoušek. Během koncertní sezóny se v divadle konaly všechny večerní symfonické koncerty.⁴³⁷

Během Bervídovo působení došlo ke stabilizaci na pozici šéfdirigenta, což prospělo celému tělesu. Pod jeho vedením se rozrůstal i samotný orchestr, který již byl schopen uspořádat v únoru téhož roku První symfonický koncert ve velkém sále místního divadla. Na programu uvedl Slovanské tance od Antonína Dvořáka.⁴³⁸

Za Miloslava Bervída orchestr vyjel i do okolí, nejprve ale pouze v rámci kraje. Mezi první zájezdová místa se řadil Litvínov, Duchcov a Most.⁴³⁹ K zájezdové činnosti orchestru vybízely i články v rámci chvály ke společnému koncertu tehdy nazývané Krušnohorské filharmonie s amatérským symfonickým orchestrem města Litvínov.⁴⁴⁰ V roce 1951 se KSO již mohl pochlubit svou činností i mimo hranice Ústeckého kraje. Koncertoval například v Náchodě, Hradci Králové nebo v Pardubicích. O rok později již prezentoval KSO své umění i pražské publiku.

---

⁴³⁵ Skromné začátky a rozvoj orchestru. Miloslav Bervíd 1949-1956. In: DIETZ, Roman a Lenka PŘIBYLOVÁ. *Severočeská filharmonie Teplice: Historie a současnost*. 2. doplněné a rozšířené vydání. Teplice: Severočeská filharmonie Teplice, 2018, s. 74-75. ISBN 978-80-270-3741-4.

⁴³⁶ Miloslav Bervíd. In: *Severočeská filharmonie Teplice 1948-1998*. Plzeň: Euroverlag, s. 5.

⁴³⁷ Skromné začátky a rozvoj orchestru. Miloslav Bervíd 1949-1956. In: DIETZ, Roman a Lenka PŘIBYLOVÁ. *Severočeská filharmonie Teplice: Historie a současnost*. 2. doplněné a rozšířené vydání. Teplice: Severočeská filharmonie Teplice, 2018, s. 76. ISBN 978-80-270-3741-4.

⁴³⁸ SVĚTLÍK, E. a Miloslav BERVÍD. Trocha z historie KSO. In: SVĚTLÍK, Ed. *Krušnohorský symfonický orchestr: Program abonentních symfonických koncertů v sezoně 1955-56*. Teplice: Krušnohorský symfonický orchestr Teplice, 1955, s. 56-59.

⁴³⁹ HORÁČEK, Eduard. Desetileté jubileum KSO. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1958, 10(89). ISSN 1804-5782.

⁴⁴⁰ PINKER, Otakar. Zdařilé zahájení koncertní sezóny v Teplicích. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1949, 1(34). ISSN 1804-5782.

Do hlavního města přivezl společně s baletem Státního divadla v Brně baletní provedení Dvořákových Slovanských tanců. KSO uspořádal rovněž koncert ve Smetanově síni v Praze. O rok později koncertoval KSO opět v Praze tentokrát v Domě umělců.⁴⁴¹

Během Bervídovo šéfdirigování KSO navázal spolupráci i s rozhlasem, který během kolonádní sezóny přenášel některé nedělní koncerty živě. Dále kooperoval s teplickou činohrou, společně s ní uváděl scénickou hudbu nazývanou „Hodinky besedy s orchestrem.“⁴⁴²

Miloslav Bervíd se rovněž zasloužil o zavedení abonentních koncertů.⁴⁴³ O průběhu prvního abonentního koncertu informoval i místní tisk, který se v článku kromě popisu uměleckého výkonu tělesa zmiňoval i o nízkém zájmu teplického obecnstva.⁴⁴⁴ V zimní sezoně 1952-1953 založil KSO abonentní koncerty mimo Teplice, které se konaly v Děčíně, Mostě a Ústí nad Labem. Na abonentní koncerty KSO nabízel posluchačům dokonce možnost nákupu předplatného, čímž se pro ně nabídka stávala výhodnější.⁴⁴⁵

KSO hrál ve městě na různých místech. Kromě divadla koncertoval v dřevěné Mušli, která stála mezi divadlem a Císařskými lázněmi až do roku 1967.⁴⁴⁶ V roce 1955 byl také teplický hudební život obohacen o další koncertiště v zámeckém nádvoří. Prostory upravili sami členové KSO za podpory MNV a podařilo se jim vytvořit místo s velmi kvalitními akustickými podmínkami. KSO veřejnosti otevřel své nové působiště uvedením Smetanovy „Mé Vlasti“. Dle

---

⁴⁴¹ SVĚTLÍK, E. a Miloslav BERVÍD. Trocha z historie KSO. In: SVĚTLÍK, Ed. *Krušnohorský symfonický orchestr: Program abonentních symfonických koncertů v sezoně 1955-56*. Teplice: Krušnohorský symfonický orchestr Teplice, 1955, s. 56-59.

⁴⁴² Skromné začátky a rozvoj orchestru. Miloslav Bervíd 1949-1956. In: DIETZ, Roman a Lenka PŘIBYLOVÁ. *Severočeská filharmonie Teplice: Historie a současnost*. 2. doplněné a rozšířené vydání. Teplice: Severočeská filharmonie Teplice, 2018, s. 74. ISBN 978-80-270-3741-4.

⁴⁴³ Tamtéž, s. 75.

⁴⁴⁴ BŮŽEK, Jan. První abonentní koncert. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1950, 2(46). ISSN 1804-5782.

⁴⁴⁵ SVĚTLÍK, Ed., *Krušnohorský symfonický orchestr: Program abonentních symfonických koncertů v sezoně 1955-56*. Teplice: Krušnohorský symfonický orchestr Teplice, 1955, s. 8.

⁴⁴⁶ Skromné začátky a rozvoj orchestru. Miloslav Bervíd 1949-1956. In: DIETZ, Roman a Lenka PŘIBYLOVÁ. *Severočeská filharmonie Teplice: Historie a současnost*. 2. doplněné a rozšířené vydání. Teplice: Severočeská filharmonie Teplice, 2018, s. 79. ISBN 978-80-270-3741-4.

krajského tisku se nové koncertiště „stává pro své kouzelně krásné prostředí kulturním střediskem občanstva a četných lázeňských hostů.“⁴⁴⁷

4.4.4 Období šéfdirigenta Bohumila Berky se zřetelem na 50. léta

V roce 1956 odchází Miloslav Bervíd do Mariánských Lázní a jeho místa se ujímá Bohumil Berka, jenž spojil svou kariéru s teplickým tělesem až do roku 1972.⁴⁴⁸ Před příchodem do Teplic pracoval jako druhý dirigent v Moravské filharmonii v Olomouci.⁴⁴⁹ V roce 1957 po odchodu Josefa Daniela se mění i pozice druhého dirigenta, kterou převzali pražští dirigenti jako stálí hosté KSO. V Teplicích tak dirigoval Alois Klíma, František Stupka nebo Zdeněk Košler. Během sezóny 1958-1959 se funkce druhého dirigenta ujímá Boris Masopust.⁴⁵⁰

KSO vyvíjel velmi aktivní činnost. Ukázkou je například aktivita souboru během sezóny 1956-1957, kdy ročně odehrál více než 160 koncertů. Jednalo se o koncerty pro mládež, dále o teplické abonentní koncerty pro místní diváctvo, jež KSO dále reprízoval v okolních městech. Vytížení orchestru pokračovalo i přes letní lázeňské období, kdy se hudebníci představili publiku se svou hudbou osmkrát za týden.⁴⁵¹ „Za dlouhého působení šéfdirigenta Bohumila Berky orchestr nastudoval a provedl nejširší repertoár naší a světové symfonické hudby. Zvláštností jeho koncertů byly často až přehlcené programy, co se týče počtu a závažnosti skladeb, které si on sám vybíral. Výjimkou nebyly ani dvojí služby v jednom dni, obvykle na zájezdech. Dopoledne 2 až 3 školní koncerty, večer koncert symfonický, náročnost tehdejší služby by se pravděpodobně dnešním členům orchestru nelíbila,“⁴⁵² takhle vzpomíná na pracovní nasazení dlouholetá členka souboru tympanistka Eva Sobišová, která působila v orchestru mezi lety 1957 a 1991.⁴⁵³

---

⁴⁴⁷ Hraje Krušnohorský symfonický orchestr. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1955, 7(55). ISSN 1804-5782.

⁴⁴⁸ Bohumil Berka. In: *Severočeská filharmonie Teplice 1948-1998*. Plzeň: Euroverlag, s. 6-8.

⁴⁴⁹ Léta slavných druhých dirigentů. Bohumil Berka 1956-1972. In: DIETZ, Roman a Lenka PŘIBYLOVÁ. *Severočeská filharmonie Teplice: Historie a současnost*. 2. doplněné a rozšířené vydání. Teplice: Severočeská filharmonie Teplice, 2018, s. 79. ISBN 978-80-270-3741-4.

⁴⁵⁰ Tamtéž, s. 78.

⁴⁵¹ Tamtéž.

⁴⁵² SOBIŠOVÁ, Eva. Slovo bývalé členky orchestru. In: DIETZ, Roman a Lenka PŘIBYLOVÁ. *Severočeská filharmonie Teplice: Historie a současnost*. 2. doplněné a rozšířené vydání. Teplice: Severočeská filharmonie Teplice, 2018, s. 18-19. ISBN 978-80-270-3741-4.

⁴⁵³ Tamtéž.

Aspektem, který se značně zintenzivnil za vedení Bohumila Berky, bylo pořádání osvětových koncertů pro mládež. Již ve zprávě z roku 1954, tudíž před nástupem nového šéfdirigenta, se v rámci mimoškolní výchovy mládeže upozorňuje na činnost KSO určenou pro mladé posluchače.⁴⁵⁴ Od roku 1955 organizoval KSO společně s Krajským kabinetem hudební výchovy ve všech okresních městech osvětové koncerty pro žactvo. KSO také koncertoval pro studenty pedagogických škol v Teplicích a pro žactvo státních pracovních záloh. Během výchovných koncertů hudebníci děti seznamovali například se skladbou nebo s hudebními nástroji. Umělci ukončovali setkání pomocí soutěží, kdy se děti měly snažit poznat skladbu podle ukázky nebo se snažily uhádnout hudební nástroj. Dle administrativního ředitele Šlachty se koncerty pro mládež těšily velké oblibě. Úkolem koncertů pro mládež bylo také vytváření vztahu k vážné hudbě již od dětství, čímž měl KSO získat posluchače do budoucna. Podle článku z roku 1956 KSO ročně absolvoval 80 výchovných koncertů pro třicet tisíc školních dětí.⁴⁵⁵ V podobném duchu o mládežnických koncertech referoval článek k desetiletému výročí působení orchestru, dle něhož výchovné koncerty tvořily velký díl všech odehraných akcí.⁴⁵⁶

Dalším typem koncertů, které měly dopředu určeného recipienta, se staly koncerty pro dělnictvo. V hraní přímo pro dělnictvo také můžeme sledovat politizaci hudebního tělesa. Podobné akce se také konaly již za působení Miloslava Bervída, například v roce 1949 ještě nazývaná Krušnohorská filharmonie zavítala se svou hudbou přímo do tovární budovy v Sometu.⁴⁵⁷ „V duchu tehdejší doby se pořádaly i koncerty pro pracující ve snaze získat nové posluchače pro poslech vážné hudby přímo v závodech a v pracovní době. Bývalo to někdy až trapné, když jsme hráli v tovární jídelně (například v chemičce v Lovosicích) za rachotu nádobí z přilehlé kuchyně, nebo ve výrobní hale Spojker Teplice, kde se vznášely na běžících páslech u stropu zavěšené výrobky sanitární keramiky. Jinou úroveň samozřejmě měly

---

⁴⁵⁴ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1126, sign. 344, kart. 273

⁴⁵⁵ ŠLACHTA, F. Představuje se Krušnohorský symfonický orchestr. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1956, 8(102). ISSN 1804-5782.

⁴⁵⁶ HORÁČEK, Eduard. Desetileté jubileum KSO. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1958, 10(89). ISSN 1804-5782.

⁴⁵⁷ FIEDLEROVÁ, B. Symfonický orchestr v Sometu. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1949, 1(43). ISSN 1804-5782.

večerní koncerty v Teplicích, někdy i s poutavým průvodním slovem Mirko Očádlíka, Václava Holzkněcha či Miroslava Bervída,⁴⁵⁸ tímto způsobem vzpomíná na hraní pro dělnictvo hudebnice Eva Sobišová.⁴⁵⁹

Významným oživením v hudební sféře během působení Bohumila Berky se stalo navázání družby se Státním kulturním orchestrem v Pirně v NDR. V roce 1957 se tak KSO poprvé se svou hudbou vydal i za hranice tehdejšího Československa. Šéfdirigent KSO hostoval i v dalších německých městech kromě Pirny, například v Cottbusu nebo v Heidenau.⁴⁶⁰ Družba probíhala oboustranně, proto v průběhu 50. let navštívili i němečtí hudebníci Teplice.⁴⁶¹

V rámci výhledových plánů se místní úřady zmiňují i o návštěvnosti koncertů, což může ilustrovat, o jaké koncerty jeví diváci zájem. Dle dokumentů reflektujících situaci v letech 1956 až 1958 KSO nesplnil plán v počtu posluchačů. Nenaplnění očekávané návštěvnosti bylo vysvětlováno několika důvody. Situace se odůvodňovala organizováním mnoha výchovných koncertů pro mládež a dále také koncertů populární hudby na kolonádě, které se konají zdarma a jsou hojně navštěvovány, ale účast se na nich nesleduje.⁴⁶²

Zajímavou informaci plány prozrazují o samotné socioekonomické skladbě návštěvníků. Dle kvantifikace návštěvnosti na večerní symfonické, abonentní koncerty chodí „pracující inteligence“ a studentstvo, zatímco manuálně pracující o takovou kulturní náplň večerů zatím nejeví zájem. Problém se získáváním dělnictva jako posluchačů KSO se vysvětlovalo střídavými směnami, brzkou ranní pracovní dobou, dojížděním nebo například nevypěstovaným vztahem k vážné hudbě. Ředitelství KSO se tudíž na základě údajů doporučovalo zvýšit v roce 1959 propagaci tělesa, tak aby se koncert stal kulturní a společenskou událostí okresu a města.⁴⁶³

---

⁴⁵⁸ SOBIŠOVÁ, Eva. Slovo bývalé členky orchestru. In: DIETZ, Roman a Lenka PŘIBYLOVÁ. *Severočeská filharmonie Teplice: Historie a současnost*. 2. doplněné a rozšířené vydání. Teplice: Severočeská filharmonie Teplice, 2018, s. 18-19. ISBN 978-80-270-3741-4.

⁴⁵⁹ Tamtéž.

⁴⁶⁰ HORÁČEK, Eduard. Desetileté jubileum KSO. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1958, 10(89). ISSN 1804-5782.

⁴⁶¹ Hudba nezná hranic. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1958, 10(83). ISSN 1804-5782.

⁴⁶² SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 486, sign. 116, kart. 85

⁴⁶³ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv.č. 486, sign. 116, kart.85

Vztah k vážné hudbě je naznačen i v programu abonentních koncertů ze sezóny 1955-1956, kdy se v rámci pozvání na koncerty orchestr zmiňuje, že symfonická hudba není snadná na první poslech, ale musíme se jí učit poslouchat, aby si ji mohli oblíbit.⁴⁶⁴ O účasti na koncertech KSO se vyjadřují i v článku Desetileté jubileum KSO, jež zhodnocuje činnost a úspěchy orchestru od svého založení. K návštěvnosti a k vztahu k hudbě článek uvádí: „I když návštěvy na koncertech nejsou nejhorší, nestala se hudba Dvořáka, Beethovena nebo Čajkovského a hudba všech ostatních starých i nových skladatelů pevnou součástí kulturního života všech lidí. Bude třeba ještě hodně práce k tomu, než k nim pronikne.“⁴⁶⁵

V 60. letech dochází k administrativním změnám v rámci orchestru a opět se mění název tělesa, které je v roce 1960 přejmenováno na Severočeský symfonický orchestr (SČSO). Orchestr zároveň změnil své sídlo a začal zkoušet v Zahradním domě v ulici U Zámku. Nové prostory byly značně vhodnější než předešlá zkušebna ve Školní ulici.⁴⁶⁶ Počátek 60. let je rovněž obdobím nestability na pozici druhého dirigenta, kdy docházelo k častým změnám.⁴⁶⁷

Zajímavou akci v 60. letech realizoval SČSO společně s Kubánským baletem, kterého hudebně doprovázel při tanečních vystoupeních. Několikrát tak dohromady vystoupily ve Smetanově síni v Praze.⁴⁶⁸ Důležité je také zmínit koncerty pro Svaz československých skladatelů, jež se konaly v pražském Rudolfinu a SČSO se jich pravidelně účastnil. V rámci vystoupení prezentoval díla současné tvorby, většinou se jednalo o složité hratelné skladby, jež u souboru nebyly oblíbené. Někdy v sobě skladby odrážely politické motivy spojené s tehdejší politickou situací.⁴⁶⁹ Dále se v roce 1965 opět konaly výměnné koncerty s Pirnou, které vycházely již z navázané

---

⁴⁶⁴ SOMOLÍK, Zd. Slovo úvodem. In: SVĚTLÍK, Ed. *Krušnohorský symfonický orchestr: Program abonentních symfonických koncertů v sezoně 1955-56*. Teplice: Krušnohorský symfonický orchestr Teplice, 1955, s. 9-11.

⁴⁶⁵ HORÁČEK, Eduard. Desetileté jubileum KSO. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1958, 10(89). ISSN 1804-5782.

⁴⁶⁶ Léta slavných druhých dirigentů. Bohumil Berka 1956-1972. In: DIETZ, Roman a Lenka PŘIBYLOVÁ. *Severočeská filharmonie Teplice: Historie a současnost*. 2. doplněné a rozšířené vydání. Teplice: Severočeská filharmonie Teplice, 2018, s. 84. ISBN 978-80-270-3741-4.

⁴⁶⁷ Tamtéž, s. 85.

⁴⁶⁸ Tamtéž, s. 84.

⁴⁶⁹ Tamtéž, s. 82-83.

družby z 50. let.⁴⁷⁰ V rámci uvolněnější atmosféry si soubor mohl také dovolit hrát v církevních prostorech nebo uskutečňovat více netradičně pojaté koncerty.⁴⁷¹

SČSO zasáhl i nástup normalizace, kdy byl v roce 1970 odvolán z pozice ředitele Bohumil Berka, o rok později došlo i k rozvázání pracovního poměru s druhým dirigentem Vladimírem Válkem. V roce 1972 opouští pozici šéfdirigenta Bohumil Berka a je nahrazen Jaroslavem Soukupem, jenž soubor vedl až do roku 1989.⁴⁷² Bohumil Berka ale dále působil až do roku 1985 na pozici druhého dirigenta.⁴⁷³

4.4.5 Teplické hudební léto

Speciální akcí KSO se v 50. letech stalo Teplické hudební léto, jehož první ročník proběhl v roce 1951. Během 50. let se stále jednalo o menší akci, na kterou od roku 1964 navázal Hudební festival Ludwiga van Beethovena.⁴⁷⁴ K akci se objevovaly různé kratší články v krajském tisku, které reflektovaly některé proběhlé koncerty konané v rámci Teplického hudebního léta. Během druhého ročníku se část koncertů měla přenést i do dalších měst, aby se celá akce nekonala pouze na jednom místě,⁴⁷⁵ proto festival probíhal kromě Teplic současně v Děčíně, Roudnici, Chomutově a v Ústí nad Labem.⁴⁷⁶ V rámci druhého Teplického hudebního léta v roce 1952 do Ústeckého kraje zavítal i zahraniční soubor, jehož vystoupení představovalo vrchol akce. Na oslavách se totiž prezentoval i účastník Pražského jara 1952 mongolský soubor s dirigentem Státního hudebně dramatického divadla v Ulánbátaru. Zahraniční host tak doplňoval tradičnější program, který se skládal například z tvorby Čajkovského, Smetany, Dvořáka, Fibicha nebo Beethovena.⁴⁷⁷

Tématem Teplického hudebního léta 1956 se stal odkaz Ludwiga van Beethovena, který poctil město dvakrát svou návštěvou. V rámci slavnostního zahájení akce byla

---

⁴⁷⁰ Léta slavných druhých dirigentů. Bohumil Berka 1956-1972. In: DIETZ, Roman a Lenka PŘIBYLOVÁ. *Severočeská filharmonie Teplice: Historie a současnost*. 2. doplněné a rozšířené vydání. Teplice: Severočeská filharmonie Teplice, 2018, s. 86. ISBN 978-80-270-3741-4.

⁴⁷¹ Tamtéž, s. 86.

⁴⁷² Tamtéž, s. 89.

⁴⁷³ Bohumil Berka. In: *Severočeská filharmonie Teplice 1948-1998*. Plzeň: Euroverlag, s. 6-8.

⁴⁷⁴ Miloslav Bervíd. In: *Severočeská filharmonie Teplice 1948-1998*. Plzeň: Euroverlag, s. 6.

⁴⁷⁵ Teplické hudební léto 1952. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1952, 4(27). ISSN 1804-5782.

⁴⁷⁶ PINKER, Ot. Teplické hudební léto 1952. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*.

Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1952, 4(44). ISSN 1804-5782.

⁴⁷⁷ PINKER, Ot. Teplické hudební léto 1952. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*.

Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1952, 4(44). ISSN 1804-5782.

odhalena pamětní deska známého skladatele a rovněž se po něm přejmenovalo koncertní nádvoří na Zámecké nádvoří Ludwiga van Beethovena. Během zmiňovaného ročníku KSO odehrál všech devět umělcových symfonií. Kromě tvorby oslavovaného hudebníka program nabízel i tvorbu neméně slavných skladatelů jako byl Mozart nebo Hayden.⁴⁷⁸

V roce 1958 v článku o Teplickém hudebním létě se akce představovala pomocí méně optimistické dikce, než která se objevovala v úvodu článků k některým předešlým ročníkům. V rámci pozvánky na akci v novinách se v úvodní stati festival představoval divákům jako festival, který „Nemá ráz velkého hudebního festivalu, jaký například letos připravují ke svému 150. výročí Mariánské Lázně s našimi předními orchestry a s několika zahraničními hudebními tělesy. Je to hudební léto vpravdě teplické vzniklé z potřeby Teplic jako města s hudbymilovným obyvatelstvem pro potřebu zdejších, sice účinných, avšak ne dosud světových lázní. Nepřipravuje tedy svým posluchačům nákladné atraktivní večery, ale hudbu věčně krásnou, rozmanitou a zajímavou v podání!“⁴⁷⁹

Teprve až v roce 1964 se zavedl doopravdy Festival Ludwiga van Beethovena, jehož tradice přetrvala v Ústeckém kraji dodnes, proto i letos může posluchač navštívit již 58. ročník Hudebního festivalu Ludwiga van Beethovena.⁴⁸⁰

4.4.6 Zhodnocení působení orchestru

Teplický orchestr s městem pojí dlouhá tradice. Dle ochoty místních úřadů k znovuzřízení tělesa je zřejmé, že si tutéž kontinuitu i dějinnou spojitost hudby s lázněmi uvědomovaly i samotné úřady. Ze zakládajícího období hudebního tělesa je podstatné vyzdvihnout zejména práci jejích dvou dlouhodobých prvních šéfdirigentů a současně ředitelů Miloslava Bervída a Bohumila Berky, kteří se oba snažili o rozvoj orchestru, a tím obohacovali teplickou kulturní uměleckou scénu.

Důležitým aspektem je, že se jedná o další teplickou instituci, která se v průběhu 50. let dokázala etablovat na kulturní organizaci s krajskou působností, podobně

---

⁴⁷⁸ Teplické léto 1956. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1956, 8(50). ISSN 1804-5782.

⁴⁷⁹ Teplické hudební léto. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1958, 10(74). ISSN 1804-5782.

⁴⁸⁰ Historie festivalu Ludwiga van Beethovena. *Hudební festival Ludwiga van Beethovena* [online]. [cit. 2023-05-25]. Dostupné z: <https://www.beethovenfestival.cz/cz/o-festivalu/>

jako se to podařilo muzeu. V případě orchestru krajský status způsobovala lokace lázní ve městě. Vzhledem k četné zájezdové činnosti hudebníků se můžeme domnívat, že město působilo jako hlavní zprostředkovatel poslechu vážné hudby pro ostatní obyvatele Ústeckého kraje.

Orchestr podporoval společenský život zejména pomocí lázeňských koncertů v blízkosti lázeňských domů. Je možné, že kolonádní koncerty představovaly místa setkávání lázeňských hostů s místními obyvateli.

Hudebníci se rovněž snažili zaměřit s různým úspěchem na další dvě skupiny potencionálních diváků – mládež a manuálně pracující. V práci s dětmi vykonal v 50. letech hudební útvar velký kus práce. Z četnosti koncertů pro děti je zřejmé, že orchestr plně doplňoval hudební výchovu místní mládeže a aktivně se tak zapojoval do její osvěty a výchovy. Výchovná funkce orchestru směrem k dětem se tak v 50. letech plně rozvinula a zabírala velkou část jeho aktivit. V duchu formování kultury v 50. letech na modelového diváka, recipienta a soudce kvality kulturního dění v podobě dělníka, se umělci s vážnou hudbou vydávali i do samotných provozoven.

Články o působení tělesa v lázeňském městě vytváří dojem, že o různé typy koncertů také jevili diváci různý zájem, proto se součástí volného času mohly stát například kolonádní koncerty během letních dní, kdy se v sezóně program hudebního tělesa rozšiřoval ještě o menší hudební festival. Naopak z některých článků a výhledových plánů se u symfonických večerních koncertů nemluví o tak velkém zájmu. Hudebníci přesto ve městě působili velmi aktivně a byli v zakládajícím období velmi časově vytíženi.

4.5 Knihovna

Ve své činnosti po ukončení 2. světové války pokračovala i teplická knihovna, jež ovšem musela podobně jako všechny knihovny na přelomu 40. a 50. let do značné míry přeformovat svou tradici, na kterou by po roce 1948 měla navazovat. Obecně tak knihovny měly působit jako jedno z kulturních center města vykonávající zejména osvětovou a vzdělávací funkci. Role knihovnictví tudíž měla směřovat k socialistické výchově. V čem se měl ale pomoci knih čtenář vzdělávat a obohacovat, již dle státu a jeho opatření neměl mít čtenář sám plně ve své moci.⁴⁸¹ Další rolí instituce, která se v Teplicích aktivně rozvíjela v dětských odděleních, se stalo mimoškolní vzdělávání a práce s mladými čtenáři a čtenářky.

Problematickým aspektem, který může v určitých momentech limitovat sepsání dějin teplické knihovny v období třetí republiky a v 50. letech, je dochovaný a přístupný materiál. Vzhledem k nepřístupnosti fondu MěNV Teplice je možné bádát ve fondu ONV Teplice, který se kromě knihovny přímo v Teplicích zaměřoval i na další knihovny v okrese, což bylo zapříčiněno okresní knihovnickou sítí, která se měla navzájem doplňovat. Dalším důvodem je vznik okresního knihovnického inspektora, který měl po válce na starost kontrolu stavu městské knihovny, a i všech dalších knihoven v okrese a jím shromážděné materiály se právě koncentrovaly na okresním národním výboru. Stav archivního materiálu komplikuje i snaha o přílišnou kvantifikaci práce. Na základě ní se vypracovávaly statistiky, podle nich se vyhodnocovala aktivita činnosti knihoven. Úřady se tak snažily kulturní instituce napasovat do statistických údajů a technických kvantifikátorů, pomocí nich vypočítávaly například plnění plánu knihovnické práce podobně, jako kdyby knihovny byly stroje. Bujení náročné statistiky často vedlo k tomu, že mnoho vesnických knihoven statistiky raději nevedlo a hlášení s požadovanými údaji na okres neposílalo.⁴⁸²

Stav materiálů je také ovlivněn obsahem zpráv informující o knihovnách a knihách v místním tisku. Články jsou většinou zaměřeny na funkce a práci knihovníků

---

⁴⁸¹ ŠÁMAL, Petr. Knihovníci v boji o „nového člověka“: snahy o řízení četby v literární kultuře 50. let. *Čtenář: Měsíčník pro knihovny* [online]. Kladno: Středočeská vědecká knihovny v Kladně, 2008(7/8) [cit. 2023-05-08]. ISSN 1805-4064. Dostupné z: <https://svkkl.cz/ctenar/clanek/2577>

⁴⁸² Celkový přehled. In: KUBÍČEK, Jaromír. *Dějiny veřejných knihoven v českých zemích*. Brno: Moravská zemská knihovna, 2019, s. 219. ISBN 978-80-7051-250-0.

v celém Ústeckém kraji. V tisku Ústeckého kraje Průboji tak najdeme za období třetí republiky a 50. let pouze několik článků, jež by přímo informovaly o činnosti knihovny v Teplicích. Nejčastěji se jedná o zprávy z proběhlých besed nebo o oznámení o konání akce spojené s knihou v rámci Svazu československo-sovětského přátelství. Na druhou stranu některé celokrajové články sepsané například jako výsledek celokrajové kulturní konference nás informují o stavu knihovnictví, o jeho směru formování a o důrazu na proměnu práce knihovníka. Články z podobných částí Ústeckého kraje nám tudíž přináší vhled do práce s knihou a jsou uplatnitelné i na samotné Teplice, přestože informují o celokrajové situaci nebo jsou zaměřeny i na jiná města.

4.5.1 Obnova knihoven na okrese a rozvoj teplické knihovny

První česká lidová knihovna v Teplicích vznikla v roce 1900 sloučením spolkových knihoven České besedy, Sokola a Národní jednoty severočeské, navázala tak na dřívější spolkové menšinové knihovny, které se ustavovaly již v druhé polovině 19. století. V roce 1921 byla založena Jiráskova knihovna, která sídlila v Zahradním domě u Zámeckého parku.⁴⁸³ Během okupace byly knihy z teplické knihovny uloženy v Ústředí obcí, měst a okresů v Praze. Přepravu se nacházely knihy po konci války v poměrně dobrém stavu a mohly tak sloužit jako hlavní část knihovního fondu při znovubudování knihovny.⁴⁸⁴ V roce 1945 se usnesla místní správní komise na potřebě obnovení činnosti instituce. Na schůzi konané v červenci 1945 se rozhodla ustavit Emanuela Petruše knihovníkem. Na schůzi se počítalo s obnovením knihovny v Teplicích společně s jejími dvěma pobočkami v městských částech Řetenice a Trnovany. Zároveň se plánovalo na zakládající schůzi vybudovat v knihovně kromě půjčovny i loutkovou scénu pro děti, přednáškový sál a čítárnu. V roce 1946 tak již fungovala v knihovně oddělení pro dospělé a pro mládež. Rovněž se dle plánu měla ustavit loutková scéna.⁴⁸⁵

Od roku 1946 sídlí knihovna v Lipové ulici v majestátní a zdobené novorenesanční budově, jejíž historie sahá až do 70. let 19. století, kdy byla budova postavena jako nižší reálné gymnázium. O dvacet let později prostory zakoupil místní továrník a přebudoval je na rodinnou vilu. Zároveň nechal interiéry vyzdobit do

---

⁴⁸³ Knihovna. *Regionální knihovna Teplice* [online]. Teplice [cit. 2023-05-08]. Dostupné z: <https://www.knihovna-teplice.cz/knihovna/>

⁴⁸⁴ SOKA Teplice, fond ONV Teplice inv. č. 1138, sign. 374, kart. 274

⁴⁸⁵ SOKA Teplice, fond ONV Teplice inv. č. 1138, sign. 374, kart. 274

novobaročného stylu. Již pouze vzhled a zejména interiéry sídla knihovny přidávají na pozici jejího místa na kulturní mapě Teplic.⁴⁸⁶

Kvůli nutnosti obnovování knihoven, které zejména v pohraničí probíhalo obtížněji, byl dekretem prezidenta republiky v roce 1945 obnoven úřad knihovnického inspektora. Pomoc knihovnických inspektorů v pohraničí byla velmi potřebná kvůli markantnímu zničení mnoha knihoven během okupace.⁴⁸⁷ Na tepleckém okrese působil jako knihovnický inspektor například Quido Feix nebo později Arnošt Nauš.^{488 489} Inspektor Quido Feix se dle dekretu prezidenta snažil o znovuzřízení obecních knihoven v okrese. Nejprve bylo potřeba zjistit, v jakém stavu se nacházejí místní knihovny. Do jednotlivých obcí proto zasílal dotazníky,⁴⁹⁰ které vypovídají o kulturních problémech některých malých obcí v pohraničních regionech.

Znovuzřízení kulturních institucí, tudíž i knihoven, bylo pro osídlovací politiku velmi klíčové. Obnovení kulturní scény mělo zabraňovat fluktuaci novoosídlenců a zároveň lákat do regionu nově příchozí. Stát tudíž kulturní politice v pohraničí svěřil dvě úlohy. Kulturní politika těchto regionů měla plnit integrační funkci pro odlišné skupiny novoosídlenců, a tím pomoci stabilizovat populační strukturu. Její druhou úlohou byla integrace odlišného pohraničí do státu.⁴⁹¹ Stejnou pohraniční kulturněpolitickou agendu ilustrují i slova tehdejšího šéfa Osídlovacího úřadu Kreusy, který upozorňoval, že mzdové zvýhodnění a zlepšení bytové situace nepostačují k tomu, aby motivovaly dělníky k odchodu do pohraničí a udržely je tam. Podle Kreusy by se proto obecní zařízení měla zaměřit na rozšíření a zlepšení své kulturní nabídky a sociálních služeb.⁴⁹² Důležitost budování české kulturní infrastruktury současně s potlačováním německé kultury v pohraničních oblastech,

---

⁴⁸⁶ Knihovna. *Regionální knihovna Teplice* [online]. Teplice [cit. 2023-05-08]. Dostupné z: <https://www.knihovna-teplice.cz/knihovna/>

⁴⁸⁷ Celkový přehled. In: KUBÍČEK, Jaromír. *Dějiny veřejných knihoven v českých zemích*. Brno: Moravská zemská knihovna, 2019, s. 208. ISBN 978-80-7051-250-0.

⁴⁸⁸ SOKA Teplice, fond ONV Teplice inv. č. 1138, sign. 374, kart. 274

⁴⁸⁹ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 339, kart. 40, Operační hlášení v kulturně osvětové činnosti na okrese.

⁴⁹⁰ SOKA Teplice, fond ONV Teplice inv. č. 1138, sign. 374, kart. 274

⁴⁹¹ Kulturní rozvoj. In: WIEDEMANN, Andreas. *"Pojď s námi budovat pohraničí!": Osídlování a proměna obyvatelstva bývalých Sudet 1945-1952*. Praha: Prostor, 2016, s. 350. ISBN 978-80-7260-337-4

⁴⁹² Knihovny. In: WIEDEMANN, Andreas. *"Pojď s námi budovat pohraničí!": Osídlování a proměna obyvatelstva bývalých Sudet 1945-1952*. Praha: Prostor, 2016, s. 358-359. ISBN 978-80-7260-337-4.

mezi které patří teplický okres, vystihují i slova Zdeňka Nejedlého o situaci v pohraničí: „Nesmíme zapomínat, že kolem nás jsou trosky, kulturní trosky. Půjdeme s naší kulturou především do pohraničí, ponese tam naši lidovou, naši národní kulturu.“⁴⁹³

Teplice se po odsunu Němců kvůli své pověsti bohatého a atraktivního města nepotýkaly s tak velkými problémy. Město se dokonce řadilo mezi nejrychleji dosídlená místa v oblasti.⁴⁹⁴ Ovšem dle dotazníků zasílaných knihovnickým inspektorem je zřejmé, že ne všechny obce na okrese se po válce nacházely v situaci, kdy pro ně znovuzřízení knihoven vzhledem k stavu institucí po válce, mohlo být jednoduché.⁴⁹⁵ Celkově se tak pohraničí potýkalo s nedostatkem knih a zároveň s příchodem obyvatelstva se zvýšenou poptávkou po česky psaných knihách, kterých vzhledem k dřívějšímu složení obyvatelstva nebylo v regionu v takovém množství potřeba.⁴⁹⁶

Ve stejném duchu informovaly Quida Feixe i některé teplické obce. V některých obcích, jakou byl například Mstišov, byla knihovna úplně zničena během války. Knihovny udávaly i počet knih, který mají k dispozici, ten se ale obecně pohyboval velmi nízko. Pokud již některá knihovna měla knih dostatek, jednalo se o knihy psané v němčině. Taková situace nastala například v obci Nové Město. Nedostatečný nebyl v některých obcích pouze počet knih, ale i počet českého obyvatelstva.⁴⁹⁷ Například v minulosti obce s minimálním počtem českého obyvatelstva a zároveň v 50. letech zaniklé obce Grünvald a sousední Oldříš, kde v roce 1945 měli žít pouze tři Češi, informovaly inspektora, že v obcích je žalostný počet Čechů a není možné tudíž zřízovat zde knihovnu. Kvůli malému počtu knih se knihovny často obnovovaly pomocí sběracích akcí, kdy české obyvatelstvo dobrovolně věnovalo instituci knihy do fondu.⁴⁹⁸ Z části tak vznikl i fond teplické

---

⁴⁹³ Kulturní rozvoj. In: WIEDEMANN, Andreas. *"Pojd' s námi budovat pohraničí!": Osídlování a proměna obyvatelstva bývalých Sudet 1945-1952*. Praha: Prostor, 2016, s. 350. ISBN 978-80-7260-337-4

⁴⁹⁴ Poválečné Teplice. In: KILIÁN, Jan. *Teplice*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015, s. 297-298. Dějiny českých, moravských a slezských měst. ISBN 978-80-7260-337-4.

⁴⁹⁵ SOKA Teplice, fond ONV Teplice inv. č. 1138, sign. 374, kart. 274

⁴⁹⁶ Knihovny. In: WIEDEMANN, Andreas. *"Pojd' s námi budovat pohraničí!": Osídlování a proměna obyvatelstva bývalých Sudet 1945-1952*. Praha: Prostor, 2016, s. 358-359. ISBN 978-80-7260-337-4.

⁴⁹⁷ SOKA Teplice, fond ONV Teplice inv. č. 1138, sign. 374, kart. 274

⁴⁹⁸ SOKA Teplice, fond ONV Teplice inv. č. 1138, sign. 374, kart. 274

knihovny.⁴⁹⁹ Dále darovacích akcí plánovaly využít například obce Krupka, Vrchoslav nebo Nové Město.⁵⁰⁰ Přesto je z dokumentů patrné, že obce měly zájem o znovuvybudování knihoven.⁵⁰¹

Paralelně se znovuzřizováním knihoven probíhala v pohraničí i očista knihoven od německých knih.⁵⁰² Prohlédnutí a zajištění tiskovin se netýkalo pouze publikací z veřejných půjčoven knih. Okresní správní komise v Teplicích požadovala prohlédnutí veškerého tiskového materiálu, který se kromě veřejných půjčoven knih mohl nalézat například v opuštěných bytech, služebnách nebo v prodejnách tiskopisu. Zajištěný materiál se měl dělit na zbylý, tudíž například běžné knihy a na „vyznačené tiskopisy ukazující na záměrnou germanizaci historických zemí a směřující k potlačení českého živlu v těchto zemích nebo k vyhubení českého národa.“⁵⁰³ Takto označený materiál měl být shromažďován na ministerstvu vnitra, kde měl být následně použit pro trestní stíhání Němců nebo měl sloužit jako propagace obrany Čechů. Materiály měly být uchovávány také z historických důvodů a dle soudobých úřadů měly dokumentovat germanizaci.⁵⁰⁴

Teplická knihovna mezitím rozvíjela svou činnost. V roce 1950 knihovna získala okresní status.⁵⁰⁵ Ve stejném roce nastupuje do vedení knihovny Jarmila Trägerová, která knihovnu vedla několik desetiletí, a pod jejím vedením se jí dařilo vybudovat z knihovny reprezentativní instituci.⁵⁰⁶ V první polovině 50. let, zejména v roce 1953, probíhalo současně s nábořem čtenářů a čtenárek i přebudování a reorganizace jednotlivých oddělení. Podle zprávy o činnosti OLK Teplice v roce 1953 tak knihovna disponovala půjčovnou knih, dětským oddělením s klubovnou, oddělením sovětských originálů, studovnou, čítárnou a na terase ještě čítárnou letní.⁵⁰⁷ Zároveň se připravovalo otevření hudebního oddělení, jež se v roce 1956

---

⁴⁹⁹ Knihovna. *Regionální knihovna Teplice* [online]. Teplice [cit. 2023-05-08]. Dostupné z: <https://www.knihovna-teplice.cz/knihovna/>

⁵⁰⁰ SOKA Teplice, fond ONV Teplice inv. č. 1138, sign. 374, kart. 274

⁵⁰¹ SOKA Teplice, fond ONV Teplice inv. č. 1138, sign. 374, kart. 274

⁵⁰² Knihovny. In: WIEDEMANN, Andreas. *"Pojď s námi budovat pohraničí!": Osídlování a proměna obyvatelstva bývalých Sudet 1945-1952*. Praha: Prostor, 2016, s. 358-359. ISBN 978-80-7260-337-4.

⁵⁰³ ONV Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 992, sign. 263, kart. 247

⁵⁰⁴ ONV Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 992, sign. 263, kart. 247

⁵⁰⁵ Knihovna. *Regionální knihovna Teplice* [online]. Teplice [cit. 2023-05-08]. Dostupné z: <https://www.knihovna-teplice.cz/knihovna/>

⁵⁰⁶ Poválečné Teplice. In: KILIÁN, Jan. *Teplice*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015, s. 298. Dějiny českých, moravských a slezských měst. ISBN 978-80-7260-337-4.

⁵⁰⁷ SOKA Teplice, fond ONV Teplice inv. č. 1138, sign. 374, kart. 274

podářilo zpřístupnit veřejnosti.⁵⁰⁸ V rámci reorganizace v roce 1953 vznikl také nový katalog odborné literatury se zvláštním tříděním publikací politických. Dále personál knihovny zpracovával hudebniny a gramodesky v rámci příprav otevření oddělení hudebnin. V odděleních se nacházely také různé koutky například Fučíkův, jež souvisel s akcí Fučíkova odznaku, dále koutek politické literatury a poslední, který vznikl k roku stranického školení.⁵⁰⁹

Představu o vlivu knihovnictví na společnost v teplickém okrese můžeme získat pomocí statistiky a výhledových plánů například z let 1956 až 1958, kdy je pozorovatelná celková vzestupná tendence v oboru. Zvyšoval se například počet svazků ve fondech a knihy si tak chodilo ve vymezených letech půjčovat průměrně kolem deseti tisíc čtenářů a z toho zhruba tři tisíce dětí do věku 14 let. Posuzovala se také kvalita výpůjček, jež se měřila pomocí nárůstu zájmu čtenářů a čtenářek o naučnou literaturu. Z roku 1958 víme, že teplická knihovna zaměstnávala osm pracovníků.⁵¹⁰ Zároveň se budovala knihovnická okresní síť, v jejímž čele stála jedna teplická okresní lidová knihovna. Mezi vyznačenými lety se počet dalších knihoven místních a knihoven osvětových besed pohyboval v průměru kolem 37.⁵¹¹

4.5.2 Knihovnická nařízení

Na celostátní úrovni bylo směřování a budování knihoven za třetí republiky a v 50. letech řízeno pomocí různých nařízení a směrnic. Jedním z prvních poválečných nařízení se stal dekret prezidenta republiky o státní osvětové péči z října 1945, dle něhož došlo k obnovení knihovnických inspektorů, kteří využívali svůj vliv zejména v pohraničních oblastech.⁵¹²

Významný mezník nastal v roce 1948 na I. Sjezdu československých knihovníků, na němž se přijalo mnoho úkolů, které ovlivnily například funkci knihoven. Dle sjezdu měly knihovny působit jako střediska výchovy lidu k socialismu, čehož mělo být dosaženo například pomocí očisty knihovnického fondu. Zároveň byl na sjezdu projednán návrh Svazu českých knihovníků na jednotnou organizaci

---

⁵⁰⁸ Knihovna. *Regionální knihovna Teplice* [online]. Teplice [cit. 2023-05-08]. Dostupné z: <https://www.knihovna-teplice.cz/knihovna/>

⁵⁰⁹ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1138, sign. 374, kart. 274

⁵¹⁰ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 486, sign. 116, kart. 85

⁵¹¹ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 486, sign. 116, kart. 85

⁵¹² Celkový přehled. In: KUBÍČEK, Jaromír. *Dějiny veřejných knihoven v českých zemích*. Brno: Moravská zemská knihovna, 2019, s. 208. ISBN 978-80-7051-250-0.

knihovnictví.⁵¹³ Knihovny také mohly čerpat nové informace o svém oboru z nově založeného časopisu Čtenář.⁵¹⁴

Novinky nastaly rovněž v typologii knihoven, v roce 1948 totiž začaly vznikat odborářské knihovny ROH.⁵¹⁵ Dalším novým typem instituce byly tzv. Gottwaldovské knihovny, které se začaly zakládat v roce 1946 jako součást základních institucí KSČ a obsahovaly marxistické publikace. Po procesech se jejich fond značně zúžil a o využití jejich knižního repertoáru se nejevil velký zájem, proto v roce 1953 došlo k rozhodnutí o předání jejich knih mezi knihovny lidové a zřízené v rámci ROH.⁵¹⁶ Zároveň fungovaly knihovny v rámci osvětových besed a jizeb.

Správní změna knihovnictví proběhla v roce 1950 pomocí směrnice o zřízení jednotné sítě lidových knihoven v českých krajích, tím v krajských a okresních městech vznikly z městských knihoven krajské a okresní instituce.⁵¹⁷ Stejně k tomu došlo v i Teplicích, kdy v roce 1950 získává knihovna okresní status.⁵¹⁸ Cílem státu se také stala jednotná knihovní síť, jež měla fungovat na principu meziknihovní výpůjční služby. Ve vymezeném období vycházely také knihovnické řády, které například podle velikosti fondu rozlišovaly různé kategorie knihoven.⁵¹⁹

Vrcholem právního ukotvení knihovnické činnosti se stal knihovnický zákon, jenž potvrzoval tendence organizace a rozvoje knihoven, jak k nim postupně v 50. letech docházelo.⁵²⁰ Zákon z roku 1959 o jednotné knihovnické soustavě, který rušil svým vydáním prvorepublikový zákon o veřejných knihovnách obecních, upravoval například meziknihovní výpůjční službu, úkoly Státní knihovny nebo výpomoc knihoven v rámci knihovní sítě. Dále například specifikoval, pod jaké národní výbory lidové knihovny spadají podle své působnosti.⁵²¹

---

⁵¹³ Tamtéž, s. 208-209.

⁵¹⁴ Tamtéž, s. 209.

⁵¹⁵ Celkový přehled. In: KUBÍČEK, Jaromír. *Dějiny veřejných knihoven v českých zemích*. Brno: Moravská zemská knihovna, 2019, s. 212. ISBN 978-80-7051-250-0.

⁵¹⁶ Tamtéž, s. 218-219.

⁵¹⁷ Tamtéž, s. 215.

⁵¹⁸ Knihovna. *Regionální knihovna Teplice* [online]. Teplice [cit. 2023-05-08]. Dostupné z: <https://www.knihovna-teplice.cz/knihovna/>

⁵¹⁹ Celkový přehled. In: KUBÍČEK, Jaromír. *Dějiny veřejných knihoven v českých zemích*. Brno: Moravská zemská knihovna, 2019, s. 217-218. ISBN 978-80-7051-250-0.

⁵²⁰ Tamtéž, s. 224.

⁵²¹ Předpis 53/1959 Sb. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [cit. 2023-05-08]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=53&r=1959>

4.5.3 Knihovna „nového“ typu a její úloha

Funkce poúnorových knihoven měla být značně proměněná oproti dřívější knihovnické tradici. Dle ústeckého tisku, jenž referoval o proběhlých okresních konferencích, se v kraji kulturní pracovníci shodli, že nové knihovny „nemůžou existovat sami o sobě, bez kontaktu, nebo dokonce v rozporu se životem, se skutečností.“⁵²² V souvislosti s knihovnictvím se vyzdvihovala výchovná funkce. Společně s proměnou úlohy instituce se měl měnit i cíl práce soudobého knihovníka nebo knihovnice „nového“ typu. „Dnešní poslání lidového knihovníka se dá směle srovnat s uvědomovací prací v době obrozenecké. Tehdy kniha probouzela lid národně, dnes je jí dán dějinný úkol úplného osvobození člověka – osvobození sociálního.“⁵²³

V citovaném titulku článku autor a zároveň okresní litoměřický knihovnický inspektor použil termínu „nová kniha“, tím odkazoval, že nejen „nová knihovna“ a „nový“ typ knihovníka a knihovnice, ale i kniha měla působit na čtenáře a čtenářky jinak – nově. Dle Průboje se „nová“ knihovna má lišit od starých tím, že už nebude čekat na čtenáře, naopak má být velmi aktivní a jít směrem ke čtenářům. Inspektor vyzdvihoval i akce „kniha za čtenářem“, publikace se tudíž měly distribuovat všude, kde se najde potenciální čtenář.⁵²⁴ Za vrchol podobných kulturněpolitických akcí můžeme považovat například tuchlovické hnutí.⁵²⁵

V článku se dále píše o novince v podobě volného výběru, pomocí kterého se čtenář stává v knihovně aktivním činitelem.⁵²⁶ Změna v uspořádání knih, která na první pohled působí jako demokratizační prvek výběru a volnosti čtenáře, ovšem byla promyšleným prostředkem, jak ovlivňovat četbu. Do volného výběru se nemusely dostat všechny knihy, zejména tam měly být umístěovány knihy ideové.⁵²⁷

---

⁵²² BATÍK, Jaroslav. Nová kniha a lidové knihovnictví. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Ústí nad Labem, 1950, 2(15). ISSN 1804-5782.

⁵²³ Tamtéž.

⁵²⁴ Tamtéž.

⁵²⁵ ŠÁMAL, Petr. Knihovníci v boji o „nového člověka“: snahy o řízení četby v literární kultuře 50. let. *Čtenář: Měsíčník pro knihovny* [online]. Kladno: Středočeská vědecká knihovny v Kladně, 2008(7/8) [cit. 2023-05-08]. ISSN 1805-4064. Dostupné z: <https://svkkl.cz/ctenar/clanek/2577>

⁵²⁶ BATÍK, Jaroslav. Nová kniha a lidové knihovnictví. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Ústí nad Labem, 1950, 2(15). ISSN 1804-5782.

⁵²⁷ ŠÁMAL, Petr. Knihovníci v boji o „nového člověka“: snahy o řízení četby v literární kultuře 50. let. *Čtenář: Měsíčník pro knihovny* [online]. Kladno: Středočeská vědecká knihovny v Kladně, 2008(7/8) [cit. 2023-05-08]. ISSN 1805-4064. Dostupné z: <https://svkkl.cz/ctenar/clanek/2577>

V místním tisku inspektor rovněž upozornil, že čtenář se „ve čtenářském kroužku učí četbu „zažít“, odvyká si knihy „hltať“ pro svůj děj“.⁵²⁸ Ve větě se odráží změna metodiky čtení v 50. letech. Zájem odborníků se tudíž upřel na to, aby si čtenáři z přečtení odnesli to, co si stát představoval.⁵²⁹ Také mezi významné body formulované v rámci pětiletého plánu započatého v roce 1950 v oboru knihovnictví dle místního tisku patřila například očista fondu, která byla dle Průboje naléhavá zejména v pohraničních oblastech,⁵³⁰ tím se čtenář měl dostat pouze k již předem vyselektované literatuře bez tzv. braku.⁵³¹

Pracovat se mělo zejména s tzv. živou literaturou, mezi níž se řadily tituly marxisticko-leninské, naučné a odborné.⁵³² Zdůrazňovala se také potřeba šíření zemědělské literatury, a právě s prací s ní se v některých oblastech Ústeckého kraje došlo až za rámec běžné knihovnické práce. V osvětě o zemědělských knihách se tak měla propojovat praxe zemědělců s teoretickými znalostmi knihovnického personálu. Prováděná osvěta měla i hospodářské cíle, protože zprostředkované informace ze zemědělských knih měly být použity přímo v JZD, a tím měly zlepšovat jejich výsledky práce. Spolupráce se také dávala v článku do kontextu zajímavého setkání dvou odlišných pracovních prostředí a setkávání lidí, kteří by se běžně nepotkali. Besedy o zemědělských knihách probíhaly i na Teplicku, ovšem v některých okresech kraje se kooperace dostala až za hranici dnešní představy úkolů vztahující se ke knihovnické profesi. Knihovny tak dle článku v Průboji

---

⁵²⁸ BATÍK, Jaroslav. Nová kniha a lidové knihovnictví. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Ústí nad Labem: Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1950, 2(15). ISSN 1804-5782.

⁵²⁹ ŠÁMAL, Petr. Knihovníci v boji o „nového člověka“: snahy o řízení četby v literární kultuře 50. let. *Čtenář: Měsíčník pro knihovny* [online]. Kladno: Středočeská vědecká knihovny v Kladně, 2008(7/8) [cit. 2023-05-08]. ISSN 1805-4064. Dostupné z: <https://svkkl.cz/ctenar/clanek/2577>

⁵³⁰BATÍK, Jaroslav. Nová kniha a lidové knihovnictví. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Ústí nad Labem: Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1950, 2(15). ISSN 1804-5782.

⁵³¹ ŠÁMAL, Petr. Knihovníci v boji o „nového člověka“: snahy o řízení četby v literární kultuře 50. let. *Čtenář: Měsíčník pro knihovny* [online]. Kladno: Středočeská vědecká knihovny v Kladně, 2008(7/8) [cit. 2023-05-08]. ISSN 1805-4064. Dostupné z: <https://svkkl.cz/ctenar/clanek/2577>

⁵³² BATÍK, Jaroslav. Nová kniha a lidové knihovnictví. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Ústí nad Labem: Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1950, 2(15). ISSN 1804-5782.

navazovaly například kontakty s konkrétními úspěšnými krmiči a krmičkami vepřů či krav pracujících v JZD.⁵³³

V souvislosti s propagací odborných knih, se podle tisku naskytla i otázka, jakou odbornou knihu dělníci vyhledávají, a jak by měla vůbec vypadat odborná kniha určená dělnictvu. Za odpovědi se noviny vydaly přímo za dělníky z různých částí Teplic a jejich okolí. Odpovědí se stala sovětská literatura, jejíž zejména svěštější odbornou literaturu je potřeba překládat. Celý článek stejně jako mnoho dalších vztahující se k četbě nebo informující o knižních akcích odkazoval na potřebu navštěvovat LKR a zlepšovat se pomocí nich v ruštině.⁵³⁴

V souvislosti s dělnictvem krajský tisk nezmiňoval dělnictvo pouze jako příjemce literatury, naopak se snažil, aby se dělnictvo a hornictvo aktivně zapojovalo i do psaní literatury, proto například Svaz československých spisovatelů nebo KNV v Ústí nad Labem za spolupráce hornických organizací vyhlašovaly různé literární soutěže s cílem najít dělníky – spisovatele. V článku Z dolů a továren do literatury se zároveň upozorňovalo na potřebu další podpory a péče hornických literátů, kterou měl zajišťovat KNV.⁵³⁵ Ne vždy ovšem mohli být pořadatelé spokojeni se všemi zaslanými texty. Stěžovali si například, že mnoho povídek a dalších textů jsou plny „duchařiny“. Pořadatelé očekávali a chtěli dostat optimistické texty o prolomených limitech horníků, o ženách zlepšovatelkách nebo o dělnických ředitelích, a proto povídky plné nadpřirozena a fantastiky odehrávající se v prostorách hornických šachet neodpovídaly účelu vypisování soutěže.⁵³⁶

Dle plánu pětiletky reflektovaného v místním tisku se propagovala zejména literatura ze SSSR,⁵³⁷ což souviselo i s častým zaštitěním akcí spojených s knihami

---

⁵³³ HEJL. Práce lidových knihoven s odbornou zemědělskou knihou. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Ústí nad Labem: Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1950, 7(90). ISSN 1804-5782.

⁵³⁴ NEJMAN. Více pozornosti odborné literatuře. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Ústí nad Labem: Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1953, 5(88). ISSN 1804-5782.

⁵³⁵ KAMINSKÝ, Hugo. Z dolů a továren do literatury. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Ústí nad Labem: Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1950, 2(17). ISSN 1804-5782.

⁵³⁶ KUBÁSEK, František. Hledáme dělnické spisovatele: L zahájení činnosti krajského nakladatelství v Ústí n.L. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Ústí nad Labem: Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1950, 2(43). ISSN 1804-5782.

⁵³⁷ BATÍK, Jaroslav. Nová kniha a lidové knihovnictví. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Ústí nad Labem: Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1950, 2(15). ISSN 1804-5782.

SČSP. V Teplicích došlo například i k vybudování oddělení pouze se sovětskými originály.⁵³⁸ Do další skupiny vyzdvihovalých knih se řadila česká a slovenská klasika vybraných autorů například Aloise Jiráska.⁵³⁹

Nejen stát, ale i kraje a okresy se snažily pomocí soutěží motivovat knihovníky a knihovnice do aktivní činnosti. Na celostátní úrovni fungovala soutěž „Budujeme vzorovou knihovnu“ a na celorepublikové úrovni se knihovnám Ústeckého kraje dařilo slibně.⁵⁴⁰ Vyzdvihovala byla zejména práce knihovny v Ústí nad Labem, jež se v rámci měsíce SČSP přejmenovala na knihovnu Maxima Gorkého.⁵⁴¹ Současně kraj hodnotil jednotlivé knihovny a podle výsledků jejich pracovníky ohodnocoval například zájezdy.⁵⁴²

V průběhu 60. let již KNV přidává další funkci spojenou s knihovnami kromě výchovy a vzdělávání, a tím byla estetická funkce. Zároveň v návrhu směrnic pro zasedání KNV Severočeského kraje z roku 1967 pracovníci připomínali účel literatury i jako esteticko-výchovný a také oddechový. Pod vlivem důrazu na estetiku se knihovny rovněž měly zaměřit na interiéry samotných půjčoven, které tak měly působit příjemně a rozvíjet estetickou výchovu. Měla se půjčovat beletrie, literatura o umění, hudbě, filmu a divadle, protože právě pomocí takové literatury se rozvíjí estetické vnímání.⁵⁴³ Dále jako již v 50. letech upozorňovalo se na potřebu v pokračování organizování besed o literatuře se spisovateli v prostorách knihoven, takovou činnost se například dařilo vyvíjet i teplické knihovně. Také se řešila distribuce knih, kromě stálého problému menšího výběru knih na vesnici, upozorňoval návrh směrnic v souvislosti se sídlištní výstavbou na nutnost dostat

---

⁵³⁸ SOKA Teplice, fond ONV Teplice inv. č. 1138, sign.374, kart. 274

⁵³⁹ BATÍK, Jaroslav. Nová kniha a lidové knihovnictví. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Ústí nad Labem: Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1950, 2(15). ISSN 1804-5782.

⁵⁴⁰ Vyznamenání lidovým knihovnám. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Ústí nad Labem: Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1958, 10(55). ISSN 1804-5782.

⁵⁴¹ Přejmenování krajské lidové knihovny. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Ústí nad Labem: Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1958, 5(74). ISSN 1804-5782.

⁵⁴² Vyznamenání lidovým knihovnám. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Ústí nad Labem: Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1958, 10(55). ISSN 1804-5782.

⁵⁴³ *Nové úkoly kultury v Severočeském kraji do roku 1968: návrh směrnic pro zasedání Severočeského KNV v lednu 1967*. Ústí nad Labem: Severočeský krajský národní výbor, 1967, s. 41-42.

knihy i tam, proto například krajský podnik Kniha měl otevírat na sídlištích své podniky a stejně tak tomu mělo být i v Teplicích.⁵⁴⁴

4.5.4 Osvětová činnost teplické knihovny

Okresní lidové knihovně se během 50. let dařilo vyvíjet kulturní program určený posluchačům různých generací, a tím prohlubovala svou vzdělávací funkci. Kolem knihovny se na počátku 50. let začali rovněž organizovat její podporovatelé, kteří založili Klub čtenářů a přátel Okresní lidové knihovny v Teplicích. Náplní programu klubu dle žádosti o povolení založení měly být recitační večery, literární přednášky, výstavy knih a grafik.⁵⁴⁵ Ustavující schůze spolku proběhla v listopadu 1950 a jeho předsedou se stal knihovnický inspektor Quido Feix a jednatelkou byla ustavena knihovnice Jarmila Trägerová. Již v následujícím měsíci spolek zařadil například vánoční výstavku knih, besedu s mládeží o knihách nebo literární večer o V. Majakovském a rovnou plánoval další akce, například výstavu obrazů Emila Filly.⁵⁴⁶ Dle KNV ale nemělo být s dlouhodobým trváním spolku počítáno vzhledem k tomu, že spolek vznikl v době, kdy aktivizace čtenářů mohla probíhat například pomocí jiných organizací, přesto kvůli místním poměrům KNV připustilo dočasnou existenci spolku.⁵⁴⁷

Ze zprávy o činnosti OLK v roce 1953 získáváme představu o osvětové práci knihovny. Vzdělávací a osvětová role knihovnictví se v Teplicích naplňovala zejména pomocí spolupráce OLK s Osvětovou besedou, dále také spoluprací s ROH a ČSM. Knihovna organizovala společně s OB populárně-vědecké besedy nejen o literatuře, v knihovně tak návštěvník mohl vyslechnout i přednášky o různých zemích. Repertoár zahrnoval večery o Indii, Číně, Japonsku nebo o Africe. Přednášky se nekonaly pouze přímo v centru, kde se nachází objekt knihovny, například v rámci propagace českých klasiků se knihovna vydala s přednáškou o Aloisi Jiráskovi i do okrajových čtvrtí města.⁵⁴⁸

Velká část besed se věnovala literátům. Pro zpestření večerů na podobných akcí knihovna využívala i herců a hereček, kteří například četli vybrané pasáže nebo

---

⁵⁴⁴ Tamtéž, s. 15-16.

⁵⁴⁵ SOKA Teplice, ONV Teplice, inv. č. 1462, kart. 287, Žádost o povolení založení Klubu čtenářů a přátel Městské knihovny v Teplicích z prosince 1950.

⁵⁴⁶ SOKA Teplice, ONV Teplice, inv. č. 1462, kart. 287, Zápis o ustavující schůzi z 8.11.1950.

⁵⁴⁷ SOKA Teplice, ONV Teplice, inv. č. 1462, kart. 287, Dopis adresovaný ONV z 20.3. 1951.

⁵⁴⁸ SOKA Teplice, fond ONV Teplice inv. č. 1138, sign. 374, kart. 274

recitovali úryvky básní představovaných spisovatelů a spisovatelek. Na večeru o Karlu Čapkovi tak účinkovali i herci z Národního divadla v Praze.⁵⁴⁹ Spolupráce se členy divadelních souborů probíhala i během přednáškových cyklů, kdy na nich vystupovali herci a herečky z teplické scény.⁵⁵⁰ Jednotlivé večery v rámci cyklů většinou představovaly tvorbu vybraných literátů, proběhly tak besedy o Haškovi, Nerudovi, Máchovi nebo Němcové.⁵⁵¹ Některé cykly se z části zaměřovaly i na dějiny výtvarného umění. V rámci cyklu tak proběhla beseda například o Alši nebo o Mánesovi.⁵⁵² Některé besedy se konaly i mimo knihovní budovu, tak pracovníci s osvětou mířili přímo mezi pracující. Navštívili například středisko prac. dorostu závodů Boženy Němcové nebo středisko prac. záloh.⁵⁵³

V knihovně rovněž působil hudební kroužek, který obohacoval městskou kulturní scénu večery komorní hudby. V rámci hudebně vzdělávacích akcí OLK navázala kontakt i s Krušnohorským symfonickým orchestrem. V Divadle hudby tak měli návštěvníci možnost si vyslechnout akci o slavných světových pěvcích nebo o sovětské hudbě.⁵⁵⁴

Zvláštní péči OLK věnovala mimoškolnímu kulturnímu vzdělávání mládeže. V průběhu let probíhal v knihovně různý program pro mladé čtenáře. Někdy tak během víkendu knihovna rovněž nabízela dětský program. V některých letech se děti tudíž o víkendu dopoledne mohly chodit do knihovny dívat například na krátké dětské filmy nebo navštěvovat různé besídky doprovázené gramodeskami. V knihovně se také odpoledne konala besídka pro děti nebo probíhalo předčítání literatury. Do OLK si mohly po škole děti chodit také číst, protože pro ně byla denně v odpoledních hodinách na dvě hodiny otevřená dětská čítárna.⁵⁵⁵ Knihovna se také snažila zvyšovat počet dětských čtenářů pomocí různých náborových nástěnek umístěovaných do škol. Dětský program byl nabízen i během Měsíce

---

⁵⁴⁹ SOKA Teplice, fond ONV Teplice inv. č. 1138, sign. 374, kart. 274

⁵⁵⁰ KELIŠ. Besedy o literatuře v Teplicích. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Ústí nad Labem: Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1954, 6(96). ISSN 1804-5782.

⁵⁵¹ KELIŠ. Z dějin české literární a výtvarné tvorby. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Ústí nad Labem: Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1955, 7(14). ISSN 1804-5782.

⁵⁵² Tamtéž.

⁵⁵³ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1138, sign. 374, kart. 274

⁵⁵⁴ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1138, sign. 374, kart. 274

⁵⁵⁵ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1126, sign. 344, kart. 273

přátelství, během něhož probíhaly přednášky o sovětských knihách nebo o sovětské mládeži.⁵⁵⁶

V rámci propagace své práce a náboru čtenářů se knihovna snažila vydávat různé pozvánky, plakáty nebo umisťovat nástěnky do škol. V roce 1953 rovněž probíhala intenzivní akce za zvětšení počtu návštěvníků knihovny.⁵⁵⁷ ONV Teplice knihovně v roce 1953 také doporučoval, aby zavedla program v místním rozhlasu „Okénko knihy“ a snažila se pomocí něj zevšednit knihy pro všechny a seznamovat tak teplické obyvatelstvo s beletrií.⁵⁵⁸

Mnoho akcí v celém kraji propagující knihy se konalo v rámci měsíce Československo-sovětského přátelství. Časté byly například výstavy knih spojené s jejich prodejem. Na místě si tak příchozí mohl zakoupit knihy ze SSSR v češtině nebo v ruštině, takové prodejní akce se nekonaly pouze v knihovnách, naopak se s nimi kupující mohl setkat i ve školách nebo v závodech.⁵⁵⁹ V rámci Měsíce přátelství se konaly také besedy o vybraných literárních titulech, jakými se staly například *Marja, Žatva, Náš vychovatel Stalin* nebo o dílech Fučíka. V článcích informujících o programu byla akce často spojená s agitací LRK.⁵⁶⁰ V roce 1955 v rámci Měsíce přátelství také Ústeckým krajem projížděl se zastávkou i v Teplicích agitační vlak s výstavou a prodejem sovětských knih, na jednotlivých nádražích tak měly knihovnice přednášet o sovětské literatuře.⁵⁶¹ Zajímavé je sledování obratu v celostátní národnostní politice a jeho pronikání do Teplic, což je vidět na průběhu Měsíce přátelství v roce 1955, kdy samozřejmě opět probíhaly besedy o sovětské literatuře, ale dle tisku můžeme zaznamenat na první pohled nepatrnou změnu. V Průboji je totiž uvedeno, že součástí programu bude i uvedení hry pro německé teplické obyvatelstvo.⁵⁶² Zmínka o uvedení speciálního programu pro Němce žijící v Teplicích může tak signalizovat změnu přístupu k menšině.

---

⁵⁵⁶ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1138, sign. 374, kart. 274

⁵⁵⁷ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1138, sign. 374, kart. 274

⁵⁵⁸ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1137, sign. 371, kart. 274

⁵⁵⁹ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1138, sign. 374, kart. 274

⁵⁶⁰ Měsíc čs.-sovětského přátelství. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Ústí nad Labem: Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1953, 5(87). ISSN 1804-5782.

⁵⁶¹ Besedy o sovětské literatuře v kulturních střediscích. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Ústí nad Labem: Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1955, 7(87). ISSN 1804-5782.

⁵⁶² MARTINOVSKÝ. Jak oslaví na Teplicku Měsíc přátelství. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Ústí nad Labem: Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1955, 7(87). ISSN 1804-5782.

Pomyslným mezníkem této celostátní kulturněpolitické proměny bylo ukotvení režimu v NDR a výrok Klementa Gottwalda, že „není Němec, jako Němec.“⁵⁶³ Německá menšina tudíž měla mít oficiálně možnost se podílet na kulturním životě. Častá byla i přeshraniční spolupráce s různými soubory z NDR. Celorepublikově se do knihoven také mohly dostávat některé knihy v německém jazyce nebo mohly být pro Němce přístupné nějaké časopisy v jejich mateřském jazyce.⁵⁶⁴ Od roku 1950 byly sovětské knihy v Teplicích přístupné k zakoupení i v nově otevřené pobočce Sovětskaja kniga.⁵⁶⁵

4.5.5 Zhodnocení činnosti knihovny

Přes problémy spojované se stavem knihovnictví v pohraničí po konci druhé světové války se teplické knihovně podařilo zahájit činnost, a to dokonce v krásné a historické budově, která samotné instituci přidává na majestátnosti. V období 50. let se ředitelkou na dlouhou dobu stává Jarmila Trägerová.⁵⁶⁶ Knihovna podle tehdejší představy o knihovnictví jako aktivním kulturním činiteli nespokojila pouze s výpůjční službou. OLK Teplice si tak vydobyla své místo na kulturní scéně města, v rámci ní se stala zejména nositelkou výchovné a vzdělávací funkce, kterou neuplatňovala pouze pomocí výpůjční služby, ale i díky doprovodnému programu, jakým byly například cykly besed. Knihovna se rovněž snažila zapojovat do mimoškolního vzdělávání, a tak kulturně obohacovat volný čas i čtenářům a čtenářkám. Aktivity nabízené knihovnou tak mohly fungovat jako místo setkávání místních obyvatel se zájmem o kulturu, což obzvlášť v regionu s různorodou společností mohlo napomáhat vytváření vazeb.

---

⁵⁶³ „Není Němec jako Němec.“ In: WIEDEMANN, Andreas. *"Pojd' s námi budovat pohraničí!"*: Osídlování a proměna obyvatelstva bývalých Sudet 1945-1952. Praha: Prostor, 2016, s. 371. ISBN 978-80-7260-337-4.

⁵⁶⁴ Kultura. In: WIEDEMANN, Andreas. *"Pojd' s námi budovat pohraničí!"*: Osídlování a proměna obyvatelstva bývalých Sudet 1945-1952. Praha: Prostor, 2016, s. 381-382. ISBN 978-80-7260-337-4.

⁵⁶⁵ V Teplicích budou mít novou prodejnu Sovětskaja Kniga. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Ústí nad Labem: Krajský výbor Komunistické strany Československa v Ústí nad Labem, 1950, 2(45). ISSN 1804-5782.

⁵⁶⁶ Poválečné Teplice. In: KILIÁN, Jan. *Teplice*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015, s. 298. Dějiny českých, moravských a slezských měst. ISBN 978-80-7260-337-4.

4.6 Archiv

Teplickou institucí z principu pečující o paměť, a tedy zprostředkovaně i o identitu místa, která pokračovala ve své činnosti po ukončení druhé světové války, se stal archiv. Archiv se částečně spolupodílel na formování teplické kulturní scény. V rámci ní se svou osvětovou činností zaměřenou na dějiny místa rovněž zapojoval do vytváření paměti a identity místa, což mohlo mít roli zejména v regionu, kde nově příchozí neměli vztah k místu.

Stejně jako mnoho dalších kulturních a společenských organizací v pohraničí byla instituce personálně zasažena odsunem německého obyvatelstva. V roce 1945 došlo k odsunutí prvního městského archiváře a gymnaziálního učitele Paula Wanie. Historie městského archivu sahá až do roku 1918, kdy byl na podnět tehdejšího starosty Teplic MUDr. Walthera založen a Dr. Wanie byl pověřen mimo své zaměstnání péčí o městský archiv, který vedl až do svého odsunutí. Během svého působení ve funkci městského archiváře se mu podařilo shromáždit dokumenty, které v pozdějších letech tvořily základ teplického okresního archivu. Problém, se kterým se instituce potýkala již za vedení Dr. Wanieho, a který pokračoval i v období třetí republiky, byla existence muzejního archivu. Muzejní archiv tvořila tzv. Tepliciana, jednalo se o archiválie, knihy, noviny a předměty vztahující se k teplickému regionu. Dokumenty uchovávalo muzeum až do roku 1949, kdy došlo ke sloučení dokumentů patřících k archivním materiálům, které byly následně uloženy v archivu, tím skončilo badatelsky nepraktické rozptýlení dokumentů mezi dvě místa.⁵⁶⁷

Práce Dr. Wanie není spjata pouze se samotným archivem, značně se zasloužil svou publikační činností v *Teplitz-Schönauer Anzeigeru* o popularizaci regionální historie. Sepsal také padesátiletou historii města do teplické kroniky, jímž napsaná část sahá až do roku 1940. Ve své historické práci pokračoval i po odsunu a dále se věnoval regionální historii, proto vydal publikaci o dějinách Teplic a Šanova v Západním Německu. Wanieho nástupce v archivu Dr. Peer ho zpětně hodnotil pomocí typického slovníku 50. let jako pozitivistu a objektivistu, „který se nedal svést německým šovinismem nad obvyklou míru, danou každému českému Němci

---

⁵⁶⁷ SOkA Teplice, fond Dr. Přemysl Peer, inv. č. 12, kart. 1, Třetí sjezd historiků a co z něj vyplývá pro studium dějin teplického okresu a okresního města.

té doby“.⁵⁶⁸ Dr. Peer se dále vyjádřil ke kronikám Dr. Wanie: „A přímo klasické je, jaké nebezpečí s sebou nesla tato tzv. vědecká nestrannost. Rokem 1940 začíná svazek, psaný týmž Dr. Waniem, který už je nacistický. Dostal směrnice a podle nich psal, ani si neuvědomoval, že je stranický – těžko jen z kroniky poznat nakolik s tím vším souhlasil – ale poctivě psal, jak mu to nařídili.“⁵⁶⁹

Ministerstvo vnitra, pod které archivy spadají, rozhodlo provést decentralizaci archivní služby. Důvodem byl nárůst úkolů požadovaných po archivní službě a s tím spojeno přetížení Prahy jako centra činnosti. Průběhu decentralizace pomohla změna správního uspořádání republiky, konkrétně nově utvořené kraje, v nichž byly budovány krajské archivy. Krajské archivy se neměly nacházet v krajských městech, důvodem byla kumulace správních orgánů do krajských měst a na to navázaná nedostatečná městská vybavenost prostorově zajistit pro všechny úřady dostatek budov.⁵⁷⁰ S podobným problémem se potýkaly Teplice, byť jako okresní město v průběhu třetí republiky a kontinuálně i v 50. letech, tudíž je období spojeno s častým stěhováním a rozptýlením kulturních institucí po městě, které ztěžovalo jejich práci. V Ústeckém kraji sídlil krajský archiv v Litoměřicích a Teplice organizačně spadaly pod jeho správu. Litoměřický a jablonecký archiv patřily mezi jedny z prvních krajských archivů, které byly personálně a věcně vybaveny a připraveny k výkonu archivní služby.⁵⁷¹

S archiváliemi za období třetí republiky je spjat i kuriozní případ, který vznikl obměnou obyvatelstva na Teplicku a zejména následným přidělováním bytů nově příchozích do regionu. V roce 1946 měly být údajně zničeny významné dokumenty popisující zásadní historické momenty. Archivní materiály se zmiňují o člancích, které měly popisovat údajné zničení a spálení zásadních dokumentů z teplického zámku. Na základě těchto novinových zpráv požadoval Zemský národní výbor po ONV zprávu, která by vysvětlovala znepokojující informace šířící se o nakládání s archiváliemi v Teplicích.⁵⁷²

---

⁵⁶⁸ SOKA Teplice, fond Dr Přemysl Peer, inv. č. 12, kart. 1, Třetí sjezd historiků a co z něj vyplývá pro studium dějin teplického okresu a okresního města.

⁵⁶⁹ SOKA Teplice, fond Dr Přemysl Peer, inv. č. 12, kart. 1, Třetí sjezd historiků a co z něj vyplývá pro studium dějin teplického okresu a okresního města.

⁵⁷⁰ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 44, sign. 891, kart. 24

⁵⁷¹ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 44, sign. 891, kart. 24

⁵⁷² SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 315, sign. 055.8, kart. 32

Dle dopisů adresovaných ZNV měly údajně Němky vykonávající pracovní službu vynášet hromady papírů z půdy zámku do lázní, kde s nimi mělo být zatápěno. Mezi papíry se měl nacházet i dokument upomínající přestavbu chrámu sv. Víta. Místní úřady později argumentovaly, že ze zámeckého archivu nebylo nic spáleno, neboť se jednalo pouze o dokumenty uložené v bytě tehdejšího správce lázeňského ústavu Bauera, který současně v podniku bydlel. Zaměstnanec, kterému byl dán byt po správci ústavu Bauerovi, neprohlížel dokumenty v bytě a odnášel je do sběrného papíru. Bauer byl před odsunem také správcem osobního archivu šlechtické rodiny. ZNV kvůli šíření zpráv o kauze požadoval vysvětlení o průběhu přidělování bytů po odsunutých Němcích a jejich důsledným prohlednutí před nastěhováním nových majitelů. V případě bytu archiváře šlechtické teplické rodiny bylo dle teplických místních úřadů již bohužel při přidělování bytu pozdě, protože schraňované dokumenty měly přenést již Němci na půdu a při úklidu měly být spáleny v kotelně pracovníky lázní. Naštěstí se podařilo nalézt a zachránit část archiválií, které pracovníci předali muzeu.⁵⁷³

Městský archiv, někdy nazýván Místní archiv národního výboru, později Okresního národního výboru v Teplicích byl po odchodu Dr. Wanieho personálně spravován Olgou Pimplovou a Karlem Bursou, který se dále věnoval psaní městské kroniky,⁵⁷⁴ a ne příliš odborným obhospodařováním muzejní knihovny.⁵⁷⁵ Oba pracovníci se pouze laicky starali o již zmíněný muzejní archiv.⁵⁷⁶

V roce 1949 nastupuje do archivu na pozici městského archiváře Dr. Přemysl Peer, který dále v archivu spolupracoval s Karlem Bursou.⁵⁷⁷ Oba dva působili současně jako pracovníci muzea. Archiv a muzeum proto až do roku 1951 působily ve značné koexistenci, která byla vytvořena zejména personálním a organizačně správním propojením. Vzájemná koexistence byla v roce 1951 vznikem Krajského muzea v Teplicích a jeho převedením pod správu KNV, oddělením archivu a rezignací

---

⁵⁷³ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 315, sign. 055.8, kart. 32

⁵⁷⁴ SOKA Teplice, fond Dr. Přemysl Peer, inv. č. 46, kart. 3, Soupis materiálu v archivu MNV Teplicích-Lázních v Č. psáno v listopadu 1952.

⁵⁷⁵ SOKA Teplice, fond Dr. Přemysl Peer, inv. č. 50, kart. 3., Zápis ze schůze stálé osvětové komise MNV ze dne 23. července 1959.

⁵⁷⁶ SOKA Teplice, fond Dr. Přemysl Peer, inv. č. 46, kart. 3, Soupis materiálu v archivu MNV Teplicích-Lázních v Č. psáno v listopadu 1952.

⁵⁷⁷ SOKA Teplice, fond Dr. Přemysl Peer, inv. č. 46, kart. 3, Soupis materiálu v archivu MNV Teplicích-Lázních v Č. psáno v listopadu 1952.

Dr. Peera na vedoucího muzea⁵⁷⁸ nahrazena spíše dílčími spory o pracovníky a o společný majetek.⁵⁷⁹

Problémem, se kterým se archiv potýkal, bylo jeho umístění. Archiv se od roku 1947 nacházel v zámku, avšak část archiválií se až do roku 1950 nacházela na radnici, kde byly archiválie uskladňovány již od založení archivu. Archiváři tak museli stěhovat materiál do zámku. Na roky 1951 a 1952 MNV Teplice naplánoval opravu části zámku, tak se archiv opět ocitl v nejistotě o dostatek prostoru na uskladnění všech archiválií.⁵⁸⁰ Dle dokumentu o údajích o archivu se v roce 1952 MNV Teplice usnesl na přestěhování archivu do původní úřadovny IV. referátu MNV a do místností bývalého místního rozhlasu.⁵⁸¹ V roce 1954 byl archiv již v té době jako okresní přestěhován do Školní ulice.⁵⁸² O situaci s centralizací a současně s umístěním instituce informuje i záznam z jednání mezi zástupci odboru pro věci vnitřní rady ONV v Teplicích a archivního oddělení krajské správy ministerstva vnitra v Litoměřicích z roku 1960, během něhož padl návrh, aby byl celý okresní archiv včetně poboček v Duchcově, v Bílině a případně i v Krupce přemístěn do Školní ulice.⁵⁸³ Naléhavost problému se mohla dále umocňovat postupným přebíráním správy teplického archivu nad okolními menšími archivy. Komplikace s častým stěhováním a rozptýlením archiválií po městě značně stěžovaly výkon archivní služby. Celkově tak můžeme v archivních dokumentech narazit na různé zmínky ohledně návrhů na přemístění instituce, proto se jeví obtížné přesně navrhnout cestu včetně datací, kterou archiv v oblasti své lokace do přemístění do Školní ulice prošel.

Na přelomu desetiletí došlo ke sloučení archivů pod Okresní archiv v Teplicích, konkrétně se přemístění mělo týkat archivů měst Krupky, Duchcova a Bíliny. S přebíráním správy nad archivy vznikaly různé komplikace, jednalo se zejména o dlouhodobý problém nedostatku místa. Současně se sloučením institucí bylo

---

⁵⁷⁸ Vývoj muzea v l. 1945-1972. In: BUDINSKÁ, Jitka. *Dějiny teplického muzea 1897-1972*. Teplice: Oblastní vlastivědné muzeum Teplice, 1972, s. 45.

⁵⁷⁹ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 47, sign. 97, kart. 24

⁵⁸⁰ SOKA Teplice, fond Dr Přemysl Peer, inv. č. 46, kart. 3, Údaje o archivu.

⁵⁸¹ SOKA Teplice, fond Dr Přemysl Peer, inv. č. 46, kart. 3, Dodatek k údajům o archivu MNV Teplice.

⁵⁸² KOCOURKOVÁ, Květoslava. *Historie SOKA Teplice. Státní oblastní archiv v Litoměřicích* [online]. [cit. 2023-08-07]. Dostupné z: <https://www.soalitomeric.cz/historie-soka-teplice/>

⁵⁸³ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv.č. 1130, sign. 355, kart. 274

domluveno i převezení knih z příručních knihoven přemísťovaných archivů, ovšem archiváři z krupského i bílinského archivu se k rozhodnutí stavěli spíše negativně a nechtěli teplickému archivu knihy vydat. Proti nařízení o sloučení okresů nejvíce protestovala Krupka. V archivu byly sice uloženy cenné archiválie, avšak kvůli sporům o převezení archivu a kvůli dezolátnímu stavu budovy v Krupce, ležely archiválie ladem. V Krupce tak vznikla anomální situace, kdy měl sice teplický okresní archivář odpovědnost za krupské archiválie, ale dle dokumentů „kvůli přehnanému patriotismu nechtěli v Krupce o převzetí do Teplic ani slyšet“⁵⁸⁴ a okresní archivář dokonce u sebe neměl ani klíč od krupského archivu.⁵⁸⁵ Do roku 1962 tak byly do Teplic svezeny fondy z Duchcova a v Bílině zůstal depozitář až do roku 2003.⁵⁸⁶

V Teplicích v 50. letech rovněž probíhaly různé sjezdy pracovníků zejména na krajské úrovni. Sjezdy a s nimi spojené kurzy a konference probíhaly někdy také současně se sjezdy památkářů, muzejních a osvětových pracovníků. Na sjezdech přednášeli své referáty jak místní politici a vlastivědní odborníci, tak zástupci předních kulturních a dalších organizací z Prahy.⁵⁸⁷ Například v Teplicích již zmíněně až do roku 1951 bylo muzeum a archiv silně personálně propojeny.⁵⁸⁸

Na druhou stranu nejasná hranice mezi muzeem a archivem byla jedním z témat archivářů na začátku 50. let, i když muzea a archivy spadaly pod odlišné referáty místních úřadů. Na první pracovní poradě archivářů Ústeckého kraje z roku 1951 se tak zmiňuje časté personální propojení dvou institucí.⁵⁸⁹ V roce 1950 na konferenci argumentuje zástupce referátu osvěty KNV Pavlík, že právě propojení archivářů, muzejních pracovníků a ochránců památek a jejich společná činnost a agitace nejširších mas může přebudovat instituci muzea na dle něj dílnu vytvářející nového člověka. Společnou práci institucí dává do kontextu prostředí, kde se Teplice nacházejí, do pohraničí, kde měla být práce vlastivědných institucí

---

⁵⁸⁴ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 315, sign. 055.8, kart. 32

⁵⁸⁵ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 315, sign. 055.8, kart. 32

⁵⁸⁶ KOCOURKOVÁ, Květoslava. Historie SOKA Teplice. *Státní oblastní archiv v Litoměřicích* [online]. [cit. 2023-08-07]. Dostupné z: <https://www.soalitomeric.cz/historie-soka-teplice/>

⁵⁸⁷ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 20, sign. 392, kart. 12

⁵⁸⁸ Vývoj muzea v l. 1945-1972. In: BUDINSKÁ, Jitka. *Dějiny teplického muzea 1897-1972*.

Teplice: Oblastní vlastivědné muzeum Teplice, 1972, s. 45.

⁵⁸⁹ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 44., sign. 891, kart. 24

dle Pavlíka složitější kvůli překrucování faktů Němci.⁵⁹⁰ Zástupci se na sjezdech také mohli usnášet na různých resolucích. Na krajské pracovní konferenci muzejních, archivních a vlastivědných pracovníků konané v roce 1950 v Teplicích požadovali například větší decentralizaci kulturní práce.⁵⁹¹ Současně se konaly i pracovní porady pouze archivářů, jejichž cílem bylo zejména předat informace a poučit menší archivy krajským archivářem.⁵⁹²

Krajský archivář z Litoměřic upozorňoval na první pracovní poradě archivářů Ústeckého kraje v roce 1951 mimo jiné například na posílení spolupráce archivů s dalšími institucemi a se společnostmi. V jeho argumentaci měly tak archivy spolupracovat s univerzitami a umožňovat tak studentům lepší přístup k archiváliím při psaní závěrečných prací. Archiváři měli dále přednášet o historii na socialistické akademii a měli také propagovat svou práci v místních novinách *Průboj*,⁵⁹³ což zapadá do tehdejší koncepce osvěty obyvatelstva. Vzorovým příkladem archivního pracovníka, jenž plně naplnil předpoklad stát se kulturní osobností, byl teplický okresní archivář Přemysl Peer, který vedl i pár veřejných přednášek o historii různých teplických míst a o kulturních památkách například o dějinách Zámeckého náměstí.⁵⁹⁴ Na krajské konferenci archivních pracovníků v roce 1951 byla také volena užší komise archivářů z různě velkých archivů, která vypracovávala plán práce na další rok. Členem komise byl i teplický archivář.⁵⁹⁵

Kromě běžné archivní práce jako byla skartace, inventarizace, připravování výpisků ze starých dokumentů, se archiv jako instituce také snažil i o veřejnou osvětovou činnost, pomocí které měl popularizovat historii. Z aktivit archivu tudíž vychází domněnka, že se instituce měla osvětovou prací zapojovat do kulturní scény a pomocí šíření poznání o dějinách Teplic by tak mohla kultivovat identitu a paměť místa, jež byla obzvlášť v exponovaném regionu, jakým byl pro tehdejší politiky Ústecký kraj, velmi potřebná. Archiváři byli vyzýváni k popularizaci historie a šíření osvěty mezi občany v článku místního tisku. Odborní pracovníci měli dle článku seznamovat zejména s nedávnou historií a zprostředkovávat dokumenty reflektující zejména osvobození a rok 1948. „Historie však není jen

---

⁵⁹⁰ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 20, sign. 392, kart. 12

⁵⁹¹ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 20, sign. 392, kart. 12

⁵⁹² SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 44., sign. 891, kart. 24

⁵⁹³ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 44., sign. 891, kart. 24

⁵⁹⁴ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1137, sign. 371, kart. 274

⁵⁹⁵ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 44, sign. 891, kart. 24

husitství a dějiny dělnického hnutí, ale do historie patří i slavné osvobození naší vlasti. V souvislosti s tím musíme konstatovat, že při průzkumu, který jsme provedli, jsme shledali, že většina dokladů z tohoto slavného období již není. Neméně slavné období je jistě rok 1945 a únorové události. I zde bylo mnoho dokladů o tom také většinou ztraceno a zničeno.⁵⁹⁶ Na referátu v tisku je zajímavé vybídnutí archivářů k odstupu bádání o dělnickém hnutí, protože výstava dějin dělnického hnutí se konala v muzeu v průběhu 50. let⁵⁹⁷ a byla rovněž propagovaná v tisku v období 50. let na Teplicku.

Ze zprávy o činnosti archivu se dozvídáme, že se instituce podílela na člancích v novinách Směr popisujících historii jednotlivých míst.⁵⁹⁸ Archiváři se také v rámci popularizační činnosti podíleli na vydávání brožur o dějinách Teplic, kterých bylo v Teplicích jako lázeňském městě potřeba, ale zároveň město trpělo absencí moderního českého populárně naučného nebo odborného zpracování jeho dějin, které by seznamovalo nejen lázeňské hosty s místem jejich pobytu.⁵⁹⁹ Další činností rozvíjenou archivem bylo pořádání přednášek a spolupráce s organizacemi sdružujícími historické nadšence z řad odborné i neodborné veřejnosti jako byl například Vlastivědný kroužek Krajského muzea v Teplicích.⁶⁰⁰

Ministerstvo informací a osvěty po roce 1948 dávalo důraz na obnovení kronikářství, protože na počátku 50. let stále mnoho obcí nevedlo pamětní knihy, měly dle nařízení ministerstva povinnost všechny národní výbory do konce roku 1951 zřídit kroniku.⁶⁰¹ Jednalo se o činnost, která byla velmi často spjata s místním archivem. Zástupce ministerstva informací a osvěty referoval na krajské konferenci muzejních, archivních a vlastivědných pracovníků v Teplicích v roce 1950 o kronikářství. Z jeho řeči vyplývá, že si ministerstvo uvědomovalo potřebu vzdělávat uvědomělé občany k práci kronikářů, proto organizovalo různé

---

⁵⁹⁶ MACEK. Seznamovat občany s dějinami kraje. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. 1955, 7(10), 5. ISSN 1804-5782.

⁵⁹⁷ Příloha. In: BUDINSKÁ, Jitka. *Dějiny teplického muzea 1897-1972*. Teplice: Oblastní vlastivědné muzeum Teplice, 1972, s. 91-92.

⁵⁹⁸ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv.č. 1130, sign. 355, kart. 274

⁵⁹⁹ Přemysl Peer. *Regionální knihovna Teplice* [online]. [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://www.knihovna-teplice.cz/osobnosti/peer-premysl/>

⁶⁰⁰ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv.č. 1130, sign. 355, kart. 274

⁶⁰¹ SOKA Teplice, fond Dr Přemysl Peer, inv. č. 47, kart. 3, Dokument ONV, referát IV. knihovnictví – Teplice Všem vedoucím pamětních knih okresu Teplice.

kronikářské kurzy a podporovalo vznik rubrik o vedení pamětních knih v osvětových časopisech.⁶⁰²

Dle ministerstva informací a osvěty neměly kroniky pouze popisovat události v obci, nýbrž měly sloužit jako pomocníci na cestě k socialismu, proto ministerstvo apelovalo na spolupráci kronikářů s masovými organizacemi, průmyslovými podniky a s JZD.⁶⁰³ S podobnou argumentací vyzýval článek v místním tisku k zřizování kronik, dle něhož „dříve kroniky byly často vedeny v maloměšťáckém duchu, plném líbivých nacionálních frází, ale pravý život našeho lidu, jeho potřeby a úsilí o vymanění se ze jha kapitalistického zřízení v těchto kronikách zachycen nebyl.“⁶⁰⁴ Důraz byl dán dle tehdejší politické reprezentace zejména na zdokumentování dynamických let od května 1945 a zejména po roce 1948. Všechny obce měly tudíž povinnost opatřit zápisy od konce války do roku 1950.⁶⁰⁵ Nové poúnorové kroniky měly být dle použité formulace psány jako ponaučení pro budoucí generace. „Říkejte lidem pravdu, ale říkejte ji svými zápisy i těm, kteří přijdou po nás, neboť jak jinak se dozví naši vnukové pravdu o budovatelském úsilí jejich obce, o všech snahách a práci konané právě pro ně než právě ze stránek kroniky,“⁶⁰⁶ tímto způsobem byly vysvětlovány nové úkoly obecních kronikářů, jež byly projednány na sjezdu zástupců okresů Ústeckého kraje v roce 1950 v Teplicích. Kronikáři se měli zaměřit na práci lidí a život obce. Mohli také zpětně například sepisovat pamětní knihy pomocí rozhovorů s místním obyvatelstvem.⁶⁰⁷

Teplice měly velmi dlouhou kronikářskou tradici a mohly se pyšnit starými zachovalými pamětními knihami.⁶⁰⁸ Na tradici v poválečném a poúnorovém období navázal Karel Bursa.⁶⁰⁹ Vedením teplické kroniky se dále věnoval Dr. Přemysl Peer.⁶¹⁰ Jako vzorová kronika okresu byla vyzdvihována pamětní kniha Františka Cajthamla Liberté, kterému se v období první republiky podařilo sepsat kroniky pro

---

⁶⁰² SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 20, sign. 392, kart. 12

⁶⁰³ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 20, sign. 392, kart. 12

⁶⁰⁴ NEJMANN, Václav. Nové úkoly obecních kronikářů. Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje. Ústí nad Labem, 1950, 2(52). ISSN 1804-5782.

⁶⁰⁵ Tamtéž.

⁶⁰⁶ Tamtéž.

⁶⁰⁷ Tamtéž.

⁶⁰⁸ SOKA Teplice, fond Dr. Přemysl Peer, inv. č. 47, kart. 3, Zpráva o stavu obecních kronik v teplickém okresu.

⁶⁰⁹ SOKA Teplice, fond Dr. Přemysl Peer, inv. č. 47, kart. 3, Zpráva o stavu obecních kronik v teplickém okresu.

⁶¹⁰ Přemysl Peer. *Regionální knihovna Teplice* [online]. [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://www.knihovna-teplice.cz/osobnosti/peer-premysl/>

hned několik obcí na Teplicku. Cajthamlovým dílem se měli noví obecní kronikáři inspirovat k zaznamenávání dějin svých bydlíšť.⁶¹¹

Okresním archivářem se stal Dr. Přemysl Peer, který zjišťoval a následně informoval ONV Teplice o stavu kronik v okrese. Dle Peerových zpráv o stavu obecních kronik se okres potýkal s nedostatečným počtem pamětních knih. Stav odůvodňoval hlavně stále nedostatečně srostlým nově příchozím obyvatelstvem k jejich novému domovu v pohraničí. Ze špatné situace vinil i MNV, který se neměl dostatečně starat o finanční zaopatření kronikářů a jejich práci dle Peerových slov někdy dokonce považoval za zbytečný luxus. Okresní kronikář navrhoval několik řešení, která by mohla kronikářství na Teplicku pomoci, například chtěl, aby kronikářem byli povinně ustavováni místní učitelé nebo jiné osoby, které mají k obci již vypěstovaný vztah. Kronikářům bylo také doporučeno, aby se vzdělávali ve své práci pomocí četby kronikářských příruček. Další doporučení již nebylo adresováno kronikářům, nýbrž úřadům s požadavkem na hmotné zajištění kronikářů a na propojení kronikářů s místními kulturními institucemi, které měly doplňovat kroniku obrazovým materiálem, například měly poskytovat kronikářům plakáty nebo pozvánky na akce.⁶¹²

4.6.1 Dr. Přemysl Peer

Popularizátorem historie a aktivním kulturním teplickým pracovníkem se v poúnorovém období stal Dr. Přemysl Peer. Peer spojil svou profesní dráhu s teplickým kulturním životem již od mládí. Po vystudování doktorátu na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v roce 1949 začal pracovat jako správce městského archivu v Teplicích. Po několika letech se také stal okresním archivářem.⁶¹³

Jeho kariéra není spjata pouze s archivem, ale i s muzeem. Správa v muzeu se značně zkomplikovala po odchodu vedoucího Talaváni v roce 1949, proto bylo muzeum nuceno ustavit na dobu jednoho roku komisi, která řídila a organizovala práci instituce, jejímž členem se stal i Dr. Peer. O rok později rozhodlo MNV

---

⁶¹¹ SOKA Teplice, fond Dr. Přemysl Peer, inv. č. 47, kart. 3, Zpráva o stavu obecních kronik v teplickém okrese.

⁶¹² SOKA Teplice, fond Dr. Přemysl Peer, inv. č. 47, kart. 3, Teplický okres stav obecních kronik dle zjištění v r. 1957 1. pololetí.

⁶¹³ Přemysl Peer. *Regionální knihovna Teplice* [online]. [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://www.knihovna-teplice.cz/osobnosti/peer-premysl/>

Teplice pověřit Dr. Peera správou celého muzea, avšak velké pravomoci byly dále shromážděvané v rukách správního výboru, jenž v muzeu působil jako poradní orgán vedoucího Peera. V následujícím roce ale Dr. Peer odchází z muzea z důvodu převedení muzea pod správu KNV a po oddělení archivu.⁶¹⁴ Nadále působil jako pracovník archivu, avšak v dalších letech ho pojily s muzeem spíše dílčí spory.⁶¹⁵ V pozdějších letech přes svůj odchod z muzea využíval své odbornosti a pomáhal Karlovi Bursovi s jeho nepříliš zdařilou správou muzejní knihovny.⁶¹⁶

Dr. Peer nešířil osvětu mezi spoluobčany pouze pomocí přednášek,⁶¹⁷ vedle nich byl i poměrně publikačně činný. Podílel se na mnoha publikacích a brožurách o teplických dějinách. V roce 1960 vydal například společně s Bervicem a Vařekou knihu *Kulturní památky Teplicka*. Za jeho nejznámější a nejucelenější dílo můžeme považovat publikaci *Dějiny Teplicka do roku 1848*.⁶¹⁸ Některé jeho práce se bohužel nepodařilo vydat, přesto je možné do nich nahlédnout v jemu věnovanému fondu.⁶¹⁹ Dr. Peer nepomáhal rozvoji teplického kulturního dění pouze svou přednáškovou a archivní prací, spolupodílel se na přímém rozhodování o teplické kultuře v rámci osvětové komise MNV Teplice, kde působil několik let jako aktivista.⁶²⁰

Podle jeho konceptu dokumentu o rozvoji kultury a osvěty v Teplicích spojoval potřebu pozvednutí teplické kulturní scény s vyššími nároky na kulturní vyžití v lázeňských městech, mezi které se Teplice řadily. Pomocí zkoumání teplické historie se snažil najít zákonitosti mezi kulturou a lázněmi, které platily po staletí, a jež by měly být uplatňovány a aktivně prosazovány v oblasti kultury a teplického společenského života i v 50. letech. Mezi jednu z těchto zákonitostí považoval čistotu města, jež je dle Peera součástí kultury obyvatel a město by o její pozvednutí mělo řádně pečovat. Dále by dle jeho zprávy prospělo zvýšení

---

⁶¹⁴ Vývoj muzea v l. 1945-1972. In: BUDINSKÁ, Jitka. *Dějiny teplického muzea: 1897-1972*. Teplice: Oblastní vlastivědné muzeum Teplice, 1972, s. 45.

⁶¹⁵ SOKA Teplice, fond Dr. Přemysl Peer, inv.č. 46, kart. 3., Dodatek k údajům o archivu MNV Teplice.

⁶¹⁶ SOKA Teplice, fond Dr. Přemysl Peer, inv. č. 50, kart. 3., Zápis ze schůze stálé osvětové komise MNV ze dne 23. července 1959.

⁶¹⁷ SOKA Teplice, fond ONV Teplice, inv. č. 1137, sign. 371 kart. 274.

⁶¹⁸ Přemysl Peer. *Regionální knihovna Teplice* [online]. [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://www.knihovna-teplice.cz/osobnosti/peer-premysl/>

⁶¹⁹ Uloženy ve fondu SOKA Teplice, fond Dr. Přemysl Peer.

⁶²⁰ SOKA Teplice, fond Dr. Přemysl Peer, inv.č. 50, kart. 3, Zpráva o činnosti osvětové komise MNV od voleb r. 1957-r. 1960.

povědomí o dějinách města mezi občany a lázeňské hosty. Dr. Peer se velmi věnoval historiografii města a podával zevrubné zprávy o stavu dosud napsaných publikací o dějinách Teplic. Další zákonitostí byla nutná finanční a stavební podpora kulturních organizací, zde Peer město s ohledem na minulost kritizuje, že dříve úřady o tyto dva aspekty lépe dbaly. Upozorňoval na lepší organizaci a kooperaci jednotlivých kulturních podniků s ohledem na podfinancování kultury v Ústeckém kraji, která ovšem nemá znamenat velké zbyrokratizování kultury. Podle Peera právě dodržování těchto zásad způsobilo dřívější slávu a oblibu teplických lázní.⁶²¹

Působení Dr. Peera jako kulturního a vlastivědného pracovníka prospívalo růstu povědomí o dějinách Teplic. Zároveň ve své zprávě dokázal formulovat a vystihnout problémy, které město ve sféře jeho působení sužovaly. Na jeho životě je také možné demonstrovat trend typický pro část kulturních a vlastivědných pracovníků na Teplicku, čímž byl jejich velmi nízký věk, v němž se zapojovali do městského dění, a kdy byli dosazováni do poměrně vysokých funkcí.

Když byl doktor Peer pověřen správou archivu a muzea, bylo mu kolem pouhých 30 let. Archeolog Váňa, který Peera na pozici nahradil, byl ještě mladší. I Váňovo následovníkovi na pozici ředitele Suchevičovi bylo v době přejímání funkce kolem 30 let. S podobným trendem se můžeme setkat i u dalších institucí, jako byl například orchestr, jehož ředitel patřil do stejné generace a Milošovi Sedmidubskému, který se zasadil o založení orchestru, nebylo v době podání návrhu na MNV o zřízení ani 25 let. Stejně tak se ředitelem divadla po konci druhé světové války stal Tadeáš Šeřínský, kterému také nebylo ani 30 let, když začal řídit teplickou divadelní scénu. Kultura v Teplicích tak byla v některých případech spjata s muži jedné generace. Situace byla vzhledem k poválečným letům a pohraniční poloze Teplic, kde pár let před obnovením institucí probíhal odsun německého obyvatelstva, pochopitelná.

---

⁶²¹ SOKA Teplice, fond Dr. Přemysl Peer, inv.č. 43, kart. 3, Dokument o rozvoji kultury a osvěty v Teplicích jako lázeňského města (koncept).

4.7 Muzeum

Kulturní institucí, která se dokázala po konci 2. světové války obnovit a zahájila svou činnost, se stalo teplické muzeum. Teplickému muzeu se současně pomocí získání krajského statusu podařilo svým významem vykročit i mimo teplický okres, a tím mohlo nejen spoluutvářet, ale i koordinovat celokrajskou kulturu v muzejní oblasti.

U činnosti muzea se rovněž mělo projevit specifikum jeho pohraniční polohy. Během sjezdů muzejních pracovníků se totiž ve sledovaném časové úseku diskutovaly odlišnosti vnitrozemních a pohraničních muzeí a s tím spojené role, jež jim byly přisuzovány. Muzea ležící v pohraničí, v regionu zasaženým dynamickou demografickou proměnou, tak měla současně plnit jak například funkci paměťotvornou, tak identitotvornou.

4.7.1 Historie muzea od založení do konce 50. let

Kulturní institucí, které se podařilo svým významem v 50. letech vykročit i mimo teplický okres, se stalo muzeum. Historie teplického muzea sahá do roku 1894, kdy se Reginald Czermak zasadil o založení Muzejní společnosti.⁶²² Program činnosti muzea artikulovala Muzejní společnost v přímé návaznosti na charakter teplického regionu, kde v období fungování Muzejní společnosti docházelo k intenzivní industrializaci Teplicka, proto mezi hlavní úkoly muzea patřilo odkrývání a zachraňování archeologických památek z hnědouhelných dolů nebo například zvyšování úrovně a vystavování výrobků z oblastně dominujícího sklářského a keramického průmyslu.⁶²³ Hlavní fond muzea tvořila sbírka A. H. Fassla, kterou se podařilo Muzejní společnosti odkoupit a zpřístupnit veřejnosti.⁶²⁴ Na přelomu století se sbírka muzea dále rozšířila o archeologické předměty nabitě jejím dalším správcem Robertem rytířem z Weinzierlů. Za jednoho z nejvýznamnějších pracovníků muzea 1. pol. 20. století můžeme považovat Rudolfa Christena, který spojil svou profesní dráhu s teplickým muzeem na 37 let a v muzeu pracoval až do své smrti v průběhu 2. světové války. Muzejní práci se dále věnovali například

---

⁶²² Historie teplického muzea. In: PEER, Přemysl. *Vlastivědné muzeum v Teplicích: průvodce po sbírkách a historie*. Teplice, 1959. ISBN (Brož.).

⁶²³ Historie teplického muzea. *Regionální muzeum v Teplicích* [online]. [cit. 2023-04-21].

Dostupné z: <https://zamek-teplice.cz/cz/z-historie>

⁶²⁴ Tamtéž.

profesor gymnázia Robert Knott nebo pensionovaný farář Karafiát. Do roku 1939 řídil 10 let muzeum z pozice kustoda architekt Vilém Pleyer.⁶²⁵

Po vypuknutí 2. světové války se Muzejní společnost stejně jako všechny podobné společnosti na území Sudet připojila k říšskému muzejnímu svazu. Úřady se dále snažily převést muzea z muzejních společností do vlastnictví obcí, aby tak omezily veřejnou činnost muzeí, která dle jejich předpokladu měla být tak méně intenzivní, než kdyby byla vykonávána dobrovolnými členy nadšenými pro činnost a správu muzea. V únoru 1940 se tudíž vlastníkem muzea stává obec. Do funkce teplického kulturního referenta a ředitele muzea byl ve stejném roce jmenován Dr. Werner Stössel, člen SS a NSDAP, který se kvůli svému narukování do války řízením muzea zabýval spíše pouze oficiálně. Muzejní společnost fungovala až do roku 1941, kdy její činnost nahradil nově založený muzejní spolek. Do řízení spolku a muzea se zapojil zejména Dr. Wanie, který měl na starosti převedení muzea pod obec a rovněž sepsal podle německého vzoru stanovky muzejního spolku. Personální kontinuita muzejního spolku s předchozí Muzejní společností nebyla zcela zachována kvůli odstoupení z funkce dlouholetého předsedy Muzejní společnosti Ernsta Waltera. Spolek od roku 1943 vedl Dr. Wanie. Mezi členy muzejního spolku se řadili osobnosti profesně vykonávající vysoké funkce na Teplicku. Shromáždění spolku se tak účastnil například starosta nebo vedoucí úřadu starosty Teplic.⁶²⁶

Období 2. světové války znamenalo pro muzeum zejména dobu finančního živoření. Muzeum bylo finančně závislé na členských příspěvcích a na občasných drobných podporách. Kromě změny financování a organizace muzea se během války proměnila i jeho veřejná funkce. Muzeum mělo šířit myšlenky spjaté s německým, proto se v období války v muzeu konalo několik tendenčních a ideologických výstav. Jednalo se například o výstavy prezentující Hitlerjugend, rasovou politiku nebo německé vojsko. Muzeum se také využívalo k pořádání politických přednášek a filmových představení zaštitěných organizací Deutsche Arbeitsfront. Jasně formulovanému muzejnímu programu, který měl muzeum představit jako centrum kultury ovšem značně tendenční a propagandistické, se vymykaly výstavy Krásné město a Staré Teplice. Po smrti Rudolfa Christena v roce

---

⁶²⁵ Historie teplického muzea. In: PEER, Přemysl. *Vlastivědné muzeum v Teplicích: průvodce po sbírkách a historii*. Teplice, 1959. ISBN (Brož.).

⁶²⁶ Muzeum v letech 1938-1945. In: BUDINSKÁ, Jitka. *Dějiny teplického muzea: 1897-1972*. Teplice: Oblastní vlastivědné muzeum Teplice, 1972, s. 39-41.

1943 však dochází k velké stagnaci aktivity muzea. Vrchol útlumu práce nastal v roce 1944, kdy bylo nařízeno uzavřít veškerá muzea, v nichž se mělo dále dbát pouze o zajištění sbírek. V Teplicích se rozhodlo kvůli nebezpečí zničení přesunout sbírky do trezorů spořitelny a do protiletectkých krytů v muzeu.⁶²⁷ Poslední správkyň muzea se stala vdova po Dr. Stösslovi, která ale v roce 1945 Teplice opustila a instituce tudíž zůstala pouze pod dozorem zřízence Dicka.⁶²⁸

Po ukončení 2. světové války bylo potřebné zajistit zabezpečení muzeí a podobných kulturních institucí v pohraničí. Úkol vykonával sekretariát pro záchranu památek při ZNV v Praze. Zároveň Národní muzeum převzalo dozor nad muzei v pohraničí. Karel Bursa se stal v červnu prvním jmenovaným úředníkem muzea. V muzeu dále působil architekt Hradil, hned po skončení války ještě v Teplicích zůstává zřízenc Dick, který ale v roce 1945 odchází do Německa, dále v muzeu vypomáhal Anton Schreinert. V roce 1945 tak muzeum zápasilo s fluktuací pracovních sil. Po odchodu německých pracovníků opustil muzeum i prof. Emil Mottl, jehož odchod je spjat s transportem sociálních demokratů z pohraničí. V září 1945 převzala správu muzea místní správní komise, která dosadila na pozici odborného vedoucího úředníka Josefa Štrosse a Stanislava Zachata pověřila správou muzea. Po převzetí do české správy provedli kontrolu muzea Dr. Neústupný a Dr. Tuček, pověřenci ZNV pro muzea v pohraničí, kteří prohlédli budovu muzea a ověřili stav sbírek.⁶²⁹

Po převzetí správy věnovali zaměstnanci muzea pracovní úsilí zejména záchraně sbírek. Muzejní fond během války utrpěl svým uložením v protiletectkých krytech, které nenabízely vhodné klimatické podmínky pro starý muzejní materiál, proto bylo mnoho muzejního materiálu poničeno a zasaženo plísní. Během roku 1945 se prvotním cílem muzea stalo jeho samotné vyklizení a přenesení materiálu a následná péče o muzejní fond. Pracovní úkoly muzea a zejména inventarizaci fondu komplikoval odchod pracovníků německé národnosti Neumanna a Schreitnerta. Po jejich odchodu muzeum trpělo nedostatkem pracovníků, kteří by mohli jejich absenci plně nahradit. Dalším důležitým úkolem bylo vytvoření

---

⁶²⁷ Muzeum v letech 1938-1945. In: BUDINSKÁ, Jitka. *Dějiny teplického muzea: 1897-1972*. Teplice: Oblastní vlastivědné muzeum Teplice, 1972, s. 39-41.

⁶²⁸ Historie teplického muzea. In: PEER, Přemysl. *Vlastivědné muzeum v Teplicích: průvodce po sbírkách a historii*. Teplice, 1959. ISBN (Brož.).

⁶²⁹ Vývoj muzeum v letech 1945-1972. In: BUDINSKÁ, Jitka. *Dějiny teplického muzea: 1897-1972*. Teplice: Oblastní vlastivědné muzeum Teplice, 1972, s. 42-43.

českého katalogu zejména k „Teplickému archivu,“ Teplicianě,⁶³⁰ který dosud existoval pouze v německém jazyce.⁶³¹ Pozornost muzea byla dále věnovaná konfiskátům po Němcích, proto před jejich odsunutím zajišťovali zaměstnanci muzea Hradil a Bursa soukromé sbírky v bytech a depozitářích německého obyvatelstva žijícího na Teplicku.⁶³² Do roku 1947 tak zaměstnanci muzea svázeli z německého majetku knihy a předměty umělecké hodnoty do muzea. Ze zkonfiskovaných knih byla následně sestavena muzejní knihovna. Velká část zabavených předmětů putovala do pražských muzeí nebo byla prodána v dražbě Fondu národní obnovy.⁶³³

Kvůli nevyhovujícím a nedostatečně rozlehlym prostorům muzea úřady rozhodly přemístit muzeum ze Školní ulice do budovy zámku. Zámek byl spravován jako konfiskát po šlechtické rodině Clary-Aldringen Národním pozemkovým fondem. Po 2. světové válce rozlehlé prostory zámku sloužily jako byty, štáb sovětské armády a dále jako sklady Národní kulturní komise.⁶³⁴ Právě na Národní kulturní komisi si MNV po rozhodnutí o přesunutí muzea na zámek stěžovalo ohledně jejího nevhodného až poškozujícího počínání s majetkem uloženým v Teplicích. Dle MNV Teplice měla Národní kulturní komise poničit zkonfiskovaný zámecký inventář. Ze zámku měla odvézt některé vzácné umělecké předměty. Část zámeckého inventáře byl současně Národní kulturní komisí předán Umělecko-průmyslovému muzeu, Národní galerii nebo například Náprstkovu muzeu. Odvezení předmětů vzácné hodnoty do Prahy snižovalo hodnotu inventáře muzea, proto MNV požadovalo navrácení alespoň předmětů, které zobrazují nebo jsou spjaty s Teplicemi a mohly by tak sloužit teplickému obyvatelstvu. MNV rovněž argumentovalo, že pohraniční kultura je často pro svůj stav zlehčovaná, avšak ne za všechny problémy můžou úřady v pohraničí, příkladem poškozování je proto například odvoz významných konfiskátů z pohraničí. Zároveň dle MNV přemístění

---

⁶³⁰ Blíže se „Teplickému archivu“ neboli Teplicianě věnuje kapitola o archivu.

⁶³¹ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 47, sign. 97 kart. 24

⁶³² Vývoj muzeum v letech 1945-1972. In: BUDINSKÁ, Jitka. *Dějiny teplického muzea*. Teplice: Oblastní vlastivědné muzeum Teplice, 1972, s. 42.

⁶³³ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 47, sign. 97 kart. 24

⁶³⁴ Vývoj muzeum v letech 1945-1972. In: BUDINSKÁ, Jitka. *Dějiny teplického muzea*. Teplice: Oblastní vlastivědné muzeum Teplice, 1972, s. 43.

předmětů spjatých s regionem ztěžuje budování muzea například pro nově příchozí obyvatelstvo.⁶³⁵

Městské muzeum začalo v nové budově fungovat 2. května 1947. Před zpřístupněním muzea veřejnosti bylo nutné nejprve upravit výstavní sál a další muzejní prostory, proto zahájilo muzeum svou výstavní činnost až 15. září 1947, kdy se muzeum poprvé otevřelo po 2. světové válce veřejnosti výstavou Teplice v minulosti.⁶³⁶ Výstavu připravili odborníci z umělecko-historického oddělení a jednalo se grafiky znázorňující Teplice v průběhu let.⁶³⁷ Výběr tématu a zpracování první výstavy vystihoval jeden z klíčových cílů muzea jako pohraniční kulturní instituce v místě centra migrační vlny, proto instalace měla „přiblížit namnoze novému obyvatelstvu nové prostředí jejich života skrze pozvání minulosti a přispět tak manifestačně k budovatelskému dílu v českém pohraničí.“⁶³⁸ Instalace byla přístupná veřejnosti do konce listopadu a navštívilo ji přes 2 tisíce osob, oblíbená byla zejména u školní mládeže.⁶³⁹

Problémem, který ztěžoval veřejnou funkci muzea, se stala samotná zámecká budova, jejíž správa vyžadovala stavební opravy a zároveň kvůli nedostatku tepla na zámku se muselo přistoupit k uzavření muzea veřejnosti v období zimních měsíců.⁶⁴⁰ Přes nepřízeň pracovních podmínek ve starých zámeckých budovách se muzeu dařilo rozšiřovat pracovní kolektiv. V květnu 1947 začal muzeum vést PhC. Stanislav Talaváňa, jemuž se podařilo zvýšit stav zaměstnanců na 12. Do muzea nastoupil například akad. sochař Václav Kyselka, akad. malíř Antonín Lábr, Dr. Zdeněk Váňa, Dr. Jirsík nebo prof. Láska.⁶⁴¹

Po únorových událostech roku 1948 došlo ke změně v odborné práci muzea, která byla značně ideologizovaná. Ideologizaci nepodlehla pouze odborná činnost, ale i například pojmenování nově otevřené výstavní síně po tehdejšímu prezidentovi

---

⁶³⁵ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv.č. 2, sign. 2, kart. 2

⁶³⁶ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 47, sign. 97, kart. 24

⁶³⁷ Vývoj muzea od založení muzejní společnosti do roku 1987. In: BUDINSKÁ, Jitka. *90 let muzejní práce v Teplicích 1897-1987*. Teplice: Krajské muzeum, 1987, s. 13.

⁶³⁸ Tamtéž.

⁶³⁹ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 47, sign. 97, kart. 24

⁶⁴⁰ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 47, sign. 97, kart. 24

⁶⁴¹ Vývoj muzeum v letech 1945-1972. In: BUDINSKÁ, Jitka. *Dějiny teplického muzea: 1897-1972*. Teplice: Oblastní vlastivědné muzeum Teplice, 1972, s. 43-44.

K. Gottwaldovi.⁶⁴² Následujících pár let bylo i z hlediska zaměstnanců a vedení muzea značně dynamických. V roce 1949 se správcem muzejní knihovny stává Dr. Přemysl Peer, který vystřídal Karla Bursu. Rovněž odchází Stanislav Talaváňa, který je na krátkou dobu nahrazen Bedřichem Petrlíkem. Kvůli absenci řádného vedení muzea vznikla komise, jež ho měla za úkol spravovat, než se situace vyřeší. Členy řídicí komise byli jmenováni vedoucí oddělení, zástupce závodní organizace KSČ, ostatní zaměstnanci a kulturní referent MNV. Vedoucí postavení měl v rámci komise Dr. Přemysl Peer, který ale po ročním fungování komise odstupuje ze své funkce, protože dochází ke zřízení Krajského muzea v Teplicích. Změnou statutu muzea se od instituce oddělil archiv, jehož vedením se ujal rezignovaný Dr. Přemysl Peer. Vedoucím muzea se stal Dr. Zdeněk Váňa,⁶⁴³ jehož nahradil Dr. Suchevič,⁶⁴⁴ který ale pro své povýšení na pozici krajského referenta KNV ředitelství za nedlouho opouští a místo je obsazeno Dr. Zachatem.⁶⁴⁵

S povýšením muzea na krajskou úroveň, zisku statusu krajského muzea a s jeho převedením pod správu KNV se proměnila funkce a poměr muzea k dalším podobným institucím nižší instance v Ústeckém kraji. Od roku 1951 muzeum získává pozici koordinátora v rámci kraje a zprostředkovává výměnu informací mezi muzei. Zároveň se Teplice staly patronem nad sbírkami, které neměly řádně určeného správce. Okresní muzea se také mohla obracet na KMT ohledně pomoci s restaurací některých exponátů. Povinností Teplic bylo také vést souhrnnou kartotéku archeologických nálezů z celého kraje.⁶⁴⁶

Z pozice krajského muzea převzaly Teplice pod svou záštitu v 50. letech další dvě menší muzea. Jednalo se o muzeum v Libochovicích a v Krupce. V libochovickém zámku sídlilo muzeum místního rodáka a fyziologa Jana Evangelisty Purkyně, jež se stalo v roce 1956 pobočkou teplického muzea.⁶⁴⁷ Druhá pobočka se nacházela v Krupce a Teplice měly v plánu věnovat expozici muzea historii města a cínařské výrobě. Pobočka měla sloužit jako doplněk vlastivědné výchovy žactva, jimž měla

---

⁶⁴² Krajské muzeum. In: KILIÁN, Jan. *Teplice*. Praha: Lidové noviny, 2015, s. 343. ISBN 978-80-7422-339-6.

⁶⁴³ Vývoj muzeum v letech 1945-1972. In: BUDINSKÁ, Jitka. *Dějiny teplického muzea: 1897-1972*. Teplice: Oblastní vlastivědné muzeum Teplice, 1972, s. 45.

⁶⁴⁴ Tamtéž, s. 47.

⁶⁴⁵ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 4, sign. 5, kart. 4.

⁶⁴⁶ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 2, sign. 2, kart. 2

⁶⁴⁷ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 19, sign. 391, kart. 11

instruktivně představit jedno z dříve dominujících regionálních řemesel. Do sestavování expozice se měli žáci rovněž aktivně zapojit, proto byli vyzýváni, aby sbírali cínové předměty a pomohli tak rozšiřovat místní fond.⁶⁴⁸

Kvůli správní reformě na přelomu 50. a 60. let muzeum v Teplicích přišlo o krajský status na úkor Liberce.⁶⁴⁹ S převedením na nižší národní výbor probíhala i restrikce zaměstnanců, muzeum utrpělo nízkým počtem pracovníků.⁶⁵⁰ Ke konci 50. let se dozvídáme i o návrhu na přebudování zaměření organizace na muzeum lázeňství, čemuž oponoval tehdejší ředitel Zachat, protože by se dle něho nesehnal pro sbírku materiál z celého kraje. Ve stejném archivním dokumentu se současně zmiňuje bohatost teplických archeologických sbírek, jež se svým rozsahem řadily po Národním muzeu na druhé místo.⁶⁵¹ Na začátku 60. let je muzeum opět převedeno pod správu KNV a působnost krajského muzea je geograficky rozdělena mezi Liberec a Teplice, pouze v oboru lázeňství mělo muzeum kompetence krajského muzea pro celý Severočeský kraj.⁶⁵²

Pro celonárodní vývoj muzejnictví byl klíčový rok 1959, kdy vychází Zákon o muzeích a galeriích 54/1959 Sb., který platil až do roku 2000.⁶⁵³ Ve stejný den vyšel i zákon 52/1959 Sb. Zákon o osvětové činnosti (osvětový zákon) a zákon 53/1959 Sb. Zákon o jednotné soustavě knihoven (knihovnický zákon). Zákon se zabýval typologií muzeí, rozlišoval mezi ústředními, krajskými, okresními a místními muzei. Zároveň dělil muzea dle zaměření na vlastivědná či specializovaná. Zákon rovněž upravoval působnost muzeí dle jejich typu v rámci muzejní sítě, speciální pozornost byla věnovaná Národní galerii a Národnímu muzeu, jež vzhledem ke svému postavení působily jako ústředí vědecké a metodické práce. Zákon se dále zabýval například vývozem sbírek do ciziny, řízením muzeí a galerií nebo kvalifikací pracovníků.⁶⁵⁴

---

⁶⁴⁸ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 47, sign. 97, kart. 24

⁶⁴⁹ Krajské muzeum. In: KILIÁN, Jan. *Teplice*. Praha: Lidové noviny, 2015, s. 343. ISBN 978-80-7422-339-6.

⁶⁵⁰ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 2, sign. 2, kart. 2

⁶⁵¹ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 4, sign. 5, kart. 4

⁶⁵² Krajské muzeum. In: KILIÁN, Jan. *Teplice*. Praha: Lidové noviny, 2015, s. 344. ISBN 978-80-7422-339-6.

⁶⁵³ Předpis 54/1959 Sb. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=54&r=1959>

⁶⁵⁴ Sbírka zákonů a Sbírka mezinárodních smluv. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=54/1959&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

Několik měsíců po zahájení platnosti zákona proběhla Celostátní konference pracovníků muzeí a galerií v Brně. Za hlavní cíl konference se považovalo vytyčení zásad dalšího rozvoje československého muzejnictví. Navrhovaný program ovšem převyšoval svými plány v některých oblastech reálné možnosti odvíjející se například od hospodářských možností státu.⁶⁵⁵

Za skutečný vzestup teplického muzea můžeme považovat až 60. léta, která jsou spojena s novou ředitelkou Zorou Zudovou, jež funkci přijala v roce 1959. Ředitelce se v průběhu let podařilo z muzea vybudovat kulturní centrum města. Ve výstavní síni, tak v období jejího ředitelování mohl návštěvník zhlédnout například výstavy moderních umělců Jana Koblasy a Mikuláše Medka. „Zlatá éra“ teplického muzea končí na počátku 70. let s odchodem Zory Zudové, jež je nahrazena Robertem Štaffou. Během období normalizace se opět velkým výzkumným tématem teplického muzea stávají dějiny dělnického hnutí, v čem se podobaly výzkumu 50. let, kdy se v muzeu konaly výstavy se stejným zaměřením.⁶⁵⁶

4.7.2 Teplická archeologie a oddělení muzea

Z plánů na rok 1949 se zmiňují oddělení prehistorické, umělecko-historické a přírodovědné.⁶⁵⁷ Později dle pracovního plánu KMT z roku 1953 mělo oddělení mineralogicko-geologické, pravěké, vlastivědné a přírodovědecké.⁶⁵⁸ V dokumentu z roku 1955 se rovněž mluví o čtyřech v názvu modifikovaných odděleních – mineralogicko-geologickém, archeologickém, umělecko-historickém a o oddělení rostlinstva a zvířectva.⁶⁵⁹ V dalších letech došlo k rozšíření na pět oddělení.⁶⁶⁰ Vedle oddělení se v budově nacházela také vědecká knihovna. V druhé polovině 50. let se tak podařilo dokončit čtyři expozice, které svou povahou vycházely ze zaměření muzejních oddělení. Jednalo se o mineralogicko-geologickou, zoologickou, pravěkou a kulturně-historickou expozici.⁶⁶¹

---

⁶⁵⁵ Proces postátnění a socializace československého muzejnictví. In: VLČEK, Václav. *K vývoji českého muzejnictví*. Praha: Národní technické muzeum, 1970, s. 39-40.

⁶⁵⁶ Krajské muzeum. In: KILIÁN, Jan. *Teplice*. Praha: Lidové noviny, 2015, s. 345. ISBN 978-80-7422-339-6.

⁶⁵⁷ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 2, sign. 2, kart. 2

⁶⁵⁸ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 2, sign. 2, kart. 2

⁶⁵⁹ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 2, sign. 2, kart. 2

⁶⁶⁰ *Odborná oddělení a sbírkové fondy* In: BUDINSKÁ, Jitka. *Dějiny teplického muzea: 1897-1972*. Teplice: Oblastní vlastivědné muzeum Teplice, 1972, s. 54.

⁶⁶¹ Historie teplického muzea. In: PEER, Přemysl. *Vlastivědné museum v Teplicích: průvodce po sbírkách a historii*. Teplice, 1959. ISBN (Brož.).

Vyvíjet bohatou činnost se dařilo velmi úspěšně v oblasti pravěku a archeologie. Práce v oddělení začala v říjnu 1947, i když zahájení činnosti oddělení bylo limitováno dokončováním vysokoškolského studia Dr. Váni, který oddělení vedl.⁶⁶² V roce 1947 se otevřela expozice o pravěku severozápadních Čech.⁶⁶³ O dva roky později měla možnost se teplická společnost seznámit s prací oddělení, když v sálu muzea zpřístupnilo novou expozici popisující pravěké období v Ústeckém kraji.⁶⁶⁴ Dr. Váňa v Teplicích navazoval na poměrně dobře zavedenou archeologickou tradici, kterou vytvořil jeden z předních badatelů R. Weinzierl.⁶⁶⁵

Fundus prehistorického oddělení byl považován za velmi bohatý a rozsáhlý, proto se do Teplic již na konci 40. let sjížděli někteří odborníci za účelem bádání předmětů z místních nalezišť. Za nejvýznamnější osobnost, jež studovala teplické sbírky, můžeme považovat slavného britského archeologa Gordona Childa, objevitele neolitu. Do teplických sbírek zavítal na exkurzi také archeologický seminář Univerzity Karlovy. Zaměstnanci rovněž navazovali čilé pracovní vztahy se Statním archeologickým ústavem v Praze, který se spolupodílel na archeologických výkopech v blízkosti Teplic. O úspěších teplické prehistorie se společnost mohla dozvědět ze stránek různých časopisů. Za zmínku stojí například anglicky psaná studie v časopise vydávaným organizací UNESCO.⁶⁶⁶ Samotnými výkopy a nalezišti se zabýval místní vědecký pracovník Peter Budinský, který ve své česko-německé publikaci *Příspěvky k pravěku Severozápadních Čech*⁶⁶⁷ popisuje archeologické výzkumy a objevy v letech 1947 až 1965.

Archeologické oddělení neslavilo úspěchy pouze ve výzkumu pravěku, naopak největší počín muzea se v 50. letech udál v odkrývání historie středověku. V roce 1953 zahájil vedoucí umělecko-historického oddělení a pozdější ředitel Sáva Suchevič průzkum samotné budovy zámku. Konkrétně se zaměřil na dokumentaci románského zdiva. Dr. Suchevičovi se podařilo pomocí odhalení starých apsid,

---

⁶⁶² SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 47, sign. 97, kart. 24

⁶⁶³ Prehistorické oddělení. In: BUDINSKÁ, Jitka. *Dějiny teplického muzea 1897-1972*. Teplice: Oblastní vlastivědné muzeum Teplice, 1972, s. 62.

⁶⁶⁴ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 47, sign. 97, kart. 24

⁶⁶⁵ BUDINSKÝ, Peter. *Příspěvky k pravěku severozápadních Čech: Výzkumy a objevy teplického muzea v letech 1947-1965*. Teplice: Oblastní vlastivědné muzeum, 1969, s. 4.

⁶⁶⁶ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 2, sign. 2, kart. 2

⁶⁶⁷ BUDINSKÝ, Peter. *Příspěvky k pravěku severozápadních Čech: výzkumy a objevy teplického muzea v letech 1947-1965*. Teplice: Oblastní vlastivědné muzeum, 1969.

krypty, chrámových lodí a pilířů lokalizovat původní klášter a baziliku.⁶⁶⁸ Instituce se po ročním bádání obrátila s žádostí o pomoc na Archeologický ústav v Praze, konkrétně na Dr. Hejnu. V prosbě o převzetí výkopů Dr. Hejnou dávalo muzeum důraz nejen na hodnotu samotného výkopu, ale zmiňovalo i vliv, jenž může mít zdařilý objev. „Výkopům přikládáme nejen uměleckou a historickou hodnotu, ale i důležitý moment ve výchově nového obyvatelstva severočeského pohraničí, které je nutno k jeho novým sídlům připoutat skutečnou a nestrojenou i obětavou láskou k pohraničnímu kraji jako k domovu.“⁶⁶⁹

Dr. Hejnovi se podařilo při výkopech narazit na ženský hrob, vzhledem k lokaci pohřbu se muselo jednat o mimořádně významnou osobu. Dle zpráv středověkých kronikářů Dalimila a Pulkavy byla v teplickém klášteře pohřbena jeho zakladatelka a současně manželka Vladislava II. Judita, proto Dr. Hejna ve svých člancích publikovaných k objevu nastínil možnost, že by pohřbená žena mohla být ztotožněna s Juditou Durynskou. Jednoznačná identifikace ostatků nebyla bohužel tehdejšími archeologickými metodami dle Miroslavy Blajerové, která kosti zkoumala, proveditelná. Pozdější expertízu pozůstatků provedl Emanuel Vlček, jenž dospěl k závěru, že lebku lze považovat za věrohodný ostatek Judity.⁶⁷⁰ Velikost objevu lze ukázat i na výročí Dr. Sucheviče, který se v tisku snažil prodat zdařilý nález teplické archeologie, když ho označil za „největší objev po nálezech ve Strahovském klášteře. Svým významem přesahuje hranice republiky.“⁶⁷¹ Kontext objevu byl v článku dáván do značně tendenčního a antiněmeckého výkladu dějin zámku a kláštera.⁶⁷²

Kromě výstavních, kancelářských a dalších prostor se v muzeu nacházela i vědecká muzejní knihovna, jež se bohužel během 50. let zcela nepodařilo naplnit svou

---

⁶⁶⁸ BUDINSKÁ, Jitka. Klášter benediktinek v Teplicích. In: OSTROVSKÁ, Sylvia, Jitka BUDINSKÁ a Emanuel VLČEK. *Návrat královny Judity: Rückkehr der Königin Judith: sborník vydáný k 50. výročí zahájení archeologického výzkumu, při kterém byly v Teplicích objeveny ostatky české královny Judity*. Teplice: Regionální muzeum v Teplicích, 2003, s. 30-34. ISBN 80-85321-37-8.

⁶⁶⁹ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 47, sign. 97, kart. 24

⁶⁷⁰ BUDINSKÁ, Jitka. Klášter benediktinek v Teplicích. In: OSTROVSKÁ, Sylvia, Jitka BUDINSKÁ a Emanuel VLČEK. *Návrat královny Judity: Rückkehr der Königin Judith: sborník vydáný k 50. výročí zahájení archeologického výzkumu, při kterém byly v Teplicích objeveny ostatky české královny Judity*. Teplice: Regionální muzeum v Teplicích, 2003, s. 30-34. ISBN 80-85321-37-8

⁶⁷¹ HRUŠKA. Nález vzácné historické památky v Teplicích. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Ústí nad Labem, 1954, 6(45). ISSN 1804-5782.

⁶⁷² Tamtéž.

primární funkci služby šíření vědění mezi občany.⁶⁷³ Knihy byly získávány svozem z bytů evakuovaných Němců, který prováděl Karel Bursa hned po konci 2. světové války.⁶⁷⁴ Práci na katalogizaci komplikovaly nepříznivé podmínky ve starých obtížně vytopitelných místnostech zámku. Knihy bylo nejprve potřeba roztrždit podle oborů a projít, zda se mezi nimi nalézají nějaké unikátní exempláře vysoké hodnoty. Knihovna také získala do svého fondu staré místní noviny Teplitz-Schönauer Anzeiger.⁶⁷⁵

Knihovně se až do konce 50. let nepodařilo zcela splnit cíle, které si po 2. světové válce vytyčila a nebyl zcela rozvinut její potenciál. Situaci ohledně jejího vedení se na konci 50. let zabývala i osvětová komise MNV, dle níž se knihovna nestala skutečnou knihovnou, protože nedošlo k jejímu kompletnímu zpřístupnění veřejnosti a jednalo se pouze o příruční knihovnu využívanou pro studium pracovníků muzea. Znepokojivé nechání ležet ladem v regálech muzea tisíce knih přimělo osvětovou komisi MNV přemýšlet o možné změně na pozici knihovníka, kterým byl ke konci 50. let stále Karel Bursa. Knihovna potřebovala kvalifikovanou pracovní sílu, jež by fond prohlédla, roztržila a zcela zpřístupnila veřejnosti.⁶⁷⁶

Za velký celostátní úkol vlastivědných muzeí, mezi něž se Teplice zařadily v republice jako jedny z prvních,⁶⁷⁷ můžeme považovat snahu KSČ, aby vlastivědná muzea vybuodovala expozici socialistické výstavby. Úkol daný KSČ byl podporován několikadenními instruktážemi, kde probíhala edukace muzejních pracovníků v metodice a instalaci expozice. Vedoucí pracovníci muzea Dr. Zachat a Dr. Suchevič se účastnili podobného školení v roce 1954. Celostátním problémem expozic byl nedostatek materiálu vhodného k zařazení do výstav a rovněž absence vzorových expozic, jimiž by se muzea mohla inspirovat.⁶⁷⁸ V Teplicích se podařilo sestavit dílčí výstavy, jež se věnovaly socialismu v regionu a do jisté míry následovaly svým tématem dynamiku politického kalendáře stanoveného KSČ, jednalo se například o výstavu Ohlas VŘSR v našem kraji nebo na výročí 10 let od

---

⁶⁷³ SOKA Teplice, fond Dr Přemysl Peer, inv. č. 50, kart. 3, Zápis ze schůze osvětové komise MNV z 23. dubna 1959.

⁶⁷⁴ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 2, sign. 2, kart. 2

⁶⁷⁵ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 2, sign. 2, kart. 2

⁶⁷⁶ SOKA Teplice, fond Dr Přemysl Peer, inv. č. 50, kart. 3, Zápis ze schůze osvětové komise MNV z 23. dubna 1959.

⁶⁷⁷ Historie teplického muzea. In: PEER, Přemysl. *Vlastivědné museum v Teplicích: průvodce po sbírkách a historii*. Teplice, 1959.

⁶⁷⁸ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 2, sign. 2, kart. 2

roku 1948 výstava Vítězný únor.⁶⁷⁹ Přes požadovaný úkol se v Ústeckém kraji dlouho nedařilo otevřít expozice socialistické výstavby.⁶⁸⁰ Na absenci expozice dělnického hnutí a KSČ upozorňovalo ve svém článku z roku 1959 Rudé právo. Na základě kritiky ze strany Rudého práva muzeum začalo urychleně připravovat instalaci, napsáním jejího libreta se ujal Rudolf Bervic.⁶⁸¹

4.7.3 Muzejní sjezdy a funkce muzea

Jako sídlo krajského muzea se Teplice staly místem setkávání odborníků napříč obory a kraji. Za vrchol kooperace a předávání vědění o muzeích můžeme považovat celonárodní valný sjezd Svazu českých muzeí, který proběhl v roce 1957 v Teplicích.⁶⁸² Při setkávání pracovníků a specialistů docházelo k výměně informací o stavu muzejního výzkumu v kraji. Dále se debatovalo o samotné funkci a účelu muzeí a jejich jednotlivých expozic. Diskuze a referáty se tudíž například věnovaly specifikám a odlišným úkolům pohraničních muzeí, oproti vnitrozemním institucím. Dalším tématem byla metodika výstav a edukace pracovníků. Referenti objasňovali posluchačům například program výstavních sbírek a modifikování výstav k potřebám nového modelového návštěvníka muzea.⁶⁸³

Velmi zajímavé a podnětné setkání specialistů proběhlo na krajské konferenci muzejních pracovníků v červnu 1950 v Teplicích. Na sjezdu neprezentovali své přednášky pouze vedoucí pracovníci oddělení teplického muzea, přírodovědec Jirsík a archeolog Váňa, ale i političtí činitelé z ministerstev nebo z kulturních referátů národních výborů. Za dva klíčové referáty pronesené Dr. Tučkem, které byly zásadní pro směřování činnosti muzeí, můžeme považovat přednášku o ideových základech dnešního programu muzeí vlastivědných a projev o zásadách nového rámcového programu výstavních sbírek muzeí.⁶⁸⁴

V první přednášce se Dr. Tuček věnoval například otázkám, komu má sloužit muzeum, co májí obsahovat jeho sbírky a jak má být organizováno. Upozorňoval na vliv kurzů a školení, která značně ulehčují správcům muzeí odpovídat na

---

⁶⁷⁹ Příloha. In: BUDINSKÁ, Jitka. *Dějiny teplického muzea 1897-1972*. Teplice: Oblastní vlastivědné muzeum Teplice, 1972, s. 91-92.

⁶⁸⁰ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv.č. 19, sign. 391, kart. 11

⁶⁸¹ Vývoj muzea v l. 1945-1972. In: BUDINSKÁ, Jitka. *Dějiny teplického muzea 1897-1972*. Teplice: Oblastní vlastivědné muzeum Teplice, 1972, s. 49.

⁶⁸² SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 20, sign. 392, kart. 12

⁶⁸³ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 20, sign. 392, kart. 12

⁶⁸⁴ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 20, sign. 392, kart. 12

vymezené otázky, a tak pomáhají přeměňovat dle něj starou správu muzea připomínající nahodilé a bezduché sběratelství na profesionálnější muzejní práci. Za celorepublikový úkol považoval zejména výchovu lidu a službu socialismu. Stavěl se proti nadšenému kumulování předmětů v muzeu, v němž se pak rozpadá jasně stanovený cíl jednotlivých výstav a expozic. S hlavním požadavkem, službě lidu a jeho výchovou, se pojilo i uvědomění a přeměna modelového návštěvníka, jenž mohl mít různé záliby, různá povolání a přicházel na výstavu s různými otázkami, na něž mu dle referujícího přehnané a naddimenzované kumulování předmětů dle záliby správce muzea nemohlo odpovědět. V tomto duchu se měla muzea zbavit dle Dr. Tučka „braku“ a zaměřit se na systematiku, protože každá výstava potřebuje splňovat dvě základní podmínky – čas a logiku. Základním měřítkem výstav měla být chronologie, která posiluje srozumitelnost.⁶⁸⁵

Druhého úkolu, budování socialismu, mělo být podle referátu dosaženo pomocí ukázky vývoje společnosti. Centrem výstav měla být ukázka života lidu, proto se dle tehdejší metodiky mělo opustit od glorifikace monarchů a šlechty. Ideální představa byla, že muzea se stanou hmotnou obdobou kronik a nebudou tak reflektovat pouze již proběhlé události v minulosti, naopak se mohlo přistoupit k aktualizaci.⁶⁸⁶

Ve svém druhém referátu, na němž se dají ukázat některé změny v muzeích, objasňuje Dr. Tuček zásady nového rámcového programu výstavních sbírek. Rámcový plán byl sestaven, aby sloužil jako základní vodítko při připravování expozic vlastivědných muzeí. Dle referátu se měli pracovníci při úpravách instalací zaměřit na sběrnou oblast a ukázat ji v celé její šíři přes přírodní po historicko-spoolečenský vývoj. Považovalo se za vhodné, aby instalace byly sestavovány dle jasného a srozumitelného plánu, kdy se nejprve měl návštěvník seznámit s přírodním vývojem, následně s historií a z ní se měl přenést do současnosti. Za teoretický základ přírodních sbírek se uznával dialektický materialismus a pro historické sbírky historický materialismus. Historická část instalací se dělila do několika oddílů, které měly představovat různá uspořádání společenských vztahů

---

⁶⁸⁵ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 20, sign. 392, kart. 12

⁶⁸⁶ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 20, sign. 392, kart. 12

a přechody mezi nimi, tak se měl návštěvník seznámit se společenským vývojem až do tehdejšího období socialismu.⁶⁸⁷

Můžeme se tudíž dle předneseného referátu domnívat, že muzeím Ústeckého kraje jako ústavům pohraničním měla přibýt ještě funkce seznamovací neboli identitotvorná. Dle Dr. Tučka trpěla muzea Ústeckého kraje stále mnohými nedostatky, například se podle jeho úsudku stále spíše jednalo o depozitáře než o skutečná muzea. Muzeím doporučoval se věnovat v historické části zejména boji mezi Čechy a Němci a obeznámit pohraniční obyvatelstvo s germanizací regionu. Zároveň se měla muzea zaměřit na geologická a na ně průmyslově navázaná specifika kraje jako je historie hornictví. Dr. Tuček apeloval na Ústecký kraj a na jeho nutnou potřebu aktualizace instalací, která podle jeho úsudku není nikde jinde tak naléhavá jako právě zde, protože nově příchozí dělnictvo musí být srozumitelně a rychle obeznámeno s historií a přírodou.⁶⁸⁸

Konkrétní aplikaci cílů z referátu lze ukázat v muzeu například na snaze přebudování některých výstavních sbírek na skutečně krajové v první polovině 50. let.⁶⁸⁹ Již v roce 1950, ve stejném roce jako prezentuje v Teplicích Dr. Tuček svou přednášku, se objevuje krátká zmínka o stavu výstav v muzeu, ve které se zběžně zmiňuje zbytečná kumulace 19. století a absence zřetele na kraj v instalaci zobrazující pokoj prince de Ligne a míšenský salon.⁶⁹⁰

Na stejné krajské konferenci referoval i vedoucí pracovník teplického muzea Dr. Váňa, jenž byl čerstvě dostudován z Univerzity Karlovy a již ve velmi nízkém věku se mu dařilo získat objektivní vhled do stavu a práce muzea. Jako odborník na prehistorickou archeologii se ve své přednášce věnoval zejména terénnímu výzkumu a přibližování kulturního bohatství veřejnosti. Dle jeho úsudku bohužel současné prehistorické instalace neodpovídají standardům moderní muzeologie. Výstavy měly trpět značnou kumulací materiálu, proto se dle Dr. Váni z nich stávají pro návštěvníky pouze „nesrozumitelné a nepřehledné džungle.“⁶⁹¹

---

⁶⁸⁷ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 20, sign. 392, kart. 12

⁶⁸⁸ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 20, sign. 392, kart. 12

⁶⁸⁹ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 2, sign. 2, kart. 2

⁶⁹⁰ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 2, sign. 2, kart. 2

⁶⁹¹ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 20, sign. 392, kart. 12

Zároveň kritizoval podceňování vkusu návštěvníků a na to navázané nedůsledné estetické zpracování instalací, které je velmi nevyhovující a kazí dojem z návštěvy muzea. Při sestavování výstav by se tudíž nemělo zapomínat na dvě hlavní hlediska, mezi která patří odbornost a popularizace. Zároveň upozorňoval na obavy se snahou o přílišnou popularizaci a upozaďování odbornosti. Popularizace tak nesmí vést k nesprávnému podceňování inteligence konzumentů kulturního bohatství ze širokých lidových vrstev a k podceňování jejich vkusu na úkor kvality výstav. Jako specialista na pravěk se dále zaměřil na sběr archeologického materiálu, jenž je obzvláště v Ústeckém kraji velmi bohatý. Varoval například na provádění výzkumu pracovníky bez dostatečné odborné erudice, kteří svým amatérským ziskem materiálu mohou nálezu uškodit. Dalším problémem, který dle Dr. Váni sužuje místní archeologii, je lokace archeologických nálezů, které většinou pochází z povrchových dolů a muzea a ústavy by měly velký zájem o jejich záchranu z dolů.⁶⁹²

Z prezentací přednesených v rámci krajské konference v roce 1950 nejvíce vyčnívá referát místního přírodovědce a pracovníka teplického muzea Dr. Josefa Jirsíka. Dr. Jirsík se ve svém projevu rozchází s dobovým diskurzem 50. let a téměř až ironickým tónem se vymezuje vůči tehdejšímu narativu, jež z některých problémů muzejní vědy vinil předkvětnovou germanizaci muzejní práce. Začátek svého referátu zahájil chválou na staré německé přírodovědecké studie vycházející v severočeském pohraničí. Posun přírodovědy v Ústeckém kraji podmiňoval prostudováním starých a dle Dr. Jirsíka velmi podnětných německých časopiseckých studií. Práci přírodovědců, jež převzali výzkum od doby odsunu, hodnotil negativně, protože je považoval oproti německé za málo aktivní. Zároveň upozornil, že na rozdíl od sousedů na druhé straně státní hranice, kde jsou publikovány studie o nálezech provedených německými vědci před rokem 1945, ale v Československu o nich nejsme dostatečně informováni. Dr. Jirsík spatřoval hlavní příčinu nedostatečného rozvoje zoologie v Ústeckém kraji v absenci vlastivědného časopisu. Kvalitu výzkumu navazujícího na dřívější německý zhodnotil slovy, že „proti Němcům, jak jsem uvedl, jsme zde hotovými žebráky.“⁶⁹³ V referátu objasňoval i situaci ohledně založení vlastivědného časopisu v Ústeckém

---

⁶⁹² SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 20, sign. 392, kart. 12

⁶⁹³ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 20, sign. 392, kart. 12

kraji. „Jak známo, před časem se rozhodl krajský pedagogický sbor, že bude vydávat vlastivědný časopis Ústeckým krajem. Sešly se, pokud vím hodnotné příspěvky, ale na rozhodujících místech, kromě jiných snadně překonatelných námitek, bylo prý řečeno, že prý jsou příspěvky příliš učené. Pokud je mně známo, měly příspěvky podobnou dobrou úroveň, jaké byly za Němců v jejich Natur und Heimat. Podle toho tedy oni páni rozhodující činitelé považují naše obyvatelstvo za níže kulturně stojící, než byli zdejší Němci.“⁶⁹⁴ Zbytek svého projevu již Dr. Jirsík věnoval podrobnému zoologickému popisu okolí. Hodnocení dosavadního bádání Dr. Jirsíkem se vymykalo tehdejšími formulacím. Zároveň jeho kritika místních úřadů a takto přímá poznámka o možné nižší kulturní vyspělosti nově příchozího obyvatelstva oproti obyvatelstvu před odsunem byla dva roky po roce 1948 značně nekonvenční. Bohužel se z archivního materiálu nedochovala reakce dalších referujících k jeho výrokům. Nevíme tudíž, zda se ostatní například ztotožňovali s jeho názory, ale přesto se drželi dobového narativu a tendenčních formulací. Zároveň není jasné, zda Dr. Jirsík musel po svém představní nést následky plynoucí z jeho výroků.

Vrcholem vzájemného setkávání muzejníků byl několikadenní Valný sjezd Svazu českých muzeí konaný v roce 1957 v Teplicích. Akci doprovázel kromě odborných přednášek, exkurzí a zájezdů i kulturní program. Návštěvníci si tak mohli například vychutnat venkovní koncert orchestru. Tématika teplického sjezdu byla zaměřena na problematiku okresních muzeí. Konference měly mít studijní cíl, proto se neměly konat pouze ve vyloženě bezproblémových a vzorných muzeích, naopak mohly být organizovány i v muzeích, které se v době sjezdu potýkaly s některými komplikacemi a pracovníci z celé republiky tak měli možnost se z nich poučit. Teplické muzeum v době sjezdu stálo před reinstalací, takže se rovněž nemohlo považovat za vyloženě vzorové pracoviště. Cílem sjezdu bylo ukázat muzea tak, jak jsou se svými úspěchy i nedostatky.⁶⁹⁵

U důvodu uspořádání sjezdu v Teplicích byla zdůrazňovaná jeho pohraniční poloha a na ní navázané úkoly a problémy. Zmiňována byla například dřívější přehnaná adorace monarchů nebo přeceňování germanizace a překrucování faktů Němci.⁶⁹⁶

---

⁶⁹⁴ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 20, sign. 392, kart. 12

⁶⁹⁵ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 20, sign. 392, kart. 12

⁶⁹⁶ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 20, sign. 392, kart. 12

Naopak muzea získala další úkol spojený s ústeckou průmyslovou výrobou a rekultivací krajiny. Již Dr. Váňa upozorňoval na záchranný terénní výzkum, který má doprovázet důlní činnost.⁶⁹⁷ Muzea se tak měla zaměřit na oblasti, které měly být ustoupeny dolům, před začátkem proměny krajiny mělo muzeum zdokumentovat místo. Muzea tak měla být schopna zprostředkovat návštěvníkům obraz krajiny před její devastací. Dále se národopisci měli zaměřit na nově příchozí obyvatelstvo, které doosidlovalo oblast a zmapovat jejich kulturu, jednalo se například o Volyňské Čechy nebo o Romy. Pozornost muzeí se měla dále zaměřit i na oblasti, které se bohužel po odsunu Němců již nepodařilo dosídlit a zůstaly tak opuštěny.⁶⁹⁸

Otázkou řešenou zpětně po vzniku Severočeského kraje se stalo, na co má muzeum v Ústeckém kraji vlastně navazovat a existuje vůbec nějaká tradice, kterou by muzeum mohlo dále rozvíjet a zušlechťovat, a která zvládla odolat masivní změně obyvatelstva. Bohužel se informace řešící tento problém spjatý s pohraničními muzei objevuje na značně rozsáhlé archiválii, ze které není jasně zřejmý autor ani konkretizující informace objasňující původ textu, přesto jsem se kvůli zajímavosti materiálu rozhodla představit jeho obsah. Otázka se tudíž týkala paměťtvorné role muzejnictví a toho, co by mohla v kraji, kde byla kolektivní paměť výměnou obyvatelstva značně narušena, uchovávat. Problém vycházel z projektu, jímž byl Jihomoravský kraj pověřen ministerstvem kultury, který měl včlenit lidovou kulturu do tehdejšího života. Lidová kultura byla považována za součást kulturního dědictví, proto se naskytla otázka, jaké je vůbec kulturní dědictví Ústeckého kraje. Je totiž samozřejmé, že v kraji folkloristicky bohatým jako byl právě Jihomoravský, bude provázání tradic s běžným životem jednodušší než v kraji pohraničním, který si i musí pokládat otázku, zda se nějaké původní tradice zachovaly, a jestli má tedy vůbec na co navazovat.⁶⁹⁹

Otázkou bylo také, kolik z dřívějšího kulturního dědictví je pokrokové a zaslouží si modifikovat do běžného života. Zároveň nebylo možné snažit se lidem uměle vštěpit tradici, která by přirozeně nebyla jejich součástí. K přerušení tradic došlo v kraji kvůli migrační vlně po roce 1945, kdy si nově příchozí s sebou do pohraničí

---

⁶⁹⁷ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 20, sign. 392, kart. 12

⁶⁹⁸ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 20, sign. 392, kart. 12

⁶⁹⁹ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 20, sign. 392, kart. 12

nosili i kusy svého dřívějšího domova. Úkolem pohraničí bylo vytvořit pro lidi pocit domova, který by se měl přirozeně vytvářet dlouhodobým pobytem, zděděnými tradicemi a kontinuitou s domovem, což nově příchozím po přestěhování do oblasti chybělo. Dle tehdejší zprávy je tak „člověk produktem svého prostředí a stává se objektivně jeho zajatcem. Nese ho s sebou životem a nelze ho ničím nahradit.“⁷⁰⁰ Další těžkostí, se kterou se kraj potýkal, bylo nedlouhé trvání pobytu rodin v pohraničí, což komplikovalo vytváření nových tradic, protože pro jejich upevňování je důležitá kontinuita napříč generacemi.⁷⁰¹

Dle dokumentu se oproti vnitrozemním krajům v pohraničí daleko rychleji vstřípila tradice občanských obřadů, jako byly světské svatby a pohřby, protože se oproti jiným krajům nemusely přít o svou dominanci se starými krajovými zvyklostmi, tudíž v Ústeckém kraji byl kostel dříve a snadněji nahrazen národním výborem při výkonu obřadů než u jiných krajů s pevněji zakotvenými tradicemi. Dalším důvodem byla i kulturní a etnická rozmanitost kraje, jež posilovala kulturní toleranci více než v jiných krajích. V nově konstituujícím etnickém celku probíhalo vštěpování tradice obtížněji, nabízelo se proto například přejímání tradic z jiných krajů a snažit se je zdomácnit. Muzea tak měla systematicky sbírat exponáty autentické lidové tvořivosti, a tím posilovat estetické cítění celé společnosti a kultivovat jejich vkus, čímž mělo být zamezeno šíření někdy až kýčovitého přejímání tradičního lidového umění.⁷⁰²

4.7.4 Propagace muzea a zapojení do teplické společnosti

Krajské muzeum se rovněž v průběhu let snažilo vyvíjet propagační a další odbornou činnost, která měla jak laickou, tak odbornou veřejnost seznámit s úspěchy práce muzejních pracovníků. Muzeum publikovalo různé odborné i popularizační články. Vzhledem k úspěchům archeologických pracovníků byly publikovány v Archeologických rozhledech. O úspěších teplických muzejníků se společnost mohla dále dočíst například ze stránek Stráži myslivosti nebo ze Zoologických a entomologických listů.⁷⁰³ Muzeum nepublikovalo pouze články a časopisecké studie, naopak jejímu pracovníkovi se podařilo vydat i samostatnou

---

⁷⁰⁰ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 20, sign. 392, kart. 12

⁷⁰¹ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 20, sign. 392, kart. 12

⁷⁰² SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 20, sign. 392, kart. 12

⁷⁰³ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 2, sign. 2, kart. 2

publikaci *Pravěk Ústeckého kraje*.⁷⁰⁴ Tepličtí odborníci se rovněž zapojili do psaní průvodce o Českém středohoří nebo do nepravidelně vycházejícího sborníku ústeckých muzeí Ústecké vlastivědné kapitoly.⁷⁰⁵

Kromě publikační činnosti muzeum vyvíjelo i přednáškovou činnost. Přednášky se konaly na různých místech. Osvěta tak mířila přímo k lidu. Například v roce 1955 navštívil správce mineralogicko-geologického oddělení horníky a dělníky ve Stalinových závodech nebo Hornický dům v Mostě nebo nemocnici v Terezíně. Pracovníci zavítali také mezi teplické lázeňské hosty, přednášková aktivita směřovala současně do odborných a vysokých škol. Úzká spolupráce se školami fungovala zejména s mineralogicko-geologickým oddělením, jehož sbírky často sloužily jako pramen doplňující teoretickou výuku.⁷⁰⁶ Přednášková činnost byla velmi čilá, například za roky 1954 a 1955 pracovníci muzea přednesli více než 120 přednášek.⁷⁰⁷ Muzeum rovněž organizovalo různé přednáškové cykly pojednávající o výstavách, památkách, průzkumu kláštera a zámku.⁷⁰⁸ Přednášková činnost se pojila i s Vlastivědným kroužkem v Teplicích. Mimo přednášek spolek organizoval mnohé zájezdy, exkurze a výlety, které měly šířit povědomí o krásách Ústeckého kraje nejen mezi teplickým obyvatelstvem, ale i mezi lázeňskými hosty.⁷⁰⁹ Lázeňští hosté nebyli důležití pouze pro Vlastivědný kroužek. Dle zprávy v roce 1955 se o činnost muzea zajímají zejména školy a návštěvníci lázní, naopak zájem místních obyvatel je spíše průměrný.⁷¹⁰ Potřeba vyvíjet dojem na lázeňské hosty byla pro muzeum velmi podstatná, protože na konci 50. let měsíčně navštívilo výstavy průměrně 500 lázeňských hostů.⁷¹¹ Můžeme se tudíž domnívat, že návštěvy lázeňských hostů mohly být považovány i z reklamních důvodů za velmi klíčové, protože nejenže prohlídka instalací muzea mohla hostům sloužit jako zpestření pobytu v lázních, nýbrž mohli hosté po svém návratu domů i šířit svůj dojem z muzea.

---

⁷⁰⁴ VÁŇA, Zdeněk. *Pravěk Ústeckého kraje*. Ústí nad Labem: Krajský národní výbor, 1952. Knižnice Ústecka.

⁷⁰⁵ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 2, sign. 2, kart. 2

⁷⁰⁶ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 2, sign. 2, kart. 2

⁷⁰⁷ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 2, sign. 2, kart. 2

⁷⁰⁸ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 2, sign. 2, kart. 2

⁷⁰⁹ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 4, sign. 5, kart. 4

⁷¹⁰ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 2, sign. 2, kart. 2

⁷¹¹ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 2, sign. 2, kart. 2

Muzeum se snažilo propagovat svou činnost napříč různými médii. Zároveň se svými aktivitami zapojovalo do osvětové práce cílící na obyvatelstvo regionu. S místními novinami, Průbojem, tak zorganizovalo například soutěž Poznávejme svůj kraj. Někteří pracovníci muzea rovněž docházeli do ústeckého rozhlasu a v rámci měsíčních relací „Hovory s posluchači“ odpovídali na otázky ze svých oborů zvědavým občanům. S dalším médiem – filmem, muzeum navázalo spoluprací při natáčení výkopů románské baziliky, které v prostorách zámku a jeho nádvoří probíhaly v první polovině 50. let. Kromě médií plánovalo muzeum zvýšit svou návštěvnost i pomocí instalování menších výstav na veřejných a často navštěvovaných místech v Teplicích, jednalo se například o vestibul divadla, kina, nádraží nebo v některých závodních klubech.⁷¹²

Propagace instituce neprobíhala pouze pomocí agitačních upoutávek nebo článků v odborných časopisech nebo v místním tisku. V plánu propagace byla i snaha o přiblížení své výstavní činnosti dělníkům pracujícím v továrnách, proto se například v pracovním plánu na rok 1952 letmo zmiňuje spolupráce s továrnami v podobě putovních výstav.⁷¹³

O zvýšení efektivnosti muzea se v roce 1958 začal zajímat i Odbor školství a kultury MNV. Vznikla dokonce komise za zvýšení efektivnosti muzea, jež chtěla posílit růst jeho zisků a návštěvníků. Cílem MNV se stalo zlepšení propagace muzea pomocí plakátů a agitačních upoutávek. Zároveň se muzeum mělo snažit zvýšit počet výstav v následujících letech, tak aby síň Klementa Gottwalda, hlavní výstavní prostor muzea, byla vždy plně využívána. V neděli měly rovněž probíhat v muzeu bezplatné prohlídky sbírek. MNV se dále snažilo posílit těsnější propojení s žáky a s dělníky, pro které mělo dojít například k úpravě pracovních hodin muzea, tak aby vyhovovaly směnám v továrnách. O zlepšení financí se MNV snažilo i pomocí využívání dalších prostor muzea pro hudební večery v rámci teplického hudebního léta, festivalu vážné hudby nebo k recitačním večerům. Dále se plánovalo upravit podmínky pro pronájem síně Klementa Gottwalda k výstavním účelům. Dle komise za zvýšení efektivnosti se zlepšení stavu rozpočtu mělo docílit

---

⁷¹² SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 2, sign. 2, kart. 2

⁷¹³ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 2, sign. 2, kart. 2

pomocí prodeje různých upomínkových předmětů, brožur, fotografií a publikací krajského nakladatelství.⁷¹⁴

4.7.5 Výstavy

Muzeum zahájilo svou výstavní činnost v roce 1947 výstavou Teplice v minulosti, jež pomocí starých grafik zobrazovala významná teplická místa a jejich proměnu v průběhu let.⁷¹⁵ V muzeu probíhalo mnoho výstav, jejichž počet se postupně zvyšoval. Růst instalací mohl zapříčinit také požadavek komise za zvýšení efektivnosti muzea ke konci 50. let, proto se například na konci 50. a 60. let konalo více hlavních výstav oproti přelomu 40. a 50. let.⁷¹⁶

V pracovním plánu na rok 1954 se činnost a aktivity muzea dělí dle účelu a funkce jednotlivých instalací. Tento způsob systematizace dle účelu se bohužel nalézá pouze u uvedeného plánu, přesto se můžeme dle navržené kategorizace snažit odvodit, jaké cíle na sebe muzeum mohlo klást. Každá skupina výstav měla za úkol se zaměřit na odlišné téma, tak aby muzeum svou výstavní činností upoutalo širokou společnost a každému návštěvníkovi muzea, tak mohlo být schopno nabídnout program, jenž by odpovídal účelu jeho návštěvy. Pracovní plán KMT z roku 1954 je tudíž rozdělen do pěti základních skupin a cílů, které mělo muzeum zvládnout. První skupina výstav měla vytvořit z Ústeckého kraje pro všechny jeho obyvatele skutečný domov, čeho mělo být docíleno pomocí poznání jeho pokrokových tradic, historických památek a přírodního bohatství. Do této skupiny KMT řadilo výstavu 10 let od osvobození ČSR Rudou armádou. Součástí integrujícího a seznamovacího úkolu byla i soutěž Poznávej svůj kraj, spolupráce se školami nebo práce na soupisu kulturních památek kraje.⁷¹⁷

Druhá skupina výstav z plánu z roku 1954 byla zaštitěna úkolem, jenž měl mobilizovat pracující pro soustavné plnění pracovních úkolů, a tím pomoc hospodářství Ústeckého kraje. Ke zvýšení ústecké ekonomicky tak měly sloužit výstavy, jež odpovídaly významným regionálním průmyslovým odvětvím, příkladem byla instalace Horniny sloužící budování socialismu. Rovněž účel

---

⁷¹⁴ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 4, sign. 5, kart. 4

⁷¹⁵ Vývoj muzea od založení muzejní společnosti do roku 1987. In: BUDINSKÁ, Jitka. *90 let muzejní práce v Teplicích 1897-1987*. Teplice, 1987, s. 13.

⁷¹⁶ Příloha. In: BUDINSKÁ, Jitka. *Dějiny teplického muzea 1897-1972*. Teplice: Oblastní vlastivědné muzeum Teplice, 1972, s. 91-92.

⁷¹⁷ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 2, sign. 2, kart. 2

výzkumu pracovníků se měl zaměřit na jinou funkci než v první kategorii, dle témat výzkumu v plánu měla být odborná práce zaměřena praktičtěji, aby mohla být aplikovatelná do hospodářství.⁷¹⁸

Třetí kategorie výstav a popularizačního doprovodného programu se měla věnovat seznamování pracujících s aktuálními politickými otázkami.⁷¹⁹ Jednalo se například o výstavy, které přibližovaly život v dalších socialistických státech, dle katalogu výstav z 50. let se konaly například instalace věnované Mongolsku, Číně, či NDR.⁷²⁰ V některých politicky zaměřených výstavách se dával důraz na aktuálnost tématu, proto krátce po skončení korejské války proběhly dvě výstavy věnované životu v Koreji.⁷²¹ Další skupina výstav, mezi něž dle plánu patřila instalace o bytové výstavbě nebo o ženském odívání v průběhu doby, měla vytvářet radostný a kulturní život.⁷²²

Poslední kategorie měla odpovídat soustavnému zkvalitňování a prohlubování činnosti muzeí ve smyslu připravovaného zákona o muzeích. V rámci zvyšování úrovně muzejní práce, nejen v teplickém muzeu, ale v celém kraji, což měly Teplice jako krajské muzeum rovněž zčásti na starost, se muzeum mělo věnovat pomoci okresním muzeím. V duchu vytyčeného cíle chtělo zintenzivnit spolupráci se školami, gymnázii, pedagogickými fakultami a sbory, jimž by mohlo předat své znalosti z oboru muzeologie.⁷²³

Teplické muzeum na instalacích výstav spolupracovalo s různými dalšími ústavy. Za spolupráce s Náprstkovo muzeem se uskutečnilo v období 50. let v Teplicích hned několik zeměpisných výstav. Instalace pojednávaly o národech Afriky a Asie, o cestě Hanzelky a Zikmunda, o Tibetu nebo o životě a dílu velmi oblíbeného spisovatele Julse Verna. Dále navázalo spolupráci například s Národní galerií při výstavě Grafik a kreseb Maxe Švabinského nebo s Kulturním a informačním

---

⁷¹⁸ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 2, sign. 2, kart. 2

⁷¹⁹ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 2, sign. 2, kart. 2

⁷²⁰ Příloha. In: BUDINSKÁ, Jitka. *Dějiny teplického muzea 1897-1972*. Teplice: Oblastní vlastivědné muzeum Teplice, 1972, s. 91-92.

⁷²¹ Tamtéž.

⁷²² SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 2, sign. 2, kart. 2

⁷²³ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 2, sign. 2, kart. 2

střediskem NDR v Praze při výstavách Lidé bděte, atomová bomba hrozí a Výstava o práci a kultuře v NDR v roce 1959.⁷²⁴

V muzeu se rovněž konalo dost výstav, které vypovídají o ideologizaci muzea. Příkladem jsou výstavy Poznávej SSSR, Sovětský svaz v práci a v budování, Dělnické hnutí v Ústeckém kraji, NDR buduje, Hirošima a Nagasaki – již nikdy, Pamětní výstavka o životě a díle J.V. Stalina a Klementa Gottwalda, Dělnické hnutí na Teplicku, Ohlas VŘSR v našem kraji, Boje našeho lidu a Vítězný únor nebo například Čeští a němečtí soudruzi v boji proti kapitalismu.⁷²⁵

Za velmi esteticky a vkusně zpracovanou instalaci se dle novinového článku považovala výstava Život a dílo bratří Čapků, jež se slavnostně otevřela veřejnosti 25. prosince 1948.⁷²⁶ Místní tisk Průboj v článku věnovanému instalaci výstavu opěvoval jako „bezesporu největší dílo ve výstavnictví v pohraničí“⁷²⁷. Recenze rovněž vyzdvihovala samotné provedení výstavy, jež „na rozdíl od diletantsky a mnohdy až barbarsky dělaných výstav je toto ukázka vkusu a uměleckého díla.“⁷²⁸

V článku je výstava zároveň prezentovaná jako součást pochopení práce a poslání teplických kulturních pracovníků, kteří dokázali od května 1945, tedy za tři roky, uspořádat ve městě na 60 výtvarných výstav, zatímco s tím se dle článku němečtí kulturní pracovníci nemohli měřit. Výstava o bratřech Čapcích byla v článku dávana do kontextu teplické kultury, zejména do vlivu výtvarných výstav na vkus obyvatelstva. Dle Průboje podobné výstavy posilují vkus veřejnosti, ale bohužel se zlepšení okamžitě téměř neprojevuje. Okresní osvětová komise ale může být dle článku s prací spokojená, protože se jí daří organizovat mnoho kulturních akcí, jež jsou hojně navštěvovány školní mládeží, pro kterou jsou výstavy doprovázeny odborným výkladem, a tak dochází k posilování jejich estetiky a vkusu. Problémem tak zůstávalo pouze nedostatečné věnování pozornosti podobným akcím průmyslovými podniky.⁷²⁹

---

⁷²⁴ Příloha. In: BUDINSKÁ, Jitka. *Dějiny teplického muzea 1897-1972*. Teplice: Oblastní vlastivědné muzeum Teplice, 1972, s. 91-92.

⁷²⁵ Tamtéž.

⁷²⁶ Výstava: Život a dílo bratří Čapků. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Ústí nad Labem, 1949, 1(4). ISSN 1804-5782.

⁷²⁷ Tamtéž.

⁷²⁸ Tamtéž.

⁷²⁹ Tamtéž.

Nejvíce propagovanou výstavou 50. let teplického muzea se v krajském tisku Průboji stala výstava o dělnickém hnutí. Výstava byla poprvé zpřístupněna veřejnosti k 1. máji roku 1952. K zisku materiálu pracovníci muzea využili sběratelskou akci, kdy jim obyvatelé města přinášeli dokumenty vztahující se k tématu.⁷³⁰ Cílem bylo, aby se podobné výstavy konaly ve všech okresech Ústeckého kraje a následovaly tak teplickou výstavou, která výstavní cyklus zahájila. Z okresních výstav se měla posléze uspořádat krajská výstava dějin dělnického hnutí, kterou měla doprovázet i publikace zpracovávající dané téma. Za tímto účelem vznikla i Krajská komise pro výzkum dějin dělnického hnutí, která pracovala společně s pamětníky pod III. referátem KNV,⁷³¹ podobné komise vznikaly i pod okresními národními výbory.⁷³² Sběr materiálů se okresním komisím zdařil, a proto ke krajské konferenci KSČ ČSR v Ústí nad Labem v roce 1953 se veřejnosti zpřístupnila výstava o dělnickém hnutí představující materiály sesbírané z celého kraje.⁷³³ Krajská komise pro výzkum dělnického hnutí se nesnažila na výstavu upozornit pouze několika články v Průboji, ale i záznamem z přípravy výstavy ve filmovém týdeníku nebo pomocí plakátů.⁷³⁴ Vzhledem k tématu se i její propagace nesla v tendenčním duchu, proto například emotivnost instalace měly posilovat příběhy dělníků ze sesbíraných materiálů, které v tisku upozorňovaly na blížící se výstavu.⁷³⁵

4.7.6 Zhodnocení činnosti muzea

V poválečném období se instituce dokázala vyprofilovat v muzeum krajské. Zároveň muzeum disponovalo značnou bohatostí archeologických sbírek. Během období třetí republiky se muzeum po konci 2. světové války podařilo poprvé otevřít veřejnosti. Již během první konané výstavy se snažilo naplnit svou specifickou roli a funkci, které se kvůli své poloze v některých aspektech lišily od muzeí vnitrozemních. Zejména po roce 1948 se začaly více formulovat požadavky na role,

---

⁷³⁰ NEUMANN. Výstava dělnického hnutí na Teplicku. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Ústí nad Labem, 1952, 4(20). ISSN 1804-5782.

⁷³¹ KUBÁSEK, František. Dějiny revolučního hnutí Ústeckého kraje. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Ústí nad Labem, 1952, 4(34). ISSN 1804-5782.

⁷³² KUBÁSEK, František. Výstava dějin dělnického revolučního hnutí v Ústeckém kraji. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Ústí nad Labem, 1952, 4(58). ISSN 1804-5782.

⁷³³ VALČÁK, Evžen. Výstava dokumentů dějin dělnického hnutí v Teplicích. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Ústí nad Labem, 1953, 5(41). ISSN 1804-5782.

⁷³⁴ SOKA Teplice, fond Regionální muzeum Teplice, inv. č. 4, sign. 5, kart. 4

⁷³⁵ KUBÁSEK, František. Výstava dějin dělnického revolučního hnutí v Ústeckém kraji. *Průboj: Krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Ústí nad Labem, 1952, 4(58). ISSN 1804-5782.

jež mají muzea v regionech představovat. Pohraniční muzea se tudíž měla stát institucemi paměťotvornými a identitotvornými. Pod vlivem této role muzejnictví panovala snaha, aby se muzea přebudovala na opravdu krajové instituce. Na počátku 50. let se připojila ještě role osvětová a výchovná, jež byla úzce spojena s budováním socialismu, proto se v muzeu rovněž konalo mnoho výstav, které ukazují na ideologizaci a politizaci instituce. Vzhledem k důrazu státu na těžký průmysl došlo v průběhu 50. let v nerostně bohatém Ústeckém kraji k proměnam rázu krajiny, tím vznikl další požadavek na pracovní činnost muzea, proto se u činnosti muzea zmiňoval i záchranný terénní výzkum archeologických nálezů z dolů nebo na dokumentování krajiny před jejím ústupem upřednostňovanému průmyslu. Zároveň představuje muzeum teplickou kulturní instituci, u které se zřejmě nejvíce akcentovala její poloha a z ní pramenící náplň činnosti. Archiválie řešící povahu pohraničních muzeí jsou nejvíce spjaty s teoreticky pojatými referáty během různých sjezdů.

Činnost vyvíjelo muzeum i v oblasti archeologie a pravěkého výzkumu. Teplice se rovněž během 50. let dočkaly významného objevu v podobě nalezení ženského hrobu přisuzovaného Juditě Durynské. Průzkum lze považovat za důležitý moment tehdejší archeologie středověku.

Aktivita muzea se v průběhu 50. let zintenzivnila. Plně rozvinout svůj potenciál se muzeu podařilo až v 60. letech pod vedením nové ředitelky Zory Zudové.⁷³⁶ Výstavy si tak pod vlivem uvolněnější atmosféry 60. let mohly dovolit menší ideologizaci,⁷³⁷ než kterou nám ukazuje značná část tendenčně pojatých výstav v 50. letech,⁷³⁸ a tím přispět ke skutečnému přetvoření muzea na kulturní středisko Teplic, které nabízelo pestrý kulturní program jeho obyvatelstvu.⁷³⁹

---

⁷³⁶ Krajské muzeum. In: KILIÁN, Jan. *Teplice*. Praha: Lidové noviny, 2015, s. 344. ISBN 978-80-7422-339-6.

⁷³⁷ Tamtéž.

⁷³⁸ Příloha. In: BUDINSKÁ, Jitka. *Dějiny teplického muzea 1897-1972*. Teplice: Oblastní vlastivědné muzeum Teplice, 1972, s. 91-92.

⁷³⁹ Krajské muzeum. In: KILIÁN, Jan. *Teplice*. Praha: Lidové noviny, 2015, s. 344. ISBN 978-80-7422-339-6.

5. Závěr

Bakalářská práce rekonstruuje teplickou kulturní scénu v období třetí republiky a v 50. letech. Poválečné Teplice zasažené markantní demografickou změnou procházely ve stejném období procesem obnovování kulturní infrastruktury. Současně s velkými institucionalizovanými kulturními aktéry, mezi něž patřilo muzeum, knihovna, orchestr, kina nebo archiv, se místní obyvatelstvo sdružovalo i do umělecky a kulturně pojatých spolků. Každá instituce se v počátečním období potýkala s odlišnými komplikacemi. Zároveň se u některých institucí projevoval odlišný kontext jejich obnovy, například během velmi krátkého období se v roce 1948 konstituoval orchestr, neboť vážná hudba působila v přirozené koexistenci s lázeňskými městy, jako jsou i Teplice.

Velmi rychle a značně ambiciózně v počtu souborů se obnovila i činnost teplické divadelní scény, která již na konci června 1945 uváděla divadelní představení. O poválečném kulturním prostoru v nejbližším okolí města nám vytváří obraz zřízení knihovny a materiály provenience okresního knihovnického inspektora, z nichž vyplývá, že situace s obnovou knihovnictví, potažmo kulturní infrastruktury, v některých menších obcích zasažených odsunem německého obyvatelstva nevyznívala tak optimisticky. Přes nedobré výchozí podmínky v některých obcích, jevílo místní obyvatelstvo zájem situaci zlepšit a chtělo tak knihovny zřizovat.

Z badatelského výzkumu teplické kulturní scény vyplývají určitá specifika a zajímavé aspekty povahy místní kultury. Badatelskou otázku pojednávající o působnosti teplických kulturních zařízení je vhodné dát do kontextu krajské správní reformy. Vznik Ústeckého kraje není vhodné zmiňovat pouze kvůli administrativní změně, ale i kvůli jedné z mých badatelských otázek, jež se vztahovala k povaze kulturních institucí a kladla si za cíl zjistit, zda se podařilo etablovat některému z teplických kulturních aktérů do pozice zprostředkovatele kultury i mimo své sídlo. V Teplicích se tak v průběhu 50. let podařilo muzeu a orchestru získat krajský status, tím se město postavilo do pozice zprostředkovatele vážné hudby okolí, na čemž se podílelo hudební těleso i pomocí zájezdové aktivity a muzeum na sebe přibrálo krajským statusem například koordinační funkci v rámci sítě muzeí. Moment posilování vlivu Teplic u kulturních institucí můžeme spatřit i v jedné z reorganizací krajské divadelní scény, kdy se utvořil konglomerát tří divadelních scén – Teplic, Ústí nad Labem a Mostu, přičemž zde získalo teplické

ředitelství výsadní postavení, neboť ředitel teplické pobočky vedl v období sloučení celý konglomerát a jeho první ředitel prosazoval ideologický boj na teplickém jevišti.

Další zajímavý aspekt, který vyplývá z rekonstrukce kulturní sféry, se pojí se samotnými místními kulturními pracovníky. Zejména v počátcích fungování institucí je možné u části jejich pracovníků zaznamenat generační spojitost. Teplická kulturní scéna tak v době svého budování byla spjata povětšinou s muži jedné generace. Situace se může pojit s povahou pohraničního regionu, kde se mohlo dařit mladým mužům získat poměrně rychle funkci a zároveň možnost opravdu aktivně řešit situaci institucí.

Se zkoumáním působení kulturní infrastruktury se pojila i badatelská otázka funkcí institucí. U některých institucí se tak jejich činnost vázala k některým specifickým funkcím, jež souvisely s formulovanými úkoly v rámci kulturní mapy. Za příklad můžeme považovat orchestr, který přidal ke své činnosti v 50. letech i osvětovou funkci. Orchestr působil jako důležitý aktér vzdělávání mladých posluchačů, které pomocí koncertů pro místní mládež seznamoval s vážnou hudbou a zároveň tím přispíval k budování vztahu ke kultuře již od dětství. Podobně u muzea můžeme zaznamenat prvky odkazující k jeho seznamující potažmo integrační funkci.

Bakalářská práce si kladla za cíl sledovat formy a míru politizace kulturní sféry, s čímž souvisela i otázka vztahu kulturních institucí k dělnictvu, jež se prosazovala za ideálně primárního a modelového diváka, jehož vkusu se kultura měla přizpůsobovat. Za instituci, u které došlo k silné politizaci a k intenzivnímu propagování principu sblížení s „pracujícími“, můžeme považovat teplickou divadelní scénu v období ředitelování Tadeáše Šeřínského. Ředitel prosazoval různé strategie, pomocí nichž se uplatňovalo „divadlo pracujícím“.

Formy politizace se divadla nedotkly pouze na jevišti například pomocí prosazování ideových her nebo změn v dramaturgii, nýbrž zasáhly i situaci za teplickou oponou v oblasti internějších záležitostí. Zavedly se debaty s diváctvem, dělníci dále fungovali v pozici rádce divadelníků, probíhaly kulturní brigády, hry se propagovaly i v samotných závodech. S politizací divadla se proměnily i metody divadelní práce, kdy se utvořil kroužek autorů, kteří se měli spolupodílet na vytváření budovatelských děl. O míře politizace svědčí i jedno z označení, které si

teplická scéna vysloužila na stránkách odborné literatury jako „tvůrčí laboratoř nového socialistického dramatu.“⁷⁴⁰ Další aspekt, který zapadá do celoplošné kulturní situace, představuje samotný osud ideologicky smýšlejícího ředitele, který byl za krátkou dobu po odchodu z teplické scény již ve vazbě ohledně podezření na pokus o atentát na tehdejšího předsedu vlády.

U teplického divadla se také objevuje snaha centrálních úřadů na uplatňování politicko-kulturního kalendáře, který spočíval v uvádění divadelních her na některá jubilea. Zároveň se konala různá pásma se sovětskými hrami. I u některých dalších institucí se například během Měsíce československo-sovětského přátelství uváděl kulturní program, který propagoval sovětské umění. Teplické divadlo nepředstavuje jedinou instituci, u které bychom našly zásadní principy politizace. Například orchestr se vydával hrát přímo do závodů, v muzeu se konalo velmi mnoho tendenčně ideologicky pojatých výstav, cenzuroval se knihovnický fond a lidová umělecká tvořivost se zase zapojovala do kulturní brigády.

Kromě významných a v práci analyzovaných kulturních institucí se práce věnovala i výzkumu v oblasti zájmové umělecké činnosti. Lidová umělecká tvořivost se v 50. letech značně prosazovala, což souviselo s tehdejším pojetím volného času jako kulturně a kolektivně trávené doby. U lidové umělecké tvořivosti se prosazovala snaha o masovost a zároveň se konalo mnoho soutěží, kde se útvary prezentovaly a krajský tisk o nich pravidelně referoval. Rovněž v Teplicích vznikaly podobné soubory. Celkově je zajímavé u umělecké zájmové činnosti sledovat moment zanášení kulturního prvku do primárně nekulturního prostředí, kam patřily například továrny.

Jedna z badatelských otázek si nastolila cíl zjistit, zda Teplice jako pohraniční město procházející demografickými změnami bylo tímto populačním faktorem ovlivněno v oblasti kulturní sféry. Práce se tak snažila zjistit, zda se například u některé z institucí dávala její činnost do kontextu pohraničí. Ke zkoumání badatelské otázky je podstatné zmínit, že město přes odsun Němců a příchod nového obyvatelstva bylo poměrně rychle dosídleno, proto Teplice nesoužovaly tak silně problémy nedostatku obyvatelstva nebo velké fluktuace. Z archivních

---

⁷⁴⁰ 1950. In: ČERNÝ, Jindřich. *Osudy českého divadla po druhé světové válce: Divadlo a společnost 1945-1955*. Praha: Academia, 2007, s. 268-269. ISBN 978-80-200-1502-0.

materiálů vyplývá, že nejvíce se specifikum pohraničí řešilo v souvislosti s muzeem.

U muzejnictví se tak na sjezdech debatovala odlišná funkce pohraničních institucí, oproti vnitrozemí. Faktor polohy města se objevuje i u divadla ve spojitosti s odlišně navyklým obyvatelstvem na sledování her. Práce se rovněž snažila najít pozici německé menšiny v teplické kulturní sféře a upozorňuje na několik momentů, kdy se vytvářel v oblasti program pro neodsunutou menšinu. Faktor pohraničí se kromě debat ohledně úloh muzejnictví u jiných institucí v takové míře v archivních materiálech neprojevoval, přesto je důležité přistupovat k výzkumu teplické kultury s vědomím poměrů místní společnosti, jež vytvářela nové diváctvo a ocitla se v jiné situaci než předválečná převážně německá společnost.

Práce tak představila kulturní mapu Teplic a prezentovala město v dynamickém období poválečné třetí republiky a v 50. letech. Zmapovala vytváření kulturní infrastruktury města, dopady její ideologizace, vztah kulturních institucí k dělnictvu a zasadila situaci do nově budované pohraniční společenské struktury a povahy regionu.

Seznam zkratek

AV ČR – Akademie věd České republiky

ČSM – Československý svaz mládeže

ČSR – Československá republika

ČSSD – Československá sociální demokracie

ČSSR – Československá socialistická republika

DDR – Divadelní a dramaturgická rada

DO – Dům osvěty

DPK – Divadelně propagační komise

Dr. - Doktor

DSF – Divadlo státního filmu

DŽ – Divadelní žatva

FOK – Symfonického orchestru hl. m. Prahy FOK (Film – Opera – Koncert)

JNV – Jednotný národní výbor

JZD – Jednotné zemědělské družstvo

KCT – Krajský církevní tajemník

Kčs – Koruna československá

KKD – Krajské krušnohorské divadlo

KMT – Krajské muzeum Teplic

KNV – Krajský národní výbor

KSČ – Komunistická strana Československa

KSO – Krušnohorský symfonický orchestr

KV – Krajský výbor

LKR – Lidové kurzy ruštiny

LUT – Lidová umělecká tvořivost

MěNV – Městský národní výbor

MIO – Ministerstvo informací a osvěty

MNV – Místní národní výbor

MSK – Místní správní komise

MUDr. - Doktor medicíny

NDR – Německá demokratická republika

NSDAP – Nationalsozialistische Deutsche Arbeitspartei

NV – Národní výbor
OB – Osvětová beseda
OCT – Okresní církevní tajemník
OJ – Osvětová jizba
OLK – Okresní lidová knihovna
ONV – Okresní národní výbor
OSK – Okresní správní komise
OV – Okresní výbor
PhC. - Philosophiae candidatus
ROH – Revoluční odborové hnutí
SAS – Soutěž aktivity souborů
SČSO – Severočeský symfonický orchestr
SČSP – Svaz československo-sovětského přátelství
SHR – Severočeský hnědouhelný revír
SOkA – Státní okresní archiv
SOČR – Symfonický orchestr Českého rozhlasu
SS – Schutzstaffel
SSSR – Svaz sovětských socialistických republik
StB – Státní bezpečnost
SÚC – Státní úřad pro věci církevní
UNESCO – Organizace OSN pro vzdělání, vědu a kulturu (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)
ZK – Závodní klub
ZNV – Zemský národní výbor

Seznam literatury a pramenů

Archivní fondy

Státní okresní archiv Teplice, fond Okresní národní výbor Teplice

Státní okresní archiv Teplice, fond Krušnohorské divadlo Teplice

Státní okresní archiv Teplice, fond Peer, Přemysl

Státní okresní archiv Teplice, fond Regionální muzeum Teplice

Periodika

Lidová tvořivost: časopis pro soubory lidové tvořivosti

Nová doba

Průboj

Severočeská Mladá fronta

Internetové zdroje

Historie festivalu Ludwiga van Beethovena. *Hudební festival Ludwiga van Beethovena* [online]. [cit. 2023-05-25]. Dostupné z: <https://www.beethovenfestival.cz/cz/o-festivalu/>

Historie teplického muzea. *Regionální muzeum v Teplicích* [online]. [cit. 2023-04-21]. Dostupné z: <https://zamek-teplice.cz/cz/z-historie>

JANDOVÁ, Zuzana. Slavík-Lidumil Teplice. *Národní sborová databáze* [online]. [cit. 2023-06-25]. Dostupné z: <https://www.nsdby.cz/Slav%C3%ADk-Lidumil%20Teplice/sbor549.html>

Knihovna. *Regionální knihovna Teplice* [online]. Teplice [cit. 2023-05-08]. Dostupné z: <https://www.knihovna-teplice.cz/knihovna/>

KOCOURKOVÁ, Květoslava. Historie SOKA Teplice. *Státní oblastní archiv v Litoměřicích* [online]. [cit. 2023-08-07]. Dostupné z: <https://www.soalitomeric.cz/historie-soka-teplice/>

Předpis 53/1959 Sb. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [cit. 2023-05-08]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=53&r=1959>

Předpis 54/1959 Sb. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=54&r=1959>

Přemysl Peer. *Regionální knihovna Teplice* [online]. [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://www.knihovna-teplice.cz/osobnosti/peer-premysl/>

Sbírka zákonů a Sbírka mezinárodních smluv. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=54/1959&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

Symfonický orchestr České rozhlasu: Hudba. *Český rozhlas* [online]. [cit. 2023-05-25]. Dostupné z: <https://socr.rozhlas.cz/odesel-josef-hrcir-7618579>

Úvod. *Krušnohorský pěvecký sbor* [online]. [cit. 2023-06-25]. Dostupné z: <https://krušnohorsky-pevecky-sbor.cz/>

Závěrečné práce

KAFKA, Jan. *Církevní politika KSČ a státu na Trutnovsku v letech 1948-1960 a její dopady na náboženský život obyvatel*. 2007. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra PVH a archivního studia. Vedoucí práce Dobeš, Jan.

Sekundární a dobová literatura

Almanach Městského divadla bratří Čapků v Teplicích. Teplice: [s.n.], 1948. Nestr., obr.

BALÍK, Stanislav a Jiří HANUŠ. *Katolická církev v Československu 1945-1989*. 2. vyd. Brno: Centrum pro výzkum demokracie a kultury, 2013. ISBN 978-80-7325-311-0.

BÁR, Pavel. *Od operety k muzikálu: Zábavněhudební divadlo v Československu po roce 1945*. Kant, 2013. ISBN 978-80-7437-115-8.

BUDINSKÁ, Jitka. *90 let muzejní práce v Teplicích 1897-1987*. Teplice: Krajské muzeum, 1987.

BUDINSKÁ, Jitka. *Dějiny teplického muzea: 1897-1972*. Teplice: Oblastní vlastivědné muzeum Teplice, 1972.

BUDINSKÝ, Peter. *Příspěvky k pravěku severozápadních Čech: výzkumy a objevy teplického muzea v letech 1947-1965*. Teplice: Oblastní vlastivědné muzeum, 1969.

ČERNÝ, Jindřich. *Osudy českého divadla po druhé světové válce: Divadlo a společnost 1945-1955*. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1502-0.

DIETZ, Roman a Lenka PŘIBYLOVÁ. *Severočeská filharmonie Teplice: Historie a současnost*. 2. doplněné a rozšířené vydání. Teplice: Severočeská filharmonie Teplice, 2018. ISBN 978-80-270-3741-4.

FRANC, Martin a Jiří KNAPÍK. *Na člověka najíždíme další čtvrtletí“ Volný čas v českých zemích v letech 1948–1956. Soudobé dějiny. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2010, XVII (4), 613-640. ISSN 1210-7050.*

JUST, Vladimír. *Divadlo v totalitním systému: příběh českého divadla (1945-1989) nejen v datech a souvislostech*. Praha: Academia, 2010. ISBN 978-80-200-1720-8.

KILIÁN, Jan. *Teplice*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015. ISBN 978-80-7422-339-6.

KNAPÍK, Jiří a Martin FRANC. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967: Svazek I. A-O*. Praha: Academia, 2011. ISBN 978-80-200-2019-2.

KNAPÍK, Jiří a Martin FRANC. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967: Svazek II. P-Ž*. Praha: Academia, 2012. ISBN 978-80-200-2019-2.

KOCOURKOVÁ, Květoslava a Karel VILÍM. *Teplice*. Paseka, 2009. ISBN 978-80-7185-966-6.

KOPECKÝ, Václav. *Soběslavský plán kulturně osvětové činnosti*. Praha: Min. inf. a osv., 1950. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:abf06940-cffa-11e3-94ef-5ef3fc9ae867>

KOVÁČ, Dušan, Michaela MAREK, Jiří PEŠEK a Roman PRAHL. *Kultura jako nositel a oponent politických záměrů: Německo-české a německo-slovenské kulturní styky od poloviny 19. století do současnosti*. Ústí nad Labem: albis international, 2009. ISBN 978-80-86971-90-2.

KUBÍČEK, Jaromír. *Dějiny veřejných knihoven v českých zemích*. Brno: Moravská zemská knihovna, 2019. ISBN 978-80-7051-250-0.

Kulturně politický kalendář. Praha: Orbis, 1952-1967. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:84a31c20-6fa1-11e8-87bd-005056827e52>

LIBICH, Miloš. *Mostecké divadelní století: Městské divadlo v Mostě 1911-2011*. Nakladatelství Hněvín, 2011. ISBN 978-80-86654-32-4.

MACKŮ, Jiří. *Mezinárodní fotografie: fotofestival Teplice 1962*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1964. Umělecká fotografie (SNKLU).

Nové úkoly kultury v Severočeském kraji do roku 1968: návrh směrnic pro zasedání Severočeského KNV v lednu 1967. Ústí nad Labem: Severočeský krajský národní výbor, 1967.

Osnovy základního školení funkcionářů ROH. Praha: Práce, 1951.

OSTROVSKÁ, Sylvia, Jitka BUDINSKÁ a Emanuel VLČEK. *Návrat královny Judity: Rückkehr der Königin Judith: sborník vydaný k 50. výročí zahájení archeologického výzkumu, při kterém byly v Teplicích objeveny ostatky české královny Judity*. Teplice: Regionální muzeum v Teplicích, 2003. ISBN 80-85321-37-8.

PEER, Přemysl. *Vlastivědné museum v Teplicích: průvodce po sbírkách a historie*. Teplice, 1959. ISBN (Brož.).

PLEVKA, Bohumil. *Cesty 1945-1985: Krušnohorské divadlo Teplice*. Krušnohorské divadlo Teplice, 1985.

Severočeská filharmonie Teplice 1948-1998. Plzeň: Euroverlag.

STANĚK, Tomáš. *Německá menšina v českých zemích 1948-1989*. Praha: Institut pro střeoevropskou kulturu a politiku, 1994. ISBN 80-85241-29-3.

SVĚTLÍK, Ed. *Krušnohorský symfonický orchestr: Program abonentních symfonických koncertů v sezoně 1955-56*. Teplice: Krušnohorský symfonický orchestr Teplice, 1955.

ŠÁMAL, Petr. Knihovníci v boji o „nového člověka“: snahy o řízení četby v literární kultuře 50. let. *Čtenář: Měsíčník pro knihovny* [online]. Kladno: Střeoevropská vědecká knihovna v Kladně, 2008(7/8) [cit. 2023-05-08]. ISSN 1805-4064. Dostupné z: <https://svkkl.cz/ctenar/clanek/2577>

VLČEK, Václav. *K vývoji českého muzejnictví*. Praha: Národní technické muzeum, 1970.

VRBA, Jakub. Naši němečtí soudruzi. *Paměť a dějiny*. 2021, 15(2), 34-44. ISSN 1802-8241.

WIEDEMANN, Andreas. *"Pojď s námi budovat pohraničí!": Osídlování a proměna obyvatelstva bývalých Sudet 1945-1952*. Praha: Prostor, 2016. ISBN 978-80-7260-337-4.